

نظام آموزشی هندوستان

- چشم‌انداز سیاسی - جغرافیایی ۹
- چشم‌انداز علمی ۱۷
- رشد نرخ سواد ۱۸
- سیاست‌های آموزشی ۲۵
- سیاست‌های آموزشی پس از انقلاب صنعتی ۲۶
- نهادهای سیاست‌گذار آموزشی ۲۹
- نظام آموزشی ۳۰
- ملاحظات تاریخی ۳۰
- ساختار نظام آموزشی ۳۱
- ساختار آموزش پس از استقلال ۳۳
- نهادهای آموزشی ۳۳
- نهادهای اجرایی آموزشی ۳۳

۳۴	نقش دولت مرکزی در آموزش
۳۵	نقش دولت‌های ایالتی در آموزش
۳۶	هیات مدیره‌های آموزشی
۳۷	هیات مدیره مرکزی آموزش متوسطه (CBSE)
۳۸	مقطع آموزش پیش‌دبستانی
۳۸	اهداف آموزشی
۴۲	طرح آموزش و مراقبت‌های دوران کودکی (ECCE)
۴۲	آموزش پایه
۴۲	وسیع‌سازی بعد سیستم آموزش پایه
۴۴	زبان آموزشی
۴۴	آموزش زبان هندی
۴۵	آموزش زبان انگلیسی
۴۵	آزمون عمومی
۴۵	تعداد روزهای درسی
۴۶	مقطع آموزش ابتدایی
۴۶	ساختار آموزشی
۴۸	طرح‌های اجرایی
۴۸	پروژه Lok jumbish
۴۹	پروژه Shksha karmi
۵۰	پروژه آموزش ابتدایی Andra Pradesh
۵۰	پروژه آموزش پایه Uttar Paradesh
۵۱	پروژه آموزشی Bihar
۵۱	پروژه آموزش ابتدایی منطقه‌ای
۵۲	طرح ملی تغذیه رایگان
۵۳	تمرکززدایی آموزشی
۵۳	نرخ ثبت‌نام و حضور در مدارس
۵۵	درصد مناطق بهره‌مند از خدمات آموزش ابتدایی
۵۸	نرخ ترک تحصیل
۵۹	مهیار مشکل ترک تحصیل
۶۰	طرح حمایت تغذیه‌ای از دانش‌آموزان مقطع آموزش ابتدایی

۶۱.....	طرح آموزش رایگان دختران
۶۱.....	طرح احداث مدارس آشهرام
۶۲.....	طرح معلمین محلی (شیکشاکامی)
۶۳.....	طرح ثبت نام از کلیه کودکان
۶۴.....	مقطع آموزش متوسطه
۶۴.....	ساختار آموزشی
۶۵.....	سیستم امتحانی و مدارک تحصیلی
۶۷.....	آموزش عالی
۶۸.....	مقاطع تحصیلی آموزش عالی
۶۹.....	تقویم دانشگاهی
۶۹.....	نهادهای آموزش عالی
۷۰.....	نهادهای مرکزی
۷۰.....	ارزشیابی مدارک تحصیلی
۷۲.....	پذیرش تحصیلی
۷۴.....	دانشگاهها و نهادهای همپایه آن
۷۵.....	زبان آموزشی
۷۵.....	اعتبار سنجی آموزشی
۷۶.....	طرح های آموزشی
۷۷.....	طرح حرفه ای سازی آموزشی
۷۷.....	طرح احداث کالج های خودمختار (آزاد)
۷۷.....	طرح برگزاری آزمون ملی سنجش توانایی های آموزشی
۷۸.....	طرح تمرکز بر برنامه نهم توسعه
۷۸.....	کمیسیون کمک هزینه تحصیلی دانشگاهی (UGC)
۷۸.....	اهداف
۷۹.....	خصوصی سازی آموزش عالی و احداث دانشگاه های خودگردان
۸۰.....	دانشگاه های خودگردان
۸۱.....	بین المللی سازی آموزش عالی
۸۲.....	فقدان دیدگاه برای آینده
۸۳.....	وضعیت آموزش عالی
۸۷.....	شورای تحقیقات علمی و صنعتی هند

- ۸۸ شورای تحقیقات و آموزش کشاورزی
- ۸۹ شورای تحقیقات پزشکی هند
- ۸۹ انجمن دانشگاههای هند
- ۸۹ اهداف
- ۹۰ ساختار سازمانی
- ۹۱ کمیته دائمی
- ۹۳ واحد ارزشیابی مدارک و گواهینامه‌های علمی
- ۹۴ واحد خدمات و اطلاعات دانشجویی انجمن
- ۹۴ واحد کتابخانه و مرکز اسناد مدارک
- ۹۴ واحد تحقیقات
- ۹۵ واحد تربیت بدنی
- ۹۵ واحد انتشارات و فروش
- ۹۵ واحد امور جوانان
- ۹۶ واحد همایش های علمی
- ۹۶ کمیسیون اعتبارات دانشگاهی هند
- ۹۶ ساختار تشکیلات کمیسیون
- ۹۸ وظایف و اختیارات کمیسیون
- ۱۰۰ روش کار کمیسیون
- ۱۰۰ بازنگری ساختار آموزش عالی
- ۱۰۱ توسعه کیفی
- ۱۰۲ توسعه کمی فضای آموزش عالی
- ۱۰۳ جایگاه نظام آموزش عالی
- ۱۰۴ جایگاه آموزش عالی در توسعه ملی
- ۱۰۵ نظام برنامه ریزی آموزش عالی
- ۱۰۷ فاصله نژادی در آموزش عالی
- ۱۰۸ آموزش غیر رسمی
- ۱۰۸ تأمین نیاز خارج از مدرسه کودکان
- ۱۰۸ اهداف آموزش غیررسمی
- ۱۰۹ پیشرفت طرح آموزش همگانی
- ۱۱۰ گسترش همکاریها با سازمان های غیردولتی
- ۱۱۱ توسعه برنامه های آموزش غیررسمی

- ۱۱۱..... آموزش کودکان مشغول به کار
- ۱۱۲..... طرح عملی مقابله با مشکل اشتغال به کار کودکان
- ۱۱۲..... فعالیت‌های صورت گرفته طی سال‌های اخیر
- ۱۱۴..... بهبود کیفیت آموزش همگانی
- ۱۱۴..... استراتژی آموزشی
- ۱۱۵..... فراهم‌سازی منابع انسانی مورد نیاز
- ۱۱۷..... آموزش بزرگسالان
- ۱۱۷..... تاریخچه
- ۱۲۰..... نهادهای مرکزی
- ۱۲۰..... طرح آموزش پیوسته بزرگسالان
- ۱۲۱..... طرح عملیاتی مبارزه با بی‌سوادی
- ۱۲۱..... نظارت و ارزیابی بر طرح عملیاتی
- ۱۲۲..... نتایج یافته‌های ارزیابی‌های ملی
- ۱۲۴..... سیاستهای آموزشی
- ۱۲۴..... افزایش نرخ ثبت‌نام مدارس
- ۱۲۵..... افزایش میزان آگاهی مردم جامعه از اهمیت آموزش
- ۱۲۵..... ایجاد برابری جنسی در حوزه آموزش
- ۱۲۵..... ارتقاء جایگاه زن در خانواده
- ۱۲۶..... ارتقاء سلامتی و بهداشت خانواده و جامعه
- ۱۲۶..... میزان کارایی و تأثیرگذاری برنامه‌ها و استراتژی‌های آموزشی
- ۱۲۸..... اطلاع‌رسانی عمومی، اراده‌های سیاسی و صلاحیت ملی
- ۱۳۰..... ارزیابی آموزشی
- ۱۳۲..... جهت‌گیریهای آموزشی کشور طی قرن بیستم
- ۱۳۳..... تدارک آموزش ابتدایی برای کلیه کودکان
- ۱۳۴..... تبیین ضابطه‌ها جهت برقراری تعادل
- ۱۳۶..... ارتقاء کیفیت آموزشی
- ۱۳۷..... مدیریت غیر متمرکز آموزشی
- ۱۳۸..... حوزه‌های ایالتی
- ۱۳۸..... طرح‌های آموزشی
- ۱۳۸..... طرح آموزش و مراقبت‌های دوران کودکی (ECCE)

- ۱۳۹..... طرح تشویق سیستم خدمات پیوسته
- ۱۴۰..... طرح برقراری مشارکت میان بخش‌های عمومی و خصوصی
- ۱۴۰..... طرح برجسته‌ترسازی نقش سازمان‌های غیردولتی (NGOS)
- ۱۴۱..... طرح ملی ارائه آموزش همگانی (ساروا شیکشا ابهیان)
- ۱۴۱..... آموزش استثنایی
- ۱۴۱..... اهداف آموزشی مراکز آموزش استثنایی
- ۱۴۲..... تعداد کل دانش آموزان استثنایی
- ۱۴۲..... آموزش معلمان
- ۱۴۲..... مدرک مورد نیاز جهت تدریس در سطوح مختلف آموزشی
- ۱۴۳..... مواد آموزشی
- ۱۴۳..... مدت زمان تدریس
- ۱۴۳..... دوره‌های آموزش ضمن خدمت
- ۱۴۵..... اهداف آموزشی
- ۱۴۷..... نرخ حضور معلمان
- ۱۴۹..... آموزش زنان
- ۱۵۵..... آموزش همگانی
- ۱۵۵..... همکاری دولت و اعضاء خصوصی در احداث مدارس ابتدایی
- ۱۵۶..... نقش سازمان‌های غیردولتی
- ۱۵۶..... حمایت بین‌المللی از آموزش همگانی
- ۱۵۷..... سرمایه‌گذاری بر روی آموزش همگانی
- ۱۵۹..... کنش‌ها و موفقیت‌های حاصله
- ۱۶۱..... سیاست‌های آموزش همگانی
- ۱۶۱..... سیاست آموزش جامع
- ۱۶۲..... همکاری سازمان‌های مختلف با مراکز آموزش ابتدایی
- ۱۶۲..... تمرکز زدایی آموزشی
- ۱۶۲..... سیاست گسترش دسترسی مناطق محروم به برنامه‌های آموزشی
- ۱۶۳..... عملکردهای آموزش همگانی
- ۱۶۳..... تغییر معیارهای قانون‌گذاری
- ۱۶۴..... بسیج همگانی
- ۱۶۴..... جلب همکاری سازمان‌های غیردولتی

- ۱۶۴..... جذب حمایت‌های مالی بیشتر
- ۱۶۵..... تغییر سیاست مدیریتی EFA (آموزش همگانی)
- ۱۶۶..... تشکیل جوامع آموزشی منطقه‌ای
- ۱۶۶..... گسترش دوره‌های آموزش ابتدایی در سطوح ایالتی
- ۱۶۷..... آموزش از راه دور
- ۱۶۹..... سیاستهای آموزشی
- ۱۶۹..... ارزیابی نیازهای نیروی انسانی
- ۱۶۹..... استانداردهای دوره‌های آموزشی
- ۱۷۰..... تدوین برنامه‌های درسی مبتنی بر نیازهای روز
- ۱۷۰..... به کارگیری بهینه فناوری آموزشی
- ۱۷۰..... توسعه نیروی انسانی کارآمد
- ۱۷۱..... اصول واهداف کلی آموزشی
- ۱۷۱..... اولویت‌ها و علایق آموزشی
- ۱۷۳..... معضلات آموزشی
- ۱۷۶..... نرخ بالای افت تحصیلی
- ۱۷۷..... ساختار اداری و مدیریت اجرایی
- ۱۸۱..... مدیریت سیاسی
- ۱۸۲..... مدیریت اقتصادی
- ۱۸۴..... مدیریت آموزشی
- ۱۸۴..... نهادهای مدیریتی
- ۱۸۴..... حکومت مرکزی
- ۱۸۴..... دپارتمان آموزش ایالتی و هیئت مرکزی - نظارتی آموزش متوسطه
- ۱۸۴..... هیئت آموزش منطقه ای
- ۱۸۵..... مجمع ملی آموزش فنی هند
- ۱۸۵..... مؤسسه مرکزی آموزش حرفه ای
- ۱۸۵..... مؤسسه ملی برنامه ریزی آموزشی و اداری
- ۱۸۵..... شورای ملی آموزش معلمان
- ۱۸۵..... بودجه و هزینه‌های آموزشی
- ۱۸۵..... آموزش رایگان
- ۱۸۶..... شهریه تحصیلی

۱۸۶..... سرمایه‌گذاری آموزشی

۱۸۷..... هزینه‌های عمومی آموزشی بر مبنای سطوح مختلف آموزشی

چشم‌انداز سیاسی - جغرافیایی

کشور پهناور هند، در جنوب قاره آسیا واقع گردیده است. از این کشور در زبان فارسی تحت عنوان، « هند یا هندوستان» در زبان انگلیسی، «ایندیا» (INDIA) و در زبان سانسکریت «بهارت ورشا» (bharatvarsha) یاد می‌گردد. کشور هند به صورت شبه جزیره‌ای مثلثی شکل است که قاعده آن به شمال کوه‌های هیمالیا، ضلع شرقی آن به خلیج بنگال و ضلع غربی آن به دریای عمان و رأس آن در جنوب، به اقیانوس هند منتهی می‌گردد. این کشور از شمال غربی به پاکستان، از شمال به چین، بوتان، نپال و تبت، از شرق به میانمار (برمه سابق) و از جنوب و جنوب‌غربی به اقیانوس هند منتهی می‌گردد. کشور بنگلادش، که در منتهی‌الیه جنوب‌شرقی هند واقع گردیده از کلیه جوانب توسط کشور هند احاطه شده و تنها در شرق، مرز بسیار کوچکی با میانمار دارد. کشور هند در جنوب، از طریق تنگه پاکبا با کشور سریلانکا(سیلان سابق) همسایه است. وسعت این کشور (به استثنای مناطقی از کشمیر که در اختیار پاکستان و چین است) بر ۵۹۶،۱۶۵،۳ کیلومترمربع بالغ می‌گردد. مطابق سرشماری سال ۲۰۰۱ جمعیت کشور یک میلیارد و بیست و هفت میلیون نفر بالغ می‌گردد. زبان رسمی کشور هند «هندی» با خط دیوانگیری است که ۳۰٪ جمعیت هند با آن تکلم می‌کنند. با این حال مطابق قانون اساسی کشور، ۱۶ زبان دیگر از قبیل آسامی، بنگالی، گجراتی، کانارایی، کشمیری، کوانی، مالایالم، مانی‌پوری، نپالی، اوریسا، پنجابی، سانسکریت، سندی، تامیل، تیلگو و اردو نیز به رسمیت شناخته است. زبان انگلیسی از سال‌ها پیش از استقلال کشور زبان اداری و رسمی بوده و طبق توافقات به‌عمل آمده پس از استقلال (۱۹۴۷) نیز به عنوان زبان اداری باقی ماند. در حال حاضر، کل آموزش عالی و قسمت اعظم مکاتبات اداری این کشور به زبان انگلیسی صورت می‌گیرد.

کشور هندوستان، طی سال ۱۹۴۷ میلادی استقلال خود را به دست آورده و از آن زمان تاکنون، عضو کشورهای مشترک‌المنافع و سازمان ملل متحد می‌باشد. حکومت هند جمهوری پارلمانی است و به صورت فدرال اداره می‌گردد.

کشور هند، از ۲۸ ایالت (states) و ۷ منطقه متحد (فرمانداری کل) متشکل می‌گردد. بالاترین مقام رسمی کشور، رئیس‌جمهور و بالاترین مقام ایالتی استانداران (governors) می‌باشند که توسط رئیس‌جمهور تعیین و با فرمان وی به محل مأموریت اعزام می‌گردند. هر ایالت، از شورای ایالتی و کابینه ایالتی مستقل برخوردار بوده و ریاست کابینه ایالتی با سر وزیر ایالتی (Chief Minister) است. ریاست دولت مرکزی هند، متشکل از کابینه وزیران، با نخست‌وزیر هند می‌باشد که از طریق رأی مستقیم مردم انتخاب می‌گردد. وزیران دولت مرکزی، لزوماً باید نمایندگان مجلس هند بوده و یا ظرف شش ماه از انتصاب به سمت وزارت از یکی از حوزه‌های انتخابیه به نمایندگی مجلس برگزیده شوند.

قوه مقننه هند، متشکل از دو مجلس قانون‌گذاری تحت عناوین «لوک سبها» (Lok Sabha) و «راجیا سبها» (Rajya Sabha) می‌باشد. نمایندگان مجلس اول (پارلمان هند) با رأی مستقیم مردم و نمایندگان مجلس اعلی (راجیا سبها) به طور غیرمستقیم توسط نمایندگان مجالس ایالتی برای مدت شش سال انتخاب می‌گردند.

مطابق قانون اساسی کشور، که در سال ۱۹۴۹ میلادی تصویب و از سال ۱۹۵۰ به اجرا درآمده است، کشور هند کشوری سکولار (secular) بوده و هیچ مذهبی به عنوان مذهب رسمی در قانون اساسی این کشور به رسمیت شناخته نشده است. بدین ترتیب این کشور از تنوع مذهبی چشمگیری برخوردار می‌باشد. قریب به ۸۰٪ مردم هند، پیرو آیین هندو و ۱۲٪ تا ۱۵٪ تابع دین اسلام می‌باشند. از این حیث مسلمانان بزرگترین اقلیت مذهبی هند را تشکیل می‌دهند. از جمله ادیان و مذاهب عمده دیگر کشور می‌توان به مسیحیت، بودایی، سیک، جین و زرتشتی اشاره نمود.

کشور هند، از آب و هوای متنوع و متغیری برخوردار است. شمال این کشور به علت مجاورت با سلسله جبال هیمالیا دارای آب و هوای سرد و کوهستانی است. آب و هوای مرکز هند و حوزه سند و گنگ معتدل بوده و فلات جنوب هند نیز از آب و هوای گرم و حاره‌ای برخوردار می‌باشد. در مجموع، این کشور از لحاظ آب و هوایی از چهار فصل (فصل سرد از اوایل دسامبر تا اواخر مارس، فصل گرم از آوریل تا مه، فصل معتدل همراه با ریزش باران‌های موسمی از ژوئن تا سپتامبر و فصل معتدل و خشک از سپتامبر تا آخر نوامبر) برخوردار می‌باشد. پول رایج کشور روپیه (Rupee) است. هر روپیه معادل ۱۰۰ پیسه (Paise) (۴۷ روپیه معادل یک دلار آمریکا) می‌باشد

تعداد کل جمعیت جهان بر مبنای میلیون طی سال ۲۰۰۰

	تعداد کل	مردان	زنان
نرخ جمعیت	۶۰۹۱,۳	۳۰۶۸,۹	۳۰۲۲,۴
نرخ افراد باسواد بالای رده سنی ۱۵ سال	۸۷۶,۰	۳۱۳,۰	۵۶۳,۰
نرخ افراد بیسواد بالای رده سنی ۱۵ سال	۷۹,۴	۸۵,۳	۷۳,۶

منبع: کتاب آمار سازمان یونسکو سال ۲۰۰۰

سال	نسبت جنسیت	سال	نسبت جنسیت
	نرخ آماری زنان به ازای ۱۰۰۰ مرد		نرخ آماری زنان به ازای ۱۰۰۰ مرد
۱۹۰۱	۹۷۲	۱۹۶۱	۹۴۱
۱۹۱۱	۹۶۴	۱۹۷۱	۹۳۰
۱۹۲۱	۹۵۵	۱۹۸۱	۹۳۴
۱۹۳۱	۹۵۰	۱۹۹۱	۹۲۷
۱۹۴۱	۹۴۵	۲۰۰۱	۹۳۳

۱۹۵۱	۹۴۶	-	-

نرخ رو به رشد جمعیت طی سالهای ۲۰۰۱-۱۹۰۱

سال	جمعیت	رشد دهه ای جمعیت		تغییرات رشد دهه ای جمعیت		متوسط نرخ رشد نمایی سالیانه	متوسط نرخ رشد تصاعدی
		رشد مطلق	درصد رشد	رشد مطلق	درصد رشد		
۱۹۰۱	۲۳۸,۳۹۶,۳۲۷	-	-	-	-	-	-
۱۹۱۱	۲۵۲,۰۹۳,۳۹۰	۱۳,۶۹۷,۰۶۳	۵,۷۵	-	-	۰/۵۶	۵,۷۵
۱۹۲۱	۲۵۱,۳۲۱,۲۱۳	-۷۷۲,۱۷۷	-۰/۳۱	۱۴,۴۶۹,۲۴۰	-۶,۰۵	-۰/۰۳	۵,۴۲
۱۹۳۱	۲۷۸,۹۷۷,۲۳۸	۲۷,۶۵۶,۰۲۵	۱۱	۲۸,۴۲۸,۲۰۲	۱۱,۳۱	۱,۰۴	۱۷,۰۲
۱۹۴۱	۳۱۸,۶۶۰,۵۸۰	۳۹,۶۸۳,۳۴۲	۱۴,۲۲	۱۲,۰۲۷,۳۱۷	۳,۲۲	۱,۳۳	۳۳,۶۷
۱۹۵۱	۳۶۱,۰۸۸,۰۹۰	۴۲,۴۲۷,۵۱۰	۱۳,۳۱	۲,۷۴۴,۱۶۸	-۰/۹۱	۱,۲۵	۵۱,۴۷
۱۹۶۱	۴۳۹,۲۳۴,۷۷۱	۷۸,۱۴۶,۶۸۱	۲۱,۶۴	۳۵,۷۱۹,۱۷۱	۸,۳۳	۱,۹۶	۸۴,۲۵
۱۹۷۱	۵۴۸,۱۵۹,۶۵۲	۱۰۸,۹۲۴,۸۸۱	۲۴,۸	۳۰,۷۷۸,۲۰۰	۳,۱۶	۲,۲۰	۱۲۹,۹۴
۱۹۸۱	۶۸۳,۳۲۹,۰۹۷	۱۳۵,۱۶۹,۴۴۵	۲۴,۶۶	۲۶,۲۴۴,۵۶۴	-۰/۱۴	۲,۲۲	۱۸۶,۶۴
۱۹۹۱	۸۴۳,۳۸۷,۸۸۸	۱۶۰,۰۵۸,۷۹۱	۲۳,۸۶	۲۷,۸۸۹,۳۴۶	-۰/۸	۲,۱۴	۲۵۳,۷۸
۲۰۰۱	۱,۰۲۷,۰۱۵,۲۴۷	۱۸۳,۶۲۷,۳۵۹	۲۱,۳۴	۱۷,۵۶۸,۵۶۸	-۲,۵۲	۱,۹۳	۳۳۰,۸۰

نرخ توزیع جمعیت در مناطق شهری - روستایی

	مردان	زنان	افراد رده‌های مختلف سنی
۱۹۵۱			
مناطق روستایی -	۱۵۳,۴۴۴,۶۴۲	۱۴۵,۱۹۹,۷۳۹	۲۹۸,۶۴۴,۳۸۱
مناطق شهری -	۳۲,۰۸۳,۸۲۰	۳۰,۳۵۹,۸۸۹	۶۲,۴۴۳,۷۰۹
کلیه مناطق -	۱۸۵,۵۲۸,۴۶۲	۱۷۵,۵۵۹,۶۲۸	۳۶۱,۰۸۸,۰۹۰
۱۹۶۱			
مناطق روستایی -	۱۸۳,۵۰۴,۰۹۵	۱۷۶,۷۹۴,۰۷۳	۳۶۰,۲۹۸,۱۶۸
مناطق شهری -	۴۲,۷۸۹,۱۰۶	۳۶,۱۴۷,۴۹۷	۷۸,۹۳۶,۶۰۳
کلیه مناطق -	۲۲۶,۲۹۳,۲۰۱	۲۱۲,۹۴۱,۵۷۰	۴۳۹,۲۳۴,۷۷۱
۱۹۷۱			
مناطق روستایی -	۲۲۵,۳۱۹,۹۴۳	۲۱۳۷۲۵۷۳۲	۴۳۹,۰۴۵,۶۷۵
مناطق شهری -	۵۸,۷۲۹,۳۳۳	۵۰,۳۸۴,۶۴۴	۱۰۹,۱۱۳,۹۷۷
کلیه مناطق -	۲۸۴,۰۴۹,۲۷۶	۲۶۴,۱۱۰,۳۷۶	۵۴۸,۱۵۹,۶۵۲
۱۹۸۱			
مناطق روستایی -	۲۷۰,۹۱۰,۵۴۷	۲۵۲,۹۵۶,۰۰۳	۵۲۳,۸۶۶,۵۵۰
مناطق شهری -	۸۲,۴۶۳,۹۱۳	۷۶,۹۹۸,۶۳۴	۱۵۹,۴۶۲,۵۴۶
کلیه مناطق -	۳۵۳,۳۷۴,۴۶۰	۳۲۹,۹۵۴,۶۳۷	۶۸۳,۳۲۹,۰۹۷
۱۹۹۱			
مناطق روستایی -	۳۲۴,۳۲۱,۶۱۴	۳۰۴,۳۷۰,۰۶۲	۶۲۸,۶۹۱,۶۷۶
مناطق شهری -	۱۱۴,۹۰۸, ۸۴۴	۱۰۲,۷۰۲,۱۶۸	۲۱۷,۶۱۱,۰۱۲
کلیه مناطق -	۴۳۹,۲۳۰,۴۵۸	۴۰۷,۰۷۲,۲۳۰	۸۴۶,۳۰۲,۶۸۸
۲۰۰۱			

مناطق روستایی -	۳۸۱۱۴۱۱۸۴	۳۶۰۵۱۹۱۰۹	-
مناطق شهری -	۱۵۰۱۳۵۸۹۴	۱۳۵۲۱۹۰۶۰	-
کلیه مناطق -	۵۳۱۲۷۷۰۷۸	۴۹۵۷۳۸۱۶۹	-

نرخ تخمینی جمعیت کشور طی سالهای ۲۰۱۶-۱۹۹۱ به تفکیک جنسیت و بر مبنای هزار

سال	مردان	زنان	افراد رده‌های مختلف سنی
۱۹۹۱	۴۳۹۲۳۱	۴۰۷۰۷۲	۸۴۶۳۰۳
۱۹۹۶	۴۸۴۸۵۹	۴۴۹۳۶۰	۹۳۴۲۱۹
۱۹۹۷	۴۹۲۵۷۱	۴۵۷۳۰۷	۹۴۹۸۷۸
۱۹۹۸	۵۰۰۳۵۹	۴۶۵۲۴۹	۹۶۵۶۰۸
۱۹۹۹	۵۰۸۱۷۴	۴۷۳۱۵۰	۹۸۱۳۲۴
۲۰۰۰	۵۱۵۹۸۴	۴۸۰۹۶۱	۹۹۶۹۴۵
۲۰۰۱	۵۲۳۷۸۰	۴۸۸۶۰۶	۱۰۱۲۳۸۶
۲۰۰۲	۵۳۱۳۹۵	۴۹۶۲۱۲	۱۰۲۷۶۰۷
۲۰۰۳	۵۳۹۳۴۴	۵۰۴۱۹۰	۱۰۴۳۵۳۴
۲۰۰۴	۵۴۷۵۵۶	۵۱۲۴۶۸	۱۰۶۰۰۲۴
۲۰۰۵	۵۵۵۹۶۴	۵۲۰۹۷۱	۱۰۷۶۹۳۴
۲۰۰۶	۵۶۴۴۹۸	۵۲۹۶۲۸	۱۰۹۴۱۲۶
۲۰۰۷	۵۷۳۰۶۸	۵۳۸۳۷۸	۱۱۱۱۴۴۶
۲۰۰۸	۵۸۱۵۷۳	۵۴۶۹۹۹	۱۱۲۸۵۷۲
۲۰۰۹	۵۹۰۰۱۸	۵۵۵۴۹۵	۱۱۴۵۵۱۳
۲۰۱۰	۵۹۸۴۰۷	۵۶۳۸۷۶	۱۱۶۲۲۸۳
۲۰۱۱	۶۰۶۷۴۴	۵۷۲۱۴۵	۱۱۷۸۸۸۹
۲۰۱۲	۶۱۴۷۴۹	۵۸۰۲۸۶	۱۱۹۵۰۳۵

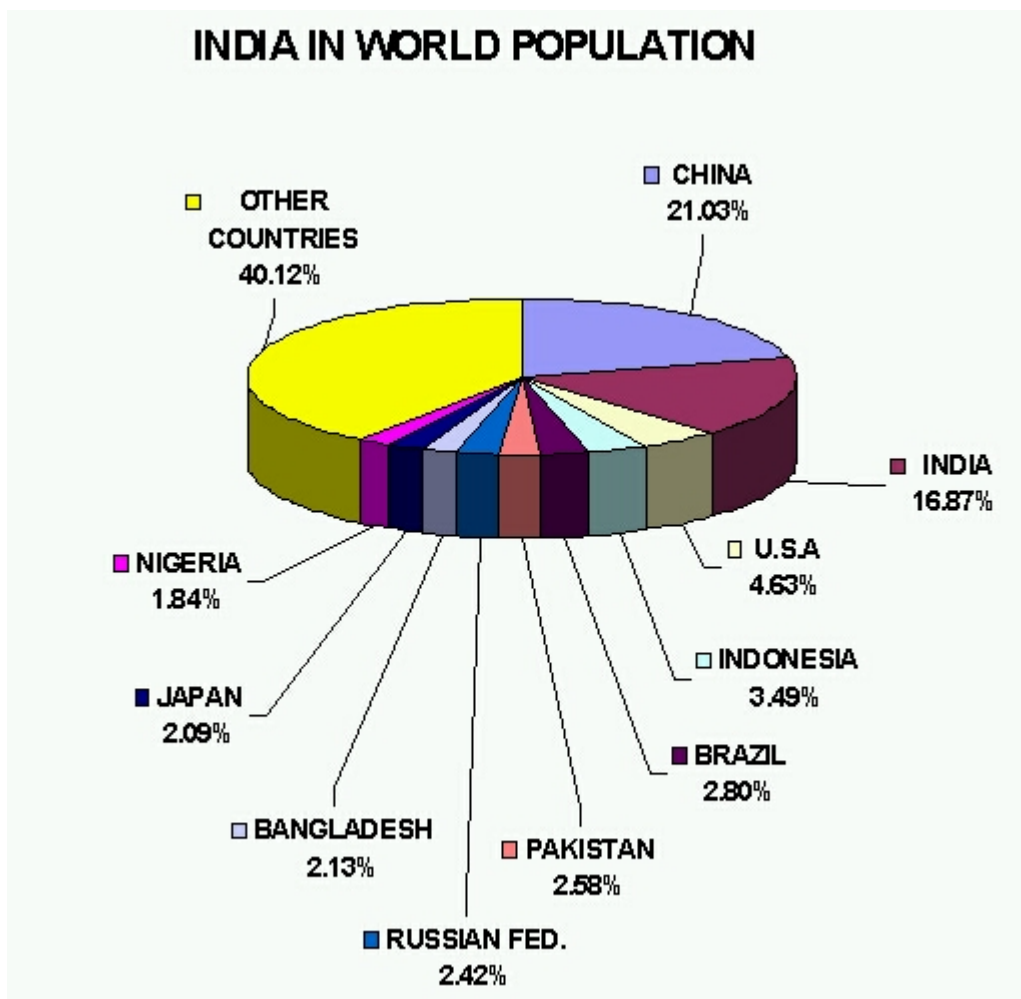
۲۰۱۳	۶۲۲۹۶۶	۵۸۸۶۰۸	۱۲۱۱۵۷۴
۲۰۱۴	۶۳۱۳۹۵	۵۹۷۱۱۱	۱۲۲۸۵۰۶
۲۰۱۵	۶۴۰۰۳۴	۶۰۵۷۳۳	۱۲۴۵۸۲۷
۲۰۱۶	۶۴۸۸۸۶	۶۱۴۶۵۷	۱۲۶۳۵۴۳

نرخ جمعیت کودکان رده‌های سنی مختلف طی سالهای ۱۹۹۱-۲۰۱۶ بر مبنای جنسیت و هزار

رده‌های سنی مختلف	۱۹۹۱	۱۹۹۶	۲۰۰۱	۲۰۰۶	۲۰۱۱	۲۰۱۶
پسران رده‌های سنی ۱۱-۶ سال	۶۰۳۱۲۸۶۱	۶۳۳۴۳	۶۰۴۲۲	۵۴۸۷۳	۵۶۰۴۰	۵۹۴۷۴
دختران رده‌های سنی ۱۱-۶ سال	۵۶۳۹۶۷۹۱	۵۸۵۴۵	۵۷۸۳۵	۵۲۱۶۳	۵۳۰۹۱	۵۶۳۲۶
تعداد کل	۱۱۶۷۰۹۶۵۲	۱۲۱۸۸۸	۱۱۸۲۵۷	۱۰۶۹۴۶	۱۰۹۱۳۱	۱۱۵۸۰۰
پسران رده‌های سنی ۱۴-۱۱ سال	۲۷۸۷۶۰۹۲	۳۴۸۵۳	۳۸۴۹۵	۳۵۳۱۹	۳۲۱۰۴	۳۴۰۷۸
دختران رده‌های سنی ۱۴-۱۱ سال	۲۵۱۲۸۱۸۶	۳۰۹۶۳	۳۵۹۷۳	۳۴۰۴۵	۳۰۴۱۸	۳۲۳۲۱
تعداد کل	۵۳۰۰۴۲۷۸	۶۵۸۱۶	۷۴۴۶۸	۶۹۳۶۴	۶۲۵۲۲	۶۶۳۹۹
پسران رده‌های سنی ۱۶-۱۴ سال	۱۹۵۱۹۰۳۵	۲۱۱۸۶	۲۴۷۳۵	۲۴۷۹۹	۲۲۲۶۷	۲۱۸۲۶
دختران رده‌های سنی ۱۶-۱۴ سال	۱۶۶۷۸۹۴۴	۱۸۶۵۹	۲۲۵۳۴	۲۳۵۹۸	۲۱۳۴۰	۲۰۶۸۴
تعداد کل	۳۶۱۹۷۹۷۹	۳۹۸۴۵	۴۷۲۶۹	۴۸۳۹۷	۴۳۶۰۷	۴۲۵۱۰
پسران رده‌های سنی ۱۸-۱۶ سال	۱۴۷۰۹۲۳۰	۱۹۴۳۱	۲۳۵۰۴	۲۵۶۰۵	۲۳۲۰۰	۲۱۲۵۸

دختران رده‌های سنی ۱۸- ۱۶سال	۱۲۹۹۴۳۹۲	۱۷۱۱۸	۲۰۹۵۴	۲۴۰۴۴	۲۲۴۰۱	۲۰۱۱۹
تعداد کل	۲۷۷۰۳۶۲۲	۳۶۵۴۹	۴۴۴۵۸	۴۹۶۴۹	۴۵۶۹۱	۴۱۳۷۷

چشم‌انداز علمی

طی نیم قرن اخیر کشور هند، به پیشرفت‌های چشمگیری در زمینه‌های مختلف علمی و فنی نایل آمده است. این کشور در حال حاضر با برخورداری بیش از ۲۷۳ دانشگاه معتبر^۱، ۱۱۸۳۱ کالج و مرکز آموزش عالی و ۷۰۰ مرکز تحقیقات علمی از مقام نخست در میان کشورهای در حال توسعه و مقام پنجم در سطح جهان برخوردار می‌باشد. به‌رغم اختلاف فاحش میان توان اقتصادی آمریکا و هند، این کشور طی ۵۰ سال اخیر از لحاظ توسعه مراکز آموزش عالی و حجم تحقیقات علمی، رشدی معادل ایالات متحده آمریکا داشته است به گونه‌ای که در حال حاضر سومین قدرت تحقیقاتی جهان به شمار می‌آید^۲.

نظام آموزش عالی کشور از ارزش و اعتبار بین‌المللی برخوردار می‌باشد. مدارک دانشگاه‌های معتبر هند مورد قبول دانشگاه‌ها و مراکز معتبر علمی جهان است. در حال حاضر، جمع کثیری از دانش‌آموختگان دانشگاه‌های هند در سرتاسر جهان در مؤسسات معتبر علمی و تحقیقاتی مشغول به فعالیت می‌باشند. همه ساله نیز تعداد زیادی از اساتید دانشگاه‌های هند به عنوان استاد میهمان جهت تدریس به دانشگاه‌های کشورهای مختلف جهان اعزام می‌گردند. در حال حاضر اینکشور از جمله مهم‌ترین تولیدکنندگان نرم‌افزارهای کامپیوتری در جهان به شمار می‌رود. کشور هند، مجهز به سیستم‌های ماهواره‌ای در زمینه تحقیقات کشاورزی، هواشناسی، مخابراتی و نظامی می‌باشد. همچنین در استفاده از شبکه اطلاع‌رسانی بین‌المللی (Inernet) موفقیت چشمگیری داشته و در حال حاضر کلیه مراکز آموزش عالی این کشور مجهز به سیستم کامپیوتری می‌باشند. طی سال ۱۹۸۵ میلادی، به منظور متمرکز نمودن فعالیت‌های آموزشی، پرورشی و فرهنگی کشور، وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و مؤسسات موازی که به امر

^۱ - Universities Hand Book, 29th edition (2001), published by Association of Indian Universities.

^۲ - Altbach Philip G., "The Dilemma of Change in Indian Higher Education Global Civilization and Cultural Roots", in INDIA 2000, (eds.) S P Gangully and Pramed Talageri, p. 79, NewDelhi.

آموزش و فرهنگ اشتغال داشتند در یکدیگر ادغام شده و وزارتی تحت عنوان «وزارت توسعه منابع انسانی» با نام اختصاری «MHRD» تأسیس گردید. هدف غایی این وزارتخانه، توسعه استعدادهای انسانی در کلیه سطوح علمی، آموزشی و فرهنگی در چهارچوب برنامه‌های پنج ساله توسعه کشور می‌باشد. لازم به ذکر است که در حال حاضر بالاترین مرجع اداری نظام آموزشی کشور «وزارت توسعه منابع انسانی» می‌باشد.

رشد نرخ سواد

طبق آخرین آمار بدست آمده طی سال ۲۰۰۱، جمعیت کشور هند بر ۱۰۲۷ میلیون نفر بالغ می‌گردد که از این تعداد ۶۸۶/۶ میلیون نفر به افراد رده‌های سنی ۷ سال و بالاتر تعلق دارد. از تعداد کل جمعیت کشور بالغ بر ۵۶۲ میلیون نفر از نعمت سواد برخوردار می‌باشند

تعداد افراد باسواد کشور هند بر مبنای میلیون طی سال ۲۰۰۰

نرخ افراد باسواد بالای رده سنی ۱۵ سال		
تعداد کل	مردان	زنان
۹۶,۳	۹۶,۳	۹۶,۴
۱,۱۷	۹۱,۶	۹۴,۵
۵۸,۵	۷۲,۳	۴۴,۴

منبع: کتاب آمار سازمان یونسکو سال ۲۰۰۰

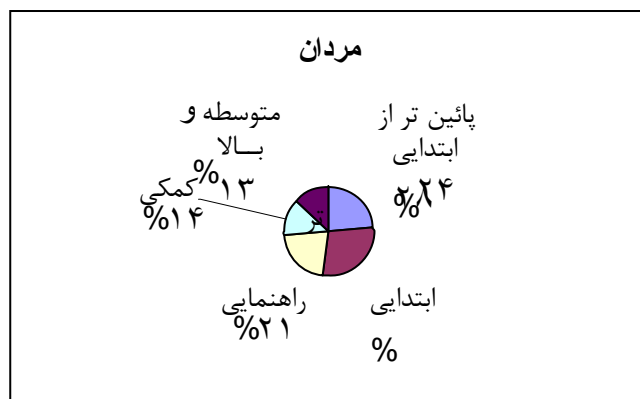
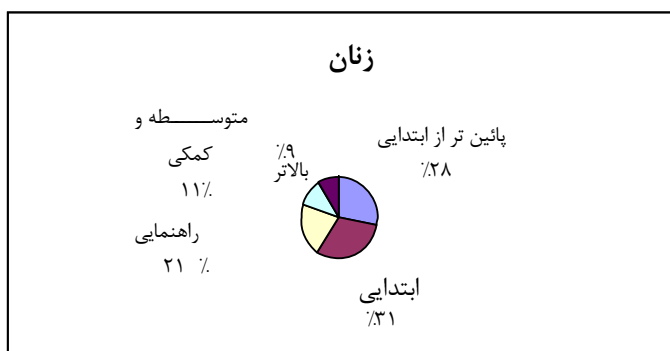
نرخ تعداد افراد باسواد روستایی و شهری بر مبنای میلیون طی سال ۲۰۰۰

	تعداد کل	مردان	زنان
کلیه مناطق	۵۶۶,۷۱	۳۳۹,۹۱	۲۲۶,۷۹
	%۶۵,۲۰	%۷۵,۴۰	%۵۴,۰۳

مناطق روستایی	۳۶۶,۶۷ %۵۹,۲۱	۲۲۶,۲۷ %۷۱,۱۸	۱۴۰,۳۹ %۴۶,۵۸
مناطق شهری	۲۰۰,۰۳ %۸۰,۰۶	۱۱۳,۶۳ %۸۶,۴۲	۸۶,۳۹ %۷۲,۹۹

جمعیت باسواد زنان و مردان در سال ۱۹۹۱

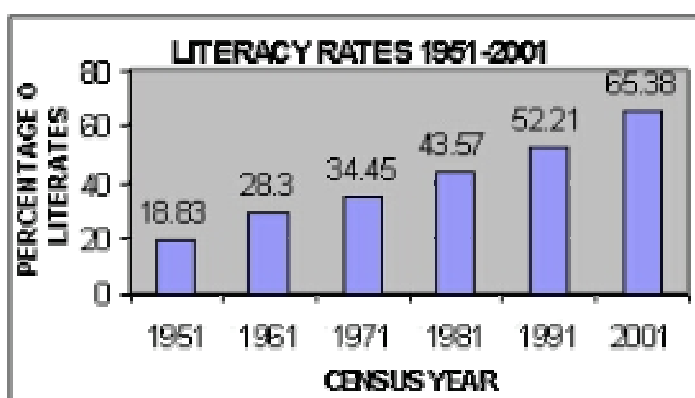

نرخ ناخالص افراد باسواد و رشد سواد آموزی در میان رده‌های مختلف سنی طی سالهای ۱۹۰۱-۲۰۰۱

سال	نرخ خام افراد با سواد			نرخ تغییرات بر مبنای درصد		
	رده‌های مختلف سنی مشتمل بر افراد رده‌های سنی ۰-۶ سال	پسران و مردان	دختران و زنان	رده‌های مختلف سنی مشتمل بر افراد رده‌های سنی ۰-۶ سال	پسران و مردان	دختران و زنان
۱۹۰۱	۵,۳۵	۹,۸۳	۰/۶۰	-	-	-
۱۹۱۱	۵,۹۲	۱۰,۵۶	۱,۰۵	۰/۵۷	۰/۷۳	۰/۴۵
۱۹۲۱	۷,۱۶	۱۲,۲۱	۱,۸۱	۱,۲۴	۱,۶۵	۰/۷۶
۱۹۳۱	۹,۵۰	۱۵,۵۹	۲,۹۳	۲,۳۴	۳,۲۸	۱,۱۲
۱۹۴۱	۱۶,۱۰	۲۴,۹۰	۷,۳۰	۶,۶۰	۹,۳۱	۴,۳۷

۱۹۵۱	۱۶,۶۷	۲۴,۹۵	۷,۹۳	۰ / ۵۷	۰ / ۰۵	۰ / ۶۳
۱۹۶۱	۲۴,۰۲	۳۴,۴۴	۱۲,۹۵	۷,۳۵	۹,۴۹	۵,۰۲
۱۹۷۱	۲۹,۴۵	۳۹,۴۵	۱۸,۶۹	۵,۴۳	۵,۰۱	۵,۷۴
۱۹۸۱	۳۶,۲۳	۴۶,۸۹	۲۴,۸۲	۶,۷۸	۷,۴۴	۶,۱۳
۱۹۹۱	۴۲,۸۴	۵۲,۷۴	۳۲,۱۷	۶,۶۱	۵,۸۵	۷,۳۵
۲۰۰۱	۵۵,۳۰	۶۴,۱۳	۴۵,۸۴	۱۲,۴۶	۱۱,۳۹	۱۳,۶۷

نرخ باسوادی و بیسوادی افراد رده‌های مختلف سنی طی سالهای ۱۹۹۸-۱۹۶۱ بر مبنای درصد

	۱۹۶۱	۱۹۷۱	۱۹۸۱	۱۹۹۱	۱۹۹۶	۱۹۹۸
نرخ بیسوادی بر مبنای درصد						
مردان	۵۸,۵۵	۵۲,۳۱	۴۵,۰۹	۳۸,۱۱	۳۲,۷۵	۳۰
زنان	۸۶,۸۵	۸۰,۶۵	۷۴,۳۰	۶۵,۹۱	۵۹,۳۳	۵۶
تعداد کل	۷۲,۲۴	۶۵,۹۲	۵۹,۱۸	۵۱,۴۶	۴۵,۴۸	۴۳
نرخ باسوادی بر مبنای درصد						

مردان	۴۱,۴۵	۴۷,۶۹	۵۴,۹۱	۶۱,۸۹	۶۷,۲۵	۷۰
زنان	۱۳,۱۵	۱۹,۳۶	۲۵,۷۰	۳۴,۰۹	۴۰,۶۷	۴۴
تعداد کل	۲۷,۷۶	۳۴,۰۸	۴۰,۸۲	۴۸,۵۴	۵۴,۳۲	۵۷

نرخ باسواد و بیسواد افراد ساکن مناطق شهری و روستایی طی سالهای ۲۰۰۱-۱۹۵۱ بر مبنای درصد

سال	مردان	زنان	رده‌های مختلف سنی مشتمل بر افراد رده‌های سنی ۰-۶ سال
نرخ افراد رده‌های سنی ۵ سال و بالاتر طی سال ۱۹۵۱			
مناطق روستایی -	۱۹,۰۲	۴,۸۷	۱۲,۱۰
مناطق شهری -	۴۵,۰۶	۲۲,۳۳	۳۴,۵۹
کلیه مناطق -	۲۴,۹۵	۷,۹۳	۱۶,۶۷
نرخ افراد رده‌های سنی ۵ سال و بالاتر طی سال ۱۹۶۱			
مناطق روستایی -	۲۹,۱۰	۸,۵۵	۱۹,۱۰
مناطق شهری -	۵۷,۴۹	۳۴,۵۱	۴۶,۹۷
کلیه مناطق -	۳۴,۴۴	۱۲,۹۵	۲۴,۰۲
نرخ افراد رده‌های سنی ۵ سال و بالاتر طی سال ۱۹۷۱			
مناطق روستایی -	۳۳,۷۶	۱۳,۱۷	۲۳,۷۴
مناطق شهری -	۶۱,۲۷	۴۲,۱۴	۵۲,۴۴
کلیه مناطق -	۳۹,۴۵	۱۸,۶۹	۲۹,۴۵
نرخ افراد رده‌های سنی ۵ سال و بالاتر طی سال ۱۹۸۱			
مناطق روستایی -	۴۹,۶۹	۲۱,۷۷	۳۶,۰۹
مناطق شهری -	۷۶,۸۳	۵۶,۳۷	۶۷,۳۴

کلیه مناطق -	۵۶,۵۰	۲۹,۸۵	۴۳,۶۷
نرخ افراد رده‌های سنی ۵ سال و بالاتر طی سال ۱۹۹۱			
مناطق روستایی -	۵۷,۸۷	۳۰,۶۲	۴۴,۶۹
مناطق شهری -	۸۱,۰۹	۶۴,۰۵	۷۳,۰۸
کلیه مناطق -	۶۴,۱۳	۳۹,۲۹	۵۲,۲۱
نرخ افراد رده‌های سنی ۵ سال و بالاتر طی سال ۲۰۰۱			
مناطق روستایی -	۷۱,۱۸	۴۶,۵۸	۵۹,۲۱
مناطق شهری -	۸۶,۴۲	۷۲,۹۹	۸۰,۰۶
کلیه مناطق -	۷۵,۸۵	۵۴,۱۶	۶۵,۳۸

با مقایسه نرخ سواد طی دهه ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ پی می‌بریم که نرخ رشد سواد طی دهه ۸۰ بر ۰/۸۵ و طی دهه ۹۰ بر ۱/۳۲ درصد بالغ می‌گردد.

نرخ تغییرات تعداد افراد باسواد رده‌های سنی ۷ سال و بالاتر طی دهه‌های ۱۹۸۰-۲۰۰۰

نرخ تغییرات طی دهه ۱۹۹۰-۲۰۰۰	نرخ تغییرات طی دهه ۱۹۸۰-۱۹۹۰	۲۰۰۱	۱۹۹۱	۱۹۸۱	
۱۳/۱۷	۸/۵۴	۶۵/۳۸	۵۲/۲۱	۴۳/۶۷	تعداد کل
۱۱/۸۳	۷/۶۳	۷۵/۹۶	۶۴/۱۳	۵۶/۵۰	مردان
۱۱/۸۳	۹/۴۴	۵۴/۲۸	۳۹/۲۹	۲۹/۸۵	زنان
---	۵/۷۴	---	۷۳/۰۸	۶۷/۳۴	افراد شهری
---	۸/۶۰	---	۴۴/۶۹	۳۶/۰۹	افراد روستایی

منبع: آمار آموزشی اداره آمار هند طی سال ۲۰۰۱

نرخ سواد و نرخ تغییرات تعداد افراد باسواد رده‌های سنی ۷ سال و بالاتر مناطق عقب افتاده کشور طی دهه ۲۰۰۰-

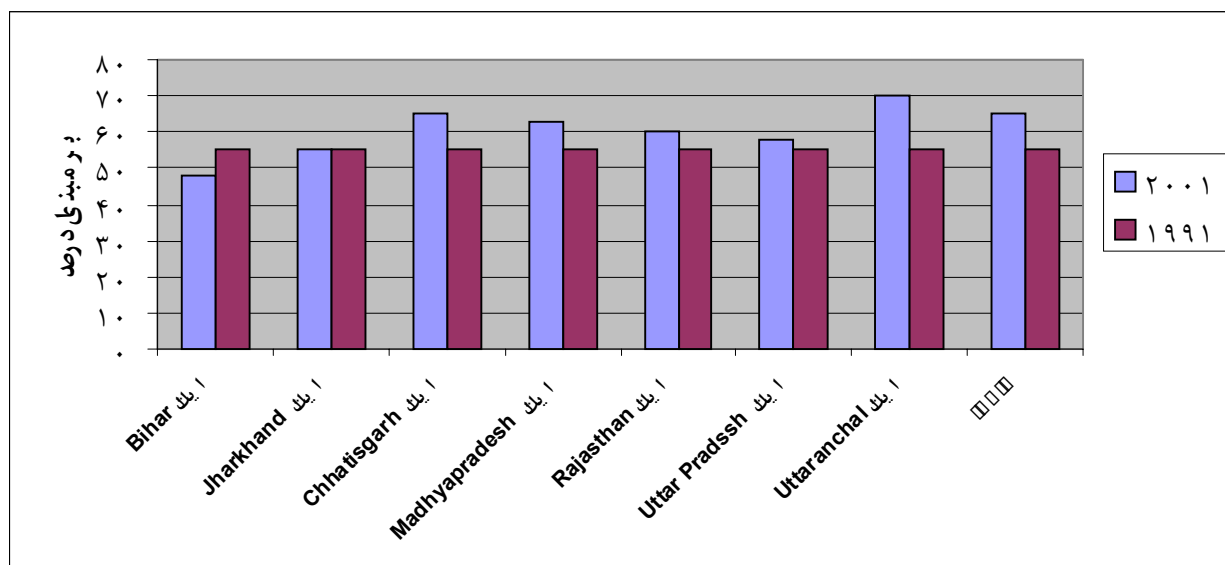
۱۹۹۰

نرخ تغییرات طی دهه	کل افراد	زنان	مردان	کل افراد

ایالت	۱۹۹۰-۲۰۰۰				
ایالت Bihar	۱۰/۰۴	۳۷/۴۹	۳۳/۵۷	۶۰/۳۲	۴۷/۵۳
ایالت Jharkhand	۱۲/۷۴	۴۱/۳۹	۳۹/۳۸	۶۷/۹۴	۵۴/۱۳
ایالت Chhatisgarh	۲۲/۲۷	۴۲/۹۱	۵۲/۴۰	۷۷/۸۶	۶۵/۱۸
ایالت Madhya Pradesh	۱۹/۴۱	۴۴/۶۷	۵۰/۲۸	۷۶/۸۰	۶۴/۱۱
ایالت Rajasthan	۲۲/۴۸	۳۸/۵۵	۴۴/۳۴	۷۶/۴۶	۶۱/۰۳
ایالت Uttar Pradesh	۴۶/۶۵	۴۰/۷۱	۴۲/۹۸	۷۰/۲۳	۵۷/۳۶
ایالت Uttar anchl	۱۴/۵۳	۵۷/۷۵	۶۰/۲۶	۸۴/۰۱	۷۲/۲۸
India	۱۳/۷۵	۵۱/۶۳	۵۴/۲۸	۷۵/۹۶	۶۵/۳۸

نرخ تغییرات سطح سواد در ایالات عقب افتاده کشور طی سال‌های ۱۹۹۱-۲۰۰۱

نرخ ثبت نام دانش آموزان مقاطع مختلف آموزشی (طی سالهای ۱۹۵۱-۲۰۰۱ بر مبنای میلیون و جنسیت)

مقطع آموزش ابتدایی سطوح (I-V)	مقاطع آموزش مقدماتی و تکمیلی متوسطه سطوح (VI-VIII)	مقطع آموزش عالی سطوح (IX-XII)

سال تحصیلی	دانش آموزان پسر	دانش آموزان دختر	تعداد کل	دانش آموزان پسر	دانش آموزان دختر	تعداد کل	دانش آموزان پسر	دانش آموزان دختر	تعداد کل
۱۹۵۰-۵۱	۱۳,۸	۵,۴	۱۹,۲	۲,۶	۰/۵	۳,۱	۱,۳	۰/۲	۱,۵
۱۹۵۵-۵۶	۱۷,۱	۷,۵	۲۴,۶	۳,۸	۱,۰	۴,۸	۲,۲	۰/۴	۲,۶
۱۹۶۰-۶۱	۲۳,۶	۱۱,۴	۳۵,۰	۵,۱	۱,۶	۶,۷	۲,۷	۰/۷	۳,۴
۱۹۶۵-۶۶	۳۲,۲	۱۸,۳	۵۰,۵	۷,۷	۲,۸	۱۰,۵	۴,۴	۱,۳	۵,۷
۱۹۷۰-۷۱	۳۵,۷	۲۱,۳	۵۷,۰	۹,۴	۳,۹	۱۳,۳	۵,۷	۱,۹	۷,۶
۱۹۷۵-۷۶	۴۰,۶	۲۵,۰	۶۵,۶	۱۱,۰	۵,۰	۱۶,۰	۶,۵	۲,۴	۸,۹
۱۹۸۰-۸۱	۴۵,۶	۲۸,۵	۷۳,۸	۱۳,۹	۶,۸	۲۰,۷	۷,۶	۳,۴	۱۱,۰
۱۹۸۵-۸۶	۵۲,۲	۳۵,۲	۸۷,۴	۱۷,۷	۹,۶	۲۷,۱	۱۱,۵	۵,۰	۱۶,۵
۱۹۹۰-۹۱	۵۷,۰	۴۰,۴	۹۷,۴	۲۱,۵	۱۲,۵	۳۴,۰	۱۲,۸	۶,۳	۱۹,۱

سال تحصیلی	مقطع آموزش ابتدایی سطوح (I-V)			مقاطع آموزش مقدماتی و تکمیلی متوسطه سطوح (VI-VIII)			مقطع آموزش عالی سطوح (IX-XII)		
	دانش آموزان پسر	دانش آموزان دختر	تعداد کل	دانش آموزان پسر	دانش آموزان دختر	تعداد کل	دانش آموزان پسر	دانش آموزان دختر	تعداد کل
۱۹۹۱-۹۲	۵۸,۶	۴۲,۳	۱۰۰,۹	۲۲,۰	۱۳,۶	۳۵,۶	۱۳,۵	۶,۹	۲۰,۴
۱۹۹۲-۹۳	۵۷,۹	۴۱,۷	۹۹,۶	۲۱,۲	۱۲,۹	۳۴,۱	۱۳,۶	۶,۹	۲۰,۵
۱۹۹۳-۹۴	۵۵,۱	۴۱,۹	۹۷,۰	۲۰,۶	۱۳,۵	۳۴,۱	۱۳,۲	۷,۵	۲۰,۷
۱۹۹۴-۹۵	۶۰,۰	۴۵,۱	۱۰۵,۱	۲۲,۱	۱۴,۳	۳۶,۴	۱۴,۲	۷,۹	۲۲,۱
۱۹۹۵-۹۶	۶۰,۹	۴۶,۲	۱۰۷,۱	۲۲,۷	۱۴,۸	۳۷,۵	۱۴,۶	۸,۳	۲۲,۹
۱۹۹۶-۹۷	۶۲,۵۰	۴۷,۹	۱۱۰,۴	۲۴,۷	۱۶,۳	۴۱,۰	۱۷,۲	۹,۸	۲۷,۰
۱۹۹۷-۹۸	۶۱,۲	۴۷,۵	۱۰۸,۷	۲۳,۷	۱۵,۸	۳۹,۵	۱۷,۱	۱۰,۲	۲۷,۳

۱۹۹۸-۹۹	۶۲,۷	۴۸,۲	۱۱۰,۹	۲۴,۰	۱۶,۳	۴۰,۳	۱۷,۳	۱۰,۵	۲۷,۸
۱۹۹۹-۲۰۰۰	۶۴,۱	۴۹,۵	۱۱۳,۶	۲۵,۱	۱۷,۰	۴۲,۱	۱۷,۲	۱۱,۰	۲۸,۲
۲۰۰۰-۲۰۰۱	۶۴,۰	۴۹,۸	۱۱۳,۸	۲۵,۳	۱۷,۵	۴۲,۸	۱۶,۹	۱۰,۷	۲۷,۶

سیاست‌های آموزشی

طی سال‌های اخیر جهت دستیابی به توسعه ملی با گذشت زمان، اصلاحاتی در سیاست آموزشی کشور صورت گرفته است. در سیاست ملی مصوب سال ۱۹۶۸، تأکید عمده‌ای بر ارتقاء کیفیت آموزشی و معطوف نمودن توجه بیشتر بر همگانی نمودن تسهیلات آموزشی و آموزش دختران صورت گرفته است. نهایتاً طی سال ۱۹۸۵، سیاست ملی آموزش (NPE) پایه‌ریزی شد. لازم به ذکر است که بعدها طی سال ۱۹۹۲ اصلاحاتی در مفاد سیاست مذکور صورت گرفت.

از جمله مهمترین سیاست‌های آتی حوزه آموزش کشور هند می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- تحول کامل برنامه‌های درسی و گنجانیدن گرایش‌ها و فن‌آوری‌های جدید در این برنامه‌ها
- تقویت کادر آموزشی و ایجاد پست‌های تخصصی
- تجهیز گروه‌های مختلف آموزشی با ابزار کمک آموزشی و آموزش استفاده از این ابزار
- تشویق و ترغیب دانشگاهیان به انجام طرح‌های پژوهشی با حمایت صندوق‌های مالی
- کاهش نرخ ثبت‌نام‌های جدید و گزینش داوطلبین با استعداد
- فراهم سازی امکانات آموزش مستمر و کسب تجارب آموزشی از طریق اجرای برنامه‌های آموزش از راه دور
- تشکیل نهاد مرکزی تائید و اعتباربخشی دوره‌های آموزشی
- تشکیل موسسه ملی آموزش و تحقیقات

چارچوب قانونی سیاست ملی

طرح عملی گسترش علم و دانش و آزادی اندیشه در میان شهروندان هندی، در قانون اساسی این کشور لحاظ گردیده است. مطابق تبصره بند ۴۵ قانون اساسی دولت موظف است از زمان صدور این قانون (یا حکم)؛ کودکان رده‌های سنی ۵ تا ۱۴ سال را تحت پوشش آموزش رایگان و اجباری قرار دهد. بند ۲۹ قانون مذکور نیز اینگونه بیان می‌دارد که شهروندانی که از زبان و نوشتار مجزا برخوردار بوده و همچنین دیگر بخش‌هایی که از خدمات آموزشی و اقتصادی بهره می‌جویند، بویژه قبایل کیت و ترایب^۱، همگی باید مطابق بند ۴۵ قانون فوق تحت پوشش آموزش اجباری قرار گیرند.

سیاست‌های آموزشی پس از انقلاب صنعتی

پس از انقلاب صنعتی آموزش و پرورش از اهمیت بیشتری برخوردار گردیده و به دلایل ذیل توسعه و گسترش کمی مدارس به سبک جدید مورد توجه قرار گرفت:

۱- رشد روز افزون موسسات و سازمانهای تولیدی نیاز به نیروی انسانی ماهر جهت تامین ظرفیتهای تولیدی را بیش از پیش بارزتر می‌ساخت و این مساله رشد چشمگیر مدارس و موسسات

آموزشی در کشورهای اروپایی را ضروری تر می‌نمود

۲- با توجه به اینکه آموزش و پرورش از جمله عوامل اساسی ایجاد کننده و ترویج و القای بینش

سیاسی هیات حاکمه اغلب کشورهای جهان بویژه کشورهایی که تازه انقلاب نموده و یا استقلال

به‌دست آورده بودند محسوب می‌گردید نهاد مذکور مورد توجه دو چندان قرار گرفته و این امر

به رشد و گسترش هر چه بیشتر مدارس به سبک جدید منجر گردید

^۱ - دو طایفه از مردم هندوستان که دسترسی به آنان در زمان قدیم دشوار بوده‌است.

۳- با رشد آگاهی خانواده‌ها و مردم از کارکردهای پنهان و پیدای آموزش و پرورش و تاثیر آن در ارتقای مادی و معنوی آنها نرخ تقاضای ورود به مدارس افزایش یافته و این امر نیز خود به احداث مدارس مهاتما گاندی رهبر فقید استقلال هند معتقد بود که آموزش و پرورش از جمله ابزارهای اساسی توسعه و گسترش آگاهی‌ها و یکپارچگی و تجدید بنای جامعه به شمار می‌رود. با توسعه کمی مدارس جهت نیل به اهداف مذکور و رشد روز افزون تعداد دانش آموزان و معلمان مدیران و کارکنان اداری و لزوم تامین تجهیزات مدارس تهیه کتب و مواد آموزشی و توجه به روشها و فنون تدریس و یادگیری خود به تشکیل سازمان آموزش و پرورش به منظور هدایت و هماهنگی فعالیتهای آموزشی و پرورشی و در نتیجه طراحی نظام آموزش و پرورش جهت استفاده بهینه از منابع مالی مادی و انسانی در جهت تحقق اهداف گوناگون اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، علمی و فرهنگی منجر گردید. در حال حاضر آموزش و پرورش علاوه بر تاثیرات شگرف فرهنگی واجتماعی به عنوان عامل اصلی رشد و توسعه تکنولوژیکی کشورها به شمار می‌رود.

کشور هند در میان کشورهای در حال توسعه از جمله کشورهایی است که توانسته است گامهای موثری در نیل به پیشرفت و توسعه همه جانبه بردارد. با بررسی آمارهای انتشار یافته توسط این کشور و سازمانهای بین المللی مشخص میگردد که کشور هند با وجود مشکل ازدیاد جمعیت: (بالغ بر یک میلیارد نفر و نرخ رشد ۱/۹۳ درصدی طی سال ۲۰۰۱ درصد نسبتا کم جمعیت شهری با حدود ۲۸/۱ درصد از کل جمعیت و نرخ پایینی سواد (۶۵/۳۸ درصد طی سال ۲۰۰۱) و میانگین نسبتا کم سالهای آموزش مدرسه ای با ۵/۱ سال برای افراد رده‌های سنی ۱۵ سال به بالا در طول ۵۵ سال پس از استقلال خود با اتخاذ تدابیر و سیاستهای اصولی در قالب ایجاد ساختارهای متناسب سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، آموزشی و تحقیقاتی و با برنامه ریزی واقع بینانه و طراحی ۹ برنامه پنج ساله توانسته است به پیشرفتهای چشمگیری در زمینه‌های گوناگون بویژه در حوزه کشاورزی و صنایع دست یابد. به عبارت دیگر کشور هند در تولید

محصولات کشاورزی و دامی به خود کفایی کامل رسیده است و از نظر صنعتی دهمین کشور جهان محسوب می‌گردد. تردیدی نیست که آموزش و پرورش به معنای عام در رشد و توسعه کشورها در زمینه‌های متعدد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نقش اساسی ایفا می‌نماید. بررسی آمارهای منتشره بین المللی این نکته را روشن می‌سازد که کشورهای صنعتی در مقایسه با سایر کشورها سهم نسبتا بالایی از بودجه سالیانه خود را به بخش آموزش و پرورش و تحقیقات اختصاص می‌دهند. در حال حاضر سرمایه گذاری آموزشی و تحقیقاتی در مقایسه با سایر بخشها در دراز مدت از نرخ سود بسیار بالاتری برخوردار است. با وجود این تنها سرمایه گذاری در این بخش شرط کافی جهت پیشرفت و توسعه ملی نیست بلکه ترکیب متناسب سرمایه با سیاست گذاری‌های بنیادین ساختارهای اصولی و به طور اساسی اهداف، روشها، محتوا و مواد آموزشی و در نهایت، مدیریت موثر و کار آمد آموزش پرورش از اهمیت بیشتری برخوردار است. کشور هند با ساختار حکومتی فدرال (ایالتی) و نظام پارلمانی برابر آخرین تقسیمات کشوری ۲۸ ایالت و ۷ منطقه متحد (union territory) برخوردار می‌باشد. رئیس جمهور، ریاست اجرایی اتحادیه را برعهده داشته و نخست وزیر نیز با قدرت اجرایی خود به عنوان رئیس شورای وزیران به مشارکت با وی می‌پردازد. شورای وزیران خود از اعضای کابینه، سر وزیران ایالتی و معاونین وزرا متشکل می‌گردد. ساختار سیاسی - اجرایی هر ایالت بر حسب وسعت به منطقه، ناحیه، شهر و روستا تقسیم می‌آورند. در هر ایالت سروریزر و پارلمان ایالتی به ترتیب عهده دار مسئولیت شهری به امور اجرایی و قانونگذاری می‌باشند. در نواحی شهری مقامات محلی هر مانند شهرداری‌ها و شوراهای شهر عهده دار تصدی اداره شهر می‌باشند. ذکر موارد بالا از جهت تعاملات سیستماتیک مجموعه عناصر درون سیستمی و تاثیر آن بر پیشرفت و توسعه اهداف آن مجموعه اهمیت می‌یابد. به عبارت دیگر در نگرشی سیستمی موفقیت بخش‌ها من جمله آموزش و پرورش و صنایع در تعامل با سایر بخشها من جمله ساختار حکومتی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

نهادهای سیاست گذار آموزشی

تا سال ۱۹۷۶ مسئولیت رسیدگی بر امور آموزشی کشور در انحصار دولت‌های ایالتی قرار داشته و دولت مرکزی تنها از نقش هماهنگ کننده و تعیین کننده استانداردهای فنی و آموزشی برخوردار بود. در این اثنا با اصلاح قانون اساسی کشور دولت مرکزی و دولت‌های ایالتی از مسئولیت مشترکی در خصوص سیاستگذاری آموزشی و توسعه آموزشی برخوردار گردیدند. با این وجود مسئولیت تعیین کیفیت و ماهیت آموزشی بر عهده دولت مرکزی بوده و توسط وزارت توسعه منابع انسانی و ارگانهای وابسته به آن از قبیل *university grant commission association of (uGc) indian universities (AIU)* اعمال می‌گردد. علاوه بر وزارت توسعه منابع انسانی و *UGC*، نهاد دیگری تحت عنوان کمیته مرکزی مشورتی آموزشی فعالیت دارد که از سال ۱۹۳۵ عهده دار مسئولیت هدایت نظارت ارزشیابی سیاستهای آموزشی کشور بوده است. همانگونه که قبلاً نیز بدان اشاره گردید دانشگاههای هند دولتی بوده، تحت نظارت شورای عالی اعتبارات دانشگاهها (*UGC*) و وزارت توسعه منابع انسانی *ministry of human resource development (MHRD)* و توسط دولت مرکزی و یا دولت‌های ایالتی اداره می‌گردد. از مجموع دانشگاههای کشور تعداد ۱۶ دانشگاه تحت نظارت دولت مرکزی و سایر دانشگاهها تحت نظارت دولت‌های ایالتی اداره می‌گردند. در حال حاضر کشور هند میزبان تعداد زیادی دانشجو و محقق خارجی متعلق به قاره‌های آسیا، اروپا، آفریقا و خاورمیانه می‌باشد. پس از فروپاشی شوروی سابق نیز تعداد زیادی از دانشجویان جمهوری‌های تازه استقلال یافته آسیای میانه جهت تکمیل تحصیلات خود راهی کشور هند گردیدند. همچنین تعداد زیادی از اساتید هندی بعنوان اساتید میهمان در کشورهای آمریکا، کانادا، ژاپن، اندونزی، مالزی، نپال و کشورهای آفریقای به تدریس مبادرت می‌نمایند که این خود سیاست بسیار مهمی در جهت اشاعه فرهنگ و جذب در آمد ارزی برای کشور محسوب می‌گردد. در مجموع کشور هند نمونه موفق یک کشور در حال توسعه در حوزه آموزش عالی می‌باشد. که با بهره گیری از تجربیات علمی

سایر کشورها و تلفیق آن با فرهنگ رسوم و امکانات بومی از جایگاه ویژه ای قرار داشته در جهان برخوردار گردیده است.

نظام آموزشی

ملاحظات تاریخی

از دیرباز کشور هندوستان مرکزی برای آموزش بوده است. از سالها پیش، دانشوران متعددی به تدریس موضوعات مختلفی نظیر مذهب، داروشناسی، ادبیات، تئاتر، هنر، نجوم، ریاضیات و جامعه‌شناسی از کتاب مقدس بوده‌اند. در طول قرن یازدهم، مسلمانان چندین مدرسه ابتدایی و متوسطه، دانشکده و حتی چندین دانشگاه در شهرهای مختلفی همانند دهلی، لاکنو و الله آباد تأسیس نمودند. در این مدارس زبان عربی به عنوان زبان تعلیمی به کار گرفته می‌شد. در طول قرون وسطی در زمینه‌هایی چون علم اخلاق، مذهب، فلسفه، زیباشناسی، معماری، ریاضیات، نقاشی، پزشکی و نجوم روابط صمیمانه‌ای میان سنت‌های هندو اسلامی برقرار گردیده بود. این در حالی است که با پا به عرصه گذاردن انگلستان در کشور و حمایت مأمورین اروپایی، آموزش رسمی به عرصه ظهور درآمد. طی سال ۱۸۱۷ دانشکده هندو در کلکته و نهاد Elphinstone در بمبئی تأسیس گردید. طی سال ۱۸۵۷ نیز سه دانشگاه در کلکته، مدرس و بمبئی احداث گردید. از آن زمان به بعد، آموزش غربی از پیشرفت چشمگیری در هندوستان برخوردار بوده است. کشور هندوستان با برخورداری از ۲۲۶ دانشگاه، ۴۲۸ دانشکده مهندسی و تکنولوژیکی و بیش از ۱۰۰ دانشکده پزشکی، کشاورزی و تعداد زیادی از مراکز آموزشی، مدعی است که کشورش در موقعیتی قرار گرفته که همانند معدود کشورهای جهان رهبری آموزش عالی دانش‌آموزان و دانشجویان کشورهای مختلف را بر عهده دارد. در حال حاضر دانشگاه‌های هند و نهادهای عالی آموزشی و تحقیقاتی کشور، در انتقال علم به مرزهای تکنولوژیکی و علوم کمک زیادی نموده است. از سوی دیگر دانشگاه‌ها و سایر

نهادهای آموزش عالی در محدوده موضوعات نظیر انسان‌شناسی و فیزیک و شیمی کاربردی، نقش برجسته و مهمی در رهبری جامعه به سوی کشوری صنعتی و پیشرفته ایفا نموده‌اند. توسعه این کشور در زمینه تکنولوژی فضایی، تولید و به راه‌اندازی ماهواره‌ها و توسعه انرژی هسته‌ای، نیز این کشور را در زمره ملت‌های توسعه‌یافته تکنولوژیکی جهان قرار داده است. کشوری که اغلب ملت‌های روبه توسعه جهان به امید اقتباس راهنمایی و ممارست به آنجا چشم دوخته‌اند. طبق قراین بدست آمده می‌توان گفت که دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی هندوستان به ایفای نقش خود در جهت برطرف نمودن نیازهای دانشجویان و دانشوران آموزش عالی و تحقیقات به نحو احسن مبادرت نموده‌اند. به عبارت دیگر مراکز آموزشی مذکور به حمایت از دانشجویان سایر کشورهای در حال توسعه که از امکان بهره‌مندی از برنامه‌های آموزش عالی برخوردار نبوده‌اند مبادرت نموده است.

ساختار نظام آموزشی

در ساختار نظام آموزشی کشور هند تمرکز عمده بر بعد وسیع ارائه خدمات آموزشی و اهمیت ساختار، سازماندهی و ارتقاء آن استوار می‌باشد. بعلاوه، ساختار سیستم آموزشی کشور هندوستان بر رشد آموزشی مناطق مختلف کشور و برقراری رقابتهای آموزشی میان این مناطق تأکید دارد. در حال حاضر، تعداد ۸۸۸ نهاد آموزشی در کشور هندوستان فعالیت دارد که به ثبت‌نام از ۱۷۹ میلیون دانش‌آموز مبادرت می‌نمایند. سیستم آموزش ابتدایی در هندوستان از دومین رتبه جهانی برخوردار است. این سیستم آموزشی از ۱۴۹/۴ میلیون کودک ۶ تا ۱۴ ساله و ۲/۹ میلیون آموزگار، متشکل می‌گردد. لازم به ذکر است که نرخ مذکور به ۸۲ درصد از کل کودکانی است که در این گروه سنی قرار دارند مشتمل می‌گردد. پس از استقلال هند طی سال ۱۹۴۷ سیاستمداران، مسئولان و صاحب نظران آموزش و پرورش کشور تلاشهای فراوانی در جهت ارائه الگوی مشترک ساختار آموزشی پذیرش کلیه ایالت عمل آوردند. طی

سال ۱۹۶۶ کمیسیون آموزش و پرورش هند مبادرت به انتشار ساختار آموزشی طرح سیستم (۱۰+۲) نمود. سیستم مذکور پس از بازنگری و جرح و تعدیل طی سالهای ۱۹۸۶ و ۱۹۹۲ به عنوان خط مشی جدید نظام آموزشی ملی به تصویب رسید در حال حاضر کلیه ایالت‌های کشور از آن پیروی می‌نمایند. نکته قابل تامل در فرایند تصویب طرح مذکور طول مدت بررسی آن است که مدت زمان سه دهه از زمان طرح اولیه آن تا جرح و تعدیل و تصویب و اجرای فراگیر و نهایی آن به طول انجامید است که خود نشان دهنده بر طرف نمودن احتمالی نواقص و نارسایی‌های طرح اولیه می‌باشد. بر اساس الگوی قید شده در فوق نظام آموزش پیش دانشگاهی کشور هند خود از دو دوره آموزش ابتدایی و متوسطه متشکل می‌گردد. با وجودی که ساختار آموزشی کشور هند بر (سیستم ۱۰+۲) استوار می‌باشد. با این حال در میان ایالات مختلف در خصوص تعداد مدارس ابتدایی و متوسطه، شرایط سنی پذیرش در مدارس متوسطه، آزمون‌های عمومی، آموزش هندی و انگلیسی، تعداد ساعات و جلسات درسی، مدت تعطیلات، میزان دستمزدها، آموزش پایه و ... تفاوت عمده‌ای وجود دارد. آموزش در کشور هند، از سن پنج سالگی آغاز شده و از سه مرحله ابتدایی، متوسطه و عالی (دو دوره ۵ ساله ابتدایی و متوسطه و یک دوره ۲ ساله تکمیلی) متشکل می‌گردد. در مجموع، دوره تحصیلات ابتدایی و متوسطه ۱۲ سال به طول می‌انجامد.

طبق آمار به دست آمده طی سال ۱۹۹۶ نرخ ثبت نام ناخالص بر مبنای سطوح مختلف آموزشی به

شرح ذیل می‌باشد:

پیش دبستانی : ۵ درصد

اولین سطح : ۱۰۱ درصد

دومین سطح : ۴۹ درصد

سومین سطح : ۶/۹ درصد

ساختار آموزش پس از استقلال

پس از استقلال کشور هند به دلیل نرخ بالای بی‌سوادی (در حدود ۸۵ درصد)، سرمایه‌هنگفتی به تولید کتب درسی ارزان قیمت تخصیص یافت. سه دهه پس از استقلال کشور، هزینه آموزشی به ۴۰ برابر و نرخ افراد باسواد به بیش از ۲ برابر بالغ گردید. از سوی دیگر پیشرفت‌های آموزشی و افزایش تعداد موسسات آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی و صنعتی به گسترش انواع کتابخانه‌ها و فراهم آمدن بازار کار برای افراد آموزش دیده منجر گردید. در سال ۱۹۵۶ کمیسیون اعتبارات دانشگاهی هند با عنوان (یو.جی.سی) عهده دار مسوولیت تصویب مقررات ویژه آموزش عالی و تعیین استانداردهای آموزشی و تحقیقاتی گردید. طی سال ۱۹۶۱ کمیسیون مذکور به منظور ارزیابی و پیشنهاد معیارهایی جهت ارتقای استانداردهای آموزشی در هند، به تشکیل کمیته بررسی علوم به ریاست دکتر رانگاناتان مبادرت نمود. تا پیش از دهه ۷۰، تنها سه دانشگاه دهلی (۱۹۴۸)، بنارس (۱۹۶۶) و بمبئی (۱۹۶۷) از دوره کارشناسی ارشد برخوردار بودند. این درحالیست که در آغاز این دهه ۴ دانشگاه ا لیگر، میسور، کارناتاک و ویکرام به افتتاح دوره‌های کارشناسی ارشد خود مبادرت نمودند. پس از استقلال کشور این روند سرعت گرفت.

نهادهای آموزشی

نهادهای اجرایی آموزشی

آموزش و پرورش هند تحت نظارت سه گروه مشتمل بر دولت مرکزی دولتهای ایالتی و مقامات محلی اداره می‌گردد. ساختار آموزش و پرورش کشور هند غیر متمرکز می‌باشد. به عبارت دیگر توزیع قدرت و اختیارات قانونی در سطوح مختلف تصمیم‌گیری اعم از عالی، میانی، اجرایی و حتی در سطح مدارس صورت می‌گیرد. با انتشار قانون اساسی هند طی سال ۱۹۵۰ سیستم سیاسی فدرالی اداره کشور پیش بینی شده و در تقسیم بندی مسؤلیتهای اختصاصی و یا مشترک میان دولت مرکزی و دولتهای

ایالتی، مسئولیت آموزش و پرورش به دولتهای ایالتی تفویض گردید. با وجودیکه در اصلاحیه قانون اساسی طی سال ۱۹۷۶ مسئولیت آموزش و پرورش به دولتهای مرکزی و ایالتی واگذار گردید اما در عمل دولتهای ایالتی این مسئولیت بودند.

نقش دولت مرکزی در آموزش

در کشور هند مدیریت آموزشی (مشمول بر آموزش پیش دانشگاهی عالی) بر عهده وزارت توسعه برقراری منابع انسانی است که به حفظ استانداردهای ملی و هماهنگی در زمینه‌های مختلف آموزش و پرورش در سطوح عمومی و عالی مختلف آموزش و پرورش در سطوح عمومی و عالی مبادرت می‌نماید. بررسی اجمالی و تاریخی ماموریت‌ها و وظایف و ساختار سازمانی وزارتخانه آموزشی طی ۵ دهه اخیر نشان می‌دهد که سیاست تمرکز زدایی تصریح شده در قانون اساسی و خط مشی ملی نظام آموزشی کشور در آن تحقق یافته است به نحوی که در حال کشور در آن تحقق یافته است به نحوی که در حاضر اداره آموزش و پرورش به عنوان یکی ادارات تابعه وزارت نمود یافته است. از جمله مهم ترین ادارات تابع وزارت توسعه منابع انسانی میتوان به موارد ذیل اشاره نمود:

اداره آموزش و پرورش

اداره فرهنگ

اداره امور جوانان تربیت بدنی

اداره امور زنان و کودکان

علاوه بر این دولت مرکزی در جهت نظارت به کیفیت آموزش و پرورش و حفظ استانداردهای جهانی

شوراهای متعدد آموزشی به شرح ذیل مبادرت نموده :

- شورای ملی تحقیقات آموزشی (NCERT) که به اصلاح کیفیت و مشارکت در برنامه ریزی آموزشی تدوین کتب گزینشی درسی و اصلاح روشهای ارزشیابی و در سطح مدارس می‌پردازد.
- موسسه ملی مدیریت و برنامه ریزی آموزشی (NIEP) که به فعالیت در زمینه اصلاحات آموزشی و حمایت از اجرای خط مشی جدید آموزش کشور مبادرت می‌نماید.
- موسسه ملی آموزش بزرگسالان (NEAE) که به حمایت از فعالیتهای تحقیقاتی در حوزه سواد آموزی و برنامه‌های آموزش بزرگسالان مبادرت می‌نماید.

نقش دولت‌های ایالتی در آموزش

در چار چوب سیاست ملی کشور هند هر ایالت به طور مستقل به طراحی و تنظیم ساختار و نظام آموزشی خود مبادرت نموده و مکانیزم اداری- اجرایی و توزیع قدرت در ایالت‌ها با توجه به ملاحظات کلی و بر اساس اصل تمرکز زدایی مصوب سال ۱۹۸۶ در سطوح گوناگون مورد توجه قرار گرفته است. این در حالی است که دولت مرکزی از طریق اعطای کمکهای مالی و توصیه‌های کارشناسی به ایالتها بر کیفیت آموزش و پرورش کشور نظارت دارد. در سطوح ایالتی مقامات آموزش کاربر وزیر آموزش و پرورش مدیرکل، بازرسان و مدیران ادارت گوناگون مشتمل می‌گردد. از جمله مهمترین ادارات آموزشی مستقر در ایالت‌های کشور هند می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- اداره آموزش مدرسه ای
- اداره آموزش عالی
- اداره آموزش فنی
- اداره آموزش بزرگسالان و غیر رسمی

از جمله مهم ترین تنظیم و تصویب خط مشی و قوانین آموزشی در سطح منطقه ای متصدی اداره آموزش به همراه معاونین خود عهده دار مسئولیت نظارت و سرپرستی بر مدارس کشور می‌بارد. در سطح مدارس نیز مدیران مدارس از اختیارات تام جمعیت تدوین و تنظیم برنامه‌های آموزشی هماهنگی مسائل انضباطی دانش آموزان و سرپرستی معلمان برخوردار می‌باشند.

هیات مدیره‌های آموزشی

هیات مدیره‌های محلی از وجه اشتراکات مشابهی با دولت برخوردار می‌باشند. ایالتی دولت‌های ایالتی معمولاً به اختصاص تمام و یا قسمتی از اختیارات آموزشی خود به دانشگاهها در جهت نیل به اهداف آموزش عالی و تشکیل و هیات مدیره‌های محلی مبادرت می‌نمایند. هیات مدیره آموزش متوسطه ایالتی عهده دار مسئولیت برنامه ریزی آموزشی و انتخاب کتب و محتوای آموزشی دوره متوسطه می‌باشد.

گفتنی است که این مسئولیت در مقطع آموزش ابتدایی بر عهده اداره آموزش و پرورش می‌باشد. ابتدایی و متوسطه توسط معلمین صورت گرفته و از تنوع لازم برخوردار است علاوه بر این هیات مدیره آموزش متوسطه (SBSS) و هیات مدیره امتحانات (SBE) ایالتی با هیات مدیره‌های آموزش و پرورش محلی ارتباط متقابل و نزدیک دارند. در هر ایالت هیات مدیره‌های محلی از هیات مدیره نواحی بخش‌ها شهرک‌ها و کمیته‌های شهری متشکل می‌گردد که هر یک از اختیاراتی در حوزه آموزشی برخوردار می‌باشند. در سطح نواحی آموزش و پرورش مدارس به دودسته مورد تایید و تایید نشده تقسیم می‌کردند. مدارس مورد مدرسی می‌باشند که از مجوزهای لازم جهت فعالیت رسمی برخوردار می‌باشند.

این گونه مدارس، تحت نظارت مقامات ذیصلاح قرار گرفته و دانش آموزان آن مجاز به حضور در آزمونهای عمومی که توسط اداره و یا هیات مدیره آموزش و پرورش برگزار می‌گردد می‌باشند. علاوه بر این مدارس فوق از لحاظ نحوه اداره به دو دسته دولتی و خصوصی تقسیم می‌شوند. مدارس دولتی به طور مستقیم توسط دولت و یا هیات مدیره آموزش و پرورش اداره می‌شوند با وجود این دانش آموزان این

مدارس ملزم به پرداخت بخشی از هزینه‌های تحصیلی خود می‌باشند. مدارس خصوصی نیز شامل مدارس است که توسط انجمن‌ها و افراد حقوقی من جمله شرکت‌ها کارخانجات و کلیساها و یا افراد حقیقی اداره می‌گردد. این گونه مدارس اعتبارات مالی مورد نیاز خود را از طریق اخذ شهریه تحصیلی از دانش آموزان هدایا و تعهدات پرداختی نظیر وام با بهره پائین تامین می‌نمایند. مدارس تایید نشده به مدارس مشتمل می‌گردد، که از مجوز لازم برخوردار نبوده و در نتیجه آن مجاز به حضور آزمون‌های رسمی نمی‌باشند.

هیات مدیره مرکزی آموزش متوسطه (CBSE)

از جمله مهمترین مسئولیتها و وظایف دولت مرکزی در حوزه آموزش کشور می‌توان به موارد ذیل

اشاره نمود:

- تدارک و تنظیم سیاست‌ها و برنامه‌های آموزشی با چشم انداز ملی
- هماهنگی و حفظ استانداردهای آموزش عالی ارزشیابی مداوم و درجه بندی دانشگاهها و اعطای کمکهای مالی متناسب با درجه هر دانشگاه به واسطه کمیسیون اعتبارات دانشگاهها (UGC)
- هماهنگی و حفظ استانداردهای آموزش فنی با همکاری شورای ملی آموزش فنی
- برقراری و حفظ روابط فرهنگی با انجمنهای بین المللی سازمان یونسکو و اعطای فرصتهای آموزشی در جهت تداوم مطالعات در داخل و خارج از کشور
- مشاوره با دولت‌های ایالتی در خصوصی مسائل آموزشی با مشارکت هیات مرکزی مشاوره تعلیم و تربیت (CABE) و اداره مرکزی آموزش و پرورش و تطبیق و تبادل تجارب آموزشی با دولت‌های ایالتی و خارجی
- همکاری با دولت‌های ایالتی در حوزه برنامه ریزی آموزشی

- انتشار آمارها و گزارشات آموزشی
- اعطای کمکهای مالی به دولتهای ایالتی در جهت تطبیق برنامه‌های آموزشی ایالت‌ها با سیاست‌ها و برنامه‌هایی کلی دولت مرکزی

مقطع آموزش پیش دبستانی

طول مقطع آموزش پیش دبستانی بر دوره آموزشی ۱ساله که از سن ۵ سالگی آغاز و تا سن ۶ سالگی به طول می‌انجامد، مشتمل می‌گردد.

سال تحصیلی	تعداد مدارس	تعداد کل دانش آموزان	تعداد دانش آموزان دختر
۱۹۹۰	۱۵۴۲۷	۱۵۱۰۰۹۰	۶۸۷۲۷۸
۱۹۹۱	۱۳۵۱۵	۱۴۳۵۷۲۴	۶۳۹۱۱۶
۱۹۹۲	۱۳۶۶۲	۱۴۶۳۴۸۶	۶۵۲۰۹۰
۱۹۹۳	۱۷۱۷۲	۱۹۴۰۶۹۲	۸۸۲۸۸۶
۱۹۹۴	۴۱۱۸۷	۲۱۱۵۷۵۱	۹۸۶۰۵۵
۱۹۹۵	۳۸۵۱۰	۲۱۳۹۲۰۰	۹۸۱۲۷۹
۱۹۹۶	۳۸۵۵۳	۲۳۸۲۴۰۱	۱۱۱۵۳۰۷

اهداف آموزشی

آموزش دوران کودکی از اهمیت قاطعی برخوردار است. از این روی سیاست ملی آموزش بر اجرای برنامه‌های مراقبتی دوران کودکی (ECCE) تأکید فراوان نموده است. گفتنی است که اجرای چنین برنامه‌هایی به تسریع روند جهانی‌سازی آموزش ابتدایی و برنامه‌های توسعه زنان نیز یاری می‌رساند. از این طرح انتظار می‌رود که آمادگی لازم جهت برطرف نمودن نیازهای آموزش ابتدایی را فراهم سازد. این امر به طور غیرمستقیم با فراهم نمودن تسهیلات مراقبتی برای کودکان، به افزایش نرخ ثبت‌نام دختران در کلاس‌های ابتدایی منجر گردیده است. در بخش‌های مختلف، طرح‌هایی در حال اجرا می‌باشند که هدف از

اجرای آن دسترسی به کودکان مناطق آسیب پذیر و دورافتاده می باشد. با این هدف که آنها را از لحاظ بهداشتی، تغذیه ای و آموزش ابتدایی تأمین نماید. از جمله این خدمات می توان به تغذیه تکمیلی، ایمن سازی، آزمایشات بهداشتی، آموزش غیررسمی پیش دبستانی و مشارکت عموم جامعه در ارائه خدمات به کودکان زیر رده سنی ۶ سال و مادران باردار اشاره نمود که توسط دولت مرکزی تأمین اعتبار می گردد.

هرچند ICDS عمده ترین پایگاهی است که احتیاجات آموزش همگانی EFA را برآورده می سازد با این حال چندین طرح دیگر نیز توسط دولت مرکزی و دولت های ایالتی به مورد اجرا گذارده شدند که عمده هدف آنها تکمیل فرآورده های ICDS از لحاظ محتویات بوده است. به عنوان مثال طرح مرکزی از آن عده از سازمان هایی که داوطلب برگزاری کلاس های پیش دبستانی می باشند، حمایت می نماید.

نرخ ثبت نام‌های به عمل آمده و گسترش برنامه‌های آموزشی طی دهه ۱۹۹۰

ایالات مختلف	کل ثبت نام مجموع (کل)	نرخ ناخالص ثبت نام ۹۸-۱۹۹۷		
		پسران	دختران	جمع
آندھرا پرداش	۷/۴۹	۱۳/۳	۱۳/۴	۱۳/۳
آروناچل پرداش	۳۸/۲۰	۷۵/۴	۷/۶۷	۷۱/۶
آسام	۱۰/۱۱	۱۳/۱	۱۲/۴	۱۲/۸
ببھار	۵/۷۵	۸/۶۰	۷/۷	۸/۱
گوا	۲۴/۷۴	۱۵/۷	۱۷/۴	۱۶/۵
گجرات	۱۶/۳۵	۱۶/۱	۱۷/۴	۱۶/۷
ھاروانا	۱۱/۱۴	۲۸/۸	۲۹/۳	۲۹
ھیمآچل پرداش	۱۳/۴۹	۱۶/۸	۱۷/۴	۱۷/۱
جامو و کشمیر	-	۱۳/۹	۱۳/۱	۱۳/۵
کاراناکا	۲۰/۵۱	۳۶/۹	۳۶/۱	۳۶/۵
کرالا	۱۰/۵۹	۱۶/۹	۱۸/۱	۱۷/۵
مدھیا پرداش	۸/۵۷	۱۹/۱	۱۲/۷	۱۵/۶
مھاراشترا	۱۴/۳۶	۲۷/۹	۲۷/۴	۲۷/۶
منیپور	۳۸/۸۱	۱۲۵	۱۲۶/۱	۱۲۵/۵
میخالایا	۱۲۹/۳۸	۹۱	۹۱/۱	۹۱
میزورام	۵۱/۳۸	۵۲/۶	۵۳/۲	۵۲/۹
نگالند	۱۳۶/۹۹	۱۵۱/۹	۱۳۵/۷	۱۴۳/۹
آورسیا	۷/۸۱	۲۰/۹	۲۱/۶	۲۱/۲
پنجاب	۱۰/۷۲	۱۶/۸	۱۵/۸	۱۶/۳
راجستان	۱۰/۸۶	۱۵/۵	۱۴/۳	۱۴/۹
سیکیم	۶۰/۳۱	۷۳/۶	۷۱/۵	۷۲/۶
تامیل نادو	۵/۹۰	۱۱/۸	۱۱/۷	۱۱/۸
تری پورا	۶۶/۰۷	۸۱/۹	۸۴/۱	۸۳
آتار پرداش	۵/۵۲	۸	۸	۸
بنگال غربی	۹/۲۴	۱۷	۱۵/۷	۱۶/۳
جزایر	۶۶/۲۷	۶۵/۸	۶۳/۹	۶۴/۸
چندیگر	۳۸/۵۴	۴۱/۱	۴۰	۴۰/۶
دادرا و ھاوولی	۲۲/۲۴	۳۱/۴	۳۳/۱	۳۲/۳
دامان و دایو	۳۵/۹۲	۵۰/۵	۴۹/۳	۴۹/۹
دھلی	۲۵/۴۸	۲۸/۹	۳۰/۸	۲۹/۹
لکشادویپ	۵۱/۰۵	۹۰/۳	۱۳۸	۱۰۹
پوندیچری	۵۰/۵	۴۱/۷	۳۸/۲	۱۰/۴۰
ھندوستان	۱۰/۳۳	۱۷/۳	۱۶/۴	۱۶/۹

منبع: شاخصهای آموزش همگانی EFA

طبق آمار به دست آمده کل جمعیتی که تا سال ۱۹۹۰ در رده‌های سنی ۳-۶ سال قرار داشتند. (بنا به تخمینی‌های برآورده این میزان بر ۷ درصد کل جمعیت، (۵۷/۵۴ میلیون) نفر بالغ می‌گردد.) بیش از ۱۰۶۳ میلیون کودک رده سنی ۳ الی ۶ ساله که در مناطق محروم قرار دارند، منتظر حضور در مراکز آموزش پیش‌دبستانی می‌باشند. اگر چه نرخ ثبت‌نام خالص کودکان از ۱۰/۳۳ طی سال ۱۹۹۰ به ۱۶/۹ درصد طی سال ۱۹۹۸ افزایش یافته است، اما با این حال طرح مراقبتی کودکان از لحاظ تحت پوشش قرار دادن برنامه‌های آموزشی ویژه کودکان ضعیف عملکرده است. علاوه بر این سطح پوشش طرح مذکور از منطقه‌ای به منطقه دیگر کاملاً متفاوت بوده است. ایالت بیهار و آتارپرادش با پوششی کمتر از ۱۰ درصد دو نمونه بارز در این مورد می‌باشند. اغلب ایالات واقع در شمال شرقی کشور از پتانسیل مثبت اجرای طرح مراقبتی کودکان بهره‌مند گردیده‌اند. جهت موفقیت برنامه‌های مراقبتی کودکان و گسترش ارتباط آن با آموزش ابتدایی، برقراری هماهنگی میان بخشها ضروری است. با تأسیس کمیته‌هایی در سطح ایالتی جهت اجرای طرح‌های ویژه، دولت‌های ایالتی تلاش می‌نمایند تا هماهنگی‌های موجود را افزایش دهد از جمله مهمترین اهداف آموزشی مقطع آموزش پیش دبستانی می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱- رشد کامل ذهنی کودکان رده سنی ۶ سال

۲- آماده سازی کودکان جهت ورود به مراکز آموزش ابتدایی

۳- تدارک خدمات آموزشی متناسب برای دختران دوره ابتدایی

۴- تدارک خدمات پشتیبانی جهت فعالیت زنان و اقشار کم درآمد جامعه

با وجودیکه مقطع آموزشی مذکور بخشی از نظام آموزشی رسمی به شمار می‌رود، با این حال اجباری

نمی‌باشد

طرح آموزش و مراقبت‌های دوران کودکی (ECCE)

طراحی و تدارک طرح آموزشی و مراقبت‌های دوران کودکی ECCE به روشی اصولی به اجتماعی‌تر نمودن گروه‌های کودکان، ایجاد سلامتی و تندرستی، تشویق روند یادگیری خلاق و ارتقاء شخصیتی انسان منتهی می‌گردد. اجرای طرح مذکور برای اقشار کم درآمد جامعه به جبران نقایص فیزیکی، روانی و عاطفی کودکان منجر می‌گردد. علاوه بر این اجرای طرح ECCE به جهانی شدن آموزش ابتدایی و افزایش نرخ ثبت‌نام و ابقاء تحصیلی دانش‌آموزان در مدارس ابتدایی کمک می‌نماید. در حال حاضر طرح تکمیلی توسعه خدمات ویژه کودکان با عنوان (ICDS) عمده‌ترین هدف طرح ECCE به شمار می‌رود. علاوه بر دولت‌های ایالتی، مراکز پیش‌دبستانی، بالودیس و غیره نیز که تحت پوشش نهاد مرکزی رفاه اجتماعی قرار دارند به اجرای طرح مذکور مبادرت می‌نمایند. جهت ایجاد همگرایی هر چه بیشتر در برنامه‌های دولت و سایر نهادها، بر مشارکت اعضای محلی و گروه‌های پانچایاتی راج تأکید فراوان شده است. بعلاوه طرح ECCE که به عنوان طرح ویژه مراقبت‌های بهداشتی، روانی-اجتماعی، تغذیه‌ای و آموزشی کودکان به حساب می‌آید، طی سال‌های آتی ترویج و رشد چشمگیری برخوردار بوده است.

آموزش پایه

در ۴ ایالت مختلف کشور آموزش پایه منحصر بر نخستین مرحله آموزشی (آموزش ابتدایی) شامل می‌گردد و این در حالی است که در ۸ ایالت دیگر کشور دوره آموزش پایه بر کلیه مقاطع آموزشی (ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان) مشتمل می‌گردد.

وسیع‌سازی بعد سیستم آموزش پایه

کشور هندوستان، ۵۰ سال پس از استعمار انگلستان اقدام به اجرای سیاست آموزش توده‌ای نمود. از آن زمان تاکنون این سیستم از لحاظ تعداد مدارس و تعداد کودکان ثبت‌نامی در این مدارس چندین بار

گسترش یافته است. جدول ذیل نرخ ثبت‌نامی افراد طی دهه ۱۹۹۰ و ۴ دهه قبل از آن را به تصویر می‌کشد.

نرخ رشد ثبت‌نام در مقاطع آموزشی پایه (برحسب میلیون) طی سال‌های ۱۹۹۷ - ۱۹۵۰

سال	پسران			دختران			تعداد کل		
	مقطع آموزش ابتدایی ۱-۵	مقطع آموزش مقدماتی متوسطه ۶-۸	ابتدایی و مقدماتی متوسطه ۱-۸	ابتدایی ۱-۵	مقدماتی متوسطه ۶-۸	ابتدایی و مقدماتی متوسطه ۱-۸	ابتدایی ۱-۵	مقدماتی متوسطه ۶-۸	ابتدایی و مقدماتی متوسطه ۱-۸
۱۹۵۱	۱۳/۷۹	۲/۹۸	۱۶/۷۷	۵/۵۱	۰/۶۷	۶/۱۸	۱۹/۳۰	۳/۶۵	۲۲/۹۵
۱۹۶۱	۲۵/۹۸	۵/۶۲	۳۱/۶	۱۳/۱۲	۱/۸۷	۱۴/۹۹	۳۹/۱۰	۷/۴۸	۴۶/۵۸
۱۹۷۱	۳۶/۶۱	۹/۶۴	۴۶/۴۲	۲۲/۰۳	۴/۰۴	۲۶/۰۷	۵۸/۸۲	۱۳/۶۸	۷۲/۵۰
۱۹۸۱	۴۶/۷۱	۱۴/۶۹	۶۱/۴۰	۳۹/۲۹	۷/۲۵	۳۶/۶۴	۷۶/۱۱	۲۱/۹۵	۹۸/۰۷
۱۹۹۱	۵۸/۶۴	۲۲/۰۵	۸۰/۶۹	۴۲/۳۰	۱۳/۶۰	۵۵/۹۰	۱۰۰/۹۴	۳۵/۶۵	۱۳۶/۵۹
۱۹۹۲	۵۷/۵۸	۲۱/۲۲	۷۹/۰۹	۴۱/۷۵	۱۲/۸۷	۵۴/۶۲	۹۹/۶۲	۳۴/۰۹	۱۵۱/۵۰
۱۹۹۶	۶۲/۵	۲۴/۷	۸۷/۲۰	۴۷/۹	۱۶/۳	۶۴/۲۰	۱۱۰/۴	۴۱/۰	۱۵۱/۵۰
۱۹۹۷	۶۱/۳۸	۲۳/۷	۸۵/۵۳	۴۷/۵۹	۱۵/۸۰	۶۳/۳۹	۱۰۹/۴۱	۳۹/۵۰	۱۴۸/۹۱

نرخ ثبت‌نام در مدارس ابتدایی در فاصله سال‌های ۱۹۹۷-۱۹۵۱ شش‌بار افزایش داشته‌است و این در حالی است که در همین فاصله نرخ ثبت‌نام در مدارس مقدماتی متوسطه (۶-۸) یازده بار افزایش داشته‌است. این روند افزایشی در خصوص مدارس ابتدایی دخترانه نه بار و در خصوص مدارس مقدماتی متوسطه ۲۰ بار بوده‌است. به طور کلی می‌توان گفت روند کلی افزایش نرخ ثبت‌نام در مدارس ابتدایی ۳/۷۶ درصد و در مدارس مقدماتی متوسطه ۴/۰۶ درصد بوده‌است.

با توجه به جدول فوق می‌توان چند نکته به شرح ذیل را استنباط نمود:

- ۱- سیستم آموزش ابتدایی کشور هندوستان از لحاظ بعدی پیشرفت قابل توجهی داشته است. به گونه‌ای که بالغ بر ۱۵۰ میلیون نفر در مدارس ثبت‌نام نموده‌اند. این امر نشانگر تلاشی است که در زمینه ایجاد مدیریت دقیق و بسیج منابع صورت گرفته است.
- ۲- اگر چه روند افزایش نرخ ثبت‌نام دختران طی ۱۰ سال اخیر سریع‌تر از پسران بوده است با این حال اختلافات میان دو جنس همچنان به قوت خود باقی است.
- ۳- اگر چه نرخ ثبت‌نام در کلاسها تحسین برانگیز است، اما باید توجه داشت که رشد جمعیت طی چند دهه اخیر نیز بسیار بالا بوده است. با مقایسه کل جمعیت واجد شرایط جهت ثبت‌نام در کلاسها، درمی‌یابیم که همچنان چندین میلیون کودک وجود دارد که از نعمت برخورداری از آموزش ابتدایی محروم مانده‌اند.

زبان آموزشی

در اکثر ایالات، زمان مادری یا زمان محلی به‌عنوان واسطه آموزشی مورد استفاده قرار می‌گیرد. این در حالی است که تسهیلات آموزشی و سایر امکانات از مکانی به مکان دیگر متفاوت می‌باشد.

آموزش زبان هندی

علاوه بر مناطقی از کشور که مردمانش به زبان هندی تکلم می‌نمایند در اکثر ایالت‌های غیرهندی زبان آموزش زبان هندی اجباری است. آموزش اجباری زبان هندی از ایالتی به ایالت دیگر متفاوت می‌باشد. این در حالی است که آموزش هندی در تامیل‌نادو، تری‌پورا و ناحیه کاریکال پوندیچری اجباری نمی‌باشد.

آموزش زبان انگلیسی

آموزش انگلیسی در تمامی ایالات بغیر از ایالت بیهار، اجباری می‌باشد. با وجود این که آموزش انگلیسی در اکثر مدارس اجباری است، از ایالتی به ایالت دیگر متفاوت می‌باشد. به طور کلی آموزش انگلیسی در اغلب ایالات در کلاس‌های شش الی ده اجباری می‌باشد.

آزمون عمومی

در کلیه ایالات در پایان کلاس‌های ۱۰ و ۱۲ آزمون عمومی به عمل می‌آید. در چندین ایالت حداقل سن لازم جهت حضور در آزمون‌های تکمیلی متوسطه، چهارده تا شانزده سال تمام می‌باشد. که از آن جمله می‌توان به ایالات آندهرپرادش، اورناچل پرادش، آسام، بیهار، گجرات، جامووکشمیر، کاراناکا، کرالا، مهاراشترا، منیپور، اوریسا، پنجاب، تامیل نادو، تری پورا، بنگال غربی، جزایر آندامان و نکوبار، دهلی، لکشادویپ و پوندیچری اشاره نمود. در ایالت منیرورام حداقل سن لازم جهت حضور در این آزمون، ۱۳ سال تمام می‌باشد، این در حالی است که در دیگر ایالت‌ها هیچ‌گونه محدودیت سنی وجود ندارد. در ایالات اروناچل پرادش، بیهار، گجرات، جامورکشمیر، کرالا، مهاراشترا، پنجاب، تامیل نادو، تریپورا، آندامان و نکوبار، لکشادویپ و پوندیچری، حداقل سن لازم جهت حضور در آزمون‌های مذکور برخوردار از ۱۶ تا ۱۸ سال تمام می‌باشد. در برخی از ایالات آزمون عمومی در مقطع آموزش مقدماتی متوسطه برگزار می‌گردد.

تعداد روزهای درسی

در نظام آموزشی کشور هند تعداد روزهای درسی در طول یکسال در کلیه ایالات بر ۲۰۰ روز آموزش بالغ می‌گردد.

مقطع آموزش ابتدایی

ساختار آموزشی

آموزش ابتدایی در کشور هند از شش سالگی آغاز شده و به مدت هشت سال ادامه می‌یابد. به عبارت دیگر این دوره از آموزش کودکان رده‌های سنی ۶ تا ۱۴ سال را تحت پوشش قرار داده و از کلاس اول آغاز شده تا پایه هشتم ادامه می‌یابد مقطع آموزش ابتدایی خودبه از سطح آموزش ابتدایی پنج ساله و آموزش پس از ابتدایی یا میانی سه ساله بر اساس قانون اساسی هند متشکل میگردد. دولتهای ایالتی مکلف به ارائه آموزش و پرورش رایگان و اجباری به کودکان رده‌های سنی ۶ تا ۱۴ سال می‌باشد. سال تحصیلی مقطع آموزش ابتدایی بر ۲۰۰ روز کاری که از اوایل تابستان آغاز شده و تا تابستان آتی ادامه می‌یابد مشتمل می‌گردد. از جمله برنامه‌های درسی پنج سال اولیه آموزش ابتدایی می‌توان به آموزش محیطی، ریاضی، هنر، آموزش کار و فعالیتهای بهداشتی و آموزش یک زبان با تاکید بر زبان مادری اشاره نمود. در سه سال سی از دبستان ریاضیات، علوم و تکنولوژی، آموزش زبانهای هندی، انگلیسی و یک زبان محلی، تربیت بدنی و بهداشت، علوم اجتماعی، هنر و آموزش کار به دانش آموزان ارائه می‌گردد. بر اساس آخرین گزارش آماری وزارت توسعه منابع انسانی، تعداد کل دانش آموزان وزارت توسعه منابع انسانی، تعداد کل دانش آموزان مقطع آموزش ابتدایی ۸ساله طی سال ۱۹۹۹ پس ۱۵۱/۲۴۰/۰۰۰ نفر بالغ میگردد که بدین ترتیب نسبت افراد ثبت نام شده از تعداد کل کودکان لازم التعلیم در این دوره از ۴۲/۶ درصد طی سال ۱۹۵۰ به ۹۲/۱۴ درصد طی سال ۱۹۹۹ گفتمنی است که تعداد مدارس این دوره از ۲۲۳/۰۰۰ مدرسه سال ۱۹۵۰ به ۸۱۷/۰۰۰ مدرسه طی سال ۱۹۹۹ و تعداد معلمان نیز از ۶۲۴/۰۰۰ نفر طی سال ۱۹۵۰ به ۳/۱۸۰/۰۰۰ نفر طی سال ۱۹۹۹ افزایش یافته است.

آمار آموزشی مقطع آموزش ابتدایی

تعداد معلمان زن	تعداد کل معلمان	تعداد دانش آموزان دختر	تعداد کل دانش آموزان	تعداد مدارس	سال تحصیلی
۴۷۰۴۱۴	۱۶۳۶۸۹۸	۴۱۰۲۳۶۰۴	۹۹۱۱۸۳۲۰	۵۵۸۳۹۲	۱۹۹۰
۴۹۸۹۳۴	۱۶۹۳۰۱۴	۴۲۳۵۹۰۹۶	۱۰۱۵۷۷۰۸۹	۵۶۵۷۸۶	۱۹۹۱
۴۹۲۹۶۶	۱۶۸۱۹۷۰	۴۴۹۱۵۸۹۶	۱۰۵۳۷۰۲۱۶	۵۷۲۵۴۱	۱۹۹۲
۵۰۶۹۱۳	۱۷۰۳۱۶۴	۴۶۳۹۶۲۳۰	۱۰۸۲۰۰۵۳۹	۵۷۲۹۲۳	۱۹۹۳
۵۳۳۱۱۷	۱۷۱۴۳۹۵	۴۶۷۸۶۷۰۵	۱۰۹۰۴۳۶۶۳	۵۸۱۳۰۵	۱۹۹۴
۵۵۳۱۶۶	۱۷۴۰۴۳۶	۴۷۳۷۳۵۴۰	۱۰۹۷۳۴۲۹۲	۵۹۰۴۲۱	۱۹۹۵
۵۸۴۹۵۳	۱۷۸۹۷۳۳	۴۷۸۹۱۷۴۹	۱۱۰۳۹۰۴۰۶	۵۸۱۳۰۵	۱۹۹۶

۶۰٪ معلمان ویژه کلاسهای آموزشی پنجاه نفره

۳۴٪ معلمان ویژه کلاسهای ۵۱ تا ۱۰۰ نفره

میانگین ۳۹٪ معلمان ویژه کلاسهای بیش از ۵۰ نفر

۵٪ معلمان ویژه کلاسهای بیش از ۱۰۰ نفره

نرخ افت تحصیلی (طی سال ۱۹۹۶)

طبق آمار به دست آمده طی سال ۱۹۹۶ نرخ افت تحصیلی دانش آموزان مقطع ابتدایی

نرخ افت تحصیلی دانش آموزان دوره اول ابتدایی (۳۴/۵ درصد)

نرخ افت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم ابتدایی (۵۱/۶ درصد)

۸۲ درصد کودکان رده‌های سنی ۱۴-۶ سال به تحصیل در دوره آموزش ابتدایی مبادرت می‌نمایند.

طبق آمار به دست آمده طی سال ۱۹۹۵ نسبت ثبت نام ناخالص پایه ۱ تا ۴ بر ۱۰۴ و برای پایه ۶ تا ۸

بر ۶۷/۲ درصد بالغ می‌گردد.

طرح‌های اجرایی

از جمله مهم‌ترین طرح‌های به اجرا درآمده پس از استقلال کشور در سال ۱۹۴۷ در مقطع آموزش ابتدایی می‌توان به طرح‌های ذیل اشاره نمود:

۱- پروژه Lok jumbish

طی پروژه مذکور که به منظور ارتقاء سطح کیفی و کمی آموزش ابتدایی در ایالت راجستان هند به مورد اجرا گذارده شد ۷۵ فرقه بالغ بر ۱۲ میلیون نفر تحت پوشش قرار گرفتند. پروژه مذکور همچنین به عنوان گام نخستی در برقراری همکاری میان سازمان‌های دولتی، معلمین، سازمان‌های غیردولتی و عامه مردم به شمار آمده که به توجه خود به ارتقاء روند ملی‌سازی برنامه‌های آموزش ابتدایی منجر گردیده است.

از جمله مهم‌ترین اصول پروژه Lok jumbish به ۷ اصل ذیل اشاره نمود:

- ۱- تأکید به نظارت بر امور در عوض پرداختن به عملکرد صرف
- ۲- مشارکت همگانی
- ۳- عملکرد غیرمتمرکز (تمرکززدایی از توجه به منطقه یا مناطق خاص)
- ۴- آموزش همگانی
- ۵- هماهنگی با روند کلی نظام آموزشی کشور
- ۶- انعطاف‌پذیری در مدیریت
- ۷- تشکیل سطوح مختلف مدیریتی

لازم به ذکر است ک فاز نخست پروژه مذکور در مدت زمان ۲ سال طی سال‌های ۹۴-۱۹۹۲ به مورد اجرا درآمد. هزینه‌های به‌عمل آمده جهت اجرای فاز اول این پروژه توسط دولت هند، دولت راجستان و

آژانس بین‌المللی توسعه همکاری‌های سوئد (SIDA) به نسبت ۲/۱/۳ تأمین گردید. فاز دوم پروژه مذکور نیز تا سال ۱۹۹۸ به مورد اجرا گذارده شد. طبق برآوردهای به‌عمل آمده، کل هزینه فاز ۱ و ۲ پروژه Lok jumbish بر ۱۱۰۰ میلیون روپیه و فاز ۳ این پروژه بر ۴۰۰۰ میلیون روپیه بالغ گردیده است. گفتنی است که از کل این اعتبارات مبلغ ۲۰۰ میلیون روپیه توسط دولت نروژ هزینه گردیده است.

۲- پروژه Shksha karmi

پروژه فوق که از آن تحت عنوان پروژه (SKP) یاد می‌گردد از سال ۱۹۸۷ و با حمایت آژانس بین‌المللی توسعه همکاری‌های سوئد (SIDA) به مورد اجرا درآمده است. هدف غائی پروژه فوق، جهانی‌سازی و ارتقاء سطح کیفی آموزش ابتدایی در مناطق دورافتاده و عقب‌افتاده روستایی ایالت راجستان با تمرکز عمده بر آموزش دختران می‌باشد. به واسطه عدم حضور معلمین کافی در مراکز آموزش ابتدایی به عنوان مانعی بر سر راه نیل به هدف جهانی‌سازی آموزش ابتدایی (UEE)، طی پروژه فوق سیاست جانشینی معلمین قدیمی با معلمین جوان محلی که از آن‌ها تحت عنوان Shiksha karmi یاد می‌گردد با برنامه‌های آموزش منسجم‌تر و نظارت گسترده‌تر به مورد اجرا درآمد. لازم به ذکر است که این پروژه، به طور کامل از محل اعتبارات خارجی (آژانس بین‌المللی توسعه همکاری‌های سوئد (SIDA) طی پرداخت ۹۰ درصدی در مرحله اول (فاز ۱) و پرداخت ۵۰ درصدی طی مرحله دوم (فاز ۲) تأمین اعتبار می‌گردد. این پروژه، با هزینه‌ای بالغ بر ۲۱۲ میلیون روپیه جهت اجرای فاز ۱ و ۴۹۰ میلیون روپیه جهت اجرای فاز ۲ و با تأکید عمده بر آموزش منسجم و مستمر ضمن خدمت معلمین به مورد اجرا درآمده است. طی پروژه SKP همچنین برنامه‌های آموزش غیررسمی در مدارس تحت عنوان مدارس Prehar Pathshalas و در قالب جدول زمان‌بندی مناسب به علاقه‌مندان ارائه می‌گردد. گفتنی است که پروژه مذکور در حال حاضر به تربیت تعداد ۱۵۰

هزار معلم در مدراس رسمی و تعداد ۳۵۲۰ معلم در مدارس Prehar Pathshalas و ۴۲۷۱ معلم (Shiksha karmi) می‌پردازد.

۳- پروژه آموزش ابتدایی Andra Pradesh

پروژه فوق که از آن تحت عنوان پروژه (APPEP) یاد می‌گردد، در جنوب ایالت Andra Pradesh جهت ارائه برنامه‌های آموزش ابتدایی به ویژه دختران که تنها ۳۴ درصد از آنان از نعمت سواد برخوردار می‌باشند و تربیت معلمان متخصص و گسترش فعالیت‌های احداث مدارس به مورد درآمده است. در این پروژه بالغ بر ۸۰ هزار معلم در ۲۳ منطقه در ۳ هزار مرکز آموزش معلمان تحت تعلیم قرار گرفته‌اند. لازم به ذکر است که پروژه فوق، با هزینه‌ای بالغ بر ۱۰۰۰ میلیون روپیه در قالب طرح هشتم توسعه کشور از محل اعتبارات ملی کشور انگلستان به مورد اجرا درآمده است.

۴- پروژه آموزش پایه Uttar Pradesh

پروژه مذکور که در قالب طرح آموزش همگانی توسط دولت ایالتی Uttar Pradesh در ژوئن سال ۱۹۹۳ به مورد اجرا درآمد مورد حمایت مالی بانک جهانی قرار گرفت. پروژه فوق در حال حاضر در ۱۲ ناحیه از کشور اجرا می‌گردد. لازم به ذکر است که اجرای این پروژه در آینده نزدیک به ۱۵ منطقه کشور افزایش خواهد یافت. این پروژه با هزینه کلی ۷۲۸۸ میلیون پوند و در طی مدت زمان ۷ سال به اجرا درآمده است. آژانس توسعه بین‌المللی سوئد (IDA) و بانک جهانی مشترکا تا میزان ۱۶۳/۱ میلیون دلار آمریکا از هزینه‌های این پروژه را تأمین نموده‌اند. گفتنی است که ۱۳ درصد هزینه‌های کلی پروژه مذکور نیز از محل سهم بودجه دولتی ویژه دولت‌های ایالتی به این پروژه اختصاص یافته است. اولین دوره تربیت ضمن خدمت معلمان که در قالب پروژه فوق به اجرا درآمد در اکتبر سال ۱۹۹۵ پایان پذیرفت. لازم به ذکر است که طی این دوره ۴۰ هزار معلم تحت تعلیم قرار گرفتند.

۵- پروژه آموزشی Bihar

پروژه آموزشی Bihar که از آن تحت عنوان پروژه (BEP) یاد می‌گردد در سال ۱۹۹۱ با هدف ارتقاء سطح کیفی و کمی نظام آموزش ابتدایی در ایالت بیهار هندوستان به مورد اجرا گذارده شد. در پروژه مذکور تأکید عمده‌ای بر تحت پوشش قرار دادن مناطق محروم و عقب‌افتاده معطوف گردیده است. از جمله مهم‌ترین سیاست‌های پروژه فوق می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- اجرای پروژه در ۷ منطقه کشور
- برقراری ارتباط مستحکم میان پروژه آموزشی Bihar و نظام آموزشی کشور
- تأکید عمده بر آموزش سطوح i-v
- تأکید عمده بر آموزش معلمان و مطالعات دوره‌ای

دومین مرحله (فاز ۲) پروژه به مدت ۲ سال در حال انجام می‌باشد. مبلغ هزینه شده کل طی فاز ۲ پروژه که طی سال‌های ۹۸-۱۹۹۶ به مورد اجرا گذارده شد بر ۶۱۳ میلیون روپیه بالغ می‌گردد که توسط سازمان UNICEF، دولت هند و دولت ایالتی بیهار به نسبت ۳/۲/۱ تأمین گردیده است. گفتنی است که مبلغی بالغ بر ۳۶۰۰ میلیون روپیه جهت اجرای فاز ۱ و ۲ پروژه فوق هزینه گردیده است.

۶- پروژه آموزش ابتدایی منطقه‌ای

پروژه مذکور که در نوامبر سال ۱۹۹۴ به مورد اجرا درآمد به عنوان طرح پیشروی ارتقاء نظام آموزش ابتدایی در کشور هند مطرح می‌باشد.

هدف غائی پروژه فوق عملیاتی نمودن راهبردهای استراتژیک جهت نیل به سیاست جهانی‌سازی آموزش ابتدایی و گسترش این برنامه‌ها به مناطق دورافتاده و محروم کشور است. در این پروژه تجارب و

ایده‌های مثبت و کارآمد چندین ایالت مدنظر قرار گرفته است. از جمله مهم‌ترین اهداف پروژه DPEP می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- تدارک برنامه‌های آموزش ابتدایی جهت دسترسی کلیه کودکان هندی به آموزش‌های اولیه در نظام آموزش رسمی یا آموزش غیررسمی (NFE)
- کاهش نرخ افت تحصیلی به کمتر از ۵ درصد و افزایش نرخ ثبت‌نام و پیشرفت تحصیلی
- افزایش متوسط پیشرفت دانش‌آموزان در سطوح آموزش پایه به ویژه آموزش ابتدایی تا سقف ۴۰ درصد

گفتنی است که ۸۵ درصد از هزینه پروژه مذکور توسط دولت هند و باقی مانده هزینه‌ها توسط دولت‌های ایالتی تأمین می‌گردد. آژانس توسعه بین‌المللی (IDA) بالغ بر ۲۶۰ میلیون دلار به اجرای فاز اول و ۴۲۵ میلیون دلار جهت اجرای فاز ۲ پروژه اختصاص داده است. اتحادیه اروپا (Eu) نیز به تأمین هزینه تا سقف ۱۵۰ میلیون دلار مبادرت نموده است. این در حالی است که اعتبارات هزینه شده توسط دولت هلند جهت اجرای این پروژه بر ۲۵/۸ میلیون دلار بالغ می‌گردد. نخستین مرحله از پروژه فوق در ۴۲ منطقه کشور در ایالات Assam, Haryana, Karnataka, Kerala, Maharashtra, Tamilnadu و Madhya Pradesh به مورد اجرا گذارده شد. طی فاز ۲ پروژه نیز این طرح در ۸۰ منطقه متعلق به ایالات Orissa, Himachal Pradesh, Andhra Pradesh, West bangal, Gujarat و Httar Pradesh و ایالات فاز ۱ به مورد اجرا گذارده شد.

۷- طرح ملی تغذیه رایگان

طرح مذکور با عنوان طرح ملی تغذیه رایگان دانش‌آموزان مقطع آموزش ابتدایی در ۱۵ آگوست سال ۱۹۹۵ در جهت ارتقاء نرخ ثبت‌نام و ابقاء تحصیلی دانش‌آموزان به ویژه دانش‌آموزان خانواده‌های کم درآمد

و محروم به مورد اجرا گذارده شد. طرح مذکور طرحی ملی است که به مدت کوتاهی در سراسر مدارس ابتدایی کشور به مورد اجرا درآمد. طبق طرح مذکور کلیه دانش‌آموزان سطوح I-V آموزش طی سال‌های ۱۹۹۷ تا ۱۹۹۸ از تغذیه رایگان در مدارس بهره‌مند گردیدند. در طول سال ۹۶-۱۹۹۵ بالغ بر ۳۷۸ منطقه، ۲۲۵ هزار مدرسه و ۳۳ میلیون کودک هندی با هزینه‌ای بالغ بر ۴/۴۱۲ میلیون روپیه تحت پوشش این طرح قرار گرفتند. طی سال ۹۷-۱۹۹۶ دامنه طرح مذکور گسترش یافته و ۵۵/۴ میلیون دانش‌آموز را تحت پوشش قرار داد. گفتنی است که طی طرح اخیر بالغ بر ۸/۱۱۰ میلیون روپیه هزینه گردید. طی مرحله ۳ طرح مذکور که طی سال ۹۸-۱۹۹۷ به مورد اجرا درآمد بالغ بر ۱۱۰ میلیون دانش‌آموز کلاس‌های مقطع آموزش ابتدایی تحت پوشش قرار گرفتند. در پایان طرح مذکور گزارشات رضایت‌بخشی از افزایش نرخ ثبت‌نام و ابقاء تحصیلی دانش‌آموزان در مدارس مشهود بوده است.

تمرکززدایی آموزشی

طرح تمرکززدایی آموزشی از مقطع آموزش ابتدایی بخشی از سیاست ملی کشور هند طی سال ۱۹۸۶ به شمار می‌آید. طرح مذکور توسط کمیته‌های تحت عنوان کمیته‌های آموزش روستایی (VECs) در جهت مدیریت هر چه بهتر آموزش ابتدایی در کشور به مورد اجرا درآمده است. طرح مذکور با هدف اجرای سیاست‌های خانواده محور و کودک محور در حوزه آموزش به ویژه آموزش ابتدایی و دستیابی کلیه کودکان به امکانات آموزش مناسب در مدارس رسمی یا غیررسمی و ادامه تحصیلات در این مراکز می‌باشد.

نرخ ثبت‌نام و حضور در مدارس

سن رسمی جهت ورود در کلاس‌های مقطع آموزش ابتدایی در کشور هندوستان ۶ سال تمام می‌باشد. کشور هندوستان متعهد گردیده تا برای کلیه کودکان رده‌های سنی ۱۴ - ۵ سال آموزش رایگان

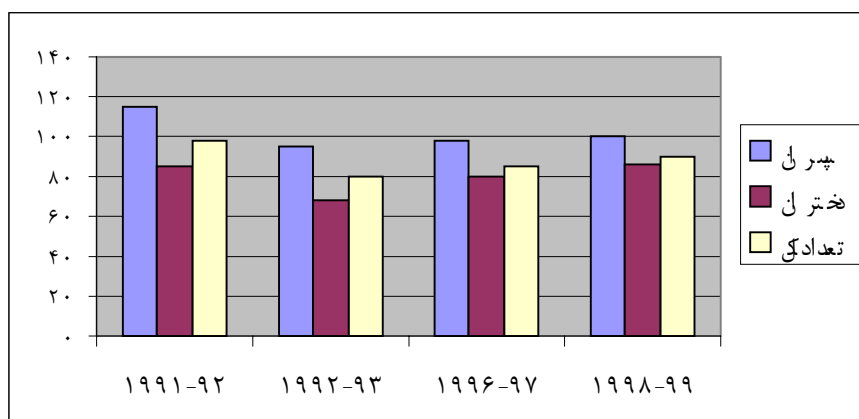

فراهم نماید. چندین شاخص وجود دارد که به کمک آن می‌توان نرخ حضور کودکان در مدارس را مشخص نمود. نرخ ثبت‌نام کودکان، مهم‌ترین شاخص می‌باشد. جدول ذیل نسبت ناخالص ثبت‌نام (GER) را نشان می‌دهد. به عبارت دیگر این جدول نسبت ثبت‌نام به کل جمعیت افراد رده‌های سنی ۶-۱۴ سال را نمایش می‌دهد.

نرخ ناخالص ثبت‌نام در مقاطع آموزش مقدماتی

مقطع آموزش ابتدایی - سطوح ۵-۱			مقطع مقدماتی متوسطه سطوح ۸-۶			
ویژه افراد رده‌های سنی ۶-۱۱ سال			ویژه افراد رده‌های سنی ۱۱-۱۴ سال			
سال	پسران	دختران	کل	پسران	دختران	کل
۱۹۹۱	۹۸/۱۲	۷۵/۸۹	۸۷/۲۸	۷۹/۸۲	۵۴/۸۲	۶۷/۸۷
۱۹۹۲	۹۵/۰	۷۳/۴۶	۸۴/۶	۷۲/۵	۷۲/۵	۶۷/۵
۱۹۹۶	۹۸/۷	۸۱/۹	۹۰/۶	۷۰/۹	۷۰/۹	۶۲/۴
۱۹۹۷	۹۸/۵	۸۱/۵	۹۰/۳	۶۶/۵	۶۶/۵	۵۸/۵

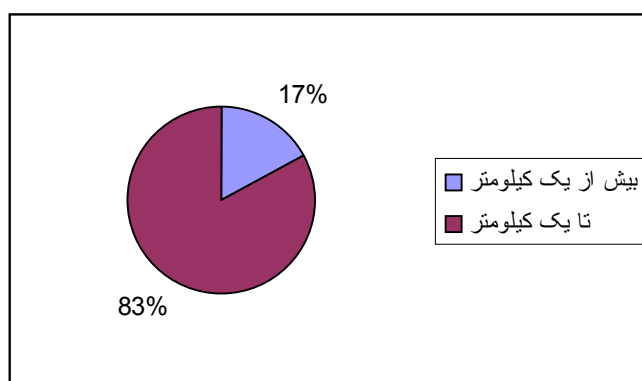
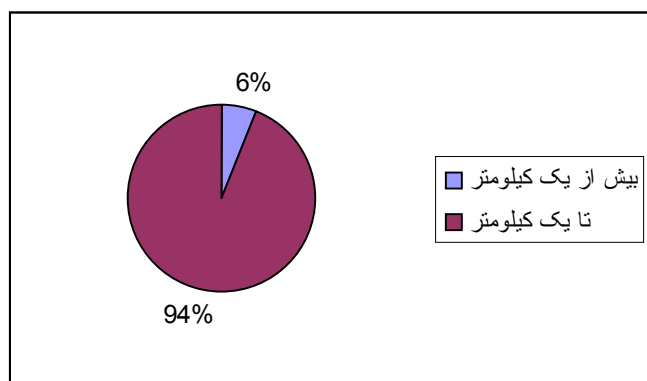
نرخ ناخالص ثبت‌نام دانش‌آموزان مقطع ابتدایی طی دهه ۱۹۹۰ بر مبنای درصد

نرخ جمعیت و مناطق بهره مند از خدمات آموزش ابتدایی بر مبنای درصد

طی دهه ۱۹۹۰

با توجه به جداول فوق می توان پی برد که نرخ ثبت نام طی این دهه نسبتاً ثابت مانده است. این امر بویژه در خصوص ثبت نام دانش آموزان پسر در کلاس های ابتدایی صحت دارد. این در حالی است که ارقام ثبت شده برای دختران نشان دهنده رشد ۶ درصدی در نرخ ثبت نامی آنان می باشد. این امر احتمالاً به چند عامل بستگی دارد. یکی از دلایل، عدم ثبت نام از کودکان در سنین معین می باشد. گفتنی است که شرایط سنی از ایالتی به ایالت دیگر کشور متفاوت می باشد. در ایالت کِراالا و تامپیل نادو از ۶۰ درصد از

کودکان رده سنی ۵ سال در کلاس‌های اول ابتدایی ثبت‌نام به‌عمل می‌آید. این در حالی است که اکثر ایالات کشور در سن ۶ سالگی از کودکان در کلاس‌های ابتدایی ثبت‌نام به‌عمل می‌آید. در برخی از ایالات کشور نیز این سن ۷ سال تمام بوده است. این امر می‌تواند از دو عامل تأثیر پذیرفته باشد:

- عدم آمادگی مدارس جهت ارائه خدمات آموزشی

- نرخ رو به رشد نسل جدید یادگیرندگان در کشورهای عقب‌افتاده

علاوه بر این برخی ایالات نیز با پیروی از چندین طرح جدید به ثبت‌نام از کودکان رده‌های سنی بالاتر در این کلاسها مبادرت می‌نمایند که این امر خود ترکیب سن آموزش را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

در کل می‌توان گفت که از ۹۰/۳۰ درصد نرخ ناخالص ثبت‌نام (GER) در مدارس ابتدایی (۹۸/۵ درصد پسر و ۸۱/۵ درصد دختر)، تنها ۷۱/۷ درصد به نرخ خالص ثبت‌نام تعلق دارد. ۷۷/۷ درصد پسر و ۶۴ درصد دختر). ۱۷ ایالت کشور از پائین‌تر میانگین ملی برخوردارند و این درحالی است که ۱۵ ایالت دیگر از سهمی از بالاتر از میانگین ملی برخوردار می‌باشند. مطابق آمار ارائه شده کشور هندوستان جهت جذب کلیه کودکان به مدارس چالش بزرگی پیش رو دارد. اگر از زاویه دیگر به این موضوع نگاه کنیم متوجه می‌شویم که طی دهه ۹۰ نرخ نام‌نویسی ناخالص از پسران و دختران (در مقطع ابتدایی) به حال ثابت درآمده است. طی این دهه آمار افرادی که در سنین بالا یا پائین‌تر از معیار تعیین شده در کلاس‌های ابتدایی ثبت‌نام نموده‌اند رو به کاهش گذارده است. در نمودارهای آماری نرخ نام‌نویسی خالص و میزان حضور دانش‌آموزان در مدارس نشان داده شده است. از این آمار و ارقام می‌توان به دو موضوع پی‌برد:

اول اینکه نرخ پائین ثبت‌نام در کلیه بخش‌های کشور معضل محسوب نمی‌گردد. اغلب ایالات کشور حتی ایالاتی که زیر خط توسعه قرار داشته‌اند. (همانند ایالت مدهیاپرادش ۸۸/۱ درصد) آمار بالایی از نرخ نام‌نویسی خالص (۸۰ درصد) ارائه داده‌اند. با این وجود برخی از ایالات کشور من جمله جامووکشمیر، ناگالند، آتارپرادش و تنگال غربی با مشکلات جدی روبرو می‌باشند. دوّم اینکه اگر چه نرخ دخترانی که از

آنها ثبت نام به عمل آمده طی چند سال اخیر روبه افزایش گذارده است، اما شکافی که میان این دو جنس (دختر و پسر) وجود داشته همچنان به قوت خود باقی است. آمارها نشان می دهند که در ازای دخترانی که در رده های سنی ۱۴-۶ سال ثبت نام نموده اند، دخترانی نیز به همان تعداد و در همان گروه سنی خارج از مدارس به سر می برند. در ایالاتی چون بیهار، جامو و کشمیر، راجستان، آتارپرادش این مشکل توجه عمده ای را می طلبد. در آتارپرادش از تعداد ۱۱ دختر حتی ۲ نفر نیز در مدارس ابتدایی حضور نمی یابند.

با توجه به مشکلات منطقه ای، شکاف جنسی و مشکل رشد جمعیت، دولت مرکزی و دولت های ایالتی معیارهای جدیدی را در این خصوص وضع نمودند که از آن جمله می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

الف) معیارهایی که از قبل برای اندازه جمعیت و راه اندازی امکانات آموزشی در سکونتگاههای کوچک اتخاذ گردیده بود، دچار تغییراتی گردید. این تغییرات همانگونه که در ارقام ارائه شده در ایالات مدهیاپرادش و آندهرپرادش نتایج مثبتی در برداشته است (گفتنی است که اکثریت جمعیت این دو ایالت در مناطق سکونتی تپه ای و به صورت اقلیت قومی سکنی گزیده اند).

ب) احداث مدارس و اجرای طرح های آموزشی من جمله پروژه های لاک جامبیش راجستان از جمله عمده تلاش هایی بود که موفقیت هایی در این زمینه نیز کسب نمود.

ج) استراتژی سومی که در جهت افزایش نرخ ثبت نام و حضور کودکان در آموزش ابتدایی و کاهش ناهمگونی میان بخش های مختلف اتخاذ گردید، طرح تمرکززدایی آموزش بود. با توجه به اینکه ناهمگونی ها در سطح ایالات فوق العاده زیاد بوده و با توجه به اینکه طرح های ایالتی قادر به پاسخگویی به ملاحظات ملی نمی باشند از این روی DPEP که بیش از ۲۰۰ حوزه را تحت پوشش قرار داده است به اتخاذ سیاست جدیدی در جهت برنامه ریزی های آموزش ابتدایی مبادرت نموده است.

نرخ ترک تحصیل در پایه‌های آموزش مقدماتی

در این دوره آمار ارائه شده برای دختران بیشتر جلب توجه می‌نماید. این رقم از ۴۸ درصد به ۳۸ درصد در پایه ابتدایی کاهش یافته است. اگر چنانچه همین روند ادامه یابد، مطابق تخمین‌های برآورد شده ۷ دختر از ۱۰ دختری که در مدارس ابتدایی ثبت‌نام می‌نمایند، حداقل برای ۵ سال در مدارس ابقاء تحصیلی خواهند داشت. همچنین مشاهده می‌گردد که شکاف موجود میان دانش‌آموزان پسر و دختر رو به کاهش می‌باشد. در خصوص کلاس‌های مقطع مقدماتی متوسطه این شرایط چندان امیدوارکننده نیست. علاوه بر این در این دوره نرخ تجدیدی در سطح پائینی (۵ تا ۸ درصد) قرار دارد. این امر احتمالاً حاصل روش متقارن‌سازی خودکار می‌باشد که در اکثر ایالات از این سیاست پیروی شده است. اما با این وجود نرخ پائین آمار تجدیدی می‌تواند حاصل عدم توجه مسؤولان به سطح معلومات یادگیرندگان باشد، که این خود سطح سواد و انگیزه حضور کودکان در مدارس را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بررسی اطلاعات گردآوری شده در ایالت‌های مختلف، نشان می‌دهد که آمار افراد تجدیدی در ایالات مختلف کشور نوسان زیادی داشته است. همچنین مشاهده می‌گردد که آمار افراد تجدیدی پایه سوم آموزشی بتدریج روبه افزایش گذارده است. این امر می‌تواند به دلیل سری آزمون‌هایی باشد که در این پایه برگزار می‌گردد.

برخی از ایالات همانند آتارپرادش و بنگال غربی از کارایی و کفایت پائینی برخوردار بوده‌اند. این در حالی است که مدارس سایر ایالات همچون کرالا و پنجاب قرار دارند، از کارایی بالایی برخوردار می‌باشند. در آتارپرادش و بنگال غربی، نرخ ترک تحصیل بالا بوده است. این میزان در خصوص دانش‌آموزان دختر و پسر به نسبت ۴۰/۴ و ۳۸/۴ درصد می‌باشد. جالب توجه است که در نرخ ترک تحصیل و درون‌داد سالیانه از فارغ‌التحصیلان، میان دانش‌آموزان پسر و دختر تفاوت زیادی به چشم نمی‌خورد. در این خصوص ایالات نیز آتارپرادش و بنگال غربی استثنا می‌باشند چرا که در این ایالات

تفاوت آمار دختران و پسران کاملاً مشهود است. ایالت هیماچل پرادش نیز در این خصوص از پیشرفت خوبی برخوردار بوده است. در این ایالت نرخ ترک تحصیل دختران نسبت به پسران رو به کاهش گذارده است. این روند به این موضوع اشاره دارد که جهت نیل به اهداف آموزش همگانی EFA می‌باید توجه زیادی معطوف دختران گردد. بررسی میزان جابجایی (انتقال از مقطع ابتدایی به متوسطه) نشان می‌دهد که دختران از شرایط نامساعدی برخوردارند. اگر چه آمادگی ترک تحصیل تفاوت عمده‌ای را به تصویر نمی‌کشد، اما اگر به نرخ جابجایی دختران نسبت به پسران نگاهی بیاندازیم، این تفاوت آشکار خواهد شد.

آمار نشان می‌دهد، تعداد کودکانی که برای سالیان متمادی در کلاس‌های درس پایدار می‌مانند، رو به افزایش گذارده است. بوضوح مشاهده می‌گردد که از هر ۱۰ دختر ثبت‌نام کرده تنها ۷ نفر در کلاسها حضور می‌یابند. در خصوص ثبت‌نام‌های به‌عمل آمده نیز، تفاوت عمده‌ای در بازده مدارس ایالت‌های مختلف مشاهده می‌گردد. موقعیت کنونی نشان می‌دهد که دختران از شرایط مساعدی برخوردار نمی‌باشند. با این حال جنبه مثبتی نیز در این دوره مشهود است و آن اینکه نرخ ترک تحصیل دختران نسبت به پسران از کاهش چشمگیری برخوردار بوده است. احتمالاً دلیل این کاهش، افزایش توجه دولت به اجرای پروژه‌های آموزش همگانی EFA در خصوص دختران بوده است.

افزایش نرخ جابجایی تحصیلی امری ضروری است. این مشکل وقتی در ارتباط با مشکل عدم ثبت‌نام و نرخ ترک تحصیل نگریسته می‌شود، دو چندان می‌گردد. در اینجا باز می‌بینیم که آموزش دختران از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است.

مه‌ار مشکل ترک تحصیل

مشکل ترک تحصیل قبل از به اتمام رساندن دوره کامل آموزش ابتدایی کاملاً برای طراحان شناخته شده است. از این روی چندین معیار جدید در این خصوص تعیین گردیده است. برطبق مدارکی که در دست می‌باشد فقر، عمده دلیل ترک تحصیل در کشور هندوستان محسوب می‌گردد. اغلب کودکان ملزم

به اشتغال در فعالیتهای تولیدی و محرومیت از حضور یافتن در کلاسهای درسی میباشند. جهت مقابله با این مشکل، کلیه ایالات به طراحی چندین طرح تشویقی مبادرت نمودند که از آن جمله می توان به طرحهایی همانند تهیه کتابهای رایگان و تدارک لباس مدرسه، و اختصاص کمک هزینه تحصیلی به کودکان مناطق محروم اجتماعی - اقتصادی اشاره نمود. به گونه ای که تشخیص داده شده، تقویت حضور کودکان در کلاسهای درس بدون توجه به سلامتی و بهداشت و تغذیه آنان امکان پذیر نمی باشد. بر این اساس، ایالت تامپل نادو طی یک دهه اخیر برنامه ای برای تغذیه کودکان مدرسه ای تدارک دیده است. جهت به اجرا درآمدن این طرح و بهره برداری از نتایج آن از سال ۱۹۹۵ برنامه تغذیه نیمروز در کلیه ایالات کشور به اجرا گذارده شده است. از جمله مهمترین طرح های فوق می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱- طرح حمایت تغذیه ای از دانش آموزان مقطع آموزش

ابتدایی

طرح حمایت تغذیه ای از دانش آموزان مقطع آموزش ابتدایی که از آن تحت عنوان تغذیه نیمروز یاد می گردد، در آگوست ۱۹۹۵ به اجرا درآمد. این برنامه در نظر دارد تا روند جهانی سازی آموزش ابتدایی را به واسطه افزایش نرخ ثبت نام، ابقاء و حضور دانش آموزان رونق بخشیده و موقعیت تغذیه ای دانش آموزان مقطع ابتدایی را ارتقاء دهد. براساس پیش بینی های صورت گرفته، تعداد ۹۷ میلیون دانش آموز که در ۶۸۸ هزار مدرسه ابتدایی مشغول به تحصیل می باشند از این مزایا بهره مند خواهند شد.

سال	تعداد کودکان تحت پوشش طرح (بر حسب میلیون)	میزان تغذیه (بر حسب میلیون کامیون بار)
۹۵-۹۶	۳/۴	۰/۷۱
۹۶-۹۷	۵/۸	۱/۵۹

۹۷-۹۸	۹/۱۰	۲/۵۷
۹۸-۹۹	۹/۷۵	۲/۷۱

۲- طرح آموزش رایگان دختران

با توجه به اینکه دانش‌آموزان دختر همچنان در شرایط نامساعدی به سر می‌برند، از این روی توجه خاصی بر آموزش آنان معطوف گردیده و تلاش می‌گردد تا نیازهای اجتماعی - اقتصادی و آموزشی آنان برآورده گردد. برداشتهای حاکی از آنند که عوامل فرهنگی نیز مانعی جهت حضور دختران در مدارس می‌باشد. با توجه به این موضوع دولت مرکزی و دولت‌های ایالتی تصمیم به احداث مدارس دخترانه جداگانه‌ای با کمک هزینه تحصیلی ویژه‌ای گرفته‌اند. در حال حاضر در چندین ایالت کشور، آموزش دختران در کلیه سطوح آموزشی به صورت رایگان می‌باشد. این امر حتی در خصوص آموزش عالی نیز مصداق می‌یابد. علاوه بر این در استخدام معلمان سعی بر این است تا حداقل ۵۰ درصد از معلمان متعلق به طبقه زنان باشند.

۳- طرح احداث مدارس آشهرام

کاملاً مشخص است که آندسته از کودکانی که به‌عنوان نسل نخستین دانش‌آموزان به مدارس ابتدایی واقع در مناطق روستایی وارد می‌شوند، از خانواده‌های فقیر می‌باشند (فقر اجتماعی - اقتصادی). اکثریت کودکانی نیز که به ترک تحصیل رو می‌آورند، قادر نبوده‌اند خود را با ساختار آموزش ابتدایی وفق دهند. در این زمینه معیارهای ویژه‌ای جهت گسترش برنامه‌های پیش‌دبستانی اتخاذ گردیده است. علی‌رغم تلاش‌های صورت گرفته در تدارک امکانات آموزشی برای کلیه کودکان، آندسته از کودکانی که به گروه‌های چادرنشین و اقلیت‌های خاص قومی واقع در مناطق دورافتاده و کوهستانی تعلق دارند، از

دسترسی به آموزش ابتدایی محروم می‌باشند. حتی آندسته از کودکانی که در مدراس ثبت‌نام نموده‌اند، به دلیل شرایط سخت تحصیلی، مایل به ترک تحصیل می‌باشند. جهت برطرف ساختن نیازهای آموزشی این دسته از کودکان سری مدارس محلی جدید با عنوان "مدارس آشهرام" در سرتاسر این مناطق احداث گردیده است. مشکل دیگری که متوجه مناطق کوچک و دورافتاده کشور است، اکراه و بی‌میلی معلمان از تدریس در چنین مکانهایی می‌باشد. به‌گونه‌ای که مشاهده کردید، نامنظم بودن روند آموزشی این مدارس سبب شده است که اکثریت دانش‌آموزان به ترک تحصیل مبادرت نمایند. جهت برآورده ساختن نیازهای اینگونه مدارس نیز طرح جدیدی به نام شیکشاکامی در ایالت راجستان به مرحله اجرا گذارده شد. با توجه به موفقیتی که این طرح طی سال‌های اول کسب نمود، تصمیم بر آن شد که دامنه فعالیت این پروژه گسترش یافته و سکونتگاه‌های بیشتری در این مناطق تحت پوشش قرار گیرد. از آنجا که این پروژه در ایالت راجستان با مشکل مواجه نشد، چندین ایالت دیگر کشور نیز تصمیم به اجرای این پروژه گرفتند.

۴- طرح معلمین محلی (شیکشاکامی)

جهت غلبه برمشکل عدم حضور معلمان، ایده به کارگیری معلمان محلی در قالب پروژه شیکشاکامی به مورد اجرا درآمد. طرح مذکور از سال ۱۹۸۷ در ایالت راجستان به مرحله اجرا گذارده شد و تحت حمایت مالی دفتر "نماینده‌گی توسعه همکاری‌های بین‌المللی سوئد" قرار گرفت. طرح فوق براساس جایگزین نمودن معلمین محلی به عوض معلمین مرکزی استوار بود. این در حالی است که هدف غایی این پروژه، جهانی‌سازی آموزش ابتدایی و بهبود کیفی آن در مناطق دورافتاده و محروم کشور بوده است. ناگفته نماند که در این پروژه نیز به دختران اهمیت بیشتری داده می‌شود. از جمله مهم‌ترین مشخصه‌های این پروژه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

الف) عملکرد موفق معلمین محلی نسبت به معلمین مراکز در آموزش کودکان مناطق محلی کشور

ب) تحمل‌پذیری بالای معلمان محلی در صورت کمبود امکانات آموزشی و تلاش آنان در جهت

جبران چنین کمبودهایی

ج) برآورده سازی نیازهای جوامع روستایی به واسطه حمایت‌ها و مالکیت محلی

مطالعات نشان داده‌اند اگر چه عوامل اقتصادی و اجتماعی عمده‌ترین دلیل ترک تحصیل کودکان محسوب می‌گردد، با این حال تعداد قابل ملاحظه‌ای از دانش‌آموزان به دلیل برخی مشکلات مدرسه‌ای هیچ‌گاه در مدارس حضور نیافته‌اند. عمده‌ترین دلیل عدم حضور این افراد در مراکز آموزشی به برنامه‌های آموزشی مربوط می‌گردد. و اینکه آموزش‌های ارائه شده هیچ‌گونه ارتباطی به زندگی آتی کودکان نداشته، روند آموزش و یادگیری تکراری بوده و تأکیدی بی‌مورد بر حفظیات داشته است. جهت غلبه بر این مشکل، بهبود کیفیت آموزش و یادگیری در قالب طرح DPEP و سایر طرح‌های آموزش همگانی EFA از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار گردیده است.

۵- طرح ثبت‌نام از کلیه کودکان رده‌های سنی (۱۱-۶)

سال

در حال حاضر نرخ ثبت‌نام از دانش‌آموزان به ۱۰۰ میلیون نفر بالغ گردیده است. طی دهه اخیر پیشرفت قابل ملاحظه‌ای در میزان حضور کودکان در مدارس حاصل گردیده است. جهت جلب کودکان برای حضور در مدارس و ابقاء آنان تا اتمام دوره آموزش ابتدایی طرح‌های جدیدی در حال پایه‌ریزی است. اما باید این حقیقت تلخ نیز وجود دارد که همچنان تعداد زیادی از کودکان در خارج از مدارس به‌سر می‌برند. هدف غایی برنامه آموزش همگانی حضور پیوسته کلیه این کودکان در مدارس می‌باشد. جهت نیل اهداف برنامه آموزش همگانی برآوردهایی در خصوص افزایش نرخ ثبت‌نام صورت گرفته که این برآوردها در جداول بعدی آمده‌اند. همانگونه که در محاسبات بالا نیز بدان اشاره گردید، طی سال ۱۹۹۷، بالغ بر

۳۵/۰۶ میلیون کودک رده‌های سنی (۶-۱۱) سال در خارج از مدارس به سر می‌برند. این رقم بر اساس پیش‌بینی‌های صورت گرفته بر ۳۹/۲۵ میلیون کودک نیز افزایش خواهد یافت. اطلاعات ارائه شده حاکی از آن است که احتیاجات آموزشی کودکان از ایالتی به ایالت دیگر متفاوت می‌باشد. همچنین می‌توان دریافت که اکثریت این کودکان به تعداد محدودی از ایالات کشور که از لحاظ آموزشی عقب‌افتاده می‌باشند تعلق دارند. از تعداد ۳۹/۲۵ میلیون دانش‌آموزی که باید از آنان ثبت‌نام به‌عمل آید، ۳۰/۴۵ میلیون نفر به ۸ ایالت آندهرپرادش، بیهار، گجرات، ماهاراشترا، مدهیاپرادش، اورسیا، آتارپرادش و بنگال غربی تعلق دارند. نرخ دانش‌آموزان این ۸ ایالت که می‌بایستی از آنها ثبت‌نام به عمل آید بر ۷۷/۵۸ درصد بالغ می‌گردد. لازم به ذکر است که از این میزان بالغ بر ۶۷/۷۸ درصد به ۵ ایالت از ۸ ایالت مذکور با عناوین آندهرپرادش، بیهار، ماهاراشترا، آتارپرادش و بنگال غربی تعلق دارد.

مقطع آموزش متوسطه

ساختار آموزشی

به طور اساسی در کلیه کشورهای جهان آموزش متوسطه از نقش بسیار مهم حساس و سرنوشت سازی در آینده فرد و اجتماع برخوردار می‌باشد. در این دوره از یک سو پی ریزی آموزش علوم و تکنولوژی عیق تر از دوره قبل مورد توجه قرار گرفته و دانش آموزان آمادگی لازم جهت ورود به دوره‌های عالیتر آموزشی بهره مند می‌گردند و از سوی دیگر به عنوان یکی از اعضای جامعه به کسب مهارت‌های اجتماعی و بازار کار مبادرت می‌نماید. در واقع آموزش متوسطه پلی است که آموزش ابتدایی را به آموزش عالی دوره‌های فنی و حرفه ای و یا ورود به بازار کار و زندگی اجتماعی متصل می‌نماید. بر اساس خط مشی جدید آموزش نظام آموزش متوسطه در هند از چهارده سالگی آغاز شده و تا مدت چهار سال ادامه می‌یابد . به عبارت دیگر این دوره از پایه نهم آغاز شده و تا پایه دوازدهم ادامه می‌یابد . این دوره نیز از دو دوره

آموزشی دو ساله مقدماتی و تکمیلی متصل می‌گردد. در برنامه ریزی مقطع مقدماتی متوسطه بر دروس عمومی و پایه متمرکز می‌گردد. در صورتی که در مقطع تکمیلی متوسطه برنامه ریزی درسی بر دروس تخصصی تاکید دارد. به طور کلی برنامه‌های درسی این دوره که دروس ریاضیات، علوم، تکنولوژی، علوم اجتماعی، تربیت بدنی و بهداشت، آموزش هنر، مهارت‌های حرفه ای، کار تجربی و آموزش زبانهای هندی، انگلیسی و زبانهای محلی مشتمل می‌گردد. کتابهای درسی به زبان انگلیسی تالیف می‌شوند و از آنجائیکه زبان اداری و دیوانی این کشور انگلیسی است به زبان انگلیسی نیز تدریس می‌گردد.

بر اساس گزارش وزارت توسعه منابع انسانی تعداد مدارس دوره چهار ساله آموزش متوسطه از ۴۱۶،۷ مدرسه طی سال ۱۹۵۰ به ۴۳۶،۱۱۲ مدرسه طی سال ۱۹۹۹ بالغ می‌گردد. تعداد معلمان این دوره نیز از ۱۲۷،۰۰۰ نفر طی سال ۱۹۵۰ به ۸۷۸،۷۴۷،۱ نفر طی سال ۱۹۹۹ افزایش یافته و تعداد دانش آموزان نیز در این دوره به ۲۷،۷۶۷،۴۴۹ نفر بالغ می‌گردد. بررسی و مقایسه آمارهای موجود روشن می‌سازد که کشور هند به رغم ازدیاد جمعیت، بویژه در رده‌های سنی کودکان لازم‌التعلیم و فقدان منابع طبیعی استراتژیک من جمله نفت و گاز توفیق فراوانی در فراهم سازی امکانات و سرمایه گذاری‌های مالی و انسانی در زمینه آموزش بویژه برای کودکان طی ۵ دهه اخیر داشته است. به نحوی که نسبت ثبت نام دانش آموزان از ۱۸/۳۳ درصد در زمان استقلال بر ۹۲/۱۴ درصد افزایش یافته است.

سیستم امتحانی و مدارک تحصیلی

ارزشیابی تحصیلی در نظام آموزشی هند از جایگاه ویژه ای برخوردار می‌باشد. به طور علمی، در تمامی ایالت‌های کشور سطوح تحصیلی به کلاسها یا پایه‌های متعدد تقسیم شده و ارتقا از یک پایه به پایه بعدی متوسط به نتیجه ارزشیابی نهایی در پایان سال تحصیلی است. در سطح آموزش ابتدایی، آزمون‌ها از انعطاف کافی برخوردار بوده و به صورتی داخلی و در سطح مدرسه ای برگزار می‌گردد. این مقطع سیاستهای آموزشی به گونه ای است که کلیه دانش آموزان به گذراندن کلاسهای اول تا پنجم با

موفقیت بدون نیاز به تکرار پایه مبادرت می‌نماید. مدارک دوره هشت ساله آموزش ابتدایی توسط مدارس صادر شده و از اعتبار کافی و جهت ورود به آموزش متوسطه برخوردار می‌باشد. مسئولیت اجرای آزمونها مقطع متوسطه در پایه‌های نهم و یازدهم از جمله وظایف مدارس به شمار آمده و این در حالی است که مسئولیت اجرای ارزشیابی در پایه‌های دهم و دوازدهم این دوره به عهده هیات مدیره آموزش متوسطه ایالتی می‌باشد. به طور معمول هیات مدیره آموزش متوسطه به اجرای این وظیفه از طریق برگزاری آزمونهای علمی و سئوالات استاندارد شده مختلف علمی با همکاری معلمان مجرب مبادرت نموده و بر اساس نتایج این آزمونها مدارک تحصیلی برای دانش آموزان موفق صادر می‌گردد. برخورداری از مدارک صادره در پایه‌های دهم و دوازدهم جهت ورود به مقطع تکمیلی متوسطه و دوره‌های عالی فنی و حرفه ای، کالجها و دانشگاهها و یا جهت استخدام الزامی است.

آمار تحصیلی مقطع آموزش متوسطه

سال تحصیلی	تعداد کل دانش آموزان	تعداد دانش آموزان دختر	تعداد کل معلمان	تعداد معلمان زن
۱۹۹۰	۵۴۱۸۰۳۹۱	۱۹۳۳۲۵۳۹	۲۳۳۱۷۹۷	۷۶۸۳۱۵
۱۹۹۱	۵۵۶۷۳۶۶۴	۲۰۰۴۱۱۲۸	۲۳۸۱۴۰۸	۷۸۳۵۱۷
۱۹۹۲	۶۱۴۱۸۷۲۹	۲۲۷۱۴۷۲۱	۲۴۳۵۲۹۳	۷۹۱۷۴۷
۱۹۹۳	۶۳۲۶۲۲۲۶	۲۳۷۷۵۷۸۴	۲۴۸۵۱۵۸	۸۳۶۷۵۴
۱۹۹۴	۶۴۴۲۵۶۷۵	۲۴۱۶۷۹۴۱	۲۵۶۷۶۹۶	۸۷۹۸۱۲
۱۹۹۵	۶۵۹۰۲۷۰۸	۲۴۸۲۴۲۴۳	۲۶۵۷۹۸۵	۹۱۹۷۸۲
۱۹۹۶	۶۸۱۰۱۷۰۵	۲۶۱۵۰۳۳۶	۲۷۳۸۲۰۵	۹۶۶۷۴۳

طبق آمار به دست آمده طی سال ۱۹۹۶ تعداد مدارس مقطع متوسطه طی سال ۱۹۹۶ بر ۱۰۲۱۸۳

مدرسه و نسبت معلمان به دانش آموزان بر ۱/۳۳ بالغ می‌گردد.

آموزش عالی

سیستم آموزش عالی هند از انعطاف پذیری بسیار بالایی برخوردار می‌باشد، به گونه ای که همواره و در هر شرایطی برای دانشجویان مقاطع مختلف امکان ادامه تحصیلات در گرایش‌های مختلف تحصیلی وجود دارد. گفتنی است که در این کشور هیچ دوره آموزشی دکتری پیوسته برخوردار نبوده و دانشجویان ملزم به گذراندن مقاطع تحصیلی کارشناسی و کارشناسی ارشد یکی پس از دیگری می‌باشند. سپس در مراحل نهایی آموزش به تحقیق و انجام پژوهش در مقطع دکتری پرداخته و نهایتاً با تهیه پایان نامه و ارائه آن به استاد راهنما به دفاعیه می‌پردازند. در زمینه رشته‌های غیر پزشکی نیز دو گرایش وجود دارد؛ یکی زیر مجموعه مهندسی و دیگری زیر مجموعه رشته‌ها و دوره‌های علوم می‌باشد. رشته‌های مهندسی طی دوره‌های آموزشی ۴ ساله مقطع کارشناسی و دوره‌های ۲ ساله مقطع کارشناسی ارشد به علاقه مندان ارائه می‌گردد. این رشته‌ها در هندوستان به عنوان دوره‌های پیشرفته یا تخصصی نیز شناخته شده‌اند و لذا قوانین خاصی در زمینه صدور پذیرش این رشته‌ها برای دانشجویان خارجی وجود دارد و علاوه بر این شهریه این دوره‌ها برای دانشجویان خارجی بسیار بالاست. رشته‌های علوم که همواره از اقبال بیشتری از سوی دانشجویان خارجی برخوردار بوده‌اند، از تنوع بسیار بالایی نیز برخوردار می‌باشند. رشته‌های علوم در مقطع کارشناسی ۳ سال و در مقطع کارشناسی ارشد ۲ سال به طول می‌انجامد.

مقطع دکتری نیز شامل هیچ کلاس یا آزمون ورودی نشده و دانشجویان می‌توانند در هر یک از این رشته‌ها با خاتمه مقطع کارشناسی ارشد ضمن برقراری ارتباط با استاد راهنما و توافق بر سر محتوای پایان نامه به انجام پژوهش بپردازند. لازم به ذکر است که مدت این تحقیقات حد اقل ۲ سال و حد اکثر ۵ سال می‌باشد. به عبارت دیگر دانشجویان مجاز به ارائه پایان نامه زودتر از موعد مقرر (۲ سال) نبوده و پس از ۵ سال نیز تنها در صورت صلاح دید استاد راهنما مجاز به ادامه پژوهش‌ها می‌باشند.

از جمله مهمترین رشته‌های علوم می‌توان به رشته‌های علوم پایه من جمله رشته‌های کامپیوتر، الکترونیک، ریاضیات، فیزیک، شیمی، زیست‌شناسی و... اشاره نمود. از جمله مهمترین رشته‌های علوم انسانی نیز می‌توان به رشته‌های اقتصاد، مدیریت، روانشناسی، زبان‌های خارجی، جامعه‌شناسی، باستان‌شناسی و اشاره نمود.

گفتنی است که کشور هند در مجموع از تعداد ۲۳۰ دانشگاه و ۸۰۰۰ کالج برخوردار میباشد. جهت برگزاری کلاسهای مقطع کارشناسی ارشد بر خورداری از حداقل یک استاد، دو استادیار / دانشیار و ۵ مربی الزامی است. کمیته بررسی کمیسیون اعتبارات دانشگاهی در گزارش سال ۱۹۶۵ خود به بهره‌گیری از کادر آموزشی تمام وقت در عوض استخدام مدرسین پاره وقت تاکید نمود.

مقاطع تحصیلی آموزش عالی

جهت ورود به دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی هندوستان، بر خورداری از مدرک اتمام تحصیلات متوسطه (۱۰+۲) Intermediate Certificate (دوازده سال تحصیل) الزامی است.

نظام تحصیلی در اکثر دانشگاه‌های هندوستان، سالیانه و در تعداد کمی از دانشگاه‌ها ترمی است. دیپلم (Diploma) که پس از دو تا سه سال تحصیل بعد از دیپلم متوسطه اعطا می‌گردد. برنامه‌های آموزشی این دوره منحصر در کالج‌ها یا انیستیتوها ارائه می‌گردد.

لیسانس یا کارشناسی (Bachelor) که مدت زمان سه تا پنج سال پس از دیپلم متوسطه (۱۰+۲) به طول می‌انجامد.

فوق لیسانس یا کارشناسی ارشد (Master) دو تا سه سال پس از لیسانس. دوره (Master of Philosophy) M.Phil. یک تا دو سال تحصیل (گذرانیدن واحد) و تحقیق (گذرانیدن پایان‌نامه) پس از Master می‌باشد. این دوره به عنوان پیشنیاز دوره دکترا در برخی از دانشگاه‌های ممتاز هند محسوب می‌گردد.

دوره دکتری (Doctor of Philosophy (Ph.D.) که با توجه به رشته‌های مختلف، بطور معمول سه تا پنج سال به طول می‌انجامد. گفتنی است که این مقطع آموزشی نیازی به گذراندن دروس مربوط به رشته انتخابی و حضور در کلاس نداشته و دانشجویان به محض ورود از مجوز فعالیت تحقیقاتی تحت نظارت استاد راهنما برخوردار می‌گردند. لازم به ذکر است که شهریه تحصیلی مقطع دکتری برای کل مدت تحصیل بالغ بر ۲ هزار دلار آمریکا است.

دوره فوق دکتری (Post Doctorate Fellowship (P.D.F)، این دوره به صورت خاص و در رشته‌های محدود در دانشگاه‌های معتبر هند ارائه می‌گردد. گفتنی است که هر رشته تابع ضوابط مقررات خاص همان رشته می‌باشد.

تقویم دانشگاهی

سال تحصیلی دانشگاهی هر ساله در ماه جولای (تیر ماه) آغاز شده و تا اواخر آوریل (فروردین ماه) به طول می‌انجامد. نظام تحصیلی هند به صورت سالیانه بوده و طی سال تحصیلی دو تعطیلی مهم یکی به مدت سه هفته در مهر ماه و تعطیلی ۱ هفته ای در دیمه وجود دارد. کلیه دروس آموزشی به زبان انگلیسی ارائه می‌گردد. دانشجویان خارجی می‌باید ۲ ماه پس از ورود به کشور هند در آزمون سنجش زبان شرکت کنند. این آزمون به منزله امتحان ورودی نبوده بلکه آن دسته از افرادی که به قبولی در این آزمون (احراز ۵۰٪ نمره) نایل نیایند می‌باید در دوره تقویتی ۱ ماهه حضور یابند.

نهادهای آموزش عالی

در هندوستان چهار نوع مؤسسه آموزش عالی دایر می‌باشد:

دانشگاه‌ها، انیستیتوها و مراکز تحقیقاتی که توسط دولت مرکزی اداره می‌شوند.

دانشگاه‌ها، انیستیتوها و مراکز تحقیقاتی که توسط دولت‌های ایالتی اداره می‌شوند.

کالج‌هایی که وابسته به دانشگاه‌ها می‌باشند.

کالج‌هایی که کاملاً خصوصی می‌باشند.

گفتنی است که ۱۵ تا ۲۰ درصد کالج‌های هند دولتی و بقیه به صورت خصوصی اداره می‌گردند.

کلیه کالج‌های خصوصی هند تحت نظارت یک دانشگاه دولتی فعالیت می‌نمایند.

نهادهای مرکزی

از جمله مهم‌ترین نهادهای دست‌اندرکار آموزش عالی کشور هند می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

دولت مرکزی مسوولیت اصلی اجرای سیاست آموزش عالی در کشور را بر عهده داشته و به تدارک

اعتبارات ویژه برای کمیسیون کمک هزینه تحصیلی دانشگاه‌ها (UGC) و احداث دانشگاه‌های مرکزی در

کشور مبادرت می‌نماید. دولت مرکزی همچنین عهده‌دار مسوولیت اعلان تغییر وضعیت مؤسسات آموزشی

به دانشگاه‌ها می‌باشد. گفتنی است که که مسوولیت اخیر دولت مرکزی در همکاری با کمیسیون کمک

هزینه تحصیلی دانشگاهی و در صورت تأیید این کمیسیون اعمال می‌گردد. در حال حاضر تعداد ۱۶

دانشگاه مرکزی در کشور فعالیت دارند. از سوی دیگر ۳۷ مؤسسه نیز فعالیت دارند که در شرف تغییر

وضعیت به مؤسسات رسمی دانشگاهی می‌باشند. دولت‌های ایالتی نیز عهده‌دار مسوولیت احداث

دانشگاه‌های ایالتی و کالج‌ها بوده و همچنین به تأمین اعتبارات لازم این مراکز جهت گسترش و ابقاء

مبادرت می‌نمایند. لازم به ذکر است که برقراری ارتباط و همکاری‌های آموزشی میان مرکز و دولت‌های

ایالتی توسط انجمن مرکزی مشاوره آموزشی (CABE) صورت می‌گیرد.

ارزشیابی مدارک تحصیلی

مدارک دانشگاه‌های هند مانند سایر مدارک دانشگاه‌های خارج از کشور بر اساس نوع رشته، کیفیت

آموزش و موقعیت مؤسسه آموزشی ارزشیابی می‌گردد.

مدارک Diploma و Bachelor دو ساله صادره از مراکز آموزش عالی معتبر هند، در صورت برخورداری از دیپلم متوسطه (۱۰+۲) تحت عنوان کاردانی ارزشیابی می‌گردد.

تبصره: دوره‌های تکمیلی و یا کوتاه‌مدت؛ نظیر Course Contents تأثیری در ارزشیابی مدارک فوق ندارد.

مدارک کارشناسی (Bachelor) س تا پنج ساله در صورت برخورداری از دیپلم کامل متوسطه (۱۰+۲) از دانشگاه‌های گروه ۱، ۲ و ۳ تحت عنوان کارشناسی ارزشیابی می‌گردد.

مدارک کارشناسی ارشد (Master) دو تا سه ساله از دانشگاه‌های گروه ۱ یا ۲ با شرط برخورداری از مدرک کارشناسی، به عنوان کارشناسی ارشد ارزشیابی می‌گردد.

مدارک Ph.D. از دانشگاه‌های گروه ۱ و ۲ با شرط برخورداری از مدرک کارشناسی ارشد تحت عنوان دکتری ارزشیابی می‌گردد.

تبصره: مدارک موضوع بندهای ۳ و ۴ از دانشگاه‌های گروه ۳، ورودی بعد از آگوست ۱۹۹۶ غیرقابل ارزشیابی بوده و ورودی‌های قبل از آگوست ۱۹۹۶، کماکان با چاپ مقاله در مجلات معتبر قابل ارزشیابی می‌باشد، در غیر اینصورت مدارک مذکور، تحت عنوان مدارک معادل ارزشیابی می‌گردند.

مدارک اخذ شده از دانشگاه‌های گروه ۱ و ۲ در مقاطع کارشناسی ارشد (Master) و دکتری (Ph.D.) در صورتی که مدارک تحصیلی قبلی دانشجویان از سایر دانشگاه‌ها اخذ شده باشد قابل ارزشیابی است. تحصیلات مکاتبه‌ای (Correspondence)، متفرقه (External)، کلاس شبانه (Evening Course)، خصوصی (Private) و غیرحضوری قابل ارزشیابی نمی‌باشد.

پذیرش تحصیلی

جهت پذیرش در رشته‌های کارشناسی دانشگاهها و مؤسسات عالی هندوستان، تکمیل دوره ۱۲ ساله آموزشی و برخورداری از دیپلم متوسطه الزامی است.

علاوه بر این اکثر دانشگاهها به ویژه در رشته‌های پزشکی و مهندسی به علت محدودیت‌های پذیرشی شرط معدل قرار داده و به پذیرش دارندگان معدل‌های بالاتر مبادرت می‌نمایند. در برخی از مؤسسات ممتاز نظیر مؤسسات فنی علاوه بر برخورداری از نمرات بالای آموزشی آزمون ورودی و مصاحبه نیز از داوطلبان به عمل می‌آید. به عبارت دیگر داوطلبان می‌باید در آزمون ارزشیابی ۶۰ الی ۷۰ درصد نمرات را کسب نمایند. علاوه بر این داوطلبان جهت پذیرش در رشته‌های فنی دانشگاهها می‌باید به احراز ۷۵ الی ۸۵ درصد نمرات نائل آیند. در این خصوص از داوطلبان در درس‌های فیزیک، شیمی، زیست‌شناسی، ریاضیات و زبان انگلیسی آزمون به عمل می‌آید. شرایط قبولی در رشته‌های کارشناسی دشوار نمی‌باشد. نظام تحصیلی در اکثر دانشگاههای هندوستان به صورت سالیانه و در تعداد محدودی از دانشگاهها به صورت ترمی می‌باشد. دانشگاه‌های کشور هندوستان خودمختار بوده و از مقررات مختص خود برخوردار می‌باشند. این مراکز همچنین در الگوبرداری از کشورهای دیگر آزادند. از جمله مهمترین مراکز آموزش عالی کشور هندوستان می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱- دانشگاهها، مؤسسات و مراکز تحقیقاتی تحت نظارت دولت مرکزی

۲- دانشگاهها، مؤسسات و مراکز تحقیقاتی تحت نظارت دولتهای ایالتی

۳- کالجهای وابسته به دانشگاهها

۴- کالجهای خصوصی

انجمن دانشگاه‌های هندوستان در برابری با معیارهای معینه توسط اعتبارنامه‌های ادبی خارج از

کشور به خوبی عمل نموده است.

آزمونهای ذیل با آزمونهای پایه دوّم متوسطه (کلاس ۱۲) برابری شده و به عنوان حداقل شرایط مورد نیاز جهت پذیرش در اخذ نخستین گواهینامه آموزش عالی مطرح می‌باشد. از جمله مهم‌ترین آزمون‌های مذکور می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- آزمون GCE که با همکاری کشور انگلیس از طریق برگزاری آزمون در ۵ موضوع عمومی و ۲ موضوع پیشرفته به عمل می‌آید. جهت پذیرش در رشته‌های حرفه‌ای - پایه اول، حضور در ۴ آزمون فیزیک، شیمی، ریاضیات - زیست‌شناسی ضروری می‌باشد. تسلط بر زبان انگلیسی نیز جهت پذیرش ضروری است.

- آزمون ویژه احراز مدرک مهندسی فرانسه

- آزمون ویژه احراز مدرک کارشناسی بین‌المللی ژنو

- آزمون‌های فراغت از تحصیل دوره متوسطه که توسط نهادهای معتبر ایالات متحده آمریکا برگزار می‌گردد.

- آزمون‌های سطوح متوسطه و پایه دوّم متوسطه و آزمون ویژه صدور گواهی از جانب هیأت‌های آموزشی کشورهای بنگلادش، پاکستان، ایران، عراق، بحرین، کویت، اردن، عربستان سعودی و سایر کشورهای حوزه خلیج فارس.

- آزمون ارزشیابی از دوره ۱۲ ساله متوسطه، که با همکاری هیأت آزمون ملی و انجمن وزارتخانه‌های آموزشی کشورهای کنیا، نیجریه، اوگاندا و تانزانیا برگزار می‌گردد.

لازم به ذکر است که دانشگاه‌های هندوستان به مدرک دیپلم و یا گواهی صادره دانشگاهها یا هیأت‌های آموزشی اهمیت نداده بلکه به آزمون ارزشیابی دانش‌آموزان در کشور متبوع خود اهمیت فراوانی قائل می‌باشند.

دانشگاهها و نهادهای همپایه آن

در حال حاضر تعداد ۲۲۶ نهاد همپایه دانشگاه در کشور هندوستان فعالیت دارد. از میان این دانشگاهها، ۱۵۵ دانشگاه قدیمی می‌باشند. تعداد ۳۴۰ دانشگاه نیز به دانشگاههای کشاورزی (شیلات، دامپزشکی، باغبانی و دامپروری)، ۱۷ دانشگاه به دانشگاههای مهندسی و فنی (مشمول بر ۶ دانشکده تکنولوژی)، دانشگاه ملی حقوق، دانشکده علوم جمعیتی، دانشکده آمار، ۱ دانشگاه روزنامه‌نگاری، ۱ دانشگاه پزشکی، ۵ دانشگاه، ۶ دانشگاه سانسکریتی، ۷ دانشگاه آزاد هنرهای زیبا و موسیقی و ۱ دانشگاه تاریخچه هنر و حفاظت از منابع طبیعی تعلق دارد. گفتنی است که بیش از ۸۰۰۰ دانشکده به عضویت این دانشگاهها درآمده و بالغ بر ۵ میلیون دانشجو در این دانشکده‌ها به تحصیل مبادرت می‌نمایند. از میان این دانشکده‌ها، ۱۵۰ دانشکده در زمینه پزشکی، ۷۵ دانشکده در دندانپزشکی، ۹۰ دانشکده در داروسازی، ۶۲ دانشکده در پرستاری، ۱۷۰ دانشکده در کشاورزی و رشته‌های مربوط به آن، ۴۲۸ دانشکده در مهندسی، ۱۱۶ دانشکده در آیورویدا (علم پزشکی مختص هندوستان) و ۷۵ دانشکده در هومیپاتی^۱ به اعطای گواهینامه‌های آموزش عالی مبادرت می‌نمایند. در اکثریت دانشگاهها مدارک علمی من جمله مدارک MED, MSC, MA, LLB, BED, Bcom, BSC, BA, و سایر گواهینامه‌های آموزش عالی در رشته‌های علوم پایه و علوم اجتماعی و مردمی (شامل زبان‌های خارجی، روابط بین‌المللی، مطالعات اجتماعی، علوم آموزشی و حقوق)، رشته‌های کارشناسی در زمینه مدیریت صنعتی و دیگر زمینه‌های مربوط در ۲۹۲ دانشکده و مؤسسه به فارغ‌التحصیلان اعطاء می‌گردد. میان این مؤسسه‌ها، ۴ مؤسسه مدیریتی فعالیت دارد که به‌عنوان مرکز آموزش پیشرفته محسوب می‌گردد. در کنار این دانشگاهها و

^۱ - Hameopathy (طب) معالجه امراض بوسیله تجویز دارویی که در اشخاص سالم علائم آن مرض را بوجود آورد.

دانشکده‌های چندین مرکز تحقیقاتی نیز فعالیت دارد که به انجام تحقیقات لازم در برنامه‌های آموزشی دکتری عمومی و تخصصی مبادرت می‌نماید. از جمله مهم‌ترین این مراکز می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- انجمن تحقیقات علمی و صنعتی
- مرکز تحقیقات اتمی بگابا (Bgaba)
- انجمن تحقیقات کشاورزی هندوستان
- انجمن تحقیقات پزشکی هندوستان
- انجمن تحقیقات علوم اجتماعی هندوستان

زبان آموزشی

در اکثر دانشگاه‌های کشور زبان انگلیسی به‌عنوان واسطه آموزشی به‌شمار می‌رود. این در حالی است که برخی دانشگاهها و دانشکده‌ها به آموزش برنامه‌های آموزشی به واسطه زبان‌های هندی و محلی کفایت کرده‌اند. آموزش کارشناسی در اکثر مراکز آموزش عالی به زبان انگلیسی ارائه می‌گردد. گفتنی است که واسطه آموزشی آموزش‌های علمی، فنی و حرفه‌ای نیز زبان انگلیسی است.

اعتبار سنجی آموزشی

دانشگاه‌های کشور عهده دار مسوولیت برنامه‌ریزی درسی، تعیین شرایط پذیرش و تعداد دانشجو، نحوه ارزشیابی تحصیلی و دیگر امور دانشگاهی می‌باشند. هر دانشگاه از نظام آموزشی خاص خود برخوردار بوده و مدارکی هم‌تراز سایر مدارک دانشگاهی اعطا مینماید. در دانشگاه‌های کشور ارگان اعتباریابی ملی خاصی فعالیت ندارد. اگرچه گروه‌های آموزشی از برنامه پیشنهادی کمیسیون اعتبارات دانشگاهی هند طی سال ۱۹۶۵ استقبال نمودند، اما سایر توصیه‌های این نهاد اعم از شرایط ویژه کادر آموزشی، تجهیزات مورد نیاز و احداث کتابخانه‌های مستقل در دانشگاه‌ها با استقبال مواجه نگردید. از آنجاییکه نهاد ویژه ای جهت

تائید و اعتبارسنجی دوره‌های آموزش عالی وجود نداشت طی گزارش سال ۱۹۸۶ کمیته سیاست ملی نظام آموزش عالی تشکیل چنین ارگانی را مورد تاکید قرار داده و ارگان مذکور با نمایندگان از کمیسیون اعتبارات دانشگاهی (یو.جی.سی) و انجمن دانشگاههای هند (AIU) تشکیل یافت.

تعداد مؤسسات آموزش عالی طی دهه ۱۹۹۰

سال تحصیلی	مؤسسات آموزش عمومی	مؤسسات آموزش حرفه ای
۹۰-۹۱	۴۸۶۲	۸۸۶
۹۱-۹۲	۵۰۵۸	۹۵۰
۹۲-۹۳	۵۳۳۴	۹۸۹
۹۳-۹۴	۵۶۳۹	۱۱۲۵
۹۵-۹۴	۶۰۸۹	۱۲۳۰
۹۶-۹۵	۶۶۶۹	۱۳۵۴
۹۶-۹۷	۶۷۵۹	۱۷۷۰
۹۸-۹۷	۷۱۹۹	۲۰۵۷
۹۹-۹۸	۷۴۹۴	۲۱۱۳
۲۰۰۰-۹۹	۷۷۸۲	۲۱۲۴

نرخ دانشجویان آموزش عالی طی دهه ۱۹۹۰

سال تحصیلی	نرخ ثبت نام	نرخ رشد
۹۰-۹۱	۴۹۲۴۸۶۸	—
۹۱-۹۲	۵۲۶۵۸۸۶	۶/۹
۹۲-۹۳	۵۵۳۴۹۶۶	۵/۱
۹۳-۹۴	۵۸۱۷۲۴۹	۵/۱
۹۵-۹۴	۶۱۱۳۹۲۹	۵/۱
۹۶-۹۵	۶۴۲۴۶۲۴	۵/۱
۹۶-۹۷	۶۷۵۵۴۵۵	۵/۱
۹۸-۹۷	۷۰۷۸۲۱۴	۴/۸

طرح‌های آموزشی

از جمله مهمترین طرح‌های آموزش عالی کشور می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱- طرح حرفه‌ای سازی آموزشی

در تطابق با سیاست ملی حوزه آموزش کشور که طی سال ۱۹۸۶ اتخاذ گردید، طرحی با عنوان طرح حرفه‌ای سازی آموزش در جهت توجه به جنبه شغل‌زایی دوره‌های آموزشی به ویژه نخستین مقطع آموزش عالی (مقطع کارشناسی) طی سال ۹۵-۱۹۹۴ به مورد اجرا درآمد.

مطابق این طرح کلیه دانشگاه‌ها و کالج‌های کشور ملزم به ارائه ۱-۳ دوره آموزش حرفه‌ای در قالب ۳۵ موضوع مختلف می‌باشند.

۲- طرح احداث کالج‌های خودمختار (آزاد)

به موجب طرح مذکور از سال ۱۹۸۶ تعداد ۱۳۸ کالج تحت عنوان کالج‌های آزاد در ۸ ایالت کشور احداث گردیده و آغاز به فعالیت نموده است.

۳- طرح برگزاری آزمون ملی سنجش توانایی‌های

آموزشی

طرح مذکور از سال ۱۹۸۹ و در جهت تعیین توانایی‌ها و شایستگی‌های مربیان و اساتید دانشگاهی توسط کمیسیون کمک هزینه تحصیلی دانشگاهی به مورد اجرا گذارده شده است.

بالغ بر ۵۰ هزار دانشجوی کاندید مری‌گری هر ساله در آزمون مذکور حضور می‌یابند که از این تعداد تنها ۵ درصد مورد پذیرش واقع می‌گردند.

۴- طرح تمرکز بر برنامه نهم توسعه

از جمله مهم‌ترین مفاد طرح فوق می‌توان بر تعیین معیارهایی جهت ارتقاء سطح کیفی و کمی دروس آموزشی، نوسامانی زیرساخت‌های آموزشی، اختصاص بودجه بیشتر و بسیج همگانی در جهت توجه به حوزه آموزش عالی، تأکید بر ارتقاء سطح سواد معلمان و اساتید دانشگاهی از طریق تعلیم و تربیت آنان در کالج‌های آکادمیک ویژه، توجه به نیازمندی‌های مناطق محروم به ویژه آموزش زنان و گسترش نظام آموزش آزاد و معرفی رشته‌های مختلف آموزشی اشاره نمود.

کمیسیون کمک هزینه تحصیلی دانشگاهی (UGC)

اهداف

کمیسیون فوق بنا بر حکم پارلمانی طی سال ۱۹۵۶ تشکیل گردید. این کمیسیون به ادای مسوولیت خود مبنی بر اجرای احکام قانونی در روند تصمیم‌گیری، طراحی و اجرای استانداردها در آموزش، آزمون‌ها و تحقیقات دانشگاهی مبادرت می‌نماید. کمیسیون مذکور به عنوان عامل ارتباطی اصلی میان دولت‌های ایالتی و دولت مرکزی و مؤسسات آموزش عالی کشور هند محسوب می‌گردد. این کمیسیون همچنین به نظارت بر روند توسعه و رشد آموزش عالی و دانشگاهی تخصیص اعتبارات ویژه مالی به دانشگاه‌ها و کالج‌ها، ارائه خدمات مشاوره به دولت‌های ایالتی و مرکزی در خصوص معیارهای ضروری و لازم در روند توسعه آموزش عالی و اشاره به حداقل استانداردهای لازم آموزش عالی مبادرت می‌نماید. لازم به ذکر است که این کمیسیون از رئیس، معاون رئیس و ۱۰ عضو فعال که همگی توسط دولت مرکزی انتخاب می‌گردند متشکل می‌شود. رئیس کمیسیون برای مدت ۵ سال، معاون برای مدت ۳ سال و سایر اعضای کمیسیون برای مدت ۳ سال به این پست منصوب می‌گردند. گفتنی است که رئیس و معاون رئیس

کمیسیون حداکثر برای ۲ نوبت کاری انتخاب می‌گردند. این کمیسیون از هیچگونه درآمد شخصی برخوردار نبوده و هزینه کلیه پروژه‌های خود را از محل دولت مرکزی تأمین می‌نماید. کمیسیون نیز به توزیع این بودجه در میان دانشگاه‌های مرکزی، کالج‌های وابسته به دانشگاه دهلی و دانشگاه‌های بنارس و برخی از مؤسسات آموزش عالی که به دانشگاه تغییر وضعیت داده‌اند می‌پردازد.

خصوصی‌سازی آموزش عالی و احداث دانشگاه‌های خودگردان

دهه ۱۹۹۰ نقطه عطف مهمی در تاریخ آموزش عالی معاصر کشور هند محسوب می‌گردد. از جمله مهم‌ترین تحولات این دهه می‌توان به اعمال تلاش‌های مداوم در جهت خصوصی‌سازی آموزش عالی در این کشور اشاره نمود. خصوصی‌سازی بودجه آموزش عالی از طریق کاهش هزینه‌های عمومی، اعمال سیاست‌های بازگشت هزینه و خصوصی‌سازی مستقیم آموزش عالی از جمله مهم‌ترین ویژگی‌های این دهه محسوب می‌گردد. در خلال این دهه بودجه تخصیص یافته به آموزش عالی به شدت کاهش یافته و دورنمایی جهت افزایش بودجه در آینده به چشم نمی‌خورد. گزارش دولت هند در خصوص یارانه‌های دولتی کشور طی سال ۱۹۹۷، دیدگاه حاکم بر دولت در این زمینه را نشان می‌دهد. در همین اثنا، آموزش عالی و مقطع آموزشی متوسطه به عنوان "سیاست غیرمزیتی" (و آموزش ابتدایی به عنوان "سیاست مزیتی") در نظر گرفته شده و یارانه آن به شدت کاهش یافت. از یک سو، به نظر می‌رسد سیاست و اقدامات دولت که پیش و پس از این گزارش به مورد اجرا درآمد، مطابق با چنین دیدگاهی بود، هر چند که وزارت دارایی تا حدی دسته‌بندی سیاست‌ها به شکل قبلی را تعدیل کرده بود. این وزارت آموزش عالی را به مقوله‌ای تحت عنوان "سیاست‌های مزیت ۲" دسته‌بندی نمود که لازم نیست برابر با سیاست‌های مزیتی یارانه دولتی دریافت نمایند.

دانشگاه‌های خودگردان

طی سال ۱۹۹۲ دیوان عالی هند، دریافت شهریه‌های تحصیلی بالای آموزش عالی را غیرمنطقی و ناعادلانه خواند و آن را ممنوع نمود. این در حالی است که طی سال ۱۹۹۳ حکم دیگری از سوی دیوان عالی مبنی بر افزایش تعداد دانشگاه‌های خودگردان صادر گردید. مطابق با چنین حکمی ساز و کارهای دقیقی توسط دولت به کار گرفته شد، تا دانشگاه‌های خودگردان در کشور گسترش یابد. در حال حاضر تعداد این دانشگاه‌ها به ویژه در رشته‌های مهندسی و مدیریت چن برابر نهادهای دولتی می‌باشد. به عنوان مثال طی سال ۲۰۰۱ در ایالت آندراپرادش، ۹۵ دانشگاه خودگردان فنی و ۱۱ دانشگاه فنی خصوصی فعالیت داشتند. در همین ایالت و در همان اثنا تعداد ۳۰۳ دانشکده پزشکی خصوصی و ۲۵ دانشکده پزشکی دولتی نیز فعالیت داشت. آفت رشد بی‌رویه نهادهای خصوصی کاهش کیفیت آموزش عالی است به عبارت دیگر تنها تعداد اندکی از دانشکده‌های خصوصی به ارائه برنامه‌های آموزشی با کیفیت بالا مبادرت می‌نمایند و سهم عمده‌ای از آن‌ها صرفاً با هدف سودآوری سریع آغاز به فعالیت نموده‌اند.

نوع دوستی، نیکوکاری و آموزش که در گذشته از جمله ملاحظات بخش خصوصی حوزه آموزش به شمار می‌آمد. به عنوان انگیزه مطرح نمی‌باشد. ناتوانی دولت در جهت اعمال مقررات بر مؤسسات خصوصی نیز به طور فزاینده‌ای آشکار می‌گردد. طی سال ۱۹۹۵ قانون ویژه دانشگاه‌های خصوصی در مجلس علیای هند مطرح گردید. هدف از طرح این قانون هموار نمودن راه جهت تأسیس دانشگاه‌های خودگردان بود. گفتنی است که طرح مذکور تا کنون به تصویب پارلمان نرسیده است. البته نه به آن دلیل که دولت به خصوصی‌سازی آموزش عالی در کشور علاقه‌ای ندارد، بلکه به این دلیل که بخش خصوصی با چند بند از این طرح موافق نمی‌باشد. به عنوان مثال این طرح بر تشکیل صندوق دائمی هدایا به ارزش ۵ میلیون روپیه (معادل دو میلیون دلار) اعطای بورس کامل به ۳۰ درصد از دانشجویان و نظارت و قانون‌گذاری دولت در این سیستم تصریح می‌نماید. اغلب دانشکده‌های خصوصی که با حمایت دولت آغاز به فعالیت

نمودند، در حال حاضر یا تمام بودجه خود را از دولت تأمین نموده و یا کاملاً در اختیار دولت قرار گرفته‌اند، چرا که به فعالیت‌های غیرقانونی و غیراخلاقی مبادرت نموده‌اند.

شورای تجارت و صنعت نخست‌وزیری به تشکیل کمیته‌ای با عضویت دو صاحب صنعت مشهور به منظور پیشنهاد اصلاحات لازم در حوزه آموزش و سایر بخش‌ها مبادرت نمود. این کمیته در گزارش سال ۲۰۰۱ خود، به اهمیت نقش دولت در توسعه آموزش من جمله آموزش عالی در کشورهای توسعه یافته جهان اشاره نمود. با این حال، گزارش مذکور مصرانه خواهان آن شد که آموزش عالی کلاً به بخش خصوصی واگذار شده و دولت منحصرأ به امور مقاطع آموزش ابتدایی و متوسطه بپردازد. افزون بر این، کمیته مذکور خواهان تصویب قانون ویژه دانشگاه‌های خصوصی و اعمال جدی اصل پرداخت هزینه آموزش عالی با در نظر گرفتن این که وام و کمک بلاعوض در اختیار اقشار محروم جامعه قرار گیرد، شد. با این حال، این کمیته به ارائه استدلالی برای پیشنهادات خود مبادرت ننمود.

بین‌المللی سازی آموزش عالی

از جمله دیگر تحولات آموزش عالی کشور هند می‌توان به بین‌المللی سازی آموزش عالی این کشور اشاره نمود. گفتنی است که برخی تغییرات فوق تحت لوای سیاست‌های اقتصادی جهانی و بین‌المللی شدن آموزش صورت گرفته است. از جمله مهم‌ترین اقدامات به‌عمل آمده در جهت بین‌المللی شدن آموزش در کشور می‌توان به صدور مجوز احداث دانشگاه‌ها و نهادهای خارجی و گشایش شعباتی در کشور اشاره نمود. گفتنی است این شعبات مدارکی ارائه می‌نمایند که ضرورتاً توسط دانشگاه مادر در کشور متبوع به رسمیت شناخته نمی‌شود. از جمله دیگر اقدامات به‌عمل آمده می‌توان به راه‌اندازی شعباتی از مؤسسات آموزش عالی هند در سایر کشورها اشاره نمود. با توجه به نبود سیاست روشن، با وجود اینکه هر دوی این تحولات در حال گسترش می‌باشند اما اغلب به بروز مشکلاتی منجر می‌گردد. چرا که از یک سو، دانشگاه‌های درجه دوم و سوم کشور اغلب دانشگاه‌هایی هستند که از این طرح پولساز بهره‌برداری

می‌نمایند. و از سوی دیگر رویکرد برخی دولت‌های ایالات هند در جهت ترویج آموزش عالی و به ویژه آموزش عالی فنی و حرفه‌ای به منظور تولید نیروی کار صادراتی نتیجه معکوس داشته است. رشد سریع دانشکده‌های فنی خصوصی و مراکز آموزش مدیریت به پرورش نیروی کار عملی و فنی خبره نینجامیده، بلکه به تولید افراد ناکارآمد در زمینه فن‌آوری اطلاع‌رسانی منتهی گردیده است که از بازدهی اندک در بازارهای داخلی و بین‌المللی برخوردار می‌باشند. نتیجه کلی تراکم در بازار کار است. آشفتگی در عرضه تحولات بین‌المللی، سیاسی و اقتصادی به ایجاد وحشت در میان دانشجویان به ویژه افرادی که با هدف مهاجرت به خارج تحصیل می‌نمایند منتهی شده، منحصرًا فارغ‌التحصیلان صادراتی تربیت نموده و بخش فن‌آوری اطلاع‌رسانی کشور نیز بدون توجه به بازار داخلی به بازار بین‌المللی وابستگی می‌یابند.

فقدان دیدگاه برای آینده

ابتکارات دولت هند نشان می‌دهد از آنجایی که نظام آموزش عالی کشور به سرعت در حال خصوصی شدن است، نیازی به ارائه قانون یا قوانینی ویژه آموزش عالی نمی‌باشد. به عنوان مثال مؤسسات آموزش عالی خصوصی عملاً در جایگاه دانشگاه‌ها قرار گرفته و دانشگاه‌هایی تأسیس یافته‌اند که منحصرًا از دانشکده‌های خودگردان وابسته تشکیل شده‌اند. چندین مؤسسه خصوصی دیگر نظیر مؤسسه فن‌آوری اطلاع‌رسانی هند نیز اجازه یافته‌اند که در مقام دانشگاه یا معادل آن فعالیت نموده و مدرک علمی ارائه نمایند. گفتنی است که تحولات فوق به رشد سریع مؤسسات خصوصی خودگردان معادل دانشکده و تبدیل مؤسسات خصوصی تحت حمایت دولت به مؤسسات خصوصی خودگردان منتهی گردیده است چرا که از یک سو، بخش عمده‌ای از نظام آموزش عالی کشور هند خصوصی شده است.

فقدان سیاست منسجم دراز مدت در زمینه آموزش عالی از جمله ویژگی‌های آموزش عالی کشور طی دهه ۱۹۹۰ و حتی دهه اخیر بوده است از سوی دیگر عدم وضوح موضع دولت در قبال مسئله خصوصی‌سازی به تدوین سیاست‌های موقتی یا در نبود این سیاست‌ها به آشفتگی ناشی از ناهماهنگی

بازیگران حوزه آموزش عالی منجر گردیده است. از جمله این بازیگران می توان به دولت مرکزی، ایالات، کمیسیون اعطای کمک های بلاعوض دانشگاه ها، دانشکده ها و مهم تر از همه بخش خصوصی اشاره نمود. به طور کلی می توان گفت که پیش فرض های دولت هند در خصوص آموزش عالی اشتباه بوده است. هدف اصلی طراحی و اجرای چنین پیش فرض هایی تغییر اقتصاد کشور به اقتصادی مشابه کشورهای جنوب شرق آسیا بود. از این روی دولت تصور می کرد می تواند آموزش عالی را نادیده انگاشته و آن را به بخش خصوصی واگذار نماید به عبارت دیگر دولت هند متصور است که حتی بدون تحمل مشکلات تقویت مؤسسات آموزش عالی جامعه ای دانش مدار ساخته و انقلابی در فن آوری اطلاع رسانی ایجاد خواهد نمود. همچنین دولت هند بر این عقیده است که می تواند از حمایت آموزش عالی صرف نظر نموده، در منابع خود صرفه جویی نموده و بخش خصوصی را به توسعه آموزش عالی وا دارد. این در حالی است که نه تنها شواهدی در تأیید این پیش فرض ها وجود ندارد، بلکه پیش فرض های مذکور برای نظام آموزش عالی و کل جامعه هند مخاطره آمیز می باشد.

وضعیت آموزش عالی

کشور هند برنامه توسعه آموزش عالی خود را در سال ۱۹۵۰ با این هدف آغاز نمود که علوم و تکنولوژی بخشی از میراث انسانی هر جامعه است. علم دیروز پاسخگوی نیاز امروز نبوده و علم امروز تکافوی نیاز فردا را نمی دهد. از این روی آموزش عالی باید به عنوان عامل حیاتی پیشرفت اقتصادی، اجتماعی و معنوی کشور مورد توجه واقع گردد. کشور هند به توسعه آموزشی خود در قالب برنامه پنجساله اول توسعه اقتصادی با اعتبار ۱/۵۳۰ میلیارد روپیه مبادرت نمود گفتنی است که این مبلغ طی برنامه پنجساله هشتم بر ۱۹۶ میلیارد روپیه بالغ گردید. در برنامه نهم توسعه اقتصادی هند، مبلغ ۳۸۱/۲۰/۶۴ کرور اعتبار به حوزه آموزش اختصاص یافت. کشور هند با برخورداری از ۲۴۸ دانشگاه و ۱۰۵۵۵ کالج و هزاران آزمایشگاه و مراکز تحقیقاتی علمی - صنعتی دولتی و خصوصی در ۵۰ سال اخیر در

زمینه آموزش عالی و تحقیقات، از رشدی معادل کشور آمریکا برخوردار بوده است. از تعداد ۲۴۸ دانشگاه کشور ۱۶۱ دانشگاه بصورت جامع و سایر دانشگاه‌ها به صورت انستیتو و یا دانشگاه‌های فنی - حرفه ای و تخصصی می‌باشند. در این مجموعه ۲۴ دانشگاه کشاورزی، ۱۸ دانشگاه پزشکی، ۲۵ دانشگاه فنی و مهندسی و ۱۰ دانشگاه آزاد تحت عنوان دانشگاه آزاد ایندیپندنت فعالیت دارند. علاوه بر این ۷ انستیتو آموزش زبان سانسکریت ۵ انستیتو آموزشی زبان سانسکریت، ۵ انستیتو آموزشی زنان، ۱ انستیتو اختصاصی جمعیت، ۷ انستیتو مطالعات زبان‌های منطقه ای، ۱ انستیتو ویژه آموزش رشته‌های موسیقی، هنرهای زیبا، آمار و روزنامه نگاری، ۴ انستیتو حقوق و ۴ انستیتوی آموزش مدیریت (indian institute of management) در شهرهای لکهنو، احمدآباد، بنگورو کلکتته فعالیت دارند. علاوه بر این تعداد ۶ انستیتوی تکنولوژی (indian institut of technology) در شهرهای دهلی، بمبئی، مدرس، کانپور، کاراکپور و گواهایی دایر می‌باشد از شهرت و اعتبار جهانی برخوردار می‌باشد.

از لحاظ موقعیت جغرافیایی و استقرار تاسیسات، دانشگاه‌های هند به دو دسته متمرکز و غیر متمرکز تقسیم می‌گردند. دانشگاه‌های متمرکز از مجتمع دانشگاهی برخوردار بوده و کلیه کالجها و دانشکده‌های وابسته به دانشگاه در مجتمع قرار دارند از جمله این دانشگاه‌ها می‌توان دانشگاه جواهر لعل نهرو، دانشگاه هندوی بنارس و دانشگاه اسلامی علیگره اشاره نمود. دانشگاه‌های غیر متمرکز نیز از کمپ مرکزی (central campus) برخوردار بوده و انستیتوها و کالج‌های وابسته به آن در نقاط مختلف شهر، ایالت و در نقاط بسیار دورتر از واحد مرکزی قرار دارند. به عنوان مثال کمپ مرکزی دانشگاه دهلی در شمال شهر دهلی قرار گرفته و این در حالی است که کالجها و موسسات وابسته به این دانشگاه در کل ایالت دهلی پراکنده شده و حتی تعدادی از موسسات وابسته به این دانشگاه در کشور بوتان مستقر می‌باشد. اکثریت دانشگاه‌های هند به صورت غیر متمرکز بوده و عموماً از تعداد زیادی کالج تحت نظارت برخوردار می‌باشند. دانشگاه‌های بزرگ هند مانند کلکتته، بمبئی، دهلی و بنگلور از بالغ بر ۲۵۰ کالج برخوردارند. کالج‌های کشور هند به ۴ دسته کالج‌های دولتی، کالج‌های خصوصی، کالج‌های دانشگاهی و کالج‌های حرفه ای قابل

تقسیم به طور کلی به غیر از کالجهای دولتی، کلیه کالجها اعم از خصوصی و یا حرفه ای تحت نظارت یک دانشگاه دولتی فعالیت می نمایند در کشور هند دانشگاه خصوصی وجود ندارد. کلیه امتحانات کالجها توسط دانشگاه ناظر برگزار شده و در خاتمه دوره نیز مدارکتحصیلی کالجها، توسط دانشگاه ناظر صادر می گردد. در حال حاضر ۷۰ درصد از کالجهای هند خصوصی می باشند. به موجب سیاست آموزش عالی هند، یک سوم کالجهای خصوصی کشور در مناطق روستائی و توسعه نیافته تاسیس یافته است. طی سال ۱۹۹۴ دولت هند به اجرای طرح متمرکز سازی کالج و انستیتوهای پزشکی در دو ایالت جنوبی کشور (تامیل نادو و کارناتاكا) مبادرت نمود. به موجب این طرح، کلیه کالجهای پزشکی، دندانپزشکی و داروسازی اعم از خصوصی و دولتی از دانشگاههای ناظر تفکیک شده و تحت نظارت یک دانشگاه علوم پزشکی قرار گرفتند. به عنوان مثال در حال حاضر، کیه کالجهای گروه پزشکی ایالت کارناتاكا که متجاوز از ۲۵۰ کالج می باشد زیر نظر دانشگاه پزشکی راجیو گاندی فعالیت می نمایند. برابر آخرین آمار بدست آمده در حال حاضر تعداد ۷۸۰/۷/۰۰۰ دانشجو تحت نظارت ۳۳۱ هزار کادر علمی دانشگاههای هند به تحصیل در دانشگاهها مبادرت می نمایند.

نرخ رشد مراکز آموزشی مقاطع مختلف تحصیلی طی سالهای ۲۰۰۱-۱۹۵۱

سال	مراکز آموزش ابتدایی	مراکز آموزش متوسطه	کالجهای آموزش عالی	کالجهای آموزش عمومی	کالجهای آموزش فنی و حرفه ای	مراکز آموزش عالی
۱۹۵۰-۵۱	۲۰۹۶۷۱	۱۳۵۹۶	۷۴۱۶	۳۷۰	۲۰۸	۲۷
۱۹۵۵-۵۶	۲۷۸۱۳۵	۲۱۷۳۰	۱۰۸۳۸	۴۶۶	۲۱۸	۳۱
۱۹۶۰-۶۱	۳۳۰۳۹۹	۴۹۶۶۳	۱۷۳۲۹	۹۶۷	۸۵۲	۴۵
۱۹۶۵-۶۶	۳۹۱۰۶۴	۷۵۷۹۸	۲۷۶۱۴	۱۵۳۶	۷۷۰	۶۴
۱۹۷۰-۷۱	۴۰۸۳۷۸	۹۰۶۲۱	۳۷۰۵۱	۲۲۸۵	۹۹۲	۸۲
۱۹۷۵-۷۶	۴۵۴۲۷۰	۱۰۶۵۷۱	۴۳۰۵۴	۳۶۶۷	۳۲۷۶	۱۰۱
۱۹۸۰-۸۱	۴۹۴۵۰۳	۱۱۸۵۵۵	۵۱۵۷۳	۳۴۲۱	۳۵۴۲	۱۱۰
۱۹۸۵-۸۶	۵۲۸۸۷۲	۱۳۴۸۴۶	۶۵۸۳۷	۴۰۶۷	۱۵۳۳	۱۲۶
۱۹۹۰-۹۱	۵۶۰۹۳۵	۱۵۱۴۵۶	۷۹۷۹۶	۴۸۶۲	۸۸۶	۱۸۴
۱۹۹۱-۹۲	۵۶۶۷۴۴	۱۵۵۹۲۶	۸۲۵۷۶	۵۰۵۸	۹۵۰	۱۹۶
۱۹۹۲-۹۳	۵۷۱۲۴۸	۱۵۸۴۹۸	۸۴۶۰۸	۵۳۳۴	۹۸۹	۲۰۷
۱۹۹۳-۹۴	۵۷۰۴۵۵	۱۶۲۸۰۴	۸۹۲۲۶	۵۶۳۹	۱۱۲۵	۲۱۳
۱۹۹۴-۹۵	۵۸۶۸۱۰	۱۶۸۷۷۲	۹۴۹۴۶	۶۰۸۹	۱۲۳۰	۲۱۹
۱۹۹۵-۹۶	۵۹۳۴۱۰	۱۷۴۱۴۵	۹۹۲۷۴	۶۵۶۹	۱۳۵۴	۲۲۶
۱۹۹۶-۹۷	۵۹۸۳۵۴	۱۷۶۷۷۲	۱۰۲۱۸۳	۶۷۵۹	۱۷۷۰	۲۲۸
۱۹۹۷-۹۸	۶۱۰۷۶۳	۱۸۵۵۰۶	۱۰۷۱۰۰	۷۱۹۹	۲۰۷۵	۲۲۹
۱۹۹۸-۹۹	۶۲۶۷۳۷	۱۹۰۱۶۶	۱۱۲۴۳۸	۷۴۹۴	۲۱۱۳	۲۳۷
۱۹۹۹-۲۰۰۰	۶۴۱۶۹۵	۱۹۸۰۰۴	۱۱۶۸۲۰	۷۷۸۲	۲۱۲۴	۲۴۴
۲۰۰۰-۲۰۰۱	۶۳۸۷۳۸	۲۰۶۲۶۹	۱۲۶۰۴۷	۷۹۲۹	۲۲۲۳	۲۵۴

شورای تحقیقات علمی و صنعتی هند

در سال ۱۹۴۲ به موازات احداث دانشگاه‌های هند، شورایی تحت عنوان شورای تحقیقات علمی و صنعتی (CSIR) تشکیل یافت هدف شورای مذکور توان علمی و فنی کشور می‌باشد. پس از استقلال هند طی سال ۱۹۴۷ نه تنها این تشکیلات متحمل نگردید بلکه با بهره‌گیری از تجربیات سایر کشورهای صنعتی این شورا و آزمایشگاه‌های وابسته به مرحله جدیدی از حیات علمی و تحقیقاتی خود وارد گردید که نتایج آن تاثیر عمده‌ای بر توسعه اقتصادی و صنعتی کشور داشته است. محرک و مشوق دولت هند جهت توسعه و تقویت شورای تحقیقات صنعتی و علمی عدم موفقیت دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور از برقراری ارتباط مستقیم با صنایع کشور بود. به این معنا که طی دهه ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ با توسعه مراکز آموزش عالی کشور نرخ رشد فارغ التحصیلان ۱۴ درصد بالغ گردید که در مقایسه با نرخ معمول (۵٪ تا ۶٪) بالاترین نرخ رشد در جهان بوده است برابر تحقیقات بعمل آمده تا سال ۱۹۹۴ با وجود ارائه بیش از ۴ هزار رساله تحقیقاتی به مراکز عالی هند تنها ۱۰٪ از این تحقیقات از جنبه کاربردی برخوردار بوده است. این در حالی است که طی دهه ۱۹۷۰ کل کمک مالی صنایع به مراکز آموزش عالی کشور تنها بر ۱ درصد بالغ گردید. از این روی بدلیل افزایش تعداد فارغ التحصیلان نرخ بیکاری، اکثریت فارغ التحصیلان هندی به کشورهای خارجی مهاجرت نمودند. در همان آسنا دولت‌های خارجی نیز به تغییر مقررات ورودی خود به نفع مهاجرین هند مبادرت نموده و تسهیلات ویژه‌ای برای فارغ التحصیلان هندی در نظر گرفتند. به این ترتیب تعداد زیادی از فارغ التحصیلان دانشگاه‌های هند به دانشگاه‌ها و مراکز علمی کشورهای اروپایی و آمریکایی راه یافتند. در این راستا دولت هند نیز از موقعیت این افراد در موسسات آموزشی کشورهای خارجی بیشترین استفاده را جهت انتقال دانش و تکنولوژی خارجی به داخل کشور نمود. به عبارت دیگر این اشخاص به عنوان پل انتقال علم و تکنولوژی به هند مطرح شدند. پس از دستیابی به دانش و تکنولوژی جدید، دولت هند به اختصاص قسمت اعظم کمک‌های مالی و فنی خود به

مراکز وابسته به شورای تحقیقات علمی و صنعتی و ۶ انستیتوی تکنولوژی هند مبادرت نمود. در حال حاضر شورای تحقیقات علمی و صنعتی هند با در اختیار داشتن ۴۳ آزمایشگاه و موسسه تحقیقاتی، ۵۳۰۰ محقق و ۴۰۰۰ متخصص فنی از جمله عظیم ترین موسسات تحقیقاتی جهان به شمار می آید. هیئت امنا این شورا از نخست وزیر، وزیر توسعه منابع انسانی، دولت مرکزی و مدیر شورای تحقیقات علمی و صنعتی متشکل می گردد. گفتنی است که تولیدات سالیانه صنعتی واحدهای تحت نظارت شورای مذکور به ۴۵ میلیارد روپیه بالغ میگردد. از سوی دیگر کمکهای مالی صنایع به انستیتوهای وابسته به این شورا ۱۳٪ می باشد. علاوه بر شورای فوق ۲ انجمن تحقیقات صنعتی و ۱۳۸ مرکز تحقیقات فنی حرفه‌ای نیز عهده دار تحقیقات علمی و صنعتی کشور می باشند.

شورای تحقیقات و آموزش کشاورزی

نرخ کل تولید محصولات کشاورزی هند طی دهه ۱۹۵۰ به ۵۰ میلیون تن بالغ گردید. با توجه به رشد تصاعدی جمعیت هند، اکثر محققین و اندیشمندان کشور بر این عقیده بودند که کشور طی سال ۱۹۷۰ با قحطی روبرو خواهد بود. پس از گذشت ۴۰ سال از این تاریخ، این کشور توانسته است در پرتو تحقیقات علمی در زمینه کشاورزی انقلابی ایجاد نماید. به نحوی که در حال حاضر نه تنها در زمینه تولید محصولات کشاورزی به خود کفایی رسیده بلکه تولید محصولاتی از قبیل گندم و سیب زمینی ۷ برابر، ذرت ۵ برابر، برنج، نیشکرو پنبه ۳ برابر افزایش یافته است. کشور هند در حال حاضر از جمله صادر کنندگان عمده برنج، چای، قهوه، ادویه و میوه جهان می باشد. کلیه سیاستهای آموزشی و تحقیقاتی هند در زمینه کشاورزی و مواد غذایی توسط شورایی تحت عنوان شورای تحقیقات کشاورزی صورت میگیرد. شورای مذکور که ۵۰ سال پیش تشکیل یافته با در اختیار داشتن دانشگاهها، انستیتوها و موسسات آموزش کشاورزی موفق گردیده تحول عظیمی در امر آموزش و ترویج کشاورزی پدید آورد.

شورای تحقیقات پزشکی هند

شورای تحقیقات پزشکی هند (ICMR) از جمله مهمترین شوراهای تحقیقاتی کشور به شمار می آید که طی سال ۱۹۱۱ با عنوان indian researech fund association (irfa) تاسیس گردید. هدف اصلی این شورا برقراری هماهنگی در ساختار تحقیقات پزشکی کشوری باشد. طی سال ۱۹۴۹ شورای مذکور به شورای تحقیقات پزشکی تغییر وضعیت داد. از جمله مهم ترین وظایف شورای مذکور می توان به هماهنگی تحقیقات پزشکی در سراسر کشور، احداث مراکز تحقیقات پزشکی در کنار کالجها و موسسات آموزش پزشکی و توسعه منابع انسانی در زمینه پزشکی و پیراپزشکی اشاره نمود. علاوه بر شوراهای مذکور شوراهای دیگری من جمله شورای تحقیقات منابع طبیعی و جنگل، شورای آموزش فنی، شورای تحقیقات علوم اجتماعی، شورای تحقیقات تاریخ، فلسفه و آموزش حرفه ای نیز فعالیت دارند.

انجمن دانشگاههای هند

در سال ۱۹۲۴ روسای دانشگاههای هند در کنفرانسی در شیملا که تحت نظارت فرماندار کل هندوستان تشکیل یافته بود به این نتیجه رسیدند که ارتقا فعالیت های علمی و اجرای فعالیتهای مشترک در میان دانشگاههای کشور نیازمند تشکیلات واحد و متمرکزی است. از این روی در سال ۱۹۲۵ هیات مدیره ای از میان دانشگاههای هند انتخاب گردید. این تشکیلات سپس به صورت یک مجمع به ثبت رسیده و در نهایت طی سال ۱۹۷۳ به انجمن هند تغییر وضعیت داد. از جمله مهمترین اعضا انجمن فوق می توان به کلیه دانشگاههای جامع دانشگاههای کشاورزی و مراکز آموزش عالی اشاره نمود. لازم به ذکر است که این موسسات به انستیتوهای پزشکی و مهندسی نیز مشتمل می گردد.

اهداف

از جمله مهم ترین اهداف انجمن دانشگاههای هند می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- ۱- ارائه خدمات آموزش عالی به عنوان یک سازمان بین دانشگاهی
- ۲- عامل ارتباطی میان دانشگاه‌ها و دولت مرکزی و دولتهای ایالتی و تشریک مساعی با سایر دانشگاه‌ها و موسسات (ملی و بین المللی) در موضوعات مشترک مورد علاقه
- ۳- نماینده دانشگاه‌های هند
- ۴- ارتقا سطح آموزش عالی و تدارک برنامه‌های تامین کننده استانداردهای آموزشی، امتحانات، تحقیقات، انتشارات، امکانات کتابخانه ای
- ۵- حمایت از دانشگاه‌ها در جهت تقویت و استدلال آنها
- ۶- تسهیل روند مبادله اعضا آموزشی و پژوهشی
- ۷- کمک به دانشگاه‌ها در دریافت اعتبارات لازم جهت صدور مدارک دانشگاهی و برگزاری آزمونهای داخلی و خارجی
- ۸- برگزاری، سازماندهی و ایجاد تسهیلات لازم جهت برپایی کنفرانسها، سمینارها، کارگاههای آموزشی، سخنرانیها، و تحقیقات پیرامون آموزش عالی
- ۹- تشکیل سازمان‌های ورزشی به منظور تقویت ورزش در دانشگاه‌های کشور

ساختار سازمانی

ساختار سازمانی انجمن دانشگاههای هند از رئیس قائم مقام و دبیر اجرایی و دیگر متولیان و کارگزاران متشکل می‌گردد. رئیس و قائم مقام به صورت سالانه انتخاب و بر اساس ارشدیت به عنوان رئیس و یا قائم مقام انجمن ایفای نقشی می‌نمایند. دبیر کل که عهده دار مسئولیت اجرایی انجمن نیز می‌باشد برای مدت پنج سال انتخاب می‌گردد.

کمیته دائمی

کمیته اجرایی انجمن دانشگاه‌های هند متشکل از ۱۹ رئیس دانشگاه به همراه دبیر کل است که به تشکیل جلسه چهار بار در سال در مراکز دانشگاهی مبادرت می‌نماید. کمیته دائمی خود به تعیین کمیته‌هایی من جمله کمیته فرهنگی، کمیته مالی، کمیته ارزشیابی، مدارک دانشگاهی کمیته مشورتی تحقیقات و کمیته امور کارکنان آموزشی مبادرت می‌نماید. علاوه بر این انجمن دانشگاه‌های هند متولی تشکلهای گوناگون به شرح ذیل می‌باشد.

- ۱- مجمع سراسری مطالعات مدیریتی هند (وزارت توسعه منابع انسانی)
- ۲- شورای سراسری آموزش فنی
- ۳- مرکز مطالعات آمریکایی
- ۴- مجمع تشخیص کیفیت آموزشی (وزارت توسعه منابع انسانی)
- ۵- شورای مشورتی هیات آموزشی (وزارت توسعه منابع انسانی)
- ۶- هیات مرکزی آموزش متوسطه
- ۷- شورای گواهی آزمون‌های مقطع آموزش ابتدایی
- ۸- سازمان زبان‌های جنوب هند
- ۹- کمیته دولتی راجستان که عهده دار مسوولیت رسیدگی بر امور مراکز آموزش عالی مستقل می‌باشد.

۱۰- شورای آموزش عالی ایالت هیمچال

۱۱- سازمان آموزش زبان هندی

۱۲- شورای تحقیقات پزشکی

۱۳- مدرسه دون

۱۴- کمیته مدارک، اسناد، تحقیقات و اطلاعات هند

۱۵- انجمن موسسات علوم اجتماعی هند

۱۶- انستیتو علوم پزشکی ایندیرا گاندی

۱۷- انستیتو مالعات پیشرفته هند

۱۸- انستیتو علوم هند

۱۹- انستیتو حقوق هند

۲۰- کمیسیون ملی همکاری با یونسکو (وزارت توسعه منابع انسانی)

۲۱- انستیتو ملی تربیت بدنی

۲۲- انستیتو مدیریت گردشگری و مسافرتی

۲۳- انستیتو ملی توسعه روستایی

انجمن دانشگاههای هند همچنین روابط نزدیک و گسترده ای با ارگانهای ذیل بر قرار می نماید:

۱. کمیسیون اعتبارات دانشگاهها

۲. شورای تحقیقات کشاورزی

۳. اداره کل آموزش و پرورش

۴. اداره کل امور جوانان و تربیت بدنی (وزارت توسعه منابع انسانی)

۵. شورای روابط فرهنگی

۶. شورای ملی

۷. شورای آموزش از راه دور

۸. اداره کل آموزش و پرورش ایالتی

۹. شورای ایالتی آموزش عالی

علاوه بر این انجمن دانشگاه‌های هند، به برقراری روابط نزدیکی با سازمان‌های بین‌المللی به شرح ذیل

مبادرت می‌نماید:

۱. سازمان آموزش و پرورش کشورهای مشترک المنافع

۲. انجمن دانشگاه‌های کشورهای مشترک المنافع

۳. دبیرخانه کشورهای مشترک المنافع

۴. دبیرخانه انجمن

دبیرخانه انجمن دانشگاه‌های هند نهادی است که به دانشگاه‌ها دولت مرکزی و دولت‌های ایالتی هند

خدمات متعددی ارائه می‌نماید. از جمله واحدهای مختلف این دبیرخانه که عهده دار وظایف خاصی

می‌باشد می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

الف - واحد ارزشیابی مدارک و گواهینامه‌های علمی

مسئولیت اصلی واحد ارزشیابی، تشخیص، تطبیق، معادل سازی و تایید مدارک و گواهینامه‌های

اعطایی توسط دانشگاه‌های هند و سایر کشورها می‌باشد. تایید مدارک بر پایه اطلاعاتی است که در

زمینه‌های تشخیص و معادل سازی کیفیت انواع مدارک دانشگاهی تدارک یافته است. تعیین و معادل

سازی مدارک ر مبنای اطلاعات گردآوری شده از اسناد و روشهای آموزشی به کار رفته در نظام‌های

آموزشی دانشگاه‌های جهان از طریق ارتباط با نهادهای بین‌المللی کشورهای مختلف و نمایندگی سایر

کشورها در هند صورت می‌گیرد. این واحد همچنین عهده مسئولیت ارزیابی و تایید مدارک مراکز آموزش

غیر دانشگاهی مورد تایید AICTE و سایر نهادهای دولتی می‌باشد.

ب. واحد خدمات و اطلاعات دانشجویی انجمن

با انتشار کتاب راهنمای دانشگاه‌ها اطلاعات جامعی در خصوص موسسات دانشگاهی، مجامع حرفه‌ای، تایید اعتبار دروس و دوره‌های برگزار شده توسط ارگان‌های مرکزی و ایالتی و اعضا هیات آموزشی دانشگاه به انتشار فراهم آمده است. این واحد همچنین کتاب‌های راهنما در حوزه حرفه‌ای شامل مدیریت آموزشی، آموزش مهندسی، پزشکی کامپیوتر، آموزش از راه دور و علوم کتابداری و اطلاع رسانی مبادرت می‌نماید. نشریه دیگری که در این خصوص انتشار می‌یابد معرفی تسهیلات می‌باشد. تحصیلی (بورس) تحصیل داخل و خارج از کشور دانشجویان در داخل و خارج از هند و خارج می‌توانند در صورت نیاز به کسب، اطلاعاتی در خصوص شرایط پذیرش دانشجو در دانشگاه‌های هند و یا چگونگی و تداوم فعالیتی موسسات آموزش از طریق واحد مذکور مبادرت نمایند.

پ. واحد کتابخانه و مرکز اسناد مدارک

واحد کتابخانه و مرکز اسناد مدارک بر مجموعه‌ای تخصصی از کتب اسناد و نشریات پیرامون آموزش عالی مشتمل می‌گردد. واحد مذکور به ارسال نشریات اضافه بر نیاز کتابخانه‌ها و آخرین اطلاعات در زمینه آموزش عالی برای دانشگاه‌های عضو مبادرت می‌نماید. این نشریه ماهانه شامل اطلاعات جاری آموزشی، اخبار آموزشی، پایان نامه‌ها و تحقیقات آموزشی و مقالات و اخبار محافل دانشگاهی است.

ت. واحد تحقیقات

واحد تحقیقات به هدایت مطالعات تخصصی در زمینه‌های مربوط به آموزش عالی من جمله بر آورد هزینه واحدهای درسی شاخص‌های کارایی، کیفیت آموزش و سیستم آموزشی مبادرت می‌نماید. از

جمله فعالیتهای واحد مذکور می‌توان به تعیین قیمت واحدهای درسی آموزش عالی نظارت بر بانک سوالات و تعیین شاخص‌های اجرایی آموزش عالی اشاره نمود .

ث. واحد تربیت بدنی

واحد تربیت بدنی که توسط وزارت توسعه منابع انسانی هند بنیاد یافته است به عنوان هیات درون دانشگاهی انجام وظیفه می‌نماید. این هیات عهده دار مسوولیت سازماندهی مسابقات بین دانشگاهی و اردوی مربیان ورزشی دانشگاه‌های مختلف در سطح ملی می‌باشد.

در حال حاضر مسابقات بین دانشگاهی در ۴ رشته ورزشی ویژه مردان ۹۹ رشته ورزشی ویژه زنان ۱۴ رشته ورزشی مشترک زنان و مردان در ۶۶ مرکز دانشگاهی برگزار میگردد. انجمن دانشگاه‌های هند عضو فدراسیون ورزشهای بین المللی دانشگاههای جهان بوده است و اعزام دانشجویان هندی به خارج از کشور میزبانی بازیهای دوستانه سایر کشورهای جهان در هند را عهده دار می‌باشد.

ج. واحد انتشارات و فروش

واحد انتشارات و فروش عهده دار مسوولیت انتشار نشریات انجمن دانشگاه‌های هند اعم از مجله اخبار دانشگاه‌ها (university news) ، برپایی نمایشگاههای AIU در داخل سازمان و برپایی نمایشگاه جهانی کتاب دهلی به منظور همگانی نمودن و ارتقا سطح عرضه کتب به دانشگاه‌ها ، موسسات ، دانشجویان و کتابفروشی‌ها می‌باشد.

چ. واحد امور جوانان

این واحد به سازماندهی برنامه‌های بین دانشگاهی به منظور ارتقا ارزشها، فرهنگ توسعه شخصی، وحدت ملی و درک بین المللی مبادرت می‌نماید. از جمله می‌توان به برپایی جشنواره‌های بین

دانشگاهی که بطور مرتب و با همکاری دولت هنر از سال ۱۹۸۵ در سطح منطقه ای و کشوری برگزار می‌گردد، اشاره نمود.

ح. واحد همایش های علمی

واحد همایش به سازماندهی نشست سالانه روسای دانشگاه‌ها مبادرت می‌نماید. انجمن دانشگاه‌های هند نیز به برگزاری سمینار ملی و میز گرد روسای دانشگاه‌ها به صورت سالانه مبادرت می‌نماید. سمینار ملی نیز همزمان با نشست سالانه برگزار شده و به موضوعاتی در خصوص به نظام آموزش برنامه ریزی و توسعه نقش دانشگاه‌ها می‌پردازد.

کمیسیون اعتبارات دانشگاهی هند

پس از استقلال هند، موضوع نحوه اداره دانشگاه‌های کشور و سیاست گذاری در حوزه آموزش عالی در زمره مسائل حساس و بحث برانگیز کشور محسوب گردید. برابر قانون اساسی هند، دولت مرکزی و دولت‌های ایالتی مکلف گردیدند با توجه به نیاز جامعه به احداث، اداره و نظارت بر دانشگاه‌ها مراکز آموزش عالی از یکسو و ناهمگونی فرهنگی، قومی، جغرافیایی و اقتصادی از سوی دیگر، به تشکیل کمیسیون اعتبارات دانشگاه‌های هند طی سال ۱۹۵۶ منجر به تشکیل این کمیسیون برقراری هماهنگی گردید. میان دولت و دانشگاهها، ترسیم خط مشی کلی نظام آموزش عالی و تامین و تخصیص بودجه آموزشی و تحقیقاتی دانشگاهها و کالج‌های دولتی می‌باشد.

ساختار تشکیلات کمیسیون

کمیسیون اعتبارات دانشگاهها هند، نهادی است ملی و مستقل که به موجب قوانین خاصی تشکیل یافته است. از لحاظ جایگاه اداری، این کمیسیون در جدول تشکیلات وزارت توسعه منابع انسانی دولت مرکزی در حوزه معاونت آموزشی قرار دارد. کمیسیون مذکور خود از رئیس نایب رئیس، رئیس دبیرخانه و

ده عضو متخصص و کارشناس برخوردار می‌باشد. رئیس نایب رئیس و رئیس دبیرخانه‌ها از اعضا ثابت کمیسیون بوده و به طور تمام وقت در اختیار کمیسیون می‌باشند. ده عضو دیگر کمیسیون نیز به صورت پاره وقت و موردی مشارکت می‌نمایند. رئیس و نایب رئیس توسط کمیته ای، از میان اساتید و رجال علمی و دانشگاهی انتخاب می‌شوند. رئیس و نایب رئیس کمیسیون در زمان گزینش و تصدی کار هیچگونه رابطه کاری و استخدامی با دولت‌های ایالتی و دولت مرکزی برخوردار نمی‌باشند. از ده عضو موقت کمیسیون مذکور ۲ نفر از طرف وزارت توسعه منابع انسانی و وزارت دارایی معرفی می‌گردند. حداقل ۴ نفر دیگر نیز از میان متخصصین علوم کشاورزی، بازرگانی، مهندسی، صنایع و اعضای نظام پزشکی، کانون مهندسين و انجمن حقوقدانان و وکلا برگزیده می‌شوند. گفتنی است که در علم روسای سابق دانشگاهها و دانشکده‌ها و شخصیت‌های علمی از اولویت خاص برخوردار می‌باشند. کلیه فعالیت‌های اجرایی کمیسیون توسط دبیرخانه کمیسیون صورت می‌گیرد. در ساختار اداری کمیسیون ۸۳۹ پست اداری به شرح ذیل پیش بینی گردیده است:

- گروه ۱- روسای دواير، معاونين و مشاوران ۱۳۹ نفر
- گروه ۲- کارشناسان ۱۱۸ نفر
- گروه ۳- کارمندان دفتری ۴۶۳ نفر
- گروه ۴- کارگران و کارکنان بخش خدمات ۱۲۱ نفر

لازم به ذکر است که کمیسیون تا کنون از کل ظرفیت تشکیلاتی خود بهره برداری ننموده و حداکثر ۷۰۰ نفر را به کار گرفته است. مقر اصلی کمیسیون در شهردهلی است و این درحالی است که از ۶ دفتر ایالتی نیز برخوردار می‌باشد. علاوه بر دفتر مرکزی و دفاتر ایالتی این کمیسیون در ۶ کنسرسیوم مشترک در دانشگاهها و مراکز تحقیقاتی هند برخوردار می‌باشد. از ۲۴۸ دانشگاه و ۱۰۵۵۵ کالج، کشور تعداد ۱۸۱ دانشگاه و ۴۵۱۰ کالجبه تامین اعتبارات و بودجه مالی خود از محل کمیسیون اعتبارات مبادرت می‌نمایند.

وظایف و اختیارات کمیسیون

همانگونه که قبلاً نیز به آن اشاره گردید ، مسئولیت اصلی کمیسیون اعتبارات دانشگاههای هند، سیاست گذری و هماهنگی نظام آموزش عالی و تامین بودجه دانشگاهها و مراکز آموزش عالی می باشد با این حال از جمله مهم ترین وظایف و اقدامات کمیسیون می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱. تدوین برنامه های آموزش عالی با همکاری دانشگاههای کشور
۲. توسعه و گسترش برنامه های علمی و آموزشی دانشگاهها و کالجها
۳. هماهنگ سازی نظام آموزشی دانشگاهها
۴. تدوین برنامه های آموزش بزرگسالان
۵. تدوین برنامه های آموزش اقلیت های قومی
۶. تعیین سهمیه ویژه اقشار کم درآمد در دانشگاهها
۷. تعیین سهمیه اقوام محروم در دانشگاهها
۸. تعیین سهمیه زنان و اشخاص معلول در دانشگاهها
۹. اعطا بورس یه تحصیلی به دانشجویان خارجی
۱۰. برگزاری آزمون اعطا بورس یه تحصیلی به واجدین شرایط بورس داخل
۱۱. تهیه برنامه های آموزشی تلویزیونی
۱۲. نظارت بر استانداردهای آموزشی
۱۳. تصویب بودجه عمرانی و پژوهشی دانشگاهها
۱۴. صدور مجوز احداث دانشگاههای دولتی
۱۵. صدور مجوز احداث کالج های خصوصی و دانشگاه ناظر
۱۶. صدور مجوز احداث شعب دانشگاهی

۱۷. صدور مجوز فعالیت دانشگاهها و مراکز آموزش عالی خارجه
۱۸. تصویب و تامین بودجه برگزاری سمینارهای علمی
۱۹. ارائه خدمات کمک آموزشی به دانشگاهها و کالجهای خصوصی
۲۰. موافقت با مبادله استاد میان دانشگاههای هند و دانشگاههای خارجی
۲۱. موافقت با مبادله استاد میان دانشگاههای داخلی
۲۲. فراهم سازی فرصت‌های مطالعاتی برای دانشجویان و اساتید
۲۳. هماهنگی و اتخاذ روش واحد در برگزاری آزمون دانشگاهها

کمیسیون اعتبارات دونوع بودجه در اختیار دارد: بودجه جاری و بودجه مصوب در برنامه‌های عمرانی و فرهنگی پنجساله. در حقیقت کمیسیون تنها نهاد ارتباطی دولت مرکزی و دولت‌های ایالتی با دانشگاهها و مراکز آموزش عالی هند می‌باشد. این روی هر گونه کمک مالی و غیر مالی بخش دولتی و خصوصی صرفا پس از تصویب این کمیسیون باید در اختیار دانشگاهها قرار گیرد. از دهه ۱۹۷۰ کمیسیون مذکور در صدد تغییر سیاست‌های کلی آموزش عالی در هند برآمد. از این روی در اولین گام با هدف کاربردی ساختن علوم و تربیت نیروهای متخصص و حرفه ای انستیتوهای فنی و صنعتی با عنوان IIT^b تاسیس گردید سپس گروههای آموزشی و حرفه‌ای پزشکی *IIMS^c* در ایالت‌های مختلف کشور تشکیل یافت. در سال ۱۹۹۴ شورایی با عنوان شورای ملی ارزشیابی آموزشی در شهر بنگلور تاسیس نمود. وظیفه این شورا ارزشیابی و کیفیت آموزش، تدریس و تحقیق در دانشگاههای هند می‌باشد. از جمله دیگر وظایف مهم کمیسیون، برگزاری آزمون قابلیت تدریس یا NET می‌باشد. برابر بند e و g بخش ۱ ماده ۲۶ قانون تشکیل کمیسیون اعتبارات دانشگاههای هند کمیسیون مذکور از مجوز تعیین صلاحیت افراد متقاضی تدریس در دانشگاهها برخوردار می‌باشد. کمیسیون مذکور به برگزاری آزمونهایی به تعداد ۲ بار در سال در ۸۸ مرکز آموزشی و دانشگاهی مبادرت می‌نماید. در این آزمون صرفا قابلیت علمی و شایستگی متقاضیان

تدریس در دانشگاه‌های هند تعیین می‌گردد. گر چه پذیرش در این آزمون به هیچ تعهدی در استخدام افراد نمی‌انجامد اما با این حال عدم قبولی در آن مانع از استخدام افراد می‌گردد. گفتنی است که این آزمون از نمونه آزمون آموزشی دانشگاه نیوجرسی با عنوان educational testing service اقتباس گردیده است.

روش کار کمیسیون

روش فعالیت کمیسیون بدین گونه است که دانشگاهها و مراکز آموزشی، طرحهای آموزشی و نیازهای مالی خود را به کمیسیون اعلام می‌نمایند. کمیسیون موضوع را به کمیته‌های ویژه ای ارجاع داده و پس از بررسی گزارش تهیه نموده و این گزارش پس از طرح در کمیسیون به اتفاق آرا مورد بررسی قرار می‌گیرد. در موارد مهم و حساس معمولاً کمیسیون دو کمیته موافق و مخالف را مسئول بررسی پیشنهادی می‌نماید. هر دو کمیته به جمع بندی و ارائه نظرات مخالفین و موافقین به کمیسیون مبادرت می‌نمایند. جلسات مهم کمیسیون به صورت ماهانه برگزار می‌گردد. واحد انتشارات کمیسیون همچنین به انتشار دو نشریه به نام‌های بولتن خبری آموزش عالی و مجله علمی و تحقیقات آموزش عالی مبادرت می‌نماید.

بازنگری ساختار آموزش عالی

پس از برگزاری کنفرانس جهانی آموزش عالی در پاریس حضور فعال هند در این کنفرانس، اندیشمندان، متخصصین آموزش عالی و مدیران اجرائی این کشور تصمیم به اصلاح ساختار آموزش عالی کشور گرفتند. در طی این مدت نظرات و پیشنهادات مفید و قابل توجهی ارائه گردیده که اکثر این نظرات و پیشنهادات در کنفرانسی تحت عنوان آموزش عالی در قرن بیست و یکم مورد بررسی و تبادل نظر قرار گرفت. کشور هند از دهه ۱۹۹۰ با حجم بی سابقه درخواست شهروندان هندی جهت حضور در مراکز

آموزش عالی مواجهه گردیده است. از آنجا که نظام فعلی آموزش عالی پاسخگوی کلیه درخواست‌های متقاضیان نیست. از این روی صاحب‌نظران آموزش عالی به بازنگری و توسعه سیستم فعلی از دو جنبه ذیل مبادرت نموده اند:

۱. توسعه کیفی آموزش عالی

۲. توسعه کمی فضای آموزش عالی

الف - توسعه کیفی

از جمله مهم‌ترین رئوس پیشنهادات ارائه شده جهت توسعه کیفی آموزش عالی می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱. از آنجا که آموزش متوسطه سنگ بنای آموزش عالی است، از این روی نخستین گام مواد درسی دو سال آخر مقطع آموزش تکمیلی متوسطه مورد تجدید نظر اساسی قرار گرفت در حال حاضر گستردگی عظیمی میان آموزش پیش دانشگاهی وجود دارد. دروس و آموزش‌های دو سال آخر متوسطه آموزش بگونه ای طراحی شده تا دانش آموزان به طراحی آتیه آموزشی خود در این مقطع مبادرت نمایند. پیشگیری از افت تحصیلی و تحصیل نیروی انسانی در این مرحله دانش آموزان به کمک مشاوران علمی قابلیت و توان علمی خود را ارزیابی نموده و به تشخیص زمینه تحصیلی مورد علاقه خود مبادرت می‌نمایند.

۲. واحدهای درسی و سرفصل دروس دانشگاهها مورد تجدید نظر کامل قرار گرفته و بگونه ای طراحی می‌گردند که اولاً منطبق با تحولات علمی و پیشرفت‌های صنعتی و اجتماعی بوده و ثانياً بتوان آنها را به سهولت مورد تجدید نظر قرار داد. جهت نیل به این مقصود در آستانه قرن بیست و یکم دانشگاه‌های هند به برگزاری سمینارهای تخصصی متعددی تحت عنوان آموزش عالی در قرن

بیست و یکسو مبادرت نمودند. کسی است که مجموعه نظرات پیشنهادات ارائه شده در این سمینارها به صورت مکتوب در اختیار دستگاههای اجرائی و عموم قرار گرفت.

۳. به منظور استفاده بهینه از تسهیلات کامپیوتری آموزش کامپیوتر و استفاده از آن در کلیه رشته‌ها و سطوح آموزشی باید الزامی و اجباری گردد. از آنجا که دانشگاهها و مراکز آموزش عالی نقش حیاتی و اساسی در توسعه اقتصادی، اجتماعی و صنعتی کشور ایفا می‌نمایند از این روی باید جنبه‌های کاربردی علوم بیشتر مورد توجه مراکز آموزش عالی قرار گیرد. دروس مربوط به محیط زیست، علوم ارتباطات، مطالعات و تحقیقات پیرامون زنان، مسائل مربوط به توسعه و مردم‌شناسی باید در کلیه مراکز آموزشی ارائه گردد. تا کنون علوم و علوم انسانی در دو بستر جداگانه مورد تحقیق و تدریس قرار می‌گرفتند. رعایت شان و منزلت انسان و حفظ آداب، رسوم، فرهنگ و ارزشهای دینی، اخلاقی و انسانی ایجاب می‌نماید که تحقیقات علمی تماما با اهداف توسعه انسانی و حفظ شان و منزلت انسان همانگی می‌یابد. این سیاست باید به صورت لازم الاجرا در مقررات آموزش عالی لحاظ گردد. تحقیقات علمی و صنعتی باید در کلیه دانشگاههای جدی گرفته شود. کمیته ای متشکل از برحسته ترین محققین و اساتید دانشگاهها باید به تعیین اولویت‌های تحقیقاتی مبادرت نموده و بر اجرای آن نظارت کامل داشته باشند.

ب - توسعه کمی فضای آموزش عالی

به منظور پاسخگویی به نیازها و درخواست متقاضیان آموزش عالی و توسعه نیروی انسانی فضای آموزشی کشور باید در حد استاندارد بین المللی توسعه یابد. علاوه بر این دانشگاهها باید از لحاظ مادی و مالی تقویت شده و مستقل از دستگاههای اجرائی فعالیت نمایند جهت جلوگیری از هر گونه فساد مالی، بودجه دانشگاهها لزوم باید با نظارت هیئت امنای دانشگاهها هزینه گردد.

دانشگاهها همگام با تربیت نیروی کار باید خالق فرصت‌های شغلی نیز باشند. از این روی دولت موظف است امکان ارتباط دانشگاهها با بخش خصوصی و دولتی را فراهم آورد.

توسعه مراکز آموزش عالی خصوصی باید صرفاً در جهت تقویت توان علمی کارکنان دولت تربیت نیروهای حرفه‌ای ایجاد رشته‌های فنی مهندسی، کشاورزی و علوم پایه صورت پذیرد. اینگونه مراکز باید به فعالیت در زمینه‌های خاص و حوزه‌های معین مبادرت نمایند. دولت و دانشگاههای دولتی باید نظارت مستقیم بر حوزه آموزش این دسته از مراکز آموزشی را بر عهده گیرند. لازم به یادآوری است که در حال حاضر هیچ‌گونه دانشگاه خصوصی در کشور هند فعالیت نداشته و کالجهای خصوصی نیز تحت نظارت یکی از دانشگاههای معتبر دولتی فعالیت می‌نمایند.

جایگاه نظام آموزش عالی

از حیث جایگاه نظام آموزش عالی کشورها به سه گروه کشورهای با نظام آموزشی توسعه نیافته و نیروی کار یدی کشورهای با نظام آموزشی در حد متوسط قادر به انجام فرایندهای ساده صنعتی و کشورهای که در آن تاکید عمده بر فارغ التحصیل دانشگاهی و در این افراد در سطح عالی از تحقیق با شایستگی‌های تکنولوژیکی و علمی مشغول به کار می‌باشند. در کشور هند ترکیبی از هر سه نوع مشاهده می‌گردد. از یکسو بیش از یک صد میلیون کودک لازم‌التعلیم در خارج از نظام آموزشی به عنوان نان آور خانواده به فعالیت می‌پردازند و از سوی دیگر این کشور از بزرگترین نظام آموزش عالی و ۲۵۶ دانشگاه برخوردار بوده و از هر ۸ دانشجوی ثبت نامی در دانشگاههای دنیا ۱ نفر هندی است علاوه بر این ۴۳ درصد نرخ کل ثبت نام در آموزش عالی در کشورهای در حال توسعه متعلق به هندی‌ها است. جدول ذیل تصویر مختصری از جایگاه نظام آموزش عالی کشور هند طی سال ۱۹۹۷ را نشان می‌دهد.

پس از استقلال کشور و اولین اجرای برنامه عمرانی کشور طی سال ۱۹۵۰ روند رو به رشد سهم اختصاص یافته به دانشگاهها مشهود می‌باشد. که طی هشت برنامه عمرانی سهم اختصاصی از یک میلیارد

و پانصد کرور به ۱۹۶ میلیارد کرور بالغ گردیده است. علاوه بر توسعه کمی و کیفی دانشگاهها بر اساس مدل دکتر سووامیناتان و با توجه به درک این واقعیت که بسط و گسترش کمی دانشگاهها بدون توجه به رشد کیفی مفید نخواهد بود کشور هند در طول دو دهه گذشته به احداث و راه اندازی مراکز تحقیق و توسعه در سطح کشور مبادرت نموده است. گسترش این مراکز ناشی از توجه به دو عامل اساسی است: اول درک این نکته که به طور معمول استادان دانشگاهها به آموزش بیشتر اشتغال داشته و از امر پژوهش غافل می‌باشند که این مورد حتی در کشورهای پیشرفته مانند فرانسه نیز مشهود می‌باشد. دوم مراکز تحقیق و توسعه از قابلیت در دو بعد تحقیق نظری و عملی (کاربردی) بدون اشتغال به امر تدریس برخوردار می‌باشند. انقلابهای علمی هند به طور عمده محصول تلاشهای محققان مراکز تحقیقاتی کشور بوده است در حقیقت برداشتن گامهای بلند در علوم و تکنولوژی از یکسو و زینه‌های متکلف اجرای تحقیقات جامع از سوی دیگر تسهیل تعامل فعال میان موسسات آموزشی و مراکز ملی تحقیق و توسعه را الزامی ساخته است.

جایگاه آموزش عالی در توسعه ملی

پیش بینی‌های انجام گرفته نشان می‌دهد که تا سال ۲۰۲۰ کشور هند با جمعیتی بالغ بر یک میلیارد نفرو تنوع فوقالعاده انساین با اتکا بر منابع انسانی از رده کشورهای جهان سوم خارج خواهد شد اگر چه از دانشگاهها به عنوان منابع تولید نیروی انسانی یاد می‌گردد در صورت فقدان نظام برنامه ریزی مدون تلاشها حاصلی جز فرار مغزها و اتلاف سرمایه اقتصادی - اجتماعی ملت به دنبال نخواهد داشت. نظام آموزش عالی هند در طول سه دهه (۱۹۷۵-۱۹۵۰) این تجربه تلخ را آزموده است. با وجود این دگرگونی‌های دو دهه اخیر در خط مشی‌های ملی و درک تحولات جهانی توسط هندی‌ها سبب گردید که نظام آموزش عالی کشور به جهت یابی صحیح خود دست یابد جهتی که موجب گردید حتی فرار مغزها

برعکس تجربه سایر کشورها که حاصلی برای آنان نداشته و ندارد در هند به گونه‌ای عمل نماید که به عنوان منبع و پشتوانه علمی و اقتصادی کشور در خارج از کشور به ورود دانش فنی و سرمایه اقتصادی به داخل کشور منجر می‌گردد. این همه حاصل برقراری یک نظام برنامه ریزی آموزش عالی است که منابع اصلی چهار گانه توسعه ملی، صنعت، دانشگاه و مراکز تحقیق و توسعه را به یکدیگر متصل می‌نماید. جهت بررسی جایگاه فعلی نظام آموزش عالی هند در جهش به سوی موقعیت جهانی شدن پرداختن به تحلیل نظام برنامه ریزی آموزش عالی جایگاه فعلی نظام آموزش عالی هند الزامی است.

نظام برنامه ریزی آموزش عالی

گرچه سالها برنامه ریزان هندی همانند برنامه ریزان کشورهای جهان سوم به طراحی برنامه‌های غیر واقعی مبادرت می‌نمودند اما ویژگی‌های خاص هند جمعیت زیاد گرسنگی و سو تغذیه، فقر و بیسوادی و فقدان منابع رایگان مالی نظیر نفت، مانع دوری کامل آنها از واقعیت‌ها می‌گردید. در نتیجه در طی سه دهه پس از استقلال کشور (۱۹۴۷) متاثر از نگرش سوسیالیستی جواهر لعل نهرو به خود کفایی نسبی در زمینه‌های اقتصادی و آموزشی نائل آمد. تحولات دو دهه اخیر جهان و درک سریع آن توسط برنامه ریزان اقتصادی هند نشان داد که نگرش نهرویی دیگر کاربرد چندانی در نظام برنامه ریزی ندارد به این ترتیب این کشور از سیستم مدیریت دولتی متمرکز گرایانه به سوی برنامه ریزی‌های هدایت گرایانه و مشورتی و کاهش نقش دولت در امور تغییر جهت داد. طی سالهای پایانی قرن بیستم و در پایان برنامه نهم عمرانی کشور (۱۹۹۵) علائم مثبت برنامه ریزی یاد شده به تدریج آشکار گردید. در طی این مدت کشور هند توانست گامهای بلندی در جهت ورود به اقتصاد جهانی بردارد به نحوی که دانش مبتنی بر نظام صنعتی آن افزایش یافته سطوح مهارتها و کیفیت تحقیق و توسعه به سطح استانداردهای جهانی نزدیک شده ظرفیت توان و شایستگی‌های علمی مدرسین دانشگاه‌ها گسترش یافته و شهروندان هندی به پیمایش هر چه سریعتر مرزهای دانش بویژه در زمینه کشاورزی و کامپیوتر نائل آمدند موفقیت به دست آمده ناشی از

برنامه ریزی آگاهانه و تعامل میان چهار عنصر اساسی توسعه ملی، صنعت، دانشگاه و مراکز تحقیق و توسعه بوده است. دستاوردهای هند نشان می‌دهد که این کشور توانسته است با ترتیب دادن یک رشته انقلاب‌های علمی (انقلاب سبز در تولید گندم برنج و کسب مقام اول و دوم جهانی انقلاب آبی در تولید محصولات دریایی انقلاب سفید در تولید شیر و انقلاب زرد در تولید دانه‌های روغنی) نیازمندیهای بیش از یک میلیارد جمعیت را به غذا مسکن و پوشاک تامین نموده و به صادر کننده مهمی در بخش کشاورزی اقتصاد جهان مبدل گردد. این موفقیت همه ناشی از درک این نکته توسط برنامه ریزان هندی است که توسعه ملی نیازمند نیروی انسانی ماهری است که دستیابی به آن بدون وجود ابزار آموزشی قوی امکان پذیر نمی باشد. هر چند نظام آموزش عالی هندی از استقلال شاهد گسترش قارچ گونه ای بوده و این نظام چالشهای فراوانی همچون بیکاری فارغ التحصیلان پشت سر گذارده است اما با این حال توسعه آموزش ابتدایی و افزایش سطح سواد خود به خود عامل دستیابی به توسعه ملی نبوده و نیست و این آموزش عالی است که می‌تواند کشور را برای جهش به سوی اقتصاد بهتر و گسترش سطح سواد مهیا سازد این روی برنامه ریزان هندی با توجه به چهار عامل ذیل به توسعه و برنامه ریزی در حوزه آموزش عالی مبادرت نموده اند:

- نیاز به تربیت متخصصان زمینه‌های مختلف علمی جهت تشکیل ساختار آموزش عالی خودکفا
- افزایش نرخ تقاضا نیروی کار ماهر در قالب طیف وسیعی از پروژه‌های توسعه ملی
- فشار به افراد جهت به آموزش عالی به عنوان ابزار اساسی دستیابی به فرصت‌های شغلی در بازار کار
- فشار از ناحیه دولت مرکزی در جهت توسعه نظام هر آموزش عالی جهت همگانی سازی آموزش ابتدایی

مدل تحلیلی جایگاه نظام آموزش عالی و نقش آن در توسعه ملی به گونه ای طراحی گردیده است که حرکت آن بدون توجه به سایر بخشهای اقتصادی کشور میسر نبوده و به گلزار تجارب سالهای ۱۹۷۰-۱۹۵۰ نیز منجر نمی گردد. دکتر سووامیناتان ، پدر انقلاب سبز هند، مدلی ارائه داده است که در آن نظام دانشگاهی مراکز تحقیق و توسعه ملی صنایع و برنامه ریزی توسعه اقتصادی محورهای اصلی توسعه ملی را تشکیل می دهند. بر اساس این مدل نظام آموزش عالی با پشتیبانی مراکز تحقیقاتی و توسعه ملی به پیشرفت نظام صنعتی می گردد نظام دانشگاهی نیز با پشتیبانی علمی و پرورش نیروی انسانی متخصص مورد نیاز مراکز تحقیقاتی به انتقال اطلاعات جدید به آنها مبادرت می نماید . مراکز تحقیقاتی نیز ضمن اجتناب از اشتغال نیروی علمی در بخش های آموزشی صرف به تدارک پشتوانه مستحکمی از ذخیره پژوهشهای کاربردی و علمی در نظام صنعتی مبادرت مینمایند. و توسعه تکنولوژی و بومی سازی تکنولوژی های وارداتی از جمله کارکردهای مهم مراکز تحقیقاتی و توسعه ملی در سرتاسر کشور محسوب می گردد. به علاوه نظام صنعتی در ارتباطی دو سویه با دانشگاهها منبع الهام سازی برای متخصصان دانشگاهی است.

فاصله نژادی در آموزش عالی

در حال حاضر، درصد محدودی از زنان و مردان جامعه هندوستان (۳درصد از مردان و ۱ درصد از زنان) در دانشکده های کشور به تحصیل مبادرت می نمایند. اگر چه این میزان بسیار اندک است، با این حال در همین میزان اندک نیز زنان در رتبه سوّم قرار دارند. لازم به ذکر است که نسبت مذکور در کلیه زمینه های مطالعاتی به استثنای زمینه های ذیل صادق می باشد:

۱- علوم مهندسی و تجارتي که زنان بخش بسیار کوچکی در این زمینه بشمار می روند.

۲- علوم آموزشی که در آن زنان یک دوّم کل دانشجویان را تشکیل می دهند.

آموزش غیر رسمی

دوره‌های آموزش غیررسمی طی سال ۸۰-۱۹۷۹ توسط دولت هندوستان طراحی و ارائه گردید. هدف اصلی طراحی چنین دوره‌های آموزشی تحت حمایت درآوردن دانش‌آموزانی است که تحت پوشش آموزش رسمی قرار نداشته و مشغول به کار می‌باشند. زمان تشکیل کلاسها به گونه‌ای است که مناسب با نیاز دانش‌آموزان باشد. کلاسهای درس یا در خانه معلمین و یا چند ساعت پس از پایان کلاس‌های رسمی، در مدارس رسمی تشکیل می‌یابد. طبق آخرین آمار بدست آمده طی سال ۱۹۹۴، بالغ بر ۲۵۵۰۰۰ مراکز آموزشی غیررسمی فعالیت دارد که در حدود ۶/۴ میلیون دانش‌آموز را تحت پوشش آموزشی قرارداده است. گفتنی است که ۴۰ درصد از این مراکز به‌طور انحصاری در اختیار دختران قرار دارد.

تأمین نیاز خارج از مدرسه کودکان

همانگونه که قبلاً بدان اشاره گردید، علی‌رغم گسترش چشمگیر امکانات آموزش مدارس، بخش عظیمی از کودکان ساکن مناطق مرزی کشور از آموزش ابتدایی محروم بوده و این روند همچنان ادامه دارد. با درنظر گرفتن زنجیره نیازمندی‌های آموزش ابتدایی، دولت هند طی دو دهه اخیر، به اجرای برنامه‌های آموزش غیررسمی (NFE) مبادرت نموده است. این طرح نیاز کودکان رده‌های سنی ۶-۱۴ سال را که به دلایل متعدد از آموزش ابتدایی بدور مانده‌اند، برآورده می‌سازد. از آنجایی که این طرح منحصرًا ۱۰ منطقه محروم آموزشی کشور را تحت پوشش قرار می‌داد از این روی سعی گردید تا به حوزه‌های تحت پوشش آن اضافه شده و مناطق محروم شهری، مناطق کوهستانی و اقلیت‌های قومی واقع در نواحی بیابانی خشک چندین ایالت دیگر کشور نیز تحت پوشش این طرح قرار گیرند.

اهداف آموزش غیررسمی

از جمله مهم‌ترین اهداف آموزش‌های غیررسمی می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

طرح‌های آموزش همگانی شامل ابتکاراتی است که به کمک آنها می‌تواند روند گسترش آموزش همگانی را در مناطق محروم کشور سرعت بخشید. از جمله این ابتکارات می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱- تعیین دوره آموزش فشرده ۲ ساله برای آموزش ابتدایی و دوره آموزشی ۳ ساله برای

آموزش مقدماتی متوسطه

۲- ارائه برنامه‌های آموزش پاره‌وقت جهت راضی نگاه‌داشتن آندسته از کودکانی که به

گروه‌های کم درآمد جامعه تعلق دارند

۳- در به اجرا درآوردن برنامه‌های آموزشی ویژه جوامع روستایی

۴- استخدام معلمین و ناظرین محلی داوطلب در سیستم آموزش پاره‌وقت محلی

۵- تاکید بر انعطاف‌پذیری سیستم مدیریتی حوزه آموزش و تمرکززدایی از آن

۶- بهره‌گیری از فنون و ابزارهای آموزشی مطابق با سیستم رسمی آموزشی و نیاز

دانش‌آموزان

۷- صدور مجوز قبولی برای دانش‌آموزان سیستم غیررسمی، جهت تواناسازی آنان در

حضور در سیستم آموزش رسمی

پیشرفت طرح آموزش همگانی

طرح آموزش همگانی برای نخستین بار طی دهه ۱۹۹۰ در ایالت آروتاچل پردازش به مورد اجرا گذارده شد. برنامه‌های آموزش غیررسمی از همان آغاز از لحاظ بعد و سطح پوشش رو به گسترش و توسعه گذارده‌اند. بویژه این قبیل برنامه‌ها از لحاظ افزایش تعداد مراکز و تعداد دانش‌آموزان ثبت‌نامی از رشد چشمگیری برخوردار بوده است. طبق آمار به‌دست آمده طی سال ۱۹۹۷، بالغ بر ۲۷۹ هزار مرکز آموزش غیررسمی فعالیت دارد که ۷ میلیون کودک ۲۱ ایالت کشور را تحت پوشش قرار داده است. گفتنی است که پنج ایالت آتارپرادش، بیهار، آندهرپرادش، مدھیپرادش و اورسیا ۸۱ درصد مراکز آموزش

غیررسمی را در خود جای داده‌اند. گسترش برنامه‌های آموزش غیررسمی در ایالات راجستان و آسام از روند متعادلی برخوردار بوده و سطح پوشش برنامه‌های مذکور در ایالات جامووکشمیر و ایالات شمال شرقی بسیار محدود می‌باشد. از جمله مهم‌ترین دستاوردهای طرح مذکور طی دهه اخیر می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

الف) الحاق تعداد ۴۲۰۰۰ مرکز به مراکز آموزش غیررسمی و افزایش نرخ افراد ثبت‌نامی به مرز ۱۰ میلیون نفر

ب) افزایش سه برابری هزینه سالیانه طرح‌های آموزش همگانی

ج) الحاق ۲۷۷ سازمان جدید به تعداد سازمان‌های غیردولتی مجری طرح‌های آموزش همگانی

گسترش همکاریها با سازمان‌های غیردولتی

ویژگی برجسته آموزش غیررسمی تأکید آن بر اجرای برنامه‌ها توسط سازمان‌های غیردولتی است. همکاری عاملین داوطلب در آموزش غیررسمی طی دهه ۹۰ به‌طور فوق‌العاده‌ای افزایش یافت. این در حالی است که تنها ۷۳۱۰ مرکز آموزش غیررسمی طی سال ۱۹۹۳ توسط عاملین داوطلب اداره می‌شد، که طی سال ۱۹۹۶ بر ۳۷۸۰۸ مرکز و طی سال ۱۹۹۹ بر ۵۸۷۸۸ مرکز افزایش یافت.

سازمان‌های غیردولتی و میزان همکاری آنها با آموزش غیررسمی

سال	تعداد NGOs های مجری NFE	تعداد مراکز NFE تحت پوشش NGOs
۹۲-۹۳	۳۶۳	----
۹۳-۹۴	۴۱۰	۷۳۱۰
۹۴-۹۵	۴۴۰	----
۹۵-۹۶	۵۴۴	----
۹۶-۹۷	۵۹۰	۳۷۸۰۸
۹۷-۹۸	۷۴۱	----
۹۸-۹۹	۸۱۶	۵۸۷۸۸

سازمان‌های غیردولتی علاوه بر اداره مراکز آموزش غیررسمی، به‌اجرای ۴۱ برنامه آزمایشی و ابداعی در جهت تشویق و ترغیب شهروندان هندی در گرایش به آموزش ابتدایی مبادرت نمودند.

توسعه برنامه‌های آموزش غیررسمی

طی سالیان متمادی طرح NFE (آموزش غیررسمی)، به افزایش تعداد آزمایشات ابداعی خود به واسطه همکاری با عاملین اجرایی دیگر مبادرت نموده است. تقریباً کلیه پروژه‌های آموزش همگانی در جهت نیل EFA به آموزش ابتدایی مناطق محروم، سیاست و مدیریت متفاوتی را استنتاج نموده‌اند. این مورد می‌توان از طرح‌های "سهاج سیکشا" تحت نظارت لاک جامیش و "طرح مدارس متناوب" که از جمله پروژه‌های DPEP در مدھیپرادش به شمار می‌آید نام برد. طی دهه ۹۰، ۲ بعد از برنامه‌های آموزش همگانی NFE مورد تأکید بیشتری قرار گرفت که از آن جمله می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- اهمیت سرمایه‌گذاری‌های لازم در جهت نیل به توسعه کیفی در حوزه آموزش
- تأکید بر مطابقت خدمات آموزش همگانی NFE با نیازهای کودکان محروم

با ارزیابی برنامه‌های به اجرا درآمده پیشنهادات جدیدی در جهت ساده و مؤثر نمودن طرح‌های آموزش همگانی NFE مطرح گردید. که از جمله می‌توان به افزایش نرخ سرمایه‌گذاری‌ها و بازنگری در ساختار آنها با هدف ارتقاء درصد کارایی سیستم NFE و میزان تاثیرگذاری آن اشاره نمود.

آموزش کودکان مشغول به کار

عمده‌ترین مسأله‌ای که سیاست جهانی‌سازی آموزش ابتدایی را با مشکل مواجه نموده است، مسأله اشتغال به کار کودکان می‌باشد. مطابق سرشماری به‌عمل آمده طی سال ۱۹۹۱، بالغ بر ۱۱/۲۸ میلیون کارگر کودک در رده‌های سنی ۵-۱۴ سال (۶/۱۸ میلیون پسر و ۵/۱۰ میلیون دختر) به فعالیت در بازار کار اشتغال دارند. گفتنی است که از این تعداد کارگر کودک، بالغ بر ۹۱ درصد در مناطق روستایی تمرکز

یافته‌اند. این کارگران به دو دستهٔ درجهٔ ۱ و درجهٔ ۲ تقسیم می‌گردند. از تعداد ۱۱/۲۸ میلیون نفری کارگران ۹/۰۸ میلیون نفر به‌عنوان کارگر درجهٔ ۱ و ۲/۲ میلیون نفر به‌عنوان کارگر درجهٔ ۲ مشغول به فعالیت می‌باشند. علاوه بر این براساس برآوردی به‌عمل آمده تعداد ۷ میلیون کودک به فعالیت‌های خانگی می‌پردازند. گفتنی است که ۶/۲ میلیون نفر (۸۸ درصد) از این کودکان دختر می‌باشند. وظایف خانگی بر فعالیت در مزارع و دیگر فعالیت‌های مربوط به خانواده از قبیل تهیه غذا، مراقبت از کودکان، تدارک آب، تهیه سوخت و غیره مشتمل می‌گردد.

طرح عملی مقابله با مشکل اشتغال به کار کودکان

طی سال‌های اخیر دولت هندوستان در جهت مقابله با مشکل فعالیت کودکان در بازار کار سیاستی عملی را دنبال نموده است. قانون اساسی کشور نیز از دولت می‌خواهد تا مانع از این گردد که کودکان تنها به واسطه برطرف نمودن نیازهای اقتصادی خانواده به مشاغل گرایش یابند که با موقعیت سنی و توان بدنی آنان سازگار نمی‌باشد. با این حال نباید مسؤلیت مشکل اشتغال کودکان و آموزش آنان را به انحصار حزب کارگر یا سازمان آموزش درآورد چرا که این مشکل به بخش‌های مختلف جامعه که در سیاست‌های اقتصادی - اجتماعی سهیم‌اند مربوط می‌گردد.

فعالیت‌های صورت گرفته طی سال‌های اخیر

در تعقیب سیاست ملی اشتغال‌زدایی کودکان و اجرای سیاست ملی آموزش، برنامه‌های جدیدی در جهت تدارک برنامه‌های آموزشی ویژه کودکان مشغول به کار اتخاذ گردیده و از جنبه‌های مختلف در رسانه‌ها و برنامه‌های ابداعی پراهمیت مطرح گردیده است. در این زمینه می‌توان از انجمن حمایت از حقوق بشر که دولت هندوستان نیز آن را پذیرفته است، نام برد. از جمله مهم‌ترین اقدامات به‌عمل آمده در حوزه آموزش کودکان مشغول به کار می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

الف) اجرای دوازده پروژه ملی ویژه کودکان مشغول به کار (child labour) در مناطقی که سهم عمده‌ای از کودکان در آن به فعالیت می‌پرداختند. از جمله این مناطق می‌توان به مناطق آندهرپرادش (جاگامیت و مادکاپو)، بیهار (گاروا)، مدھیپرادش (مندسور)، آتارپرادش (وارناسی)، میرزاپور، بهادوهی، مرادآباد، علی گرو فیروزآباد، مهاراشترا (رسین)، اروسا (اسمبالپور)، راجستان (جامی پور) و تامیل نادو (سیواکاسی) اشاره نمود.

از جمله عمده‌ترین دستاوردهای ۱۲ پروژه فوق می‌توان به احداث مدارس ویژه آموزش غیررسمی، ارائه برنامه‌های آموزشی شغلی، اجرای طرح تغذیه تکمیلی و تدارک امکانات و بهداشتی برای کودکان مشغول به کار اشاره نمود.

ب) اجرای ۸۵ پروژه ویژه کودکان مشغول به کار در ایالت‌های بومی گفتنی است که این پروژه‌ها تعداد ۱۳۰ هزار کودک مشغول به کار را تحت پوشش خود قرار داده‌اند. طی سال‌های اخیر دولت با تداوم این طرحها موافقت نموده و تعداد آنها را به ۱۰۰ پروژه افزایش داده است.

ج) باتوجه به مشکلات اجرایی و احساس نیاز به ایجاد تعاون در داخل ادارات، کمیته نظارتی تحت نظارت و ریاست دبیر و وزارت کار تشکیل یافته و رهسپار ایالات بومی و سایر وزارتخانه‌های ملی - محلی گردید تا نظارتی کلی بر روند اجرای پروژه‌های مذکور داشته و سنجش دقیقی از آنان به عمل آورد.

د) در جهت آسان‌سازی روند اجرای پروژه‌های ویژه کودکان مشغول به کار، آموزش غیررسمی، بهداشت، تغذیه تکمیلی و آموزش‌های شغلی - مهارتی از محل کمک‌های اهدایی وزارت کار برای این دسته از کودکان فراهم آمد. طبق آمار بدست آمده طی سال‌های ۹۹-۱۹۹۸، ۸۳ مرکز با اهدای مبلغی بالغ بر ۹ میلیون روپیه در این پروژه‌ها مشارکت داشته‌اند. بعلاوه وزارت توسعه منابع انسانی نیز در جهت تدارک امکانات آموزشی برای کودکان شاغل کمک مالی اختصاص

می‌دهد. دهه ۱۹۹۰ ظهور چندین برنامه ابداعی در بخش غیردولتی را شاهد بوده که عمده‌ترین هدف این برنامه‌ها تدارک آموزش بنیادی برای کودکان مشغول به کار بوده است.

ح) از میان بخش‌های آموزشی، پروژه‌های آموزش همگانی EFA از توانایی خاصی در جهت برطرف نمودن نیازهای آموزشی گروه کارگر برخوردار بوده است. در این بخش به آندسته از دخترانی که به واسطه اشتغال به فعالیت‌های خانگی از آموزش محروم مانده و اغلب در زمره کارگر نیز محسوب نمی‌گردند اهمیت زیادی داده شده است. به منظور برآوردن احتیاجات این دسته از دختران طرح‌های خاصی به مورد اجرا گذارده شده که از آن جمله می‌توان به احداث اردوگاه آموزشی ویژه دختران جوان اشاره نمود.

بهبود کیفیت آموزش همگانی

در قانون سیاست ملی آموزش مصوب سال (۱۹۸۶) تعریف جدیدی از جهانی‌سازی آموزش ابتدایی به عرصه ظهور درآمده و آن بدین مفهوم بود که در کنار اهمیت دادن به نرخ ثبت‌نام و حضور کودکان در مدارس باید مقوله کیفیت آموزش نیز مد نظر قرار گیرد. تأکیدی که بر دستیابی به شاخص‌ها عنوان می‌گردید، با بیانیه جامتین رونق تازه‌ای به خودگرفته و به برجسته‌سازی کیفیت آموزشی و بهبود تحصیلات دانش‌آموزان در سیاست‌گذاری‌ها و طراحی‌های آموزشی منتهی گردید.

استراتژی آموزشی

بهبود کیفیت آموزشی برعکس توسعه زیرساختی، استخدام معلمان و تجهیز مدارس با امکانات جدید، معمایی بس پیچیده است. این گفته بدان معنی نیست که در گذشته هیچ معیاری جهت بهبود کیفیت آموزش ابتدایی وجود نداشت. اما هر چه که بود به گونه‌ای که از قراین پیداست هیچ واحدی

مسئولیت این مهم را بر عهده نگرفته بود. براین اساس دولت هندوستان در تعاقب اصلاحات NPE به اتخاذ استراتژی پنج بخشی به شرح ذیل مبادرت نمود:

- اصلاح زیرساخت‌ها و اختصاص منابع مالی بیشتر به آموزش ابتدایی
- تدارک برنامه‌ها و ابزار تدریس و تحصیل پیشرفته
- بهبود کیفیتی روند آموزش از طریق اعمال ابتکارات در فنون آموزشی
- توجه به صلاحیت معلمان
- ارزیابی عملکرد سطوح مختلف تحصیلی
- پیشرفت حاصله در بهبود کیفیت

همانگونه که قبلاً نیز بدان اشاره گردید بهبود کیفیت آموزشی چیزی نیست که یکجا و در برهه زمانی خاصی حاصل گردد. با نتیجه به این امر برنامه‌ها و طرح‌های جدیدی در دولت مرکزی و دولت‌های ایالتی به مورد اجرا گذارده شد. علاوه بر این اجرای پروژه‌های آموزش همگانی EFA من جمله DPEP و لاک‌جامبیش از اولویت بالایی برخوردار گردید.

فراهم‌سازی منابع انسانی مورد نیاز

در معیارهایی که قبلاً برای تعداد کلاس‌ها و معلمان تعیین گردیده بود، تعداد دانش‌آموزان از مهم‌ترین شاخص برخوردار بوده است. در این چارچوب، مدارس کوچکتر که در مناطق دورافتاده واقع گردیده و به گروه‌های حاشیه‌ای خدمت‌رسانی می‌نمودند، همواره در معرض خطر جدی نارسایی و بی‌کفایتی قرار داشته‌اند. با پایان یافتن دوره استعمار طرح جامعی با عنوان "Operation blackboard" (عملیات تخته سیاه) راه‌اندازی گردید که عمده هدف آن تجهیز مدارس با زیربنای غنی و منابع انسانی مکفی بود. در مفاد این طرح چنین آمده است که هر مدرسه می‌بایستی از حداقل دو معلم

و دو کلاس درس و دیگر تجهیزات آموزشی برخوردار باشد. طی ده سال اخیر هر ساله به طور میانگین ۴۰۰ میلیون روپیه بر این طرح سرمایه گذاری شده است. بیش از ۱۸۲۰۰۰ کلاس درس دایر گردیده، در حدود ۱۴۹ هزار معلم جدید به روی کار آمده و ۴۲۰۰ پست معلمی به عنوان دسته سوم از معلمان در مدارس ابتدایی ایجاد گردید. همچنین استاندارد تجهیزات آموزشی برای کلیه مدارس ابتدایی مهیا گردید که در جدول ذیل مشهود می باشد:

در دست اقدام طی دسامبر ۱۹۹۷	اتمام یافته در دسامبر ۱۹۹۷	طراحی شده طی سال های ۱۹۹۴-۹۷	
۲۰۲۷	۲۷۰۹	۵۱۵۶	احداث مدارس جدید
۶۲۲۳	۳۶۸۰	۶۲۰۳	کلاس های بنا شده
۸۵۸	۵۲۶۰	۶۷۱۶	دستشویی ها
۹۲۱	۱۹۶۸	۳۴۹۳	سرویس های آب آشامیدنی
۳۱۰	۲۸۳۵	۴۲۶۵	تعمیرات مراکز آموزشی و مدارس

در پروژه های آموزش همگانی بر EFA بهبود شرایط زیربنایی (تعمیر و احداث مدارس) نیز اهمیت تأکید فراوانی شده است. اهمیت این امر در این بود که افراد جامعه نیز در آن مشارکت داشتند. در اغلب موارد در برنامه های زیر نظر DEPE و لاک جامبیش، تأکید عمده بر نقشی بود که افراد جامعه از طریق کمیته های ویژه ایفا می نمودند. به عنوان مثال در پروژه فاز یک DPEP تعداد ۵۰۰۰ مدرسه جدید با

مشارکت مردم زیرسازی گردید. گفتنی است که با توسعه امکانات آموزشی تعداد معلمان نیز در طول سالیان اخیر افزایش یافته است.

آموزش بزرگسالان

تاریخچه

تا اواخر جنگ جهانی اول، پیشرفت ناچیزی در حوزه آموزش بزرگسالان هند رخ داده و تنها به مدارس شبانه کلان شهرهای کشور محدود گردیده بود. در همین اثنا برخی از شاهزادگان روشن فکر هندی متعلق به ایالات Travancore, Baroda و Mysore به افزایش حمایت‌های مالی خود از مدارس شبانه مبادرت نمودند. آن‌ها همچنین به احداث کتابخانه‌های روستایی طی قرن ۱۹ و حمایت از این مراکز پرداختند. از سوی دیگر رهبران ملی که به هدایت و رهبری جنبش آزادی‌بخش می‌پرداختند، به موضوع آموزش همگانی به عنوان بخش مهمی از اصل استقلال کشور توجه نمودند. این در حالی است که طی سال ۱۹۳۷ با به قدرت رسیدن مجلسین سنا و نمایندگان رسیدگی بر امور آموزش بزرگسالان به دولت مرکزی تفویض گردید. در همین اثنا سری مبارزات با بی‌سوادی و سوادآموزی همگانی در سطح ایالات مختلف کشور به راه افتاد. اما با این حال مجلسین سنا و نمایندگان از قدرت افتاده و مبارزات با بی‌سوادی متوقف گردید. این در حالی بود که طی سال ۱۹۳۹ برای بار دیگر کمیته‌ای با عنوان (CABE) جهت رفع معضل بی‌سوادی و تدارک امکانات لازم آموزش بزرگسالان در مقیاس وسیع و به عنوان مقدمه‌ای برای آموزش رایگان و اجباری تشکیل یافت. ریشه‌کنی بی‌سوادی از جمله اصلی‌ترین اهداف دولت هند از زمان استقلال کشور طی سال ۱۹۴۷ تاکنون بوده است. در طول نخستین طرح ۵ ساله، پروژه آموزش اجتماعی که مسأله سوادآموزی را نیز شامل گردید طی سال ۱۹۵۲ به عنوان بخشی از طرح توسعه ملی معرفی گردید. اجرای پروژه مذکور با تدارک جدید تشکیلاتی و سازمانی مشتمل بر

نهادهای سازمان دهنده آموزش اجتماعی مردان و زنان در سطح پایه و نهاد آموزش اجتماعی اصلی در روند اجرای طرح صورت گرفت. حمایت جامع آموزشی با احداث مراکز آموزش رؤسای آموزش اجتماعی با عنوان (SEOTCS) به وقوع پیوست. در همین اثنا کتابخانه‌های روستایی، کالج‌های Janata، باشگاه‌های ویژه جوانان و مدارس گروهی (قومی) آغاز به فعالیت نمود. مدارس گروهی (قومی) که مطابق الگوی پیشرفته دانمارکی تحت عنوان Vidyapeeths فعالیت می‌نمودند به ارائه و اجرای طرح‌های آموزش بزرگسالان به جوانان و افراد بزرگسالان روستایی مناطق Karnataka و Vihars در ایالت بیهار پرداختند. دولت هند نیز به تشکیل شورای آموزش عالی روستایی در جهت ارتقاء سطح سواد افراد روستایی از طریق اجرای پروژه احداث مؤسسات روستایی مبادرت نمود. اجرای این طرح‌ها خود به توسعه روستایی من جمله توسعه برنامه‌های سوادآموزی در روستاهای کشور منجر گردید. طی سال ۱۹۵۶ کمیته دائمی CABE در حوزه آموزش اجتماعی تشکیل یافت. در همین اثنا مرکز ملی آموزش پایه در جهت تدارک امکانات آموزش پیشرفته و تقبل پژوهش‌های مربوط به آموزش جوانان آغاز به فعالیت نمود. علاوه بر این تلاش‌های مختلفی در جهت نشر سوادآموزی توسط ایالات مختلف کشور صورت پذیرفت که از این میان می‌توان به منطقه Gran Shihshan واقع در ایالت Maharashtra اشاره نمود که طی سال ۱۹۵۹ یکی از ایالات موفق کشور در جهت نیل به اهداف آموزش بزرگسالان به شمار می‌آمد. هدف اصلی مسوولین منطقه فوق اجرای سیاست سوادآموزی روستا به روستای ایالت ظرف مدت زمان کمتر از ۶ ماه به واسطه بهره‌گیری از خدمات افتخاری معلمین ابتدایی و متوسطه بود. گفتنی است که عملکرد این منطقه از انعکاس موفقیت برخوردار بوده اما با عدم اتمام طرح به علت بحران‌های مالی نیز مواجه بوده است. علی‌رغم تمامی تلاش‌های به‌عمل آمده در حوزه آموزش بزرگسالان این حوزه آموزشی از پیشرفت رضایت‌بخش و مطلوبی برخوردار نبوده است. چرا که طرح‌های توسعه ملی کاهش یافته و به تدریج از میان رفته‌اند. تنها در صورتی آموزش بزرگسالان به صورت خودکار جهانی می‌گردد که آموزش ابتدایی به

صورت جهانی و اجباری مطرح گردد. با بررسی نرخ جمعیت باسواد کشور هند درمی یابیم که این کشور طی سال ۱۹۵۱ از رشد ۱۹/۳۷ درصدی و طی سال ۱۹۶۱ از رشد ۲۴/۰۲ برخوردار بوده است این در حالی است که بعدها طی سال ۱۹۶۶ کمیسیون Kothari بر اهمیت گسترش سواد و برنامه‌های سوادآموزی تأکید نمود که از جمله اصلی‌ترین اصول آن می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- گسترش آموزش عمومی ۵ ساله برای کودکان رده‌های سنی ۱۱-۶ سال
- تدارک دوره‌های آموزش نیمه‌وقت برای آندسته از کودکان رده‌های سنی ۱۴-۱۱ سال که یا از تحصیل بازمانده و یا مردود علمی شناخته شده‌اند
- تدارک آموزش پاره‌وقت و حرفه‌ای برای افراد بالغ رده‌های سنی ۳۰-۱۵ سال
- بهره‌گیری از رسانه‌های گروهی به عنوان ابزاری قدرتمند در جهت آماده‌سازی افراد به برخورداری از نعمت سواد
- احداث کتابخانه‌ها در سراسر کشور
- تأکید بر لزوم پی‌گیری برنامه‌های آموزشی
- نقش بارز و مهم دانشگاه‌ها و سازمان‌های داوطلب در سطوح ایالتی و منطقه‌ای

با توسل به معیارهای فوق، نرخ سوادآموزی در کشور طی سال ۱۹۷۱ بر ۶۰ درصد و طی سال ۱۹۷۶ بر ۸۰ درصد بالغ گردید. بعدها کمیته آموزش هند به این موضوع پی‌برد که اگر چنانچه سواد ارزشمند تلقی گردد می‌بایستی به صورت عملی به مورد اجرا درآید. با این هدف طی سال ۶۸-۱۹۶۷ پروژه بین‌سازمانی آموزش حرفه‌ای سوادآموزی به کشاورزان با هدف تعمیم ارائه برنامه‌های آموزش به افراد بزرگسال به مورد اجرا درآمد. گفتنی است که پروژه مذکور ۱۴۴ منطقه کشور شامل ۸۶۴۰ کلاس درس را تحت پوشش قرار داده و به سازماندهی آموزش ۲/۶ میلیون کشاورز تا سال ۱۹۷۸ منتهی گردید.

نهادهای مرکزی

در میان کشورهای جهان این کشور هندوستان است که با بزرگترین مشکلات آموزشی روبروست. تقریباً یک سوم افراد بی سواد جهان در کشور هندوستان قرار گرفته اند. با توجه به سرشماری به عمل آمده طی سال ۱۹۹۱ بالغ بر ۲۰۰ میلیون بزرگسال بی سواد در کشور هندوستان وجود دارد. عدم توجه به آموزش در زمان استعمار کشور به کاهش برنامه های آموزشی به ویژه برنامه های ویژه افراد ساکن مناطق محروم کشور منتهی گردید. بر این اساس نهاد آموزش ملی با عنوان NLM به طور مأموریتی و در چارچوب زمانی مشخص و تحت نظارت سازمان ملل در کشور راه اندازی گردید. هدف اصلی NLM ارائه برنامه های آموزشی به ۱۰۰ میلیون نفر از افراد بی سواد رده های سنی ۳۰-۱۵ سال تا سال ۱۹۹۱ بود.

طرح آموزش پیوسته بزرگسالان

طرح آموزش پیوسته بزرگسالان تا زمان دستیابی کامل به هدف باسوادی کلیه افراد رده های سنی ۳۵-۱۵ و جلوگیری از افت تحصیلی دانش آموختگان و ارتقاء مهارت های آموزشی آنان ادامه خواهد داشت. گفتنی است که این طرح با همکاری NGOs (سازمان های خصوصی)، سازمان های جوانان، معلمان و دانش آموزان داوطلب صورت می گیرد. دو دسته از فعالیت ها در کانون برنامه های آموزش بزرگسالان قرار گرفته اند. از یک سو در حالی که به نیاز دانش آموختگان جدید آموزش عالی و پیوسته از طریق تدارک امکانات آموزشی مستقل، ایجاد برابری در سیستم باز آموزشی، آموزش های آشنایی با مشاغل و برنامه های توسعه مهارت های آموزشی افراد اهمیت داده می شود، از سوی دیگر برنامه های آموزش عمومی نیز با انرژی و نیروی حرکتی تازه ای تغذیه می گردند. پرداختن به مورد دوم جهت جذب افراد بی سواد، ضروری است. منظور از افراد بی سواد آندسته از افرادی است که به دلیل ترک تحصیل از عملیات آموزشی بازمانده

و یا به هر دلیلی از برنامه‌های آموزشی مدارس محروم مانده و لایه جدیدی را به اقشار بی‌سواد جامعه افزوده‌اند.

طرح عملیاتی مبارزه با بی‌سوادی

طی دهه اخیر طرح مبارزه با بی‌سوادی بالغ بر ۹۰ درصد از روستاها و مناطق کشور هندوستان را تحت پوشش قرار داده است. حوزه‌های ایالتی مرکز اجرایی این برنامه‌ها محسوب می‌شوند با مشارکت مردم صورت می‌گیرد. طی ۵ سال اخیر، این عملیات به طور چشمگیری در مناطق دورافتاده و ایالتی که از لحاظ آموزشی عقب افتاده و محروم می‌باشند به مورد اجرا درآمده است. ایالتی نظیر بیهار، مدهیا یرادش، آثار یرادش و راجستان در این دسته قرار می‌گیرند. روح همکاری و تعاون داوطلبان در اجرای این طرح عملیاتی، قابل تحسین بوده است. در مناطق دیگر کشور همانند دامکا^۱ و بانسوانا^۲ در راجستان که از زنان با سطح پائین آموزش برخوردار بوده و دسترسی به آن مناطق آسان نمی‌باشد چندین عملیات بسیج اجتماعی به اجرا درآمده و خیل عظیمی از مردم کشور در آن حضور یافته‌اند.

نظارت و ارزیابی بر طرح عملیاتی

با گسترش برنامه‌های آموزشی نیاز به نظارت و ارزیابی به طور کامل احساس گردید. لازم به ذکر است که این قبیل نظارت‌ها به صورت ملاقات از مناطق عملیاتی و تدارک گزارشاتی در خصوص میزان کارایی و عملکرد آنان صورت می‌گیرد. جهت ساده و مؤثرتر نمودن هر چه بیشتر نظارت‌ها، جلسات نظارتی ماهیانه‌ای در سطح ایالات تشکیل می‌یابد. بحث‌هایی که در این جلسات صورت می‌گیرند، تنها بر جمع‌آوری اطلاعات متمرکز نگردیده، بلکه جنبه‌های کیفی آموزشی همانند مشکلات آتی پیش روی

^۱-Dumka

^۲-Banswana

طرح‌های عملیاتی نیز مورد بحث و گفتگو قرار می‌گیرند. ارزیابی متقارن و سطحی برنامه‌های آموزشی در سرتاسر ایالات به اجرا درآمده و میزان موفقیت عملیات انجام یافته را مورد ارزیابی قرار می‌دهند. ارزیابی متقارن زمانی صورت می‌پذیرد که حداقل ۵۰ درصد از کودکان ثبت‌نامی به گذراندن مراحل ابتدایی آموزشی نائل آیند. ارزیابی نهایی نیز زمانی صورت می‌گیرد که ۶۰ درصد از دانش‌آموزان به تکمیل مرحله سوم آموزش ابتدایی نائل آمده و یا در حال تکمیل آن باشند.

نتایج یافته‌های ارزیابی‌های ملی

در خصوص نرخ سواد ملی می‌توان از طریق سرشماری‌هایی که ۱۰ سال یک بار در سطح کشور صورت می‌گیرد به اطلاعات کافی دست یافت. آخرین سرشماری به سال ۱۹۹۱ صورت گرفته است. از آنجایی که ایجاد اصلاحات در نرخ رشد سوادآموزی منحصر به تلاش‌های آموزشی مربوط نشده و معرفه‌های دیگری همچون مؤثر و کارآمد بودن برنامه‌های آموزشی نیز در آن دخیل می‌باشند از این روی می‌باید به میزان ارتقاء سطح سوادآموزی با دیدی کلی‌تر نگریسته شود.

نرخ ارتقاء سوادآموزی در کشور هندوستان از سال ۱۹۵۱ به بعد یکنواخت بوده است. این در حالی است که این نرخ پس از سال ۱۹۹۱ با جهش عظیمی همراه بوده است. میانگین نرخ رشد دوره ۱۰ ساله تنها ۱۰/۳۱ درصد بوده و این در حالیست که بین سال‌های ۹۷-۹۱ (یک دوره ۶ ساله) افزایش ۱۰ درصدی در این میزان به ثبت رسیده است. براساس پیش‌بینی‌های به‌عمل آمده، کشور هندوستان با تلاش بیشتر سعی در افزایش این میزان تا نرخ ۷۰ درصد تا اواخر قرن حاضر دارد

آمار جمعیتی افراد بی‌سواد کشور (برحسب میلیون)

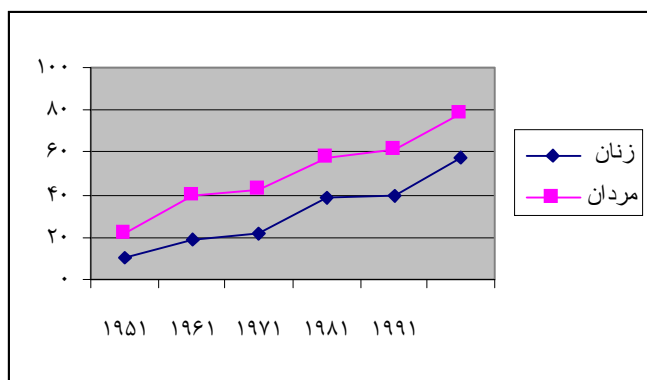
سال	جمعیت کل	جمعیت بالاتر از ۷ سال	تعداد جمعیت بی‌سواد (بالاتر از ۷ سال)
۱۹۶۱	۴۳۸۹۳	۳۵۶۸۵	۲۴۹۴۰
۱۹۷۱	۵۴۸۱۶	۴۴۵۶۵	۲۸۳۰۳

۱۹۸۱	۶۶۵۲۹	۵۴۱۰۴	۳۰۵۳۱
۱۹۹۷	۹۵۳۰۴	۷۷۴۹۱	*۳۲۸۸۸
۲۰۰۱	۱۰۳۱۶۳	۸۳۸۸۲	**۲۵۸۴۲

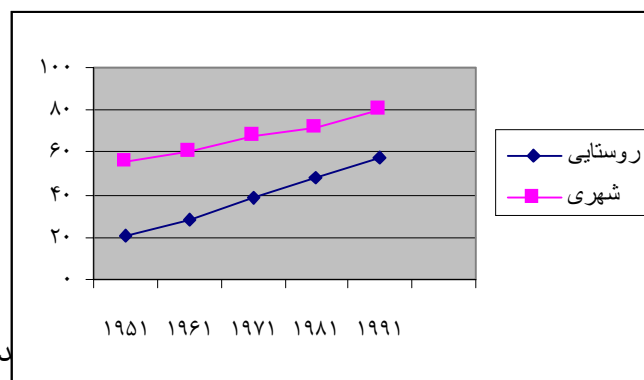
نرخ رشد سواد در میان

زنان و مردان بر مبنای درصد

نرخ رشد سواد در مناطق

شهری و روستایی بر مبنای درصد

د صورت

سال‌های ۱۹۹۱-۹۷ کاملاً محسوس بوده که این خود نشانگر موفقیت تلاش‌های صورت گرفته در زمینه ارتقاء سطح سواد و آموزش بنیادی کشور می‌باشد. مطابق نمودار فوق تفاوت‌های موجود در مناطق شهری و روستایی، سدّی عظیم در مقابل ارتقاء سطح سواد افراد بوده است. مطابق این نمودار شکاف میان شهر و روستا بتدریج رو به کاهش گذارده است. در این دوره در مقایسه با دهه‌های پیشین نرخ رشد سواد در مناطق روستایی بیشتر نیز بوده است. این روند احتمالاً از دو عامل تأثیر پذیرفته است. اول اینکه پیشرفت عظیمی در آموزش ابتدایی صورت گرفته و دوم اینکه طی دهه ۱۹۹۰ همکاری و مشارکت مردم در طرح عملیاتی مبارزه با بی‌سوادی به طور ناباورانه‌ای افزایش یافته است. این عامل خود بوضوح بیانگر کاهش تفاوت‌های آموزشی در مناطق شهری و روستایی کشور می‌باشد. با توجه به نمودار مذکور افزایش نرخ زنان باسواد در فاصله سال‌های ۱۹۹۱ و ۱۹۹۷ نیز مشهود می‌باشد. نرخ مذکور در فاصله زمانی مشخص برای زنان با ۱۱ درصد و برای مردان با ۹ درصد رشد مواجه بوده است. این در حالی است که طی دهه قبل نیز

زنان از رشد بیشتری نسبت به مردان برخوردار بوده‌اند. (۹/۶ درصد در مقابل ۷/۸ درصد) از این روی رشد سریع نرخ سوادآموزی زنان نه تنها پابرجا مانده بلکه طی دههٔ اخیر به مقدار آن نیز افزوده گردیده است. دلیل این مورد تأکید NLM بر مشارکت هر چه بیشتر زنان و ثبت نام از دختران در مدارس ابتدایی بوده است. از جمله مهم‌ترین اهداف آموزش بزرگسالان می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

بسیج اجتماعی برجسته‌ترین ویژگی طرح عملیات آموزشی این بوده است که از آموزش تحت عنوان جزء لاینفک زندگی یاد نموده و به هدایت مردم جامعه به سوی آموزش و یادگیری مبادرت نموده است. گفتنی است که جهت عملی‌سازی این طرح از کلیه ابزارهای ممکن من جمله برپایی مراسم فرهنگی و به اجرا گذاشتن بازی‌های محلی، خیمه شب بازی و سرودهای دسته جمعی و غیره استفاده گردید.

سیاست‌های آموزشی

از جمله مهم‌ترین سیاست‌های آموزش بزرگسالان در کشور هند می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱. افزایش نرخ ثبت نام مدارس

برنامهٔ آموزش بزرگسالان به گونه‌ای طراحی گردیده است که به ارتقاء نرخ ثبت نام کودکان در مدارس منجر گردد. یافته‌های مطالعاتی در کشور هندوستان نشان می‌دهند که کودکان خانواده‌های باسواد بیشتر از کودکان خانواده‌های بی‌سواد در مدارس ابتدایی ثبت نام نموده‌اند. به عبارت دیگر در خانواده‌های باسواد از هر ۳ کودک ۲ نفر در مدارس ابتدایی ثبت نام می‌نمایند. در خصوص دختران این تفاوت محسوس‌تر است. نرخ ثبت نام خانواده‌های محروم از آموزش بزرگسالان نیز بر ۵۸ درصد و خانواده‌های سهیم در این آموزش بر ۷۲ درصد بالغ می‌گردد.

۲. افزایش میزان آگاهی مردم جامعه از اهمیت آموزش

طبق تحقیقات به عمل آمده در کشور هندوستان به اثبات رسیده است که خانواده‌ها از اهمیت آموزش برای خود و فرزندان‌شان آگاهی کامل دارند. بزرگترین دستاورد آموزش بزرگسالان تأثیرگذاری آن بر حوزه آموزش دختران است. اعتماد به نفسی که دختران از طریق انجام تکالیف مدرسه و ایفای دیگر نقش‌ها کسب می‌کنند حاصل آگاهی والدین باسواد از این موضوع است که دختران باید آموزش دیده و وارد محیط اجتماعی شوند. از این روی جهت برقراری شرایط برابر آموزشی برای دختران و پسران باید به مقوله آموزش کمی اهمیت بیشتری داد.

۳. ایجاد برابری جنسی در حوزه آموزش

مشارکت زنان در حوزه آموزش از جمله دیگر نقاط قوت طرح آموزش بزرگسالان محسوب می‌گردد. چرا که بالغ بر ۶۲ درصد از شرکت‌کنندگان طرح مذکور از زنان متشکل می‌گردد. طرح آموزش بزرگسالان به آندسته از زنانی که از آموزش محروم مانده‌اند، فرصت ارتقاء موقعیت اجتماعی از طریق ارتقاء سطح آموزش، معلومات و یادگیری مهارت‌ها را فراهم آورد. طرح مبارزه با بی‌سوادی و طرح عملیاتی آموزش بزرگسالان هر دو بر از میان برداشتن اختلافات جنسی و اعطای قدرت به زنان تمرکز داشته‌اند.

۴. ارتقاء جایگاه زن در خانواده

اجرای طرح آموزش بزرگسالان همچنین به ایفای نقش مهمی در زمینه ارتقاء مقام و منزلت زن در خانواده‌ها منتهی گردیده است. با وجودی که زنان از اجازه دخالت در تصمیم‌گیری‌های خانواده برخوردار نبودند اما با اجرای طرح مذکور این اعتماد به زنان داده شد تا از سهمی هر چند ناچیز در امورات داخلی و خارجی خانواده‌ها برخوردار گردند.

۵. ارتقاء سلامتی و بهداشت خانواده و جامعه

اجرای طرح آموزش بزرگسالان همچنین تأثیر مسّلمی بر سلامتی و بهداشت خانواده به همراه داشته است. چرا که با ارتقاء سواد علمی یک جامعه نرخ زاد و ولد و مرگ و میر آن جامعه نیز کاهش می‌یابد. اجرای طرح آموزش بزرگسالان همچنین به گسترش علوم بهداشتی و تغذیه‌ای منتهی گردیده است. این امر مادران را قادر می‌سازد تا به مراقبت‌های لازم بهداشتی از اعضای خانواده به ویژه کودکان مبادرت نمایند.

میزان کارایی و تأثیرگذاری برنامه‌ها و استراتژی‌های آموزشی

همانگونه که قبلاً نیز بدان اشاره شد، دولت هندوستان در جهت نیل به اهداف آموزش همگانی EFA به اجرای یک سری طرح‌ها و پروژه‌های جدیدی ظرف مدت ۱۰ سال اخیر مبادرت نموده است. هر پروژه یا برنامه هدف خاصی را دنبال نموده و در قالب هر یک از این برنامه‌ها و پروژه‌ها یک سری عملیات نظارتی و سنجشی به مورد اجرا گذارده می‌شود. در این سنجش تنها بر انعکاس کلی برخی استراتژی‌ها و روش‌های اتخاذی چند سال اخیر و نحوه اجرای آنها از طریق پروژه‌ها و برنامه‌ها، تأکید می‌گردد. فلذا اکثر عملیات نظارتی در کلیه مناطق کشور قابل اجرا نبوده و هر ایالت با روش منحصر به فرد خود به اجرای برنامه‌ها می‌پردازند. طی چندین سال اخیر با توجه به مسافت و بعد جمعیتی کشور معیارهای خاصی در ارائه خدمات مدرسه‌ای دنبال می‌گردد که این عمل خود بر گسترش مدارس ابتدایی منجر گردیده است. به نحوی که اکثر کودکان از امکان دسترسی فیزیکی به این مدارس برخوردار می‌باشند. دهه ۹۰ دو پیشرفت جدید در این زمینه را به ثبت رسانده است. چندین دولت ایالتی از این هم فراتر رفته و به خلق امکانات جدید در سکونتگاه‌های کوچک دست یازیده‌اند. مدنظر داشتن این امر که عدم حضور کودکان در مدارس منحصراً به فاصله فیزیکی منتهی نشده و عوامل فرهنگی و اقتصادی نیز

در این امر دخیل می‌باشند به اجرای هر چه بهتر این برنامه کمک زیادی نموده است. اولین نتیجه مثبت این امر آن بوده است که در مناطقی که این ابتکارات به اجرا درآمدند نرخ ثبت‌نام و حضور کودکان به میزان قابل توجهی ارتقاء یافته است. استراتژی دیگری که طی دهه اخیر اتخاذ گردیده، معین نمودن معیارهای عمده ملی جهت تجهیز مدارس سراسر کشور می‌باشد. دولت از طریق طرح بهره‌برداری از تخته سیاه (Operation Blakbord) ابتکار جدیدی را خلق نمود که طی آن هر مدرسه ابتدایی می‌بایست حداقل از دو کلاس درس برخوردار بوده و بدون توجه به تعداد دانش‌آموزان از حداقل ۲ معلم جهت تدریس در کلاس‌ها بهره‌گیرد. این معیار که در سرتاسر کشور به مورد اجرا گذارده شد، شرایط زیرساختی مدارس ابتدایی مناطق روستایی کشور را تحت تأثیر قرار داده است. با توجه به اینکه همچنان ۵۰ درصد از جمعیت کشور از نعمت سواد بی‌بهره‌اند از این روی پیشبرد برنامه‌های ارتقاء سطح سواد و آموزش بزرگسالان کار آسانی نیست. دولت هندوستان پس از ارزیابی و سنجش استراتژی‌های قبلی و بررسی دستاوردهای آن به اجرای طرح عملیاتی آموزش ملی به سال ۱۹۸۸ مبادرت نموده و در جهت گسترش آموزش در سرتاسر کشور به اتخاذ سیاست بسیج همگانی مبادرت نمود. در اینجا نیز به جای استفاده از پرسنل اجیر سعی شده است تا از کارکنان غیردولتی استفاده شود. اگر چه تأثیر اجرای این سیاست بنا به دلایلی روشن در سرتاسر کشور یکسان نبوده اما با این حال این استراتژی به همراه ابتکارات به‌عمل آمده در سنجش آموزش ابتدایی به افزایش تعداد افراد باسواد کشور منتهی گردیده است. این موضوع بیشتر در خصوص افراد جامعه روستایی و بویژه زنان مصداق می‌یابد. از جمله نکات دیگری که می‌توان به میزان کارآمدی استراتژی مذکور پی‌برد افزایش نرخ درخواست‌های مردم در جهت ورود به مراکز آموزش عالی و آموزش پیوسته اشاره نمود. همانگونه که قبلاً نیز بدان اشاره گردید جهت نیل به اهداف ECCE Farderstufe نه تنها باید دسترسی فیزیکی به مدارس را مهیا نمود بلکه می‌بایستی مشارکت کودکان در این روند آموزشی را نیز تضمین نمود. اگر چه سیستم آموزش همگانی ظرف چند

سال اخیر به طور فوق العاده‌ای گسترش یافته است، با این حال غلبه بر ناهمگونی‌های موجود در مناطق جغرافیایی مختلف و گروه‌های متفاوت اجتماعی کار آسانی نیست. برخی از این ناهمگونی‌ها همانند تفاوت‌های موجود میان دو جنس زن و مرد طی چند سال اخیر کاهش یافته است. با این حال، ایجاد برابری در حوزه اجرایی برنامه‌های آموزش همگانی EFA همچنان به عنوان معضلی بزرگ به حساب می‌آید که پیش روی طراحان و مدیران آموزشی قرار گرفته است. برداشت‌ها حاکی از آنند که مقابله با این موانع بدون اقدام به تقرب مدارس با جامعه و خلق حس تملک در میان اجتماع محلی و سرمایه‌گذاران ممکن نمی‌باشد.

اطلاع‌رسانی عمومی، اراده‌های سیاسی و صلاحیت ملی

طی دهه اخیر شاهد آن بودیم که جامعه متمدن در بسیج عقاید عمومی و تشویق برنامه‌های آموزش همگانی دست توانایی داشته است. بسیج همگانی آموزش که حاصل طرح عملیاتی مبارزه با بی‌سوادی است خود شاهی بر این مدعاست. علاوه بر این اجرای این طرح عملیاتی به آمادگی هر چه بیشتر افراد داوطلب در جهت ارتقاء سطح آموزش منجر گردیده است. علاوه بر این با بررسی این طرح عملیات مذکور همچنین مشخص گردید که میزان درخواست برنامه‌های آموزش بنیادی در کشور به طور فوق العاده‌ای بالا می‌باشد. مأموریت گسترده‌ای که در پیش روی دولت هندوستان قرار دارد، اجرای سیاست برقراری تعادل و هماهنگی میان نرخ درخواست آموزشی بنیادین مناطق حاشیه‌ای و مناطق محروم کشور می‌باشد. سیاست مذکور باید از طریق تلاش‌های نه چندان گسترده اما مؤثر صورت گیرد. دهه ۹۰ شاهد فعالیت‌های موفقی در این زمینه بوده است. بعلاوه در چندین پروژه آموزش همگانی EFA من جمله لاک جامبیش و مبارزه با بی‌سوادی، سازمان‌های دولتی و غیردولتی از پتانسیل مشارکتی و همکاری بالایی برخوردار بوده‌اند. در کل می‌توان گفت که طی چند سال اخیر شاهد مشارکت گسترده جامعه مدنی در

فعالیت‌های آموزش همگانی EFA بوده‌ایم. گفتنی است که این امر به طور غیرمستقیم به ارتقاء سطح آگاهی مردم و توجه سیاسی به‌جانب آموزش همگانی EFA منتهی گردیده است. با توجه به سه دسته از فعالیت‌های عمده‌ای که توسط دولت اتخاذ گردیده‌اند، آرایش مثبت سیاسی داخل کشور مشهود می‌گردد. دسته اول معیارهای قانون‌گذاری بودند که طی سال‌های اخیر به عرصه ظهور درآمدند. از جمله این قوانین می‌توان به لزوم تشکیل شوراهایی اشاره نمود که دولت را ملزم می‌نمود تا به تدارک برنامه‌های آموزشی رایگان برای کلیه کودکان رده‌های سنی ۱۴-۵ سال مبادرت نماید. این روند هم‌اکنون در کشور هندوستان به صورت قاعده کلی درآمده و در حال اجراست. در برخی ایالات کشور نیز معیارهای قانون‌گذاری جدیدی ارائه گردیده است. به عنوان مثال ایالت تامیل نادو به طراحی طرح آموزش مبادرت نمود، که براساس آن کلیه کودکان ملزم به حضور در کلاس‌های ابتدایی بودند. معیار قانون‌گذار دیگری نیز با عنوان تمرکززدایی از آموزش ابتدایی در چندین ایالت کشور به‌مورد اجرا گذارده شد.

دسته دوم این فعالیت‌ها که همانند دسته اول جهت‌گیری مثبتی به رهبری‌های سیاسی بخشید، اختصاص منابع آموزشی بیشتر به حوزه آموزش پایه بود. چرا که منابع در دسترس آموزش بنیادی هرگز کافی نبوده است. از این روی تلاش‌های صورت گرفته در جهت اختصاص منابع بیشتر به آموزش همگانی EFA نسبت به بخش‌های دیگر آموزشی، نکته مهمی است که باید بدان توجه داشت. طی سال‌های اخیر همچنان تلاش در جهت اختصاص منابع هر چه بیشتر به آموزش همگانی آغاز گردیده که جهت هر چه مؤثرتر واقع شدن آن، این روند باید ادامه یابد. همانگونه که در بخش‌های قبلی نیز بدان اشاره گردید، حصول پیشرفتی دائمی در آموزش همگانی تنها از طریق ابتکارات پروژه‌ای صورت نمی‌گیرد. بلکه می‌بایستی با روند اصلاحات مدیریتی همراه شده تا بتواند از تغییرات حاصله (پیشرفت‌های حاصله) در طول عملیات کوتاه‌مدت پشتیبانی به‌عمل آورد. روند فوق‌بعد دیگر این طرح عملیاتی است که جهت ایجاد اصلاحات در ساختار فعلی و روند مدیریتی به آمادگی بالای نهادهای سیاسی نیازمند است. در اینجا

نیز می‌شود تأثیرات مثبت این روند را در دولت‌های ایالتی مشاهده نمود. چرا که تلاش‌های زیادی در سطح ایالات در زمینه تمرکززدایی و مقتدرسازی پرسنل مدرسه‌ای جهت اجرای مدیریتی مؤثر و کارآمد صورت گرفته است. با این حال جهت عملی‌سازی تلاش‌ها در زمینه اصلاحات و ایجاد تغییرات در مدیریت گسترده ایالات، این امر کافی به نظر نمی‌رسد. با وجود کلیه مشکلات و کنش‌هایی که پیش روی این سیستم قرار دارد، ابتکارات جدید پروژه‌های آموزش همگانی EFA اثبات می‌نماید که کشور هندوستان در جهت پیشبرد اهداف آموزش همگانی EFA در هر دو زمینه سیاست اجرایی مداوم و در دسترس قرار دادن منابع بشری مورد نیاز از آمادگی لازم برخوردار می‌باشد.

ارزیابی آموزشی

توسعه فراهم‌سازی آموزش بنیادی در کشور هندوستان جریانی تدریجی بوده است که حتی پیش از دهه ۹۰ نیز به مورد اجرا درآمده است. این در حالی است که طی سال‌های اخیر گام بزرگی در جهت نیل به آموزش ابتدایی در سرتاسر کشور برداشته شده است. به گونه‌ای که کلیه کودکان می‌توانند در نزدیکترین مکان ممکن به آموزش ابتدایی دست یابند. گفتنی است سیاست مذکور با خلق امکانات جدید و همیاری اهالی بخش‌های مختلف کشور صورت پذیرفته است. در کنار ارتقاء دسترسی کودکان به امکانات مدرسه‌ای نرخ ثبت‌نام و حضور کودکان در مدارس نیز رو به افزایش گذارده است. از جمله نکات قابل توجه در این خصوص کاهش ناهمگونی‌های دو جنس زن و مرد در نرخ ثبت‌نام بوده است. چرا که اکراهی که از قدیم نسبت به آموزش دختران نشان داده می‌شد، هم اکنون مغلوب گردیده است. این امر می‌تواند حاصل طرح عملیاتی مبارزه با بی‌سوادی در زمینه ارتقاء مقام و منزلت زنان بوده باشد. در هر حال این پروژه در ابتدای راه بوده و راه طولانی و دراز مدتی پیش‌روی دارد. مشکل دیگری که به نظر می‌رسد به طور کامل مهار نگردیده مشارکت محدود برخی گروه‌های حاشیه‌ای در برنامه‌های آموزشی می‌باشد. این بدان مفهوم نیست که هیچ تلاشی در این زمینه صورت نگرفته است. اما با این حال در جهت

مقابله با این مشکل باید بررسی‌هایی دقیق به عمل آمده و پروژه‌های قدیمی تجدید و اصلاح گردند. بدون شک بهبود کیفیت آموزشی بخش عظیمی از فعالیت‌های آموزش همگانی EFA را به خود اختصاص داده است. سرمایه‌گذاری‌های کلانی در زمینه تجدید زیربنای آموزشی و تخصیص منابع به مدارس ابتدایی صورت گرفته است. اگر چه بانکداران خارجی در زمره تأمین کنندگان این طرح بوده‌اند اما نباید فراموش کرد که عمده‌ترین سرمایه‌گذاری‌ها از جانب منابع داخلی صورت گرفته است. علاوه بر افزایش سرمایه‌گذاری‌ها، گام‌های بزرگی در جهت بهبود کیفیت آموزش و یادگیری برداشته شده است. طی دهه اخیر تلاش عمده‌ای در جهت آموزش معلمان ضمن خدمت صورت گرفته است. این طرح در کنار پروژه "حداقل سطح یادگیری" به ارتقاء میزان آگاهی مردم نسبت به بهبود کیفیت آموزش و یادگیری منجر گردیده است. همچنین مراکز محلی جدیدی همانند CRC, BRC, DIET تأسیس گردیدند که عمده هدف آنها حمایت از معلمان و ارائه خدمات مشاوره به آنان بوده است. گفتنی است که در این خصوص نیز نمی‌توان میزان دقیق تأثیرگذاری این مراکز در بهبود روند آموزش و یادگیری و میزان دسترسی به آموزش ابتدایی را مشخص نمود. کلیه این تلاش‌ها باید به مدت طولانی ادامه یابد، تا تأثیر دقیق آن مشخص گردد. تملک اجتماعی برای مدت زمان طولانی در حوزه آموزش همگانی مطرح بوده است. اگر چه این شعار مکرراً در اسناد و سیاست‌های کشور لحاظ گردیده است، اما تلاش‌های محدودی در این زمینه صورت گرفته و تعداد محدودی از این شعارها به عرصه ظهور درآمده‌اند. تلاش‌ها و موفقیت‌های حاصله در سرتاسر کشور یکسان نبوده است. چرا که در این صورت ابتکارات تکنیکی و اجرایی صورت پذیرفته طی چند سال اخیر می‌باید به مشارکت و واکنش مثبت جامعه منجر می‌گردید. نوسامانی سیستم مدیریتی فاز دیگر طرح عملیاتی مبارزه با بی‌سوادی محسوب می‌گردد که طی چند سال اخیر توجه عموم را مجذوب خود ساخته است. چندین معیار در این زمینه اتخاذ گردیده‌اند که انتظار می‌رود تأثیری ماندگار بر کارایی نظام آموزشی داشته باشند. تقریباً در کلیه ایالات کشور ساختمان مجزایی ویژه

ارائه برنامه‌های آموزش بنیادی اختصاص یافته است. امید می‌رود که این امر به اقتدار و تکمیل فعالیت‌های آموزش بنیادی منجر گردد. توسعه دیگری که در این زمینه صورت گرفت، به عرصه ظهور درآمدن اعضای ثانویه در اجرای برنامه‌های دولت‌های ایالتی بود که به ساده و مؤثر نمودن روند سرمایه‌گذاری‌ها و مدیریت ابتکارات آموزش همگانی منتهی گردید. در حال حاضر کلیه این امور در مفاد برنامه‌های آموزش همگانی EFA گنجانده شده و به عنوان ابزاری بسیار مفید و مؤثر در بهبود کارایی مدیریت‌ها دخیل می‌باشد. فلذا می‌باید در جهت تداوم این پروژه‌ها تلاش‌های عمده‌ای صورت گرفته و سرمایه‌گذاری‌های بیشتری به آن اختصاص می‌یابد. سومین و شاید مهم‌ترین توسعه‌ای که در این زمینه صورت پذیرفته، روند تمرکززدایی آموزش است که در تعاقب اصلاحات قبلی به عرصه ظهور درآمد. دولت‌های ایالتی با اتخاذ معیارهای جدید اصلاحاتی، ساختار مدیریتی جدیدی را تقدیم آموزش همگانی نمودند. انتظار می‌رود که این امر با رهبری اعضای دولت‌های ایالتی که بیش از هر بخش دیگری در تغییر مفاد آموزشی و شرایط محلی توانا می‌باشند تغییرات عمده‌ای را در مقام مدیریتی اعمال نماید. از همان ابتدا که بحث بسیج منابع مطرح گردید، روز به روز به اهمیت و حیاتی بودن آن افزوده گردید. اجرای سیاست آزادی اقتصادی و تعدیل و تطبیق ساختارها اهمیت آن را به میزان دو برابر افزایش داده است. طی دهه اخیر گام‌های مثبت در این زمینه برداشته شده است. در این دوره می‌توان شاهد افزایش نرخ بودجه اختصاص یافته به آموزش بنیادی بود. که این خود می‌تواند معرف در دسترس بودن سرمایه‌ها جهت ارتقاء سطح آموزش بنیادی باشد.

جهت‌گیریهای آموزشی کشور طی قرن بیستم

قانون اساسی هندوستان که به سال ۱۹۵۰ اقتباس گردید، ایالات کشور را بر آن داشت تا ظرف مدت زمان ۱۰ سال به فراهم‌سازی امکان برخورداری کودکان رده‌های سنی ۱۴-۵ سال از امکانات آموزشی پایه مبادرت نمایند. گفتنی است که این عملیات گسترده سریعاً پی‌گیری شده و ظرف مدت ۵۰ سال اخیر

فرسنگها راه جهت نیل به این منظور پیموده شده است. این عملیات در شرایطی آغاز گردید که از ۵ نفر شهروند هندی ۴ نفر از نعمت سواد بی بهره بوده و از هر ۱۰ کودک تنها ۲ نفر در کلاس‌های درس حضور می‌یافتند. با اتخاذ و اجرای عملیات مذکور در کشور هندوستان در جهت نیل به هدف آموزش همگانی مدارس بیشتری در سرتاسر کشور تأسیس گردید. سیستم عملیاتی مذکور از لحاظ وسعت و سطح پوشش از گسترش چشمگیری برخوردار بوده است. به نحوی که در حال حاضر از هر ۵ کودک گروه سنی ۶-۱۴ چهار نفر در مدارس عادی حضور داشته و از هر سه نفر، دو نفر از نعمت سواد برخوردار می‌باشند. با وجودی که پیشرفت حاصله ناچیز نبوده اما جهت نیل به هدف آموزش همگانی ناچیز شمرده می‌شود. در تعقیب هدف تدارک آموزش همگانی، سیاست ملی آموزش و سایر فعالیت‌های اصلاحاتی از اهمیت بالایی برخوردار گردیدند. انتشار بیانیه جهانی آموزش همگانی پس از سال ۱۹۹۰، جلوه ویژه‌ای به جریان‌ات کنونی داخل کشور بخشید. به نحوی که طی دهه اخیر قرن بیستم شاهد پیشرفت عمده‌ای در زمینه آموزش بنیادی در کشور هندوستان بوده‌ایم. اما با این حال سفر طولانی و دور و درازی در پیش است. مهم‌ترین وظیفه حال حاضر دولت، از دست ندادن جنبشی است که طی دهه اخیر خلق گردیده است. استراتژی‌ها باید بگونه‌ای طراحی شوند که طی قرن آتی دسترسی کامل به اهداف EFA حاصل گردد. سیاست‌ها و برنامه‌های آتی کشور نیز باید با توجه به این دیدگاه جهت‌گیری گردد. از جمله مهم‌ترین جبهه‌گیری‌های EFA طی قرن بیست و یکم می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱- تدارک آموزش ابتدایی برای کلیه کودکان - ادامه

مأموریت ناتمام

روش‌های مأخوذه جهت نیل به هدف جهانی‌سازی آموزش ابتدایی طی سال‌های اخیر با تبعیت از ضابطه‌های ذیل صورت پذیرفته است.

الف) عزم ملی در تدارک آموزش رایگان و اجباری با کیفیتی مطلوب برای کلیه کودکان رده‌های

سنی ۵-۱۴ سال

ب) گنجاندن آموزش ابتدایی در زمره حقوق بنیادی افراد و پیشبرد آن در قالب معیارهای اساسی

ج) به اجرا گذاردن هفتاد و چهارمین روند اصلاحات آموزشی در جهت تمرکز زدایی آموزش و

برجسته‌تر نمودن نقش اعضاء محلی، سازمان‌های اجتماعی و عاملین داوطلب جهت نیل به

VEE

علاوه بر این دولت مرکزی که بر اهمیت آموزش ابتدایی واقف می‌باشد در مانوری مشترک با دولت

مرکزی در جهت نیل به اهداف VEE می‌باشد. دولت هندوستان نیز در تعاقب مأموریت ناتمام خود به

حمایت از ابتکارات آموزش ابتدایی ادامه داده و به ارتقاء صلاحیت دولت‌های ایالتی ادامه تلاش و فعالیت

مؤثر، مبادرت می‌نماید. بسیج عمومی منابع جهت رساندن سهم آموزش به ۶ درصد درآمد ناخالص ملی،

هدفی است که کشور هندوستان تا زمان دستیابی به آن از هیچ تلاش و کوششی مضایقه نخواهد نمود.

۲- در نظر گرفتن ضابطه‌ها جهت برقراری تعادل

اعمال فعالیت‌های گسترده پنجاه سال اخیر به توسعه سیستم آموزشی کشور و ارتقاء مقام و منزلت

آموزش از لحاظ در دسترس بودن و نرخ مشارکت کودکان در آن، منتهی گردیده است. گفتنی است

این گونه فعالیت‌ها با در نظر گرفتن ضوابطی در جهت برقراری تعادل، هدایت می‌گردد. با این وجود در

نگاهی اجمالی به آمار و ارقام ارائه شده در می‌یابیم که ناهمگونی گسترده‌ای در پیشرفت‌های حاصله وجود

داشته است. افراد ساکن مناطق جغرافیایی خاص در بهره‌برداری از سرمایه‌گذاری‌ها موفق نبوده‌اند. با توجه

به این موضوع باید طی سال‌های آتی روش جدیدی جهت برطرف نمودن این معضل اتخاذ گردد. روشی

که به برطرف نمودن احتیاجات آموزشی دسته‌های ذیل تأکید داشته باشد:

- زنان و دختران
- گروه‌های قبیله‌ای
- کودکان مشغول به کار
- کودکان استثنایی
- کودکان متعلق به گروه‌های اقلیت
- کودکان اقشار محروم و کم درآمد جامعه
- کودکان مناطق عقب افتاده آموزشی در ایالات مختلف کشور
- همگرایی مدیریتی و ارائه برنامه‌های ارتقاء آموزشی

با توسعه سیستم آموزشی کشور، تشکیلات اجرایی سطوح مختلف نیز گسترش یافته و مدیریت مجزایی به آموزش مدرسه‌ای، آموزش مشاوره، آموزش تکنیکی و آموزش بزرگسالان اختصاص یافت. شعبات اداری متفاوتی در سرتاسر کشور فعالیت دراند که از ساختاری یکسان برخوردار بوده و اهداف مشابه را دنبال می‌نمایند. این روند بویژه در خصوص آموزش ابتدایی، آموزش غیررسمی و آموزش بزرگسالان مصداق بیشتری دارد. همسانی زیاده از حد تشکیلات فوق سبب شده است تا مراکز مذکور نتیجه‌ای معکوس دربر داشته باشند. جهت برطرف نمودن این مشکل، طرح‌های تکمیلی و همگرایی قوانین ذیل طراحی گردید:

الف) اجتناب از ایجاد ساختارهای همسان جهت اجرای برنامه‌های مختلف آموزشی

ب) بررسی مجدد معیارها و الگوهای عملیاتی طرح‌های مختلف

ج) تشویق دولت‌های ایالتی در محکم‌سازی پایه‌های مدیریتی آموزشی از جانب دولت مرکزی

ارتقاء کیفیت آموزشی

دهه ۱۹۹۰ که از همان ابتدا با طرح "بهره‌برداری از تخته سیاه"^۱ جهت تشکیل مدارس ابتدایی با حداقل زیربنا و امکانات آموزشی همراه شد، شاهد ابتکارات جدیدی در زمینه بهبود کیفیت آموزشی بوده است. با این حال این رشته از عملیات مرحله آغازین خود را طی نموده و در جهت نیل به اهداف تعیین شده می‌باید ادامه یابند. تجارب بدست آمده نشان می‌دهند که ارتقاء کیفیت آموزشی نه تنها بر نرخ ثبت‌نام و ماندگاری کودکان در مدارس تأثیر داشته است، بلکه به افزایش قدرت فن‌آوری و میزان مسئولیت‌پذیری شهروندان هندی منجر گردیده است. از جمله مهم‌ترین ضوابط روند ارتقاء کیفیت آموزشی کشور طی دهه ۹۰ می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- بهبود کیفی محتویات دروس آموزشی
- مستعدسازی معلمان در حال خدمت و یا آماده به خدمت
- تدارک امکانات زیربنایی و مناسب آموزشی
- تأکید بر مقتدرسازی مدیریت نهادی
- تأسیس نهاد ارزیابی آموزشی

علی‌رغم اعمال سیاست مذکور عملکرد کیفی مدارس کشور رضایت‌بخش نبوده است. از این روی تلاش‌هایی در جهت اقتدار هر چه بیشتر مدیریت داخلی مدارس و اصلاح روند کیفی آموزش و یادگیری صورت پذیرفته است. علاوه بر این تلاش‌هایی در جهت سمت و سو دادن به روند توسعه از طریق اجرای طرح‌های نهادی و نظارتی و اعمال سیاست‌های مدیریتی ساده و مؤثر به مورد اجرا گذارده شده است.

^۱-Operation Blackboard

جهت نیل به این هدف، در حال حاضر طرحی به اجرا درآمده که از طریق آن از معلمان و سرمعلمان منطقه‌ای حمایت می‌گردد.

مدیریت غیر متمرکز آموزشی

مطابق قانون سیاست ملی آموزش مصوب سال ۱۹۸۶ که در جهت بهبود طرح‌های آموزشی و سیستم مدیریتی و ایجاد نهادهای مسئول امور آموزشی کشور به تصویب رسیده است، روند تمرکززدایی آموزشی لازم و ضروری به شمار می‌آید. در حال حاضر چندین دولت ایالتی به اجرای روند تمرکززدایی از چارچوب مدیریت آموزش ابتدایی مبادرت نموده‌اند. برخی از ایالات کشور نیز از حمایت‌های لازم دولت در زمینه تمرکززدایی از مدیریت آموزشی برخوردار می‌باشند. با توجه به مکانیزم فشرده و متمرکز، عملیات تمرکززدایی آموزشی کار آسانی نبوده است. کشور هندوستان نیز با ایجاد فضایی جهت همکاری هر چه بیشتر افراد جامعه و تغییر تدریجی تصمیم‌گیری‌ها از سطوح ایالتی به حوزه‌ها توسط نهادهای پانچایاتی راج، جهت نیل به هدف تمرکززدایی آموزشی تلاش می‌نماید. گفتنی است که تغییر و تحولات به‌عمل آمده در ساختار مدیریتی نیازمند تلاش‌های وسیعی در جهت ابقاء و جلب‌نظر سازمان‌های آموزشی است. جهت نیل به این هدف از نهادهای محلی آموزشی و نهادهای هم‌پیمان به نحو شایسته‌ای حمایت و پشتیبانی به عمل می‌آید. همچنین انتظار می‌رود که سیستم آموزش از راه‌دور نقش مهمی در جهت مستعدسازی کادر فعال آموزشی ایفا نماید. از این روی برنامه‌های آموزش از راه‌دور که در جهت تربیت و آموزش معلمان پایه‌ریزی گردیده، جهت ایفای مؤثرتر نقش خود مورد تقویت و پشتیبانی قرار گرفته است. ادامه دستیابی به هدف "تمرکززدایی" از طریق برقراری مشارکت میان دولت‌های مرکزی و ایالتی، نیازمند هماهنگی و تنظیم دقیق سیاست‌ها و برنامه‌ها می‌باشد.

حوزه‌های ایالتی

از حوزه‌های ایالتی کشور هند به عنوان مراکزی جهت برنامه‌ریزی‌های آموزشی یاد می‌گردد. در گذشته، چندین طرح توسعه آموزشی در سطوح دولت‌های ایالتی به مورد اجرا گذارده شد اما با آغاز عملیات ملی مبارزه با بی‌سوادی این طرح‌ها در قالب حوزه‌های ایالتی درآمد و کلیه ارزیابی‌ها در داخل حوزه‌ها انجام می‌گیرند. در تعاقب این روند، کلیه برنامه‌ریزی‌های آموزش ابتدایی به ویژه آندسته از برنامه‌هایی که تحت پوشش طرح آموزش همگانی قرار دارند در سطح حوزه‌ها به انجام می‌رسند. برنامه‌ریزی آموزشی در سطوح حوزه‌های ایالتی از چندین مزیت به شرح ذیل برخوردار می‌باشد:

الف) تطابق هر چه بیشتر استراتژی طرح‌های آموزشی با شرایط محلی

ب) تشویق و ترغیب مردم به مشارکت در برنامه‌ریزی‌های آموزشی

پ) کمک به کشف و شناسایی ناهمگونی‌های داخل حوزه‌های ایالات کشور

انتظار می‌رود که اتخاذ چنین سیاستی سرمایه‌گذاری‌های بیشتری را متوجه نیازمندی حوزه‌های ایالتی نموده و از این طریق جواگوی برنامه‌ریزی آموزشی در سطوح مناطق در و روستاهای کشور باشد.

طرح‌های آموزشی

طرح آموزش و مراقبت‌های دوران کودکی (ECCE)

طراحی و تدارک طرح آموزشی و مراقبت‌های دوران کودکی ECCE به روشی اصولی به اجتماعی‌تر نمودن گروه‌های کودکان، ایجاد سلامتی و تندرستی، تشویق روند یادگیری خلاق و ارتقاء شخصیتی آنان منتهی می‌گردد. اجرای طرح مذکور برای اقشار کم درآمد جامعه به جبران نقایص فیزیکی، روانی و عاطفی کودکان منجر می‌گردد. علاوه بر این اجرای طرح ECCE به جهانی شدن آموزش ابتدایی و افزایش نرخ ثبت‌نام و ابقاء تحصیلی دانش‌آموزان در مدارس ابتدایی کمک می‌نماید. در حال حاضر طرح تکمیلی

توسعه خدمات ویژه کودکان با عنوان (ICDS) عمده‌ترین هدف طرح ECCE به شمار می‌رود. علاوه بر دولت‌های ایالتی، مراکز پیش‌دبستانی، بالودیس و غیره نیز که تحت پوشش نهاد مرکزی رفاه اجتماعی قرار دارند به اجرای طرح مذکور مبادرت می‌نمایند. جهت ایجاد همگرایی هر چه بیشتر در برنامه‌های دولت و سایر نهادها، بر مشارکت اعضاء محلی و گروه‌های پانچایاتی راج تأکید فراوان شده است. بعلاوه طرح ECCE که به عنوان طرح ویژه مراقبت‌های بهداشتی، روانی-اجتماعی، تغذیه‌ای و آموزشی کودکان به حساب می‌آید، طی سال‌های آتی ترویج و رشد چشمگیری برخوردار بوده است.

طرح تشویق سیستم خدمات پیوسته

با وجودی که طی سال‌های اخیر سیستم خدمات آموزشی مدراس کشور چندین بار گسترش یافته است. اما با این حال نمی‌توان گفت که این سیستم قادر به برآوردن کلیه نیازهای آموزشی کودکان می‌باشد. این مورد بیشتر در خصوص حوزه آموزش ابتدایی مصداق می‌یابد. مطالعات نشان داده‌اند که با پرداختن انحصاری به برنامه‌های آموزش رسمی ابتدایی نمی‌توان سریعاً به اهداف ملی دست یافت. چرا که برنامه‌های آموزشی مدراس می‌باید برخلاف کالبد آموزش رسمی، انعطاف‌پذیر و قابل تطبیق باشند. مراکز هم‌اند مراکز آموزش غیررسمی، مراکز آموزش فصلی ویژه کودکان مهاجر و مشغول به کار، مدارس داوطلبی، سیستم باز آموزشی سطوح بالاتر از ابتدایی، مراکز آموزش اردوگاهی ویژه دختران جوان و غیره، همگی باید به طریق اصولی ارتقاء یابند. برنامه‌های آموزش غیررسمی که با حمایت دولت مرکزی در اکثر مناطق کشور به اجرا درآمدند، با کوله‌باری از شکست و موفقیت توأم بوده است. اگر چه این برنامه‌ها به گونه‌ای مؤثر و کارآمد به اجرا درمی‌آمد، اما به گونه‌ای که انتظار می‌رفت در سطح ایالتی بدون نتیجه ماند. اگر نه، دههٔ اخیر می‌بایست شاهد به روی کار آمدن مدل‌هایی متناوب در اجرای برنامه‌های آموزشی می‌بود. سیستم باز یادگیری (OLS) بخش مهمی از فعالیت‌های آموزش همگانی را به خود

اختصاص داده است. سیستم مذکور در جهت تدارک امکانات آموزشی اولیه و برآوردن نیاز آن عده از افرادی که از ادامه آموزش در نظام آموزش تمام وقت محروم مانده و همچنین جهت برقراری تعادل در روند آموزش تقویت گردیده و مورد حمایت دولت قرار گرفته است. با این هدف که مراکز شغلی و آکادمیک بیشتری را تحت پوشش قرار داده و از دانش آموزان بیشتری در هر دو بخش آموزش عادی و بزرگسالان حمایت به عمل آورد.

طرح برقراری مشارکت میان بخش‌های عمومی و خصوصی

عملیات اجرایی برنامه‌های آموزشی کشور هندوستان چنان عظیم و طاقت‌فرسا است که نمی‌توان از بخش عمومی انتظار داشت تا به برآوردن نیازهای روزافزون آموزشی جامعه مبادرت نماید. اگر چه فعالیت‌های آموزشی کشور همواره با ابتکارات بخش خصوصی همراه بوده اما به‌گونه‌ای که پیداست دولت قادر به بهره‌برداری صحیح از این ابتکارات نبوده است که در این خصوص باید راه چاره‌ای اندیشیده شود. ناگفته نماند که بخش خصوصی نه تنها از لحاظ تأمین نیروهای متخصص و از طریق ارائه مدیریت کارآمد و توسعه ابزارهای آموزشی به بهبود کیفیت آموزش کشور کمک می‌نماید. در حال حاضر جهت بالابردن منحنی ابتکارات خصوصی در آموزش ابتدایی سعی شده است تا در سطح نهادهای آموزشی و نحوه اجرای برنامه‌های آموزشی تعاون و تقارب نزدیکی برقرار گردد.

طرح برجسته‌ترسازی نقش سازمان‌های غیردولتی (

(NGOS

همانگونه که اشاره شد سازمان‌های غیردولتی به عنوان شرکای دولت به حمایت از آن در جهت نیل هدف "آموزش همگانی (EFA)" مبادرت می‌نمایند. از این روی به ویژه طی سال‌های اخیر دولت

هندوستان تصمیم دارد تا به ارتقای نقش این سازمان‌ها در کلیه سطوح اجتماعی مبادرت نماید. هدف اصلی اتخاذ چنین سیاستی گسترش مشارکت عمومی در برنامه‌های آموزش همگانی و کاستن بار سنگین تقبل هزینه‌های آن است. از اینرو نقش NGOs در برنامه‌های توسعه آموزشی برجسته‌تر شده و دامنه فعالیت آن‌ها به هدایت برنامه‌های NFE و اجرای بخشی از طرح‌های آزمایشی ابداعی در مدارس کشور منتهی گردیده است. تلاش دولت هند بر این است تا در کنار ادامه برنامه‌های فعلی، بخش‌های شایسته و صلاحیت‌دار NGOs را شناسایی نموده و به اعطای نقش‌های برجسته‌تر به این سازمان‌ها در جهت همکاری با عاملین دولتی مبادرت نماید.

طرح ملی ارائه آموزش همگانی (ساروا شیکشا ابهیان)

همکاری بخش‌های خصوصی در اجرای این طرح مشهود می‌باشد. طرح مذکور از طریق اجرای سیاست‌های ویژه‌ای سعی در ملی‌سازی برنامه‌های آموزش ابتدایی در کشور دارد. از جمله مهم‌ترین فعالیت‌های تحت پوشش طرح ساروا شیکشا ابهیان می‌توان به اجرای سیاست تمرکززدایی آموزشی، سرمایه‌گذاری‌های ماندگار، هزینه بر روی استراتژی‌های مؤثر ملی‌سازی، طراحی فنون آموزشی کارآمد، اجرای طرح‌های آموزشی مختص دختران و گروه‌های مرزی و اقلیتهای قومی اشاره نمود.

آموزش استثنایی

اهداف آموزشی مراکز آموزش استثنایی

از جمله مهمترین اهداف آموزشی مراکز آموزش استثنایی می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- تلفیق آموزش کودکان استثنایی در کنار کودکان عادی
- تجهیز مدارس ویژه متناسب با نیازهای ویژه کودکان استثنایی

- تشویق و ترغیب نهادهای اداری، معلمان و افسار مختلف جامعه جهت مشارکت آموزش استثنایی

تعداد کل دانش آموزان استثنایی

طبق آخرین آمار بدست آمده طی سال ۱۹۹۴ تعداد کل دانش آموزان استثنایی کشور بر ۳۵۰۰۰ دانش آموز و تعداد مدارس استثنایی نیز بر بیش از ۹۰۰۰ مدرسه بالغ می‌گردد. این درحالیست که تعداد دانش آموزان با استعداد بر ۱۲۰۰۰۰۰ نفر و تعداد مدارس استعدادهای درخشان نیز بر ۳۴۰ مدرسه بالغ می‌گردد. گفتنی است که تنها ۱۲ درصد از دانش آموزان استثنایی کشور تحت پوشش خدمات آموزشی مدارس عادی قرار گرفته اند.

آموزش معلمان

مدرک مورد نیاز جهت تدریس در سطوح مختلف آموزشی

مقطع آموزش پیش دبستانی: از جمله مهمترین شرایط لازمه جهت تدریس در مراکز آموزش پیش دبستانی می‌توان به قبولی در آزمون مقطع متوسطه یا دوره دوم متوسطه (گذراندن ۱۰ تا ۱۲ سال تحصیلی) و گذراندن دوره آموزشی ۱-۲ ساله اشاره نمود. این درحالیست که در برخی از دانشگاهها آزمون ورودی جهت ورود به دوره کارشناسی آموزش از فارغ التحصیلان مقطع کارشناسی به عمل می‌آید.

سطح اول: حداقل شرایط لازم جهت تدریس در سطح ۱ آموزش گذراندن دوره آموزشی ۱۰ تا ۱۲ ساله یا قبولی در آزمون مقطع متوسطه و گذراندن دوره آموزشی ۴ ساله در رشته آموزش ابتدایی است.

سطح دوم: حداقل شرایط لازم جهت تدریس در دوره دوم ابتدایی و متوسطه (پایه ۱۲-۶) فارغ التحصیلی از دانشگاه در رشته‌های علوم، علوم اجتماعی، علوم انسانی، تجارت و کشاورزی و گذراندن دوره آموزشی ۱ ساله می‌باشد.

مواد آموزشی

از جمله مهمترین مواد آموزشی مراکز آموزش معلمان می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- ۱- واحدهای پایه (۲۰٪) : آموزش تاریخچه هند - روانشناسی آموزش
- ۲- واحدهای تخصصی (۳۰٪) : آموزش زبان (زبان مادری و زبان انگلیسی) - آموزش ریاضی - آموزش علوم طبیعی - آموزش علوم انسانی - آموزش بهداشت و تربیت بدنی - آموزش هنر - آموزش عملی

- ۳- واحدهای تخصصی فوق العاده (۱۰٪) : آموزش علوم / آموزش علوم اجتماعی و گزینش یکی از دروس آموزش بزرگسالان، آموزش غیر رسمی، آموزش اجتماعی، آموزش قبایل، آموزش کلاس چندپایه، جمعیت شناسی، آموزش استثنایی، تکنولوژی آموزشی
- ۴- واحدهای کارورزی (۴۰٪) : کار عملی - مشارکت در آموزش (در کلاسهای ابتدایی و دوره دوم ابتدایی)

مدت زمان تدریس

- ۱/۴ در صد از معلمان ۳۱ تا ۳۵ ساعت در هفته
- بیش از ۱/۴ درصد نزدیک به ۳۶ ساعت در هفته
- ۱/۲ درصد نزدیک به ۳۱ تا ۴۰ ساعت در هفته (در دوره دوم ابتدایی)
- ۱۲ درصد بیشتر از ۴۰ ساعت در هفته (در دوره دوم ابتدایی)

دوره های آموزش ضمن خدمت

برنامه های آموزش ضمن خدمت خود از دوره های آموزشی به شرح ذیل متشکل می گردد:

دوره ۱ آموزش ضمن خدمت با عنوان PMOST که از سال ۱۹۸۶ در قالب برنامه‌های توجیهی برای معلمان مدارس ابتدایی و متوسطه برگزار می‌گردد.

دوره ۲ آموزش ضمن خدمت با عنوان SOPT که از سال ۹۴-۱۹۹۳ در قالب دوره‌هایی تحت عنوان برنامه توجیهی ویژه معلمان دوره ابتدایی برگزار می‌گردد.

اهداف آموزشی

از جمله مهمترین اهداف آموزشی دوره‌های آموزش ضمن خدمت می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱- ترغیب معلمان در جهت توجه به علائق آموزشی، دانش آموزان بهره‌گیری از سیاست آموزش

فراگیر و انجام تحقیقات کاربردی

۲- ارتقاء سطح کیفی آموزش ابتدایی جهت تعیین حداقل سطح یادگیری (MLLS)

۳- آموزش و تشویق معلمان به اتخاذ متدهای آموزشی کودک محور

نسبت تعداد معلمان به دانش آموزان مقاطع مختلف تحصیلی طی سالهای ۲۰۰۱-۱۹۵۱

سال تحصیلی	مقطع آموزش ابتدایی سطوح (I-V)	مقطع آموزش مقدماتی متوسطه سطوح (VI-VIII)	مقطع آموزش تکمیلی متوسطه
۱۹۵۰-۵۱	۱/۲۴	۱/۲۰	۱/۲۱
۱۹۶۰-۶۱	۱/۳۶	۱/۳۱	۱/۲۵
۱۹۷۰-۷۱	۱/۳۹	۱/۳۲	۱/۲۵
۱۹۸۰-۸۱	۱/۳۸	۱/۳۳	۱/۲۷
۱۹۹۰-۹۱	۱/۴۳	۱/۳۷	۱/۳۱
۱۹۹۵-۹۶	۱/۴۳	۱/۳۷	۱/۳۲
۱۹۹۶-۹۷	۱/۴۵	۱/۳۸	۱/۳۳
۱۹۹۷-۹۸	۱/۴۲	۱/۳۷	۱/۳۱
۱۹۹۸-۹۹	۱/۴۲	۱/۳۷	۱/۳۱
۱۹۹۹-۲۰۰۰	۱/۴۳	۱/۳۸	۱/۳۲
۲۰۰۰-۲۰۰۱	۱/۴۳	۱/۳۸	۱/۳۲

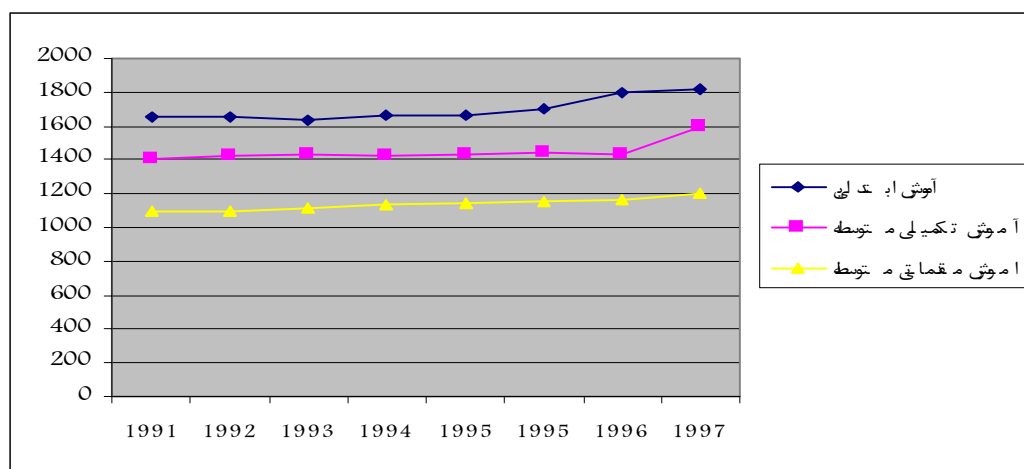

نرخ حضور معلمان

طی چندین سال اخیر بیش از ۲ میلیون معلم در دوره‌های آموزشی ضمن خدمت حضور یافته‌اند. لازم به ذکر است که از این تعداد بالغ بر ۱/۸ میلیون نفر در دوره آموزشی ۱ (طی سال‌های ۱۹۹۰-۱۹۸۶) و در حدود ۴۵۰۰۰۰ نفر در دوره آموزشی ۲ (طی سال‌های ۱۹۹۴-۱۹۸۳) حضور یافته‌اند.

نرخ رشد تعداد معلمان مقاطع مختلف آموزشی بر مبنای ۱۰۰۰ طی دهه ۱۹۹۰

تعداد معلمان مدارس مقاطع مختلف آموزشی (طی سالهای ۲۰۰۱-۱۹۵۱ و بر مبنای جنسیت)

سال تحصیلی	مقطع آموزش ابتدایی			مقطع آموزش مقدماتی متوسطه			مقطع آموزش تکمیلی متوسطه		
	تعداد کل	دانش آموزان دختر	دانش آموزان پسر	تعداد کل	دانش آموزان دختر	دانش آموزان پسر	تعداد کل	دانش آموزان دختر	دانش آموزان پسر
۱۹۵۰-۵۱	۵۳۸	۸۲	۴۵۶	۷۳	۱۳	۸۶	۱۰۷	۲۰	۱۲۷
۱۹۵۵-۵۶	۶۹۱	۱۱۷	۵۷۴	۱۳۲	۱۹	۱۵۱	۱۵۵	۳۵	۱۹۰
۱۹۶۰-۶۱	۷۴۲	۱۲۷	۶۱۵	۲۶۲	۸۳	۳۴۵	۲۳۴	۶۲	۲۹۶
۱۹۶۵-۶۶	۹۴۴	۱۸۰	۷۶۴	۳۸۹	۱۳۹	۵۲۸	۳۶۸	۱۱۱	۴۷۹
۱۹۷۰-۷۱	۱۰۶۰	۲۲۵	۸۳۵	۴۶۳	۱۷۵	۶۳۸	۴۷۴	۱۵۵	۶۲۹
۱۹۷۵-۷۶	۱۲۴۸	۲۸۳	۹۵۵	۵۵۴	۲۲۴	۷۷۸	۵۵۹	۲۰۰	۷۵۹
۱۹۸۰-۸۱	۱۳۶۳	۳۴۲	۱۰۲۱	۵۹۸	۲۵۳	۸۵۱	۶۶۹	۲۵۷	۹۲۶
۱۹۸۵-۸۶	۱۴۹۶	۴۰۲	۱۰۹۴	۶۶۳	۳۰۵	۹۶۸	۷۹۳	۳۳۹	۱۱۳۲
۱۹۹۰-۹۱	۱۶۱۶	۴۷۳	۱۱۴۳	۷۱۷	۳۵۶	۱۰۷۳	۹۱۷	۴۱۷	۱۳۳۴
۱۹۹۱-۹۲	۱۶۴۴	۴۹۲	۱۱۵۲	۷۱۴	۳۶۵	۱۰۷۹	۹۳۱	۴۵۰	۱۳۸۱
۱۹۹۲-۹۳	۱۶۵۱	۵۱۴	۱۱۳۷	۷۰۹	۳۷۶	۱۰۵۸	۹۴۱	۴۵۴	۱۳۹۵
۱۹۹۳-۹۴	۱۶۲۳	۵۱۳	۱۱۱۰	۷۲۳	۴۰۶	۱۱۲۴	۹۵۳	۴۹۲	۱۴۴۵
۱۹۹۴-۹۵	۱۶۸۸	۵۳۱	۱۱۵۷	۷۴۶	۴۱۰	۱۱۵۶	۹۸۶	۴۹۵	۱۴۸۱
۱۹۹۵-۹۶	۱۷۳۴	۵۵۸	۱۱۷۶	۷۵۸	۴۲۴	۱۱۸۲	۱۰۳۰	۵۱۹	۱۵۴۹
۱۹۹۶-۹۷	۱۷۹۰	۵۸۵	۱۲۰۵	۷۶۸	۴۲۸	۱۱۹۶	۱۰۰۳	۵۳۹	۱۵۴۲
۱۹۹۷-۹۸	۱۸۷۲	۶۴۳	۱۲۲۹	۷۷۵	۴۳۷	۱۲۱۲	۹۸۵	۵۳۶	۱۵۲۱
۱۹۹۸-۹۹	۱۹۰۴	۶۵۸	۱۲۴۶	۸۱۴	۴۶۴	۱۲۷۸	۱۱۶۸	۵۷۹	۱۷۴۷
۱۹۹۹-۲۰۰۰	۱۹۱۹	۶۸۳	۱۲۳۶	۸۲۹	۴۶۹	۱۲۹۸	۱۱۴۲	۵۷۸	۱۷۲۰
۲۰۰۰-۲۰۰۱	۱۸۹۶	۶۷۵	۱۲۲۱	۸۲۰	۵۰۶	۱۳۲۶	۱۱۸۴	۵۷۷	۱۷۶۱

نسبت تعداد معلمان زن مقاطع مختلف آموزشی به ازای هر ۱۰۰ معلم مرد طی سالهای ۲۰۰۱-۱۹۵۱

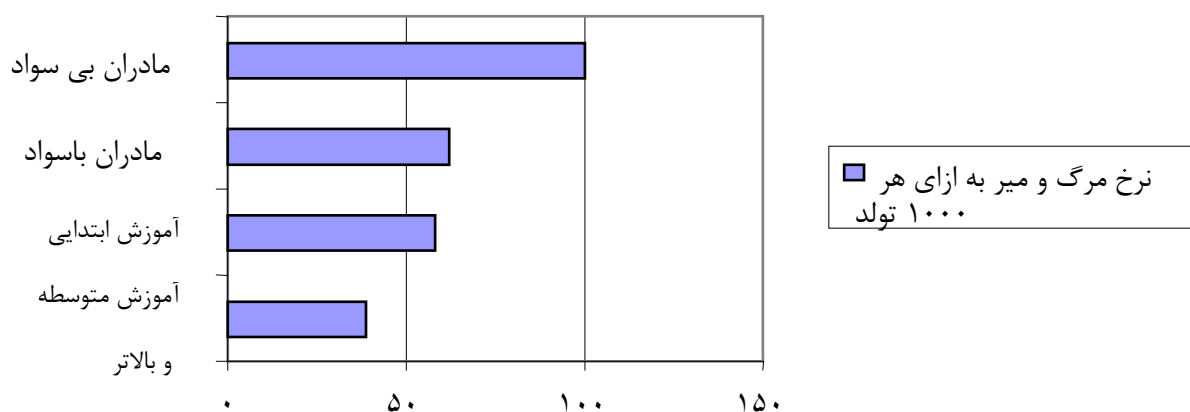
سال تحصیلی	مقطع آموزش ابتدایی	مقطع آموزش مقدماتی متوسطه	مقطع آموزش تکمیلی متوسطه
۱۹۵۰-۵۱	۲۰	۱۸	۱۹
۱۹۶۰-۶۱	۲۱	۳۲	۲۷
۱۹۷۰-۷۱	۲۷	۳۸	۳۳
۱۹۸۰-۸۱	۳۳	۴۲	۳۸
۱۹۹۰-۹۱	۴۱	۵۰	۴۶
۱۹۹۵-۹۶	۴۳	۵۱	۴۸
۱۹۹۶-۹۷	۴۵	۵۳	۴۸
۱۹۹۷-۹۸	۴۶	۵۶	۵۲
۱۹۹۸-۹۹	۴۶	۵۵	۵۰
۱۹۹۹-۲۰۰۰	۴۷	۵۶	۵۰
۲۰۰۰-۲۰۰۱	۴۹	۵۵	۵۴
۱۹۵۰-۵۱	۵۲	۵۶	۵۴
۱۹۶۰-۶۱	۵۳	۵۷	۵۰
۱۹۷۰-۷۱	۵۵	۵۷	۵۱
۱۹۸۰-۸۱	۵۵	۶۲	۴۹

آموزش زنان

طرح آموزش همگانی زنان در کشور هندوستان توسط ویکتوریا ولکوف در اکتبر ۱۹۹۸ به مورد اجرا گذارده شد. با وجودیکه دولت هندوستان به تلاش زیادی در ارائه برنامه‌های آموزش همگانی مبادرت نموده، اما با این حال، زنان هندوستان از لحاظ میزان سواد در سطح بسیار پائینی قرار دارند. به نحوی که طی سال ۱۹۹۱، از تعداد ۳۳۰ میلیون زن رده‌های سنی ۷ سال و بالاتر، تنها ۴۰ درصد از سواد خواندن

و نوشتن برخوردار بودند. و این بدین معنی است که در حال حاضر ۲۲۰ میلیون زن بی‌سواد در کشور هندوستان وجود دارد. گفتنی است که سطح پائین سواد زنان هندی نه تنها بر زندگی زنان این جامعه، بلکه بر خانواده آنها و وضع اقتصادی جامعه نیز تأثیر منفی گذارده است. مطالعات بعمل آمده در این زمینه، نشان می‌دهد آندسته از زنانی که از توانایی خواندن و نوشتن برخوردار نمی‌باشند در مقایسه با سایر زنان از استعداد باروری (حاملگی) و میزان مرگ و میر بالاتری برخوردار می‌باشند. آنها همچنین از شرایط تغذیه‌ای و درآمد پائینی برخوردار بوده و در مقایسه با سایر زنان جامعه (زنان خانه‌دار) از استقلال فردی کمتری بهره‌مند می‌باشند.

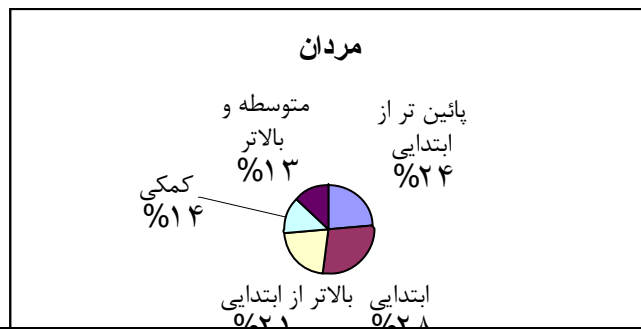
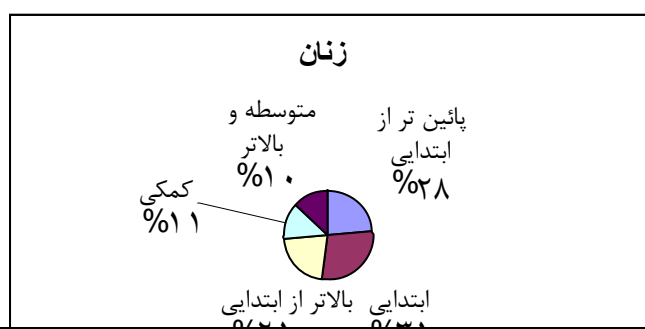
تأثیر سطح سواد مادران در میزان مرگ و میر نوزادان

جدول فوق نشان می‌دهد که نرخ مرگ و میر نوزادان با سطح آموزش و سواد مادران در ارتباط مستقیمی بوده و بعلاوه، کم بودن تعداد جمعیت باسواد نیز مانع بزرگی در جهت رشد اقتصادی جامعه تلقی می‌گردد. اگر چه نرخ سواد در کشور هندوستان در سطح پائینی قرار دارد، اما طی چند دهه اخیر هر دو جنس (مرد و زن) از لحاظ آموزشی پیشرفت محسوسی داشته‌اند. طی سال ۱۹۷۱، تنها ۲۲ درصد زنان و ۴۶ درصد از مردان هندی از نعمت سواد برخوردار بودند. این در حالی است که طی سال ۱۹۹۱، ۳۹

درصد از زنان و ۴۶ درصد از مردان با سواد گردیدند. (شکل ۲) از این روی ظرف مدت ۲۰ سال، نرخ زنان آموزش دیده به طور چشمگیری افزایش یافت. با وجود پیشرفت زمانی در آموزش همچنان اختلاف فاحشی میان زنان و مردان باسواد، مشاهده می‌گردد. گفتنی است که این اختلاف جنسی از سال ۱۹۸۱ رو به کاهش گذارده است. اما با این حال در برخی ایالات نیز این اختلاف جنسی روبه گسترش بوده است. در بخش‌های مختلف شهری و روستایی، تفاوت شگفت‌آوری در سطح سواد و میزان رشد آن وجود دارد. طی سال ۱۹۹۱، نرخ رشد تحصیلی زنان جامعه شهری در مقایسه با زنان جامعه روستایی به دو برابر افزایش یافت. طی سال ۱۹۹۳ این میزان، در جامعه شهری به ۶۴ درصد و در جامعه روستایی به ۳۱ درصد بالغ گردید. سطوح آموزشی در ایالت‌های مختلف کشور هندوستان متفاوت می‌باشد، طبق آخرین آمار به دست آمده طی سال ۱۹۹۱، ۸۶ درصد از زنان ایالات کوالا از نعمت سواد برخوردار بوده و از بالاترین نرخ رشد تحصیلی در کشور برخوردار می‌باشند. ایالت منروام نیز با برخورداری از ۷۹ درصد زن باسواد، دومین رتبه را به خود اختصاص داده است. دو ایالت بیهار و آتار نیز با کمتر از ۳۰ درصد زن باسواد از نرخ رشد تحصیلی پائینی برخوردار می‌باشند. این دو ایالت مذکور، رویهم‌رفته از ۶۳ میلیون زن باسواد برخوردار می‌باشند. گفتنی است که این سطح سواد به حد زیادی با موفقیت زنان در جامعه، در ارتباط می‌باشد. در ایالت کرالا میزان مرگ و میر نوزادان کمتر بوده و انتظارات زندگی نیز در سطح بالاتری قرار دارد. برعکس ایالت کرالا، ۲ ایالت آتار و بیهار از پائین‌ترین سطح انتظارات برخوردارند. در کل مناطق کشور از لحاظ شهری یا روستایی از تفاوت‌های زیادی در سطح آموزش و سواد زنان برخوردار می‌باشند. در ۶ ایالت از ۲۴ ایالت کشور تنها ۲۵ درصد از زنان روستایی از نعمت سواد برخوردار می‌باشند. در ایالت راجستان، کمتر از ۱۲ درصد از زنان روستایی باسواد می‌باشند.

نرخ جمعیت زنان و مردان با سواد (طی سال ۱۹۹۱)

طبق آخرین تحقیقات به عمل آمده از هر ۵ دختر هندی ۳ نفر و از هر ۵ پسر هندی ۴ نفر در مدارس حضور می‌یابند. اگر چه نرخ رشد سواد در کشور هندوستان پائین می‌باشد اما تلاش همه جانبه‌ای در ترغیب دختران جهت حضور در کلاسهای درس، صورت گرفته است. طی سالهای ۱۹۹۲ و ۱۹۹۳، ۷۵ درصد از پسران و ۶۸ درصد از دختران رده‌های سنی ۶ الی ۸ سال در مدارس حضور می‌یافتند. در شش ایالت مختلف کشور نیز بالغ بر ۸۵ درصد از دختران رده‌های سنی ۶ الی ۱۴ سال در مدارس حضور یافتند. سطح سواد مردان نیز در این ایالات سیر صعودی داشته است، به گونه‌ای که این میزان، گاهی فراتر از میانگین ملی بوده است. در کلیه این ایالات کشور، به استثنای ایالات بیهار، راجستان و آتارپرداش بیش از نیمی از دختران رده‌های سنی ۶ الی ۱۴ سال در مدارس حضور یافتند. نرخ نام‌نویسی دختران و پسران در کلاسها، در ایالت بیهار در پائین‌ترین سطح قرار داشته و ۳۸ درصد از دختران و ۶۴ درصد از پسران در مدارس حضور یافتند. مشکل عمده‌ای که متوجه هر دو جنس می‌باشد اینست که اگر دانش‌آموزان در ابتدای سال جهت حضور در مدارس ثبت‌نام می‌نمایند اما برخی از آنان هرگز در کلاس‌های درس حضور نمی‌یابند. بر اساس برآورد، ۴۵ درصد از دختران و ۴۱ درصد از پسرانی که در کلاس‌های اول تا پنجم تحصیل می‌نمایند ترک تحصیل نموده‌اند. دختران اغلب به واسطه وظایف خانگی نظیر مراقبت از خواهر یا برادران کوچکتر، از حضور در کلاسها باز می‌مانند. علاوه بر این دخترانی که به سن بلوغ می‌رسند، اغلب به واسطه حفظ آبرو اجازه حضور در کلاسها را ندارند. اطلاعاتی که در این زمینه در دست است نشان می‌دهد که طی سال‌های ۹۹۲ و ۱۹۹۳ تنها ۵۵ درصد از دختران رده‌های سنی ۱۱ الی ۱۴ سال در مدارس حضور یافته‌اند و این در حالی است که این میزان برای پسران بر ۶۱ درصد بالغ می‌گردد.

نرخ ثبت نام دانش آموزان دختر مقاطع مختلف آموزشی به نسبت ثبت نام ۱۰۰ دانش آموز پسر

طی سالهای ۱۹۵۱-۲۰۰۱

سال تحصیلی	مقطع آموزش ابتدایی سطوح (I-V)	مقطع آموزش مقدماتی متوسطه سطوح (VI-VIII)	مقطع آموزش تکمیلی سطوح (IX-X) متوسطه
۱۹۵۰-۵۱	۳۹	۱۸	۱۶
۱۹۶۰-۶۱	۴۸	۳۲	۲۳
۱۹۷۰-۷۱	۶۰	۴۱	۳۵
۱۹۸۰-۸۱	۶۳	۴۹	۴۴
۱۹۹۰-۹۱	۷۱	۵۸	۵۰
۱۹۹۱-۹۲	۷۲	۶۲	۵۲
۱۹۹۲-۹۳	۷۲	۶۱	۵۱
۱۹۹۳-۹۴	۷۶	۶۶	۵۷
۱۹۹۴-۹۵	۷۵	۶۵	۵۷
۱۹۹۵-۹۶	۷۶	۶۵	۵۷
۱۹۹۶-۹۷	۷۷	۶۶	۵۹
۱۹۹۷-۹۸	۷۶	۶۷	۶۰
۱۹۹۸-۹۹	۷۷	۶۸	۶۲
۱۹۹۹-۲۰۰۰	۷۷	۶۸	۶۵
۲۰۰۰-۲۰۰۱	۷۸	۶۹	۶۳

نرخ ثبت نام دانش آموزان دختر به نسبت کل تعداد دانش آموزان

سال تحصیلی	مقطع آموزش ابتدایی سطوح (I-V)	مقطع آموزش متوسطه سطوح (VI-VIII)	مقطع آموزش عالی
۱۹۵۰-۵۱	۲۸,۱	۱۶,۱	۱۰,۰
۱۹۵۵-۵۶	۳۰,۵	۲۰,۸	۱۴,۶
۱۹۶۰-۶۱	۳۲,۶	۲۳,۹	۱۶,۰
۱۹۶۵-۶۶	۳۶,۲	۲۶,۷	۲۰,۴
۱۹۷۰-۷۱	۳۷,۱	۲۹,۳	۲۰,۰
۱۹۷۵-۷۶	۳۸,۱	۳۱,۳	۲۳,۲
۱۹۸۰-۸۱	۳۸,۶	۳۲,۹	۲۶,۷
۱۹۸۵-۸۶	۴۰,۳	۳۵,۶	۳۳,۰
۱۹۹۰-۹۱	۴۱,۵	۳۶,۷	۳۳,۳
۱۹۹۱-۹۲	۴۱,۹	۳۸,۲	۳۲,۳
۱۹۹۲-۹۳	۴۲,۶	۳۸,۸	۳۳,۲
۱۹۹۳-۹۴	۴۲,۷	۳۹,۱	۳۳,۵
۱۹۹۴-۹۵	۴۲,۹	۳۹,۳	۳۴,۰
۱۹۹۵-۹۶	۴۳,۱	۳۹,۵	۳۷,۲
۱۹۹۶-۹۷	۴۳,۴	۳۹,۸	۳۸,۲
۱۹۹۷-۹۸	۴۳,۶	۴۰,۱	۳۴,۸
۱۹۹۸-۹۹	۴۳,۵	۴۰,۵	۳۸,۸
۱۹۹۹-۲۰۰۰	۴۳,۶	۴۰,۴	۳۹,۹
۲۰۰۰-۲۰۰۱	۴۳,۷	۴۰,۹	۳۶,۹

آموزش همگانی

تعاون در آموزش همگانی

از چند بعد می‌توان همکاری‌های بخش‌های مختلف آموزش همگانی EFA را مورد ارزیابی قرار داد. اگر بخواهیم از زاویه اجرای برنامه‌های ملی به آن نگاه بیندازیم، روابط میان دولت مرکزی و دولت‌های ایالتی و همچنین روابط نهادهای دولتی و غیر دولتی در آن جلوه‌گر می‌گردد. در بعدی دیگر می‌توان به رابطه دولت و سرمایه‌گذاران بین‌المللی اشاره نمود. همچنین در این مورد باید نقش نهادهای ملی (همانند NCERT و NIEP) در گسترش حمایت تکنولوژیکی از ابتکارات آموزش همگانی EFA را مد نظر داشت.

همکاری دولت و اعضاء خصوصی در احداث مدارس ابتدایی

دولت مرکزی و دولت‌های ایالتی که مشترکاً مسؤولیت تدارک خدمات آموزش همگانی را عهده دار می‌باشند، بر طبق وکالت‌نامه‌ای متعهد شده‌اند که تسهیلات آموزش رایگان برای کلیه کودکان تا سن ۱۴ سالگی فراهم گردد. با توجه به نکات قید شده، اقدامات به‌عمل آمده از ایالتی به ایالت دیگر بازتاب متفاوتی داشته‌است. روی هم‌رفته برای مدیریت آموزشی مدارس ابتدایی ۴_ ترتیب متفاوت وجود دارد. در دسته اول آنهایی قرار دارند که کاملاً از طریق دولت‌های ایالتی تأمین می‌گردد. در دومین رده که همانند اول از وسعت بی‌حد و حصری برخوردار می‌باشند. آن دسته از مدارس هستند که توسط اعضاء خودمختار محلی (همانند پانچایاتی راج و مناطق روستایی) و یا از طریق بنگاه‌های شهری (در مناطق شهرنشین) تأمین اعتبار می‌گردند. این دسته نیز از حمایت‌های قابل ملاحظه دولت برخوردار می‌باشند. ردیف چهارم سهم اندکی از مدارس را به خود اختصاص می‌دهند. این دسته از مدارس نیز همانند دسته سوم توسط بخش خصوصی اداره می‌گردد. با این تفاوت که از هیچ‌گونه کمک مالی دولت برخوردار نمی‌باشند. در این

بخش وجوه مورد نیاز از طریق اخذ شهریه تحصیلی از دانش‌آموزان و کمک‌های آزاد مردمی تأمین اعتبار می‌گردند. طی سال‌های اخیر به تعداد خانواده‌هایی که در توسعه برنامه‌های آموزش ابتدایی سهیم بوده‌اند، اضافه شده است. این مورد به‌ویژه در خصوص مناطق شهری از رونق فراوانی برخوردار بوده است.

نقش سازمانهای غیردولتی

سازمانهای غیردولتی نیز که اغلب با گروه‌های داوطلب سروکار دارند، در برنامه‌های آموزش همگانی مشارکت می‌نمایند. به‌عنوان مثال، تعداد قابل‌ملاحظه‌ای از این سازمان‌ها به تدارک نیازهای آموزش آن‌دسته از کودکانی که در مدارس حضور ندارند، مبادرت می‌نمایند. این سازمان‌ها اغلب مناطقی که از لحاظ اجتماعی - اقتصادی عقب‌افتاده محسوب شده و مناطق حاشیه‌ای و آموزش دختران تأکید فراوان داشته‌اند. اکثریت قریب به اتفاق سازمان‌های داوطلب درصدد تدارک بهداشت و تغذیه مناسب برای کودکان مشغول به کار و آن‌دسته از کودکانی که در مناطق محروم شهری زندگی می‌کنند، برآمده‌اند. دولت نیز آنها را در امر سرمایه‌گذاری بر روی آموزش همگانی مبادرت می‌نماید. چندین سازمان نیز فعالیت دارند که به ارائه برنامه‌های ابداعی برای آموزش رسمی ابتدایی مبادرت می‌نمایند. مشارکت قابل‌ملاحظه‌ای در برنامه‌های آموزش بزرگسالان وجود داشته است.

حمایت بین‌المللی از آموزش همگانی

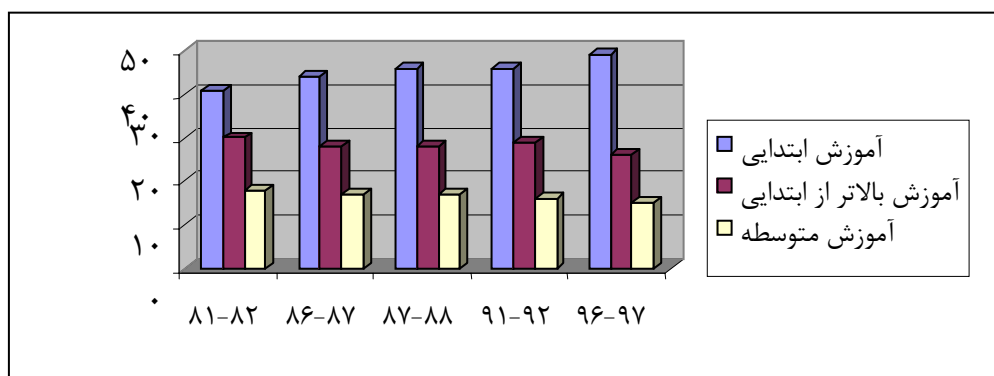
طی ۱۰ سال اخیر چندین برنامه آموزش با همکاری عاملین بین‌المللی به مورد اجرا گذارده شده است. نهادهای متعددی در این سیستم حمایتی دست داشته‌اند که بانک جهانی عمده‌ترین آن‌ها می‌باشد. کمک‌های دوجانبه‌ای نیز از طریق چندین مرکز، من جمله IVOS, NORAD, SIDI, DFID هلند و ژاپن، صورت گرفته است. پنج دفتر نمایندگی سازمان ملل نیز به همکاری با دولت هندوستان و دولت‌های ایالتی در جهت به‌رویی کارآوردن آموزش مبتنی بر اعضای جامعه، مبادرت نمودند. گفتنی است که

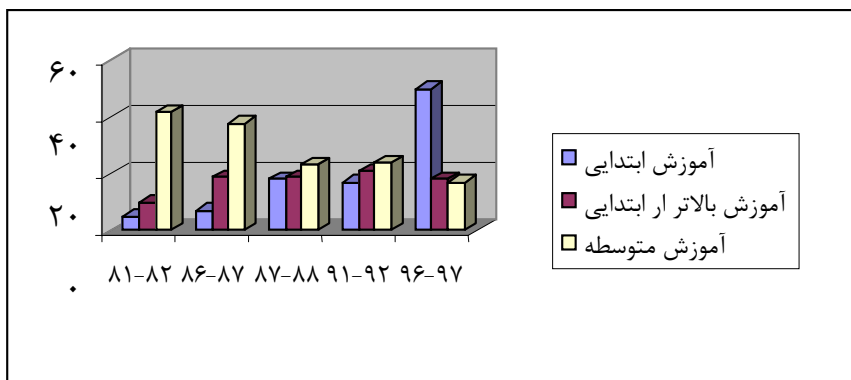
کمک‌های نهادهای مذکور همگی در قالب کمک‌های بلاعوض بوده و این در حالی است که در خصوص بانک جهانی این اعانه از طریق IDA و به صورت وام بلاعوض ارائه گردیده است.

سرمایه‌گذاری بر روی آموزش همگانی

مطابق بیانیه صادره قانون سیاست ملی طی سال‌های (۱۹۸۶، ۱۹۹۲) سرمایه‌گذاری آموزش از زمان اجرای طرح پنج ساله هشتم باید به ۶ درصد درآمد ملی بالغ گردد. در حال حاضر ۳/۸ درصد درآمد ناخالص ملی بر حوزه آموزش سرمایه‌گذاری می‌گردد. سهم آموزش ابتدایی از این درآمد در سطح پائینی قرارداد، به نحوی که با سه بار افزایش از ۰/۴۸٪ به ۱/۷ درصد طی پنج دهه اخیر بالغ گردیده است. علاوه بر این هزینه‌ای که از جانب سازمان‌های آموزشی بر حوزه آموزش اختصاص می‌یابد از ۰/۶۸ درصد طی سال ۱۹۵۱-۵۲ بر ۳/۴۱ درصد طی سال ۱۹۹۵-۹۶ افزایش یافته است. هزینه‌های آموزشی طی ۱۰ سال اخیر به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته است. این میزان از ۳۰۳۶۰ میلیون روپیه طی برنامه پنج ساله هفتم (۱۹۸۵-۹۵) بر ۷۴۴۳۰ میلیون روپیه طی برنامه پنج ساله هشتم (۱۹۹۲-۹۷) افزایش یافته است. هزینه‌ای که طی طرح پنج ساله نهم به آموزش اختصاص یافته، بر ۳/۹ درصد بودجه ناخالص ملی بالغ گردیده و این در واقع برخلاف تعهد اختصاصی ۶ درصد درآمد ناخالص ملی به این امر می‌باشد. کمک‌های مالی دولت مرکزی به طرح‌های عمده آموزشی نیز، با امید برقراری اتحاد هرچه بیشتر میان دولت‌های ایالتی و دولت مرکزی به روند صعودی خود ادامه می‌دهد. جدول ذیل به ارائه اطلاعاتی در خصوص آموزش ابتدایی و سرمایه‌گذاری بر روی آن به عنوان درصدی از هزینه رایج ملی مبادرت می‌نماید:

نسبت هزینه بخش‌های مختلف آموزشی (مرکزی و ایالتی)

نسبت هزینه بخش‌های مختلف آموزشی (مرکزی)

نرخ هزینه‌های آموزش مقدماتی و آموزش ابتدایی

سال	هزینه رایج عمومی به عنوان درصدی از کل هزینه‌های عمومی بر روی آموزش		هزینه رایج عمومی به عنوان درصدی از درآمدها خالص ملی	
	بر روی آموزش ابتدایی کلاسهای (۱-۵)	بر روی آموزش ابتدایی کلاسهای (۱-۸)	آموزش ابتدایی (۱-۵)	آموزش ابتدایی (۱-۸)
۱۹۹۰	۳۴/۳۰	۴۶/۳۰	۱/۲۵	۱/۶۹
۱۹۹۱	۳۴/۲۲	۴۶/۳۰	۱/۱۸	۱/۶۰
۱۹۹۲	۳۳/۶۹	۴۵/۲۰	۱/۱۴	۱/۵۳
۱۹۹۳	۳۴/۲۰	۴۶/۲۰	۱/۰۲	۱/۳۸
۱۹۹۴	۳۴/۰۵	۴۶/۴۰	۱/۰۰	۱/۳۶
۱۹۹۵	۳۵/۳۰	۴۸/۵۰	۱/۰۵	۱/۴۴
۱۹۹۶	۳۶/۵۰	۵۰/۱۰	۱/۰۵	۱/۴۴
۱۹۹۷	۳۷/۱	۵۰/۴	۱/۰۸	۱/۴۷

طی ۱۹۹۰ سهم طرح‌های مرکزی آموزش افزایش چشمگیری داشته است. طی طرح پنج ساله هفتم که در سال ۱۹۹۰ خاتمه یافت، سهم آموزش ابتدایی بر ۳۸ درصد بالغ گردیده و این درحالی است که طی طرح پنج ساله هشتم، این مقدار به ۴۹ درصد افزایش یافته است از جمله عواملی که طی سال‌های

اخیر به آشفستگی برنامه‌ریزی‌های هزینه‌ای در حوزه آموزش منجر گردیده، می‌توان به افزایش تدریجی سهم آموزش ابتدایی در مقایسه با آموزش مقدماتی و تکمیلی متوسطه اشاره نمود. تغییر دیگری که در روند هزینه‌های آموزش ابتدایی صورت گرفته است، افزایش تدریجی هزینه‌های آموزشی طی دهه ۱۹۹۰ می‌باشد. این میزان از ۷/۵ درصد طی سال ۱۹۹۰-۹۱ به ۲۴/۱ درصد طی سال ۹۶-۹۷ افزایش یافته است. هزینه‌های اختصاص یافته به حوزه آموزش این اجازه را به دولت مرکزی و دولت‌های ایالتی می‌دهند تا بر روی فعالیت‌های توسعه‌ای همانند توسعه زیرسازی مدارس، استخدام معلمان جدید، فراهم‌آوری تسهیلات آموزشی، احداث بناهای ویژه پرسنل آموزشی و غیره سرمایه‌گذاری نمایند. گفتنی است که تاکنون آموزش ابتدایی از سرمایه‌گذاری‌های خارجی بی‌بهره بوده است. با وجودی که طی دهه ۱۹۹۰ شاهد چندین سرمایه‌گذاری خارجی بر روی پروژه‌های آموزش ابتدایی بوده‌ایم اما با این وجود سرمایه‌گذاری بیرونی بر روی آموزش ابتدایی کمتر از ۵ درصد هزینه‌های کل آموزشی را شامل می‌گردد.

کنش‌ها و موفقیت‌های حاصله

دهه اخیر اثری مثبت از خود در تاریخچه آموزش همگانی کشور هندوستان به یادگار گذارده است. اگرچه این قانون اساسی کشور است که به فراهم‌سازی آموزش رایگان و اجباری برای کودکان رده‌های سنی ۵ - ۱۴ سال تأکید دارد اما در این خصوص EFA با تلاشی که از خود نشان داد و طرح‌های که ارائه نمود، توانست تمامی نگاهها را معطوف خود سازد. تلاش‌های EFA به ویژه پس از پایه‌ریزی سیاست ملی طی سال ۱۹۸۶ اعمال اصلاحاتی چند در ساختار آن طی سال ۱۹۹۲ رنگ جدیدی به خود گرفت. در رأس قراردادن اولویت‌های آموزشی که به واسطه سیاست ملی طی سال ۱۹۸۶ مطرح گردید، طی دهه ۹۰ نیز از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار بود. این سیاست در جهت نیل به اهداف EFA به صورت اختصاص منابع بیشتر و تعیین استراتژی‌های جدید جلوه‌گر شد. اعلانیه جهانی آموزش همگانی که به سال ۱۹۹۰ در جومتین پی‌ریزی گردید، بدون شک به عنوان محرک عظیمی جهت تلاش ملی در نیل به

اهداف EFA مطرح بوده است. بیانیه جومتین که تأثیری مثبت در روند توسعه داخلی داشته است، این مورد را برجسته ساخت که باید به آموزش به عنوان حق طبیعی شهروندان نگریده شود. هندوستان از جمله معدود کشورهایی است که در آن (طی مرحله تثبیت ساختار متعادل) سهم آموزش از هزینه کل از روند صعودی برخوردار بوده است. موفقیت‌های آموزشی حاصله طی ۵ سال اخیر ناچیز نبوده است. به‌طور تخمینی ۹۵ درصد جمعیت روستایی کشور با تعداد ۸۲۶ هزار خانوار، به اختصاص یک کیلومتر از اراضی خود جهت احداث مدارس ابتدایی مبادرت نموده و بالغ بر ۸۵ درصد از این جمعیت به نسبت ۳ کیلومتر از مدارس مقدماتی و تکمیلی برخوردار بوده‌اند. در حال حاضر بیش از ۱۵۰ میلیون کودک در این کلاسها ثبت‌نام می‌نمایند. این میزان تقریباً ۹۰ درصد کودکانی را شامل می‌گردد که در گروه سنی ۶ الی ۱۴ قرار دارند. ارزیابی‌هایی که از نرخ رشد سواد به عمل آمده نشان می‌دهد که طی دهه ۹۰ پیشرفت عظیمی در روند سوادآموزی کشور صورت گرفته است. سیاست‌های آموزش همگانی، برنامه‌های ارتقاء آموزش همگانی و برنامه‌های آموزش دختران مناطق محروم، نیاز به مشارکت مردم در آموزش همگانی و تمرکززدایی از مدیریت آموزشی، از اهمیت خاصی طی این دوره برخوردار گردیدند. همچنین طی این دوره بود که عاملین تأمین‌کننده و بانک جهانی با هدف تسریع جهانی سازی آموزش همگانی، اقدام به سرمایه‌گذاری‌های بیشتر نمودند. علیرغم موفقیت‌های حاصله و جهت‌یابی مثبت اهداف طی سال‌های اخیر، همچنان مشکلات عمده‌ای چون اختلافات جنسی و تفاوت‌های حوزه‌ای و قبیله‌ای وجود دارد. بخش عمده‌ای از دانش‌آموزان به واسطه مواجهه با مشکلات اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی، عدم وجود مدارس، کمبود معلمین و شرایط نامطلوب آموزشی از حضور در مدارس اجتناب می‌ورزند. به نحوی که در حال حاضر بالغ بر ۲۰۰ میلیون نفر بی‌سواد در کشور وجود دارد. پیشرفتی که طی دهه ۹۰ صورت گرفته است، تلاش جهت برطرف نمودن مشکلات عمده و حرکت به سوی نیل به اهداف EFA را بیشتر نمایان می‌سازد با این حال کشور هندوستان آگاه است که جهت نیل به اوج موفقیت در اواخر قرن، لشکر عظیمی

از موانع در پیش رویش صف بسته‌اند. از این روی جهت پیروزی در این پیکار به منابع بیشتری نیازمند است.

نرخ آموزش همگانی طی دهه ۹۰ بر مبنای جنسیت و سطوح آموزشی

مقطع آموزش مقدماتی متوسطه			مقطع آموزش ابتدایی			سال تحصیلی
تعداد کل	دختران	پسران	تعداد کل	دختران	پسران	
۶۱/۳۵	۴۹/۶	۷۵/۱	۱۰۰/۲	۸۶/۹	۱۱۲/۸	۱۹۹۱-۹۲
۶۷/۵	۴۸/۹۴	۷۲/۵	۸۴/۶	۷۳/۴۶	۹۵	۱۹۹۲-۹۳
۶۲/۴	۵۲/۸	۷۰/۹	۹۰/۶	۸۱/۹	۹۸/۷	۱۹۹۶-۹۷
۵۷/۵۸	۴۹/۰۸	۶۵/۲۷	۹۲/۱۴	۸۲/۸۵	۱۰۰/۸۶	۱۹۹۸-۹۹
۵۸/۷۹	۴۹/۶۶	۶۷/۱۵	۹۴/۹۰	۸۵/۱۸	۱۰۴/۰۸	۱۹۹۹-۲۰۰۰

منبع: اداره آمار هند سال ۲۰۰۱

سیاست‌های آموزش همگانی

همزمان با اجرای پروژه‌های EFA (آموزش همگانی) طی دهه ۱۹۹۰، چارچوب جدیدی در روند توسعه آموزش همگانی در کشور به عرصه ظهور درآمد که از آن جمله می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱. سیاست آموزش جامع

از جمله مهم‌ترین اهداف سیاست جامع آموزش می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

برخورداری از دید کلی از آموزش بنیادی که در آن ارتباطی ناگسستنی میان آموزش پیش دبستانی، آموزش ابتدایی، آموزش غیر رسمی و آموزش بزرگسالان برقرار است. برقراری ارتباط ناگسستنی میان آموزش و برنامه‌های رفاهی و فوق برنامه ملی، از قبیل تأمین تغذیه و بهداشت، احداث مراکز تفریحی و سرگرمی، تأمین ملی خانواده‌های کم‌درآمد و آموزش مهارت‌های زندگی به کودکان.

۲. همکاری سازمان‌های مختلف با مراکز آموزش ابتدایی

۳. تمرکز زدایی آموزشی

اجرای سیاست تمرکززدایی از طرح‌های عمده و برنامه‌ریزی‌های مختلف EFA و اجرای آن، از جمله استراتژی‌های مهم آموزشی کشور بوده است. که از جمله خصوصیات بارز آن می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- تغییر مراکز طرح‌ریزی آموزشی از ایالت‌ها به مناطق و حوزه‌های کوچک
- افزایش نرخ مشارکت مردم جامعه در اجرای برنامه‌های آموزشی
- سهیم نمودن نهادهای پانچایاتی‌راج و اعضاء شهری در برنامه‌ریزی و مدیریت آموزشی

۴. سیاست گسترش دسترسی مناطق محروم به برنامه‌های

آموزشی

از آنجاییکه برخی از مناطق دورافتاده و برخی گروه‌های اجتماعی و فرهنگی کشور از برنامه‌های آموزش بنیادی به دور مانده‌اند. از این روی جهت کسب اطمینان دسترس همگانی به مدارس و فراهم‌آوری شرایط و تسهیلات جهت حضور کودکان در مراکز آموزشی سیاست گسترش دسترسی همگانی به برنامه‌های آموزشی به مورد اجرا درآمد که از جمله مهم‌ترین مفاد آن می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- مطالعه و بررسی وضعیت اجتماعی، آموزشی و اقتصادی خانواده‌ها
- بازبینی وضعیت آموزشی گروه‌های خاص فرهنگی و اجتماعی

- ایجاد اردوگاه‌های سکونتی به عنوان مدارس سیار، احداث آموزشگاه‌هایی برای گروه‌های خاص اجتماع نظیر دختران مناطق دور افتاده روستایی و تدارک برنامه‌های آموزشی غیر رسمی

- حمایت از پروژه‌های آزمایشی و ابداعی که توسط گروه‌های داوطلب مردمی به مورد اجراء گذارده می‌شود

لازم به ذکر است که جهت نیل به اهداف EFA حرکت دادن جامعه به سوی مشارکت در برنامه‌های آموزش همگانی ضروری است. با توجه به این موضوع، تلاش‌های زیادی در زمینه بهره‌گیری از کلیه ابزارها من جمله رسانه‌های گروهی در متناسب‌سازی فعالیت‌های EFA، صورت پذیرفته است. بعلاوه، گروه‌های مختلفی مأمور آگاه‌سازی اقشار مختلف جامعه از نیازهای آموزشی کودکان، جوانان و بزرگسالان گردیده‌اند. گفتنی است که برنامه‌های آموزش همگانی اغلب از طریق مأموریتی و به واسطه بهره‌گیری از مکانیزم‌های مختلف (همانند تشکیل کمیته‌های منطقه‌ای نهضت سوادآموزی کمیته‌های آموزش روستایی، انجمن‌های تربیت والدین وغیره) صورت می‌پذیرد.

عملکردهای آموزش همگانی

از جمله مهم‌ترین اقداماتی که در جهت نیل به اهداف آموزش همگانی صورت پذیرفته می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱- تغییر معیارهای قانون‌گذاری

عمده‌ترین تغییری که در دیدگاه‌های عمومی نسبت به آموزش همگانی بوجود آمده، اینست که آموزش همگانی صرفاً به عنوان خدمتی دولتی به حساب نیامده، بلکه مردم جامعه از آن به عنوان حقوق بنیادی خود یاد می‌کنند. براساس این دیدگاه است که سعی می‌شود تا آموزش به عنوان یکی از

بنیادی‌ترین حقوق کودکان رده‌های سنی ۵ تا ۱۴ سال به تصویب برسد. از این روی حضور کلیه کودکان در دوره‌های آموزشی، برای دولت و والدین امری ضروری به‌شمار می‌رود.

۲- بسیج همگانی

مشارکت کلیه اعضای جامعه در آموزش همگانی بزرگترین پشتیبان در جهت نیل به اهداف EFA محسوب می‌گردد. که از جمله چنین مشارکت‌هایی می‌توان به احداث مدارس غیررسمی آزاد برای عموم شهروندان هندی یاد نمود.

۳- جلب همکاری سازمان‌های غیردولتی

اگر چه پیشرفت قابل ملاحظه‌ای طی چند سال اخیر در زمینه آموزش همگانی حاصل گردیده است، اما با توجه به عظمت و وسعت طرح‌های مأخوذه دولت به تنهایی قادر به دستیابی به اهداف EFA نمی‌باشد. از این روی مشارکت سازمان‌های غیردولتی (NGOs) در اجرای برنامه‌های آموزش همگانی از اهمیت بسزایی برخوردار می‌باشد. گفتنی است که مشارکت سازمان‌ها از یک سو به افزایش اعضا و نمایندگی‌ها در شبکه برنامه‌های آموزشی و از سوی دیگر به خلق انعطاف و خلاقیت جدید در روند اجرایی برنامه‌های آموزش همگانی منجر می‌گردد.

۴- جذب حمایت‌های مالی بیشتر

از آنجاییکه اجرای برنامه‌های EFA با کیفیت مطلوب‌تر به نسبت سالهای گذشته نیازمند هزینه بیشتری است از این روی برنامه‌های گسترده و جامع جدیدی در دست اجراست تا از طریق اجرای این برنامه‌ها سهم بیشتری از بودجه به حوزه آموزش اختصاص یابد. علاوه بر این بنابر اسناد سیاست ملی آموزش دولت هندوستان سهم آموزش تا ۶ درصد درآمد ناخالص ملی (GOP) ارتقاء می‌یابد.

مساعدهت‌های بین‌المللی در حوزه آموزش همگانی، نیز بخشی دیگر از جمله این فعالیتها محسوب می‌گردد.

۵- تغییر سیاست مدیریتی EFA (آموزش همگانی)

همانگونه که قبلاً نیز بدان اشاره گردید مسئولیت ارائه آموزش بنیادی در هندوستان وظیفه مشترک مقامات مرکزی و دولت‌های ایالتی محسوب می‌گردد. از این روی هر دوی بخش مشترکاً به اتخاذ تصمیمات در خصوص EFA مبادرت می‌نمایند. به عبارت دیگر بنابر تصمیمات هیئت مشاوره آموزشی، مجلس و کمیته‌هایی از کادر متخصص دولت مرکزی منحصرأ از مسئولیت تنظیم برنامه‌ها و سیاست ملی برخوردار می‌باشد. براساس توصیه این مراکز، طرحهای دراز مدت آموزشی توسط کادر متخصص طراحی شده و با کمک گروه‌های متخصص من جمله کارشناسان و مشاورین آموزشی اجراء می‌گردد. در تعقیب سیاست ملی آموزش مصوب سال ۱۹۸۶، و متعاقب مشورتی که میان دولت مرکزی و دولت‌های ایالتی صورت گرفت، چندین طرح مرکزی در جهت تقویت پایه‌های آموزش کشور به ویژه آموزش همگانی به مورد اجراء درآمد. گفتنی است که این برنامه‌ها طی سال ۱۹۹۰ و با دسترسی به مساعدهت خارجی به مورد اجراء درآمد. از سوی دیگر برخی از ایالات در پیشبرد آموزش بنیادین از برنامه‌ریزی‌های داخلی بهره جستند. دهه اخیر شاهد به عرصه ظهور درآمدن مدل‌های گوناگون مدیریتی در آموزش بنیادی بوده است که عمده‌ترین هدف آن جلوگیری از تمرکز تصمیم‌گیری‌ها در منطقه خاص و تشویق و ترغیب مردم جهت مشارکت در اجراء این طرح‌ها و بازرسی و نگرش دقیق بر اجراء برنامه‌های مذکور بوده‌است. همانگونه که قبلاً نیز بدان اشاره گردید، مدیریت آموزشی مدارس کشور قبلاً لزوماً تحت سلطه دولت‌های ایالتی قرار داشته است. و این در حالی است که امروزه به منظور تسریع در روند تصمیم‌گیری‌ها، اعضای خودمختار و نمایندگی‌هایی مقتدر در دایره پروژه‌های آموزشی تأسیس یافته است.

۶- تشکیل جوامع آموزشی منطقه‌ای

از آنجاییکه به اجرا درآوردن مأموریت‌های آموزشی نیازمند مدیریت غیرمتمرکز در جهت بسیج کلیه افراد یک منطقه می‌باشد از این روی بهره‌گیری از افراد داوطلب محلی جهت اجرای استراتژی‌های مرتبط با آن محل الزامی است. با این دیدگاه هیأت آموزش ملی درصدد تشکیل کمیته‌های خودمختار متشکل از (مشاورین، عاملین محلی و NGOs) در داخل مناطق مختلف کشور برآمد. کمیته‌های آموزش منطقه‌ای نیز از این امتیاز برخوردار گردیدند که در زمینه سوادآموزی و آموزش پیوسته به اتخاذ تصمیمات اجرایی مبادرت نمایند. کمیته‌های آموزش منطقه‌ای (DLC) به دریافت وجوه خود از دولت‌های ایالتی و صرف این وجوه مطابق پارامترهای تعیین شده مبادرت می‌نمایند.

۷- گسترش دوره‌های آموزش ابتدایی در سطوح ایالتی

اتخاذ برنامه‌ریزی‌ها و اجرای طرح‌های عمده آموزشی برخوردار از حمایت‌های مالی خارجی، به تشکیل چارچوب مدیریتی جدیدی در جهت تصمیم‌گیری‌های ایالتی منجر گردید. هنگامی که تصمیمات آموزشی توسط دولت اتخاذ شده و طرح‌های زیرمجموعه‌ای آموزش همگانی EFA پایه‌ریزی گردید. این طرح‌ها و تصمیمات مأخوذه توسط اعضای خودمختاری که بدین منظور انتخاب شده‌اند مورد بررسی قرار گرفته و به اجرا درمی‌آید. گفتنی است که مدل مدیریتی و نحوه بازنگری فوق مورد تأیید مراکز آموزش ابتدایی مناطق مختلف واقع گردیده و در حال حاضر بالغ بر ۲۰۰ محدوده آموزشی من جمله پروژه‌های لاک‌جامبیش و شیک‌شای راجستان را تحت پوشش و مدیریت خود درآورده است.

آموزش از راه دور

نظام آموزش از راه دور عملی‌ترین روش جهت غلبه بر مشکلاتی محسوب می‌گردد که در توسعه منابع انسانی کاردان رخ می‌نماید. در حال حاضر از آموزش از راه دور تحت عنوان نظام آموزشی جایگزین با هدف جبران کمبودهای نظام آموزشی معمول کشور طی یک مرحله خاص از توسعه یاد نمی‌گردد؛ بلکه از آن تحت عنوان عنصر اساسی نظام آموزشی یاد می‌گردد. پیشرفت‌های حاصله در رایانه‌ها و فناوری‌های مخابراتی به اجرای هرچه بهتر برنامه‌های آموزش از راه دور منجر گردیده است. آموزش مبتنی بر مخابرات ابزار مؤثری در جهت تحت پوشش قرار دادن افرادی است که در مناطق جغرافیایی دورافتاده و صعب‌العبور سکنی گزیده و به اشکال دیگری نمی‌توان امکانات آموزشی آنان را تأمین نمود. نظام آموزش از راه دور به دلیل کیفیت انعطاف‌پذیر، از توانمندی بسیاری در سازگاری با نیازهای متغیر جامعه برخوردار می‌باشد. به گفته «کرونین»، «به منظور حفظ موقعیت رقابتی در بازار بین‌المللی، هر کشوری می‌باید از نیروی کار بسیار ماهر و انعطاف‌پذیر برخوردار باشد که این کار به نوبه خود به توانایی آن کشور در تأمین نیازهای آموزشی و پرورشی انعطاف‌پذیر نیازمند است» به عقیده وی نظام متعارف آموزشی، فاقد نرمش‌پذیری و حساسیت لازم است و این در حالی است که نظام آموزش از راه دور از توانایی بسیاری در این جهت برخوردار می‌باشد. نیاز به آموزش عملی گسترده‌تر، ممکن است یا به تخصصی نمودن برخی حوزه‌ها و یا به آشنایی با آخرین پیشرفت‌های فناوری منجر گردد که این مشکل با ارائه دوره‌های کوتاه‌مدت آموزشی به آسانی قابل حل است. آموزش از راه دور افراد را قادر می‌سازد که به طور دلخواه در منزل یا هر مکان دیگر به یادگیری با سرعت بالا طی اوقات خاص بپردازند. از این روی نظام آموزش از راه دور که با انعطاف‌پذیری و آزادی انتخاب بیش‌تر نمایان می‌گردد از نقش عمده‌ای در ارائه طیف گسترده‌ای از برنامه‌های آموزشی مستمر برخوردار می‌باشد. آموزش از راه دور همچنین نقش عمده‌ای در تأمین کمبودهای کنونی نیروی انسانی

ایفا می‌نماید و این نکته‌ای است که در حال حاضر در خصوص کشور هند به وقوع پیوسته است. از این روی تلاش‌هایی در جریان است تا نظام آموزش کیفی به شیوه آموزش از راه دور برقرار گردد. در حال حاضر در کشور هند تعداد ۱۷ دانشگاه مکاتبه‌ای و ۵ دانشگاه آزاد به ارائه برنامه‌های آموزش از دور در سطوح مختلف مبادرت می‌نمایند. از این ۲۲ مؤسسه، تعداد ۵ مؤسسه به اعطای گواهینامه مبادرت می‌نمایند. به طور کلی می‌توان گفت که ۱۵ مؤسسه به ارائه برنامه‌های کارشناسی و ۷ مؤسسه به ارائه برنامه‌های کارشناسی ارشد مبادرت مینمایند. دوره‌های آموزش مکاتبه‌ای عمدتاً مبتنی بر مواد درسی چاپی و کلاس‌های حضوری کوتاه مدت می‌باشد. این درحالیست که دوره‌های آزاد دانشگاهی کاملاً ابداعی بوده و به واسطه بهره‌گیری از ابزار آموزشی چند رسانه‌ای به علاقه‌مندان ارائه می‌گردد. در اغلب دوره‌های مذکور از کتب خودآموز، کاست‌های دیداری - شنیداری، برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی و جلسات رفع اشکال بهره‌گیری می‌شود. دانشگاه آزاد ملی ایندیراگانندی علاوه بر برخورداری از تسهیلات فوق، منظم‌اً از ویدیو کنفرانس نیز استفاده می‌نماید. آموزش از راه دور به تدریج به عنوان با صرفه‌ترین ابزار ارائه آموزش گروهی شناخته می‌شود. پذیرش دانشجو در دوره‌های مختلف مؤسسات آموزش از راه دور کشور هند بین ۳۰۰ تا ۱۵۰۰ نفر متغیر است. از این روی در مجامع حرفه‌ای کشور این نگرانی وجود دارد که نرخ بالای پذیرش احتمالاً به عرضه بیش از حد دانشجو و بروز مشکلاتی نظیر بیکاری، نیمه‌بیکاری و تضییع عملکرد متخصصین فن منجر گردد. برنامه‌های درسی مؤسسات آموزش از دور عمدتاً از ماهیتی سنتی برخوردار می‌باشد. دانشگاه آزاد ایندیراگانندی (ایگنو) بزرگ‌ترین دانشگاه آزاد کشور است که به برنامه آموزشی نوینی دست یافته است. هدف اساسی برنامه کارشناسی در دانشگاه «ایگنو»، اعطای مهارت‌های اولیه و آموزش لازم جهت مدیریت و سازماندهی کتابخانه‌های دانشگاهی است. برنامه کارشناسی تلفیقی از دو وجه سنتی و مدرن است؛ این در حالی است که هدف برنامه کارشناسی ارشد کمک به ایجاد منابع انسانی لازم و کارآمد جهت پاسخگویی به درخواست‌های متفاوت در حوزه اطلاع‌رسانی هند می‌باشد. برنامه

درسی کارشناسی ارشد با توجه به این نکته طراحی شده که کتابخانه‌ها تنها مؤسسات ارائه‌دهنده خدمات اطلاع‌رسانی نمی‌باشند. دوره‌های اصلی کارشناسی ارشد به وجوه گوناگون اطلاع‌رسانی، مدیریت و کاربرد فناوری اطلاعات اختصاص یافته و پاره‌ای دروس اختیاری نیز جهت تأمین نیازهای مربوط به مهارت‌های تخصصی نظیر حفاظت ابزار کتابخانه‌ای، نگارش فنی، و... در نظر گرفته شده است.

سیاست‌های آموزشی

نظام آموزش از راه دور تدریجاً به بخش مهمی از آموزش اطلاع‌رسانی در هند بدل گردیده است. جهت هرچه پربارتر نمودن این نظام، برگزاری دوره‌های کاملاً برنامه‌ریزی شده، با توجه به نیازهای کنونی، ضروری است. نیازمیرم کشور، تدوین خط مشی اساسی جهت تحقق نیروی انسانی آموزش دیده در آینده نزدیک است. در برنامه نظام آموزش از راه دور مراکز آموزشی هند عمده توجه بر موضوعات ذیل تمرکز یافته است:

۱. ارزیابی نیازهای نیروی انسانی

پیش از آغاز هر دوره جدید، ارزیابی بازار اشتغال متخصصان ضروری است. ارزیابی می‌باید بر مبنای پیمایش مناسب بازار و فارغ از هر نوع حدس و گمان صورت پذیرد. بررسی نیروی انسانی می‌باید در فواصل منظم، به منظور دریافتن وضعیت عرضه و تقاضا و متناسب با نیازهای مهارتی و توانشی صورت گیرد.

۲. استانداردسازی دوره‌های آموزشی

رسمیت بخشیدن دوره‌های آموزشی و استاندارد سازی این دوره‌ها جهت تضمین کیفیت آموزش از راه دور به یادگیرندگان، ضرورت اساسی محسوب می‌گردد. شورای آموزش از راه دور به عنوان سازمان

قانونی دانشگاه «ایگنو» با هدف هماهنگی، ترویج و تدوین استانداردهای نظام آموزشی آزاد و آموزش از راه دور در هند تأسیس یافته است. در حال حاضر شورای مذکور می‌کوشد به تعیین مشخصه‌های عملی دوره‌های گوناگون آموزش از راه دور در جهت تضمین کیفیت این دوره‌ها، مبادرت نماید.

شورای مذکور همچنین در حال ابداع هنجارهای استاندارد آموزشی برای آموزش اطلاع‌رسانی در هند است. استاندارد نمودن دوره‌های اطلاع‌رسانی در شیوه آموزش از دور، به پیشگیری از ضایعات و دوباره کاری‌های غیر ضروری منتهی می‌گردد.

۳. تدوین برنامه‌های درسی مبتنی بر نیازهای روز

برنامه‌های درسی می‌باید در جهت تأمین نیازهای کنونی حوزه آموزش کشور طراحی شده و در عین حال از انعطاف پذیری لازم در جهت قابلیت سازگاری با نیازهای متحول جامعه برخوردار باشد.

۴. به کارگیری بهینه فناوری آموزشی

سیاست بهره‌گیری از ابزارهای آموزشی چندرسانه‌ای به عنوان بخش انفکاک ناپذیر فرایند آموزش از راه دور شکل گرفته و بر به کارگیری مناسب فناوری اطلاعاتی در حوزه آموزش تأکید دارد.

۵. توسعه نیروی انسانی کارآمد از طریق آموزش از دور

توسعه نیروی انسانی مورد نیاز یک کشور باید در ابعاد کمی و کیفی صورت گیرد. وجه کمی نیروی انسانی را می‌توان با مؤسسات آموزش از راه دور، به آسانی محقق نمود. اما تأکید بر آموزش کیفی نیز از اهمیت خاصی برخوردار می‌باشد. توجه صرف بر افزایش تعداد مدارس و پذیرش دانشجو، بدون تحصیل اندیشه در خصوص نوع دانش و مهارت‌های لازم در این بستر متحول، چه بسا به مشکلاتی چون بیکاری، نیمه‌بیکاری، تضییع نیروی انسانی، و... منجر گردد. افزایش بی‌رویه تعداد متخصصین و کارشناسان به

عرضه بیش از حد و نهایتاً نزول سطح تخصص می‌انجامد. از این روی برنامه‌ریزی دقیق و متمرکز در جهت توسعه متناسب نیروی انسانی ضروری است. کاربردهای فناوری اطلاعاتی نظیر «آموزش رایانه‌ای» و بهره‌گیری از نرم افزارهای چندرسانه‌ای و... قابلیت بیشتری در انتقال مهارت‌های عملی آموزشی داشته و علاوه بر این که تجربه عملی بهره‌گیری از رسانه‌های نوین را در اختیار دانشجویان قرار می‌دهد، با جایگزینی به جای معلمین، قابلیت تأمین آموزش استاندارد را نیز تا حد زیادی فراهم می‌آورد. با تحولات سریعی که در بطن جامعه رخ می‌دهد، توجه به مشکلات و موضوعات مربوط به توسعه منابع انسانی حوزه آموزش هند از جایگاهی اساسی برخوردار گردیده است. سیاست آموزش از راه دور قادر به برطرف نمودن مشکلات پیش روی تربیت نیروی انسانی شایسته می‌باشد؛ از این روی در جهت نیل به منابع انسانی کارآمد در حوزه آموزش می‌باید از این شیوه آموزشی نهایت استفاده به عمل آید.

اصول و اهداف کلی آموزشی

از جمله مهمترین اهداف آموزشی کشور هندوستان می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- نشر دانش و آزادی افکار در میان کلیه شهروندان هندی
- ارائه رایگان آموزش پایه به کلیه کودکان رده سنی ۱۴ سال
- رعایت حقوق شهروندی با توجه به زبان، خط و فرهنگ‌های بومی
- توجه ویژه به علائق اقتصادی و آموزشی مناطق محروم و دور افتاده کشور

اولویت‌ها و علایق آموزشی

از جمله مهمترین اولویت‌های آموزشی کشور هند طی دهه ۹۰ می‌توان به ارتقاء سطح کیفی آموزش، برنامه‌ریزی و توسعه متعادلانه امکانات و ابزار آموزشی و معطوف داشتن توجه به طراحی و اجرای

برنامه‌های آموزشی دختران اشاره نمود. از جمله مهمترین اولویتهای آموزشی کشورهند پس از دهه ۹۰ نیز می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- معطوف نمودن توجه عمده بر تحرکات اجتماعی دانش آموزان جهت گسترش همه جانبه برنامه‌های آموزش پایه

- معطوف نمودن توجه بر آموزش پیش دبستانی و اجرای برنامه‌های مراقبتی ویژه کودکان

- اجرای سیاست تمرکز زدایی در مراکز آموزش ابتدایی و بزرگ سالان

- طراحی و تدوین راهبردهای جدید آموزشی براساس برنامه ریزی فردی در سطوح منطقه ای و روستایی جهت ارتقاء سطح نگهداشت دانش آموزان در مدارس

- طراحی حداقل سطح آموزشی مدارس جهت پیشرفت وضعیت تحصیلی دانش آموزان

- ارائه خدمات جانبی من جمله خدمات مراقبتی، بهداشتی، زیست محیطی و تغذیه ای همزمان با ارائه برنامه‌های آموزشی ویژه سوادآموزی بزرگسالان و آموزش غیررسمی

- نظارت بر امکانات اولیه آموزشی و غیرآموزشی مدارس

- تدوین و اجرای متدهای آموزشی کودک محور

- احداث مؤسسات آموزشی و تربیتی منطقه ای (DIET) ویژه آموزش قبل از خدمت و ضمن خدمت معلمان مدارس ابتدایی و کادر شاغل مراکز آموزش بزرگسالان و غیر رسمی

- تلاش در جهت نیل به فرصتهای آموزشی به ویژه در مقطع آموزش ابتدایی

- تاکید بر شناخت و اهمیت نهادن بر ساختار، سنن، آداب، رسوم و ارزشهای حاکم بر جوامع و اقوام مختلف کشور

- تعهد بر جهانی سازی برنامه‌های آموزش ابتدایی

- اصلاح و نوسامانی ساختار آموزشی مقطع آموزش متوسطه به واسطه اصلاح محتوی برنامه‌های

آموزشی

معضلات آموزشی

پائین بودن نرخ سواد در هندوستان که فقر اقتصادی از جمله مهم‌ترین عوامل آن محسوب می‌گردد مهم‌ترین معضل آموزشی کشور است. بنابر برآوردهای به عمل آمده بیش از یک سوم جمعیت هندوستان زیر خط فقر زندگی می‌کنند. اگر چه حضور در مدارس رایگان می‌باشد اما هزینه تهیه کتاب، لباس مدرسه و حمل و نقل برای خانواده‌های فقیر هزینه‌ای هنگفت به‌شمار می‌رود. در خانواده‌های فقیر، مشارکت دختران در نگهداری از کودکان و فعالیت‌های روزمره خانواده، چنین معضلی را ایجاد نموده است. اگر خانواده‌ای به دلیل مواجهه با مسائل مالی مجبور به انتخاب در مدرسه فرستادن فرزندان دختر یا پسر خود باشد قطعاً این پسر خانواده از فرصت تحصیل برخوردار می‌گردد. واکنش منفی والدین در امر آموزش دختران، خود به عنوان مانع بزرگ در حوزه آموزش دختران محسوب می‌گردد. اغلب والدین از آموزش پسران تحت عنوان سرمایه‌ای بزرگ یاد می‌کنند. چرا که در زمان پیری والدین، این فرزند پسر است که از استعلاعت مراقبت از آنان برخوردار می‌باشد. به عبارت دیگر، اکثر والدین هندی از دختران تحت عنوان اتلاف هزینه یاد می‌کنند. چرا که دختران پس از ازدواج با خانواده شوهر زندگی کرده و والدین مستقیماً از این وضعیت سودی نمی‌برند. علاوه بر این دخترانی که از سطح بالای آموزشی برخوردارند نیز به واسطه ازدواج با پسران همسطح و هم پایه خود از لحاظ تأمین جهیزیه هزینه هنگفتی برای خانواده‌های خود به بار می‌آورند. از جمله مهمترین معضلات نظام آموزشی کشور هند می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱- استقلال مطلق دانشگاهها: دانشگاههای سراسر کشور در فعالیتهای مختلفی نظیر پذیرش

دانشجو، گزینش استاد، تدارک برنامه‌های درسی، نحوه ارزشیابی تحصیلی و..... به صورت مستقل

عمل نموده و سازمان‌هایی نظیر کمیسیون اعتبارات دانشگاهی (یو.جی.سی) منحصر از نقش پیشنهاد دهنده برخوردار می‌باشند.

۲- اختلاف سطح و امکانات گروه‌های آموزشی: اغلب گروه‌های آموزشی از جهت کادر آموزشی، منابع مالی، تجهیزات، کتابخانه تخصصی و ساختمان در وضعیت نامناسبی قرار داشته و تنها معدودی از دانشگاه‌ها از موقعیت بهتری برخوردار می‌باشند.

۳- عدم وجود مرکز ملی تأیید و اعتباربخشی آموزشی: اگرچه کمیته بررسی کمیسیون اعتبارات دانشگاهی به تعیین معیارها و استانداردهای آموزشی مبادرت می‌نماید، با این وجود ارگان ملی خاصی عهده دار نظارت بر عملکرد اجرایی دانشگاه‌ها نبوده و مکانیسم نظارتی خاصی نیز وجود ندارد.

۴- گسترش بی‌رویه دوره‌های آموزش عالی و ظرفیت پذیرش دانشجو: طی دهه گذشته دانشگاه‌های هند در ایجاد و گسترش دوره‌های آموزشی علوم مختلف شتاب بی‌مورد به خرج داده و بدون فراهم آوری زیربنای لازم به تشکیل دوره‌های جدید و یا افزایش نرخ پذیرش دانشجو مبادرت نمودند. از این روی تضعیف دوره‌ها اثر چاره‌ناپذیری بر استانداردها و معیارهای آموزشی کشور گذارده است. چراکه از دانشجویانی که به اتمام دوره‌های آموزشی بدون امکانات زیربنایی نائل آمده‌اند، نمی‌توان انتظار داشت از شایستگی‌های برابر با آن دسته از دانشجویانی که از دانشگاه‌هایی با امکانات بهتر فارغ‌التحصیل می‌گردند، برخوردار باشند. اگرچه مدرک هر دو مشابه است. طبیعتاً دانشجویانی که از آموزش بهتر برخوردار بوده‌اند، در گزینش شغل و در میدان عمل، از وضعیت بهتری برخوردار می‌باشند. طبق اطلاعات بدست آمده، تعداد فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های هند در اغلب رشته‌های تحصیلی تا ۴ برابر میزان مورد نیاز بازار کار است. در نتیجه بسیار عادی است اگر چنانچه شخصی با وجود برخورداری از مدرک کارشناسی ارشد در پستی بسیار پائین‌تر از

سطح خود مشغول به کار شود. از سوی دیگر این مسئله سبب سوء استفاده برخی از کارفرمایان شده و به استخدام افرادی با مهارت و صلاحیت‌هایی بسیار بالاتر از درجه نیازمندی مبادرت می‌نمایند که این امر خود به تحقیر افراد برخوردار از تحصیلات عالی منتهی می‌گردد.

۵- فقدان سیاست ملی منسجم: از جمله مشکلات عمده نظام آموزشی هند می‌توان به عدم وجود نهاد یا سازمان خاص جهت برآورد میزان نیروی متخصص مورد نیاز بازار کار در سطوح مختلف و اتخاذ سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی صحیح در این زمینه اشاره نمود. در نتیجه تعداد فارغ‌التحصیلان بسیار بیشتر از نیاز بازار کار بوده که این امر خود به عدم اشتغال و یا گرایش به اشتغال در سطوح پایین‌تر آموزشی منجر می‌گردد. این درحالیست که اتخاذ سیاست ملی منسجم در جهت تعیین لزوم یا عدم لزوم تشکیل و یا گسترش گروه‌های آموزشی مطابق با شناخت نیازهای متفاوت بازار کار ضروری بوده و به عدم رشد بی‌رویه دوره‌های آموزشی منتهی می‌گردد.

۶- ناکافی بودن تسهیلات آموزشی

عم کفایت تسهیلات آموزشی در هندوستان، مانعی دیگر برای آموزش به‌شمار می‌رود. اغلب ایالات کشور از تعداد کافی مدرسه جهت سرویس‌دهی به کلیه کودکان واجد شرایط برخوردار نمی‌باشند. بعلاوه مدارس موجود نیز از امکانات اولیه نظیر بهداشت و آب، محروم می‌باشند. در برخی ایالات نیز مشکل عدم وجود جای کافی با مشکل ازدیاد کودکان مدرسه‌ای به دلیل رشد سرسام‌آور جمعیت، توأم گردیده است. به عنوان مثال، طی سال ۱۹۹۳، ایالت آتارپرداش جهت ثبت‌نام از کلیه کودکان رده‌های سنی ۶ الی ۱۰ سال به ۲۱۴۰۰۰ مدرسه اضافی نیازمند بود. نیاز به مدارس اضافی به خاطر رشد جمعیت، همچنان پابرجاست. گفتنی است که در مقابل دولت هندوستان در عوض سرمایه‌گذاری جهت احداث مدارس بیشتر، به ارتقاء کیفیت آموزشی می‌پردازد.

۷- کمبود معلمین زن

عدم برخورداری از معلم زن به اندازه کافی، مانعی دیگر حوزه آموزش کشور محسوب می‌گردد. چرا که با افزایش تعداد معلمان زن در مدارس احتمال حضور دختران در مدارس، به مقدار متنابهی افزایش می‌یابد. این امر به ویژه در خصوص کشوری نظیر هندوستان که از تفاوت جنسی فاحش برخوردار است مصداق بیشتری می‌یابد. در حال حاضر، معلمان زن کشور تنها ۲۲ درصد از کل معلمان کشور را تشکیل می‌دهند (۱۹۹۲). این میزان نشان می‌دهد که تعداد محدودی از زنان هندی شایسته تدریس می‌باشند. به هر حال این سهم احتمالاً در آینده‌ای نه‌چندان دور افزایش خواهد یافت؛ چرا که تعداد زنانی که جهت تدریس آموزش می‌بینند نصف دانشجویان را تشکیل می‌دهند. در اینجا، بازهم در میان ایالات مختلف، تفاوت وجود دارد. آندسته از ایالاتی که از میزان رشد افراد باسواد برخوردار می‌باشند، به همان نسبت نیز از تعداد زنان معلم بیشتری برخوردار می‌باشند. اختلافات جنسی ناعادلانه‌ای همچنان در سیستم آموزشی کشور مشهود می‌باشد. از سال ۱۹۶۵ دولت هندوستان با دوباره‌نویسی کتاب‌های آموزشی در جهت به تصویر کشیده نشدن زنان در قالب‌های مختلف جنسی در این کتابها موافقت نموده است. با این حال طبق مطالعات به عمل آمده در خصوص کتابهای درسی طی سال ۱۹۸۰ نشان داد که شخصیت‌های اصلی این کتابها اغلب مردان می‌باشند. در این کتابها، مردان شخصیت‌های غالب را به خود اختصاص داده و از آنان به‌عنوان افراد قوی، ماجراجو و زیرک یاد شده‌است. درست برعکس، هنگامی که در این کتابها از زنان یاد می‌شود موجوداتی ضعیف و بدبخت به تصویر کشیده شده که قربانی سوءاستفاده‌ها و آماج تنبیهات بدنی می‌باشند. لازم به ذکر است که این تصاویر خود مانعی بزرگ جهت ارتقاء منزلت زن در اجتماع محسوب می‌گردد.

۸- نرخ بالای افت تحصیلی

نرخ افت تحصیلی دانش آموزان مقاطع مختلف تحصیلی (طی سالهای ۲۰۰۱-۱۹۶۱ بر مبنای جنسیت)

	۶۰-۶۱	-۷۱ ۷۰	۸۰-۸۱	۹۰-۹۱	-۹۳ ۹۲	۹۹-۲۰۰۰	۲۰۰۰-۲۰۰۱
سطوح آموزشی (I-V)							
دانش آموزان پسر	۶۱,۷	۶۴,۵	۵۶,۲	۴۰,۱	۴۳,۸	۳۸,۷	۳۹,۷
دانش آموزان دختر	۷۰,۹	۷۰,۹	۶۲,۵	۴۶,۰	۴۶,۷	۴۲,۳	۴۱,۹
تعداد کل	۶۴,۹	۶۷,۰	۵۸,۷	۴۲,۶	۴۵,۰	۴۰,۳	۴۰,۷
سطوح آموزشی (I-VIII)							
دانش آموزان پسر	۷۵,۰	۷۴,۶	۶۸,۰	۵۹,۱	۵۸,۲	۵۲,۰	۵۰,۳
دانش آموزان دختر	۸۵,۰	۸۳,۴	۷۹,۴	۶۵,۱	۶۵,۲	۵۸,۰	۵۷,۷
تعداد کل	۷۸,۳	۷۷,۹	۷۲,۷	۶۰,۹	۶۱,۱	۵۴,۵	۵۳,۷
سطوح آموزشی (I-X)							
دانش آموزان پسر	-	-	۷۹,۸	۶۷,۵	۷۰,۰	۶۶,۶	۶۶,۴
دانش آموزان دختر	-	-	۸۶,۶	۷۶,۹	۷۷,۳	۷۰,۶	۷۱,۵
تعداد کل	-	-	۸۲,۵	۷۱,۳	۷۲,۹	۶۸,۳	۶۸,۵۸

ساختار اداری و مدیریت اجرایی

در میان ملی که در نیمه دوم قرن بیستم به استقلال رسیدند . کشور هند تنها کشوری است که طی نیم قرن اخیر به حفظ ثبات سیاسی و اعتبار بین المللی خود در حد مطلوبی قائل آمده است. موفقیت بیش از آنکه ناشی از ساختار اداری و تشکیلاتی کشور باشد مرهون مدیریت رهبرانی است که با درایت و

تمهیدات خاص خود به اداره این کشور مبادرت می‌نمایند. پس از استقلال کشور و در آستانه تصویب قانون اساسی دکتر آمدکار^۱ خطاب به شورای قانون اساسی هند اعلام داشت زمانی یک ملت از آزادی که استقلال و ثبات سیاسی برخوردار می‌گردد که راه حل صحیحی در تعدیل قدرت و توزیع عادلانه ثروت بیابد. بنا به اعتماد وی جهت حاکمیت مردمی و با ثباتی چاره ای جز ایجاد نظام قضایی مستقل و پر قدرت، نظام سیاسی معقول و مردمی و نظام اقتصادی پویای مبتنی بر عدالت اجتماعی نیست. در جهت نیل به این هدف شورای قانون اساسی هند پس از سه سال مطالعه مستمر و با بهره گیری از متن قانون اساسی ۴۰ کشور جهان، نظام جمهوری فدرال بر اساس حاکمیت قانون^۲ را بعنوان نظام آتی کشور انتخاب نمود. گفتنی است که شورای قانون اساسی هند در انتخاب چهار چوب کلی حاکمیت و شیوه اداره کشور به دو الگوی آمریکا و انگلستان بیش از همه توجه داشت چرا که این سو بدلیل سه قرن حاکمیت و حضور انگلستان در هند، نظام قضایی، اداری، نظامی و آموزش عالی کشور به سبک انگلیسی بوده است. بنا به تشخیص و از سوی دیگر قانون اساسی هند تشابهاتی میان کشور هند و آمریکا وجود دارد. یه این معنا که هر دو کشور بصورت شبه قاره‌ای بوده و اقوام مختلف با فرهنگ‌های گوناگون یکجا گرد آمده‌اند. این روی هر دو کشور از وحدتی در تنوع (unity in diversity) برخوردار می‌باشند. هر دو کشور طی نیم قرن اخیر از بزرگترین طبقه متوسط برخوردار بوده اند. مضاف بر این از آنجائیکه الگو قانون اساسی آمریکا نمونه موفق یک قانون اساسی فدرال در تامین حکومت دموکراسی بوده است. این روی بخش سوم قانون اساسی کشور (آزادیهای اساسی سیستم سکولاریسم و دموکراسی حزبی از قانون اساسی آمریکا)، (سیستم قضایی کامن لو از انگلستان و سیستم رفاهی (welfare state) از قانون اساسی

۱ دکتر بابا صاحب امبد کار سیاستمدار، حقوقدان و از رهبران برجسته جنبش استقلال خواهی هند است که به پدر

قانون اساسی هند شهرت دارد.

²Rule of law

کشورهای ایرلند و انگلستان اقتباس گردیده است. بعدها دولت هند به بومی نازی (indigenous) این اکتسابات پرداخت. به عبارت دیگر به تلفیق الگوهایی نظامهای سیاسی و حقوقی کشورهای دیگر با فرهنگ آداب و رسوم هند مبادرت نموده و نمونه جدید با وجه غالب هندی خلق نمود. در سیستم اجرایی کشور هند با وجود حکومت فدرالی آن در عمل دو نوع حکومت مردمی panchayet raj و حکومت دولتی وجود دارد. بر اساس نظام پانچایات هر ۵ روستا توسط یک "سرینج" که از ریش سفیدان روستا و روستائیان متشکل می‌گردد اداره می‌شود. از جمله مهم ترین وظایف می‌توان به رسیدگی به امور اداری از قبیل صدور گواهی فوت، ولادت، حصر وراثت و غیره بدون تشریفات اداری و رسیدگی به اختلافات قضایی اهالی با کمک کمیته ای از مشاورین اشاره نمود. اجرای سیستم مذکور که نظامی قدیمی و سنتی است، در کشوری با جمعیت غالب روستایی، از جمله نمونه‌های موفق نظام قضایی و اداری محسوب می‌گردد. در بعد وسیع تر کشور هند با اجرای نظام فدرالیسم از ۲۵ ایالت و ۹ فرمانداری کل متشکل می‌گردد که هر ایالت از مجالس قانونگذاری و دولت‌های محلی مستقل برخوردار می‌باشد در کنار کلیه دولت‌های ایالتی دولت مرکزی و پارلمان هند نیز فعالیت دارند که علاوه بر برنامه ریزی امور کل کشور به امور دفاعی، سیاست خارجی و سیاستهای کلان اقتصادی را کشور نیز می‌پردازند. در هر وزارتخانه اعم از ایالتی یا مرکزی علاوه بر وزیر، وزیر مشاور، نایب وزیر و یا هر دو فعالیت دارند معاونین وزرا از موقعیت بسیار حساس و بالایی و در وزارتخانه‌ها و ادارات کل برخوردار می‌باشند. مدیریت اصلی وزارتخانه‌ها و ادارات بر عهده معاونین و مشاورین می‌باشد. این اشخاص که عموماً از کاربر اداری برخوردار می‌باشند با پشت سر گذاردن سلسله مراتب اداری به این سمت‌ها نائل می‌آیند. از این روی وزرا براحتی قادر به تغییر آن نمی‌باشند و به عبارت دیگر تغییر کابینه و وزرا به جابجایی مدیران و معاونین وزارتخانه‌ها منجر نشده و از این حیث در وزارتخانه‌ها و ادارات کشور نوعی ثبات اداری برقرار می‌باشد.

برابر اصل ۴۲ قانون اساسی هند پرداخت به فعالیت حق مسلم شهروندان هندی بوده و دولت نیز موظف به فراهم آوری اشتغال اقرار در حد توان مالی و اقتصادی خود می‌باشد. طبیعی است در کشوری نظیر هند که عظیم ترین نیروی علمی و فنی جهان را در اختیار دارد اجرای این اصل کار چندان ساده‌ای نیست. جهت برطرف نمودن این معضل دولت به اتخاذ سیاست شایسته سالاری (meritocracy) جهت گزینش نیروی کار در سازمانها و ادارات دولتی مبادرت می‌نماید. اساس این سیاست در شرایط یکسان، افرادی که از شایستگی‌های بیشتری برخوردار می‌باشند جهت ورود به دستگاههای دولتی از اولویت برخوردارند. جهت احراز چنین شایستگی‌های هر ساله ۳ آزمون سرتاسری با عنوان آزمون، I.A.S¹، I.F.S³ I.P.S² برگزار می‌گردد که دارندگان مدرک کارشناسی به بالا از حق شرکت در آن برخوردار می‌باشند. در آزمون نخست داوطلبان خدمت در ادارات، سازمانها و ارگانهای دولتی، در آزمون دوم داوطلبان خدمت در ادارات پلیس و در آزمون سوم داوطلبان خدمت در مراکز خارجی هند برگزیده می‌شوند. در این آزمون‌ها که از مراحل متعددی برخوردار می‌باشد فرد متقاضی ملزم به شرکت در آزمونهای مختلف کتبی، شفاهی و تست‌های متعدد هوش، مقاومت بدنی، سلامت روحی و جسمانی می‌باشد. در این آزمون‌ها رقابت‌ها بسیار شدید می‌باشد. به گونه ای که گاهی اشغال ۳ پست اداری متجاوز از ۱۵۰۰۰ داوطلب به رقابت می‌پردازند. اشخاصی که پس از طی این مراحل گزینشی می‌گردند عموماً افرادی توانا، باهوش و کاردان می‌باشند. به این افراد آموخته می‌شود که در نظام اداری متین، بردبار، خویشتن دار دقیق و زیرک باشند. همچنین به آنها تعلیم می‌گردد که در محیط اداری از خشونت پرهیز نمودن و به اجرای وظیفه خود با حسن نیت و در کمال خونسردی و آرامش مبادرت نمایند. این شیوه

¹ indian administration service

² indian police service

³ indian foreign service

گزینش موجب می‌گردد تا از یک سو افراد شایسته و توانمند بکار گرفته شده و از سوی دیگر رو در رویی دولت با طبقه متوسط و متقاضیان کار در بخش دولتی کاهش می‌یابد. در این میان موفق‌ترین سیستم گزینش گزینش اعضا هیئت علمی دانشگاهها و مراکز آموزش عالی هند می‌باشند. داوطلبان تدریس در دانشگاهها گذشته از آنکه باید در آزمون گزینش کارکنان شرکت جویند می‌بایستی به احراز شایستگی لازم از سوی شوراهای علمی و اجرایی دانشگاهها نائل آیند. از این روی در عمل اشخاصی داوطلب تدریس در دانشگاهها و مراکز آموزش عالی می‌گردند که از توان علمی بالا و ویژگی‌های آکادمیسین برخوردار باشند.

مدیریت سیاسی

در کشور هند دولت علاوه بر مسئولیت برقراری نظم، امنیت و تامین معیشت مردم مسئولیت توسعه سیاسی کشور را نیز بر عهده دارد. طی نیم قرن اخیر نهادهای سیاسی و اجتماعی کشور هند رشد و پیشرفتهای چشمگیری داشته‌اند. به نحوی که در حال حاضر کلیه عهده‌ای از این کشور از قبیل کارگران، کشاورزان، کارکنان دولت، معلمان، دانشجویان، کسبه، تجار، زنان و دانش آموزان از اتحادیه‌ها و کانونهای صنفی برخوردار می‌باشند. مطابق تجارت سیاسی هند هر اندازه طبقات و گروههای مختلف جامعه از سازمان‌ها و اتحادیه‌های سیاسی و صنفی متشکل تری برخوردار باشند گفتگو با آنها آسانتر بوده و بحرانهای اجتماعی بهتر تحت نظارت قرار می‌گیرند. برخلاف برخی از کشورهای در حال توسعه مدیریت سیاسی در هند مشوق ایجاد اتحادیه و تشکیلات صنفی بوده و وجود آنها را جلوگیری از هرج و مرج سیاسی کشور الزامی می‌داند. کشور هند در میان کشورهای در حال توسعه نخستین کشوری است که اعتصاب را حق کارگران و کارمندان می‌داند و قوانین و مقررات مربوط به اعتصاب را به اجرا گذارده است.

حامیان تصویب این قانون ضمن اشاره به شیوه مبارزاتی مهاتما گاندی در تشویق مردم به نافرمانی مدنی^۱ عقیده دارند زمانی که کارگران و کارمندان از توانایی بالقوه و بالفعل در اعتصاب فلج سیستم تولید و ارائه خدمات برخوردار می‌باشند چرا این عمل نباید به صورت قانونی و مسالمت آمیز صورت پذیرد. طبیعی است با وجود قوانین مربوط به اعتصاب، دولت پیام اعتصاب کنندگان را بهتر دریافت نموده آسانتر با افرادی که نیت سیوئی در سر دارند مقابله می‌نماید. در مجموع مدیریت سیاسی کشور هند طی ۵ دهه اخیر بر کاهش بحرانهای اجتماعی با توسل به روشهای قانونی اتخاذ سیاست نرمش و مامشات تمرکز داشته است.

مدیریت اقتصادی

همانگونه که قبلاً نیز بدان اشاره شد بخش چهارم قانون اساسی هند، دولت را موظف می‌سازد تا در چهار چوب یک دولت به تدارک امکانات آسایشی، آموزشی، بهداشتی و درمانی مردم مبادرت نماید. به عبارت دیگر، قانون اساسی کشور هند بر مدل سرمایه داری و یا سوسیالیستی دولت - رفاهی استوار است. هند تحت تاثیر نظریه‌های نهرو و مطابق مدل سوسیالیستی دولت - رفاه در قالب طرح‌های پنج ساله اداره می‌گردد. طی چهل سال کلیه صنایع عظیم، کارخانجات، منابع آب، برق، انرژی، بیمارستانها، خطوط راه آهن، شبکه حمل و نقل دریایی و هوایی، مراکز عمده تولید سیمان، آهن، فولاد، دارو و کارخانجات اتومبیل سازی در اختیار دولت قرار گرفت. طی چهار دهه اکثر خدمات عمومی من جمله آب، برق، بهداشت، درمان و آموزش و پرورش بصورت رایگان ارائه می‌گردید. از آغاز دهه ۶۰ تا پایان دهه ۷۰ روند دولتی نموده تا آنجا پیش رفت که کلیه بانکها، شرکتهای بیمه، صنایع ذغال سنگ و تجارت خارجی از طریق ایجاد انحصارات (MRTP) در اختیار دولت قرار گرفت. سال ۱۹۷۶ به پیشنهاد خانم ایندیرا گاندی،

¹ civil-disobedience

نخست وزیر وقت، مقدمه قانون اساسی هند اصلاح گردیده و عبارت جمهوری دموکراتیک مردم هند به جمهوری سوسیالیستی سکولاریستی دموکراتیک مبدل گردید. اصلاحات کشاورزی هند که به انقلاب سبز شهرت دارد دستاوردهای عظیمی در زمینه‌های علمی و تئوری برخوردار بوده است به نحوی که در پرتو این اصلاحات کشور هند از عظیم ترین و موفق ترین نظام تحقیقات کشاورزی در جهان برخوردار بوده و تقریباً در کلیه ایالت‌های آن حداقل یک دانشگاه کشاورزی و چندین انستیتو و مراکز تحقیقات کشاورزی با بالاترین استانداردهای علمی و تحقیقاتی فعالیت دارد.

علی رغم اینکه در هیچ یک از برنامه‌های عمرانی پنجساله کشور طرحهای بلند پروازانه و آرمانی وجود نداشت و این برنامه‌ها به گونه ای طراحی گردیده بود که اجرای آن توسط نیروی داخلی و بدون اتکا به منابع مالی خارجی امکان پذیر باشد اما این کشور از آغاز دهه ۱۹۹۰، خصوصاً پس از فروپاشی دولت شوروی سابق، با بحران اقتصادی شدیدی مواجه گردیده است. کسری موازنه پرداخت و کاهش نقدینگی خود به اعمال اصلاحات اقتصادی موسوم به ¹ NEP منجر گردید. اصلاحات جدید حول سه محور خصوصی سازی ² آزادی سازی اقتصاد ³ راهیابی به اقتصاد جهانی ⁴ طراحی شده بود. در مرحله نخست دولت به واگذاری مقدار زیادی از سهام خود در برخی از واحدهای تولیدی و صنعتی به بخش خصوصی مبادرت نمود. در مرحله بعد انحصارات و مقررات دست و پاگیر در تجارت خارجی و سرمایه گذاری خارجی کشور مرتفع شده و کشور به عضویت سازمان جهانی تجارت ⁵ (WTO) در آمد.

¹ NEW economic policy

² privitisation

³ liberalisation

⁴ globalisation

⁵ world tradeorganisation

مدیریت آموزشی

نهادهای مدیریتی

از جمله مهمترین نهادهای مدیریتی کشورند میتوان به موارد ذیل اشاره نمود:

- حکومت مرکزی

مسئولیت تعیین خط مشی و برنامه ریزی‌های آموزشی، هماهنگی و حفظ استانداردهای آموزش عالی و فنی، گسترش تحقیقات آموزشی در مدارس کشور و گسترش برنامه‌های آموزشی ویژه بزرگسالان از جمله مهمترین وظایف حکومت مرکزی در قبال حوزه آموزش کشور محسوب می‌گردد. وزارت توسعه منابع انسانی که پوشش دهنده دپارتمان آموزش محسوب شده و مسئولیت اصلی رسیدگی و نظارت بر برنامه‌های آموزشی را برعهده دارد، مهمترین نهاد آموزشی کشور در سطح مرکزی است.

- دپارتمان آموزش ایالتی و هیئت مرکزی - نظارتی

آموزش متوسطه

عهده دارمسئولیت اداره امور مربوط به مقطع آموزش متوسطه در سطح ایالتی می‌باشند.

- هیئت آموزش منطقه ای

عهده دارمسئولیت رسیدگی و نظارت بر امور آموزشی مناطق مختلف کشور، اجرای سیاست تمرکززدایی مدیریتی در مدارس ابتدایی سراسر کشور و تشکیل کمیته آموزشی جهت رسیدگی برمسائل مربوط به مراکز آموزش ابتدایی مناطق روستایی کشور می‌باشد.

– مجمع ملی آموزش فنی هند

عهده دارمسئولیت رسیدگی و نظارت بر امور آموزش فنی می باشد.

– مؤسسه مرکزی آموزش حرفه ای

عهده دارمسئولیت رسیدگی و نظارت بر امور آموزش حرفه ای می باشد.

– مؤسسه ملی برنامه ریزی آموزشی و اداری

عهده دارمسئولیت رسیدگی و نظارت بر برنامه ریزی آموزشی و امور اداری مربوط به این بخش می باشد. این درحالیست که مسئولیت رسیدگی و نظارت بر برنامه ریزی آموزشی در برخی از ایالات کشور بر عهده مؤسسات مدیریت ایالتی میباشد.

– شورای ملی آموزش معلمان

عهده دارمسئولیت رسیدگی و نظارت بر عملکرد مراکز آموزش معلمان می باشد.

بودجه و هزینه های آموزشی

آموزش رایگان

در اکثر ایالات کشور دوره های آموزشی کلاس های ۱-۱۲ به صورت رایگان ارائه می گردد.

شهریه تحصیلی

درآندسته از ایالت‌هایی که آموزش برای سطوح بالاتر آموزشی رایگان نمی‌باشد، شهریه سالیانه از ایالتی به ایالت دیگر متفاوت است. این میزان در ایالت میخالیا برای کلاس‌های یازده و دوازده به بالاترین سطح خود (۳۶۰ روپیه) و در ایالت آسام به پائین‌ترین سطح (۴۸ روپیه) بالغ می‌گردد.

سرمایه‌گذاری آموزشی

از سال ۱۹۶۸ تصمیمی مبنی بر اختصاص ۶ درصد از درآمد ملی به حوزه آموزش اتخاذ گردید. با وجود محدودیت در منابع و سایر اولویتهای آموزشی اختصاص درآمد سالانه کشور بر حوزه آموزش از سیر صعودی برخوردار بوده است. به‌گونه‌ای که به ۸ درصد طی سال ۹۵-۱۹۹۴ افزایش یافت.

مطابق بند ۱۱/۴ قانون اساسی ویژه سیاست ملی آموزش سرمایه‌گذاری در حوزه آموزش می‌بایستی بر ۶ درصد از درآمد ملی بالغ گردد. از آنجا که طی سال‌های اخیر این مقدار از میزان تعیین شده پائین‌تر است، از این روی جهت دریافت وجوه بیشتر جهت سرمایه‌گذاری در برنامه‌های آموزشی، تلاش عمده‌ای صورت پذیرفته است. با توجه به اینکه نیازهای عمده آموزشی در جهت کسب آگاهی و ایجاد اصلاحات در فاصله‌های مختلف زمانی، مورد ارزیابی و سنجش قرار می‌گیرند، از این روی سرمایه‌گذاری در حوزه آموزش مرتبا افزایش یافته و این اطمینان را به مردم می‌دهد که در طول طرح پنج ساله هشتم این مقدار به ۶ درصد درآمد ملی بالغ گردد. به نحوی که هزینه‌های آموزشی مرکزی و ایالتی از ۶۴۴/۴ میلیون روپیه طی سال ۵۲-۱۹۵۱ بر ۳۰۰۰۰۰ میلیون روپیه طی سال ۶-۱۹۵۵ افزایش یافته‌است. با احتساب این نسبت به هزینه کل، درمی‌یابیم که این مقدار از ۷/۹ درصد طی سال ۵۲-۱۹۵۱ به ۱۱/۱ درصد طی

سال ۹۶-۱۹۹۵ افزایش یافته است. در حال حاضر ۱۳ طرح آموزشی در مجلس به تصویب رسیده است که در طرح ۵ ساله هشتم سرمایه‌ای بالغ بر ۷۴۴۳۰ میلیون دلار از درآمد ملی به این طرحها اختصاص یافته است. کل مبلغ سرمایه‌گذاری شده توسط اداره آموزش در طرح ۵ ساله هشتم برای سالهای ۱۹۹۶ و ۱۹۹۷ بر ۳۳۸۲۷ میلیون روپیه بالغ می‌گردد. گفتنی است که ۱۸ طرح عمده از این طرحها، ۶۵ درصد سرمایه کل برای طرحها را به خود اختصاص داده‌اند. طرح تغذیه نیمروز عمده‌ترین طرحی است که طی سالهای ۱۹۹۶ و ۱۹۹۷ با بودجه ۱۴۰۰۰ روپیه‌ای به اجرا درآمده است. از جمله دیگر طرحهای مهم آموزشی کشور که طی طرح ۵ ساله هشتم به اجرا درآمده می‌توان به آموزش غیر رسمی، آموزش معلمان، آموزش پیوسته و آموزش شغلی اشاره نمود که طی سال ۹۷-۱۹۹۶ به ترتیب ۱۵۸۲/۵ میلیون روپیه، ۲۷۹ میلیون روپیه، ۱۱۷۰ میلیون روپیه، ۷۵۵ و ۸۲۰ میلیون روپیه هزینه در برداشته است. طبق آخرین آمار بدست آمده طی سال تحصیلی ۹۵-۱۹۹۴ بودجه آموزشی کشورها بر ۲۷۵۹۴۰ میلیون روپیه معادل ۶ درصد تولید ناخالص ملی بالغ می‌گردد.

هزینه‌های عمومی آموزشی بر مبنای سطوح مختلف آموزشی

پیش دبستانی و اولین سطح : ۳۹/۵ درصد

دومین سطح : ۲۶/۵ درصد

سومین سطح : ۱۳/۷ درصد

طبق آمار به دست آمده طی سال ۱۹۹۵ هزینه‌های عمومی آموزشی کشور بر ۳۶۱ میلیارد و ۷۵۷ میلیون روپیه معادل ۳۳ درصد تولید ناخالص ملی بالغ می‌گردد.

نرخ هزینه‌های آموزشی

سال تحصیلی	به عنوان درصدی از تولید ناخالص ملی	به عنوان درصدی از کل هزینه‌های دولتی
۱۹۹۰	۳/۹	۱۲/۲

۱۱/۹	۳/۸	۱۹۹۱
۱۱/۵	۳/۷	۱۹۹۲
۱۱/۸	۳/۶	۱۹۹۳
۱۱/۸	۳/۶	۱۹۹۴
۱۱/۶	۳/۴	۱۹۹۵

هزینه‌های جاری عمومی آموزشی بر مبنای سطوح مختلف آموزشی

سال	سطح اول	سطح دوم	سطح سوم	سایر سطوح	هزینه‌های توزیع نشده
۱۹۹۰	۳۸/۱	۲۵/۵	۱۴/۹	۵/۸	۱۵/۷
۱۹۹۲	۳۶/۵	۲۷	۱۴/۴	۳/۲	۱۷
۱۹۹۴	۳۸/۴	۲۶/۱	۱۳/۶	۴/۹	۱۷
۱۹۹۵	۳۹/۵	۲۶/۵	۱۳/۷	۳/۹	۱۶/۴

مقادیر مختلف هزینه‌های آموزشی (بر مبنای ۱۰ میلیون روپیه)

سال	هزینه‌های آموزشی	کل هزینه‌ها	نرخ سود ناخالص ملی بر مبنای سال ۱۹۹۳-۹۴	نسبت درصد هزینه‌های آموزشی به سایر هزینه‌ها	نسبت درصد هزینه‌های آموزشی به GDP
۱۹۵۱-۵۲	۶۴,۴۶	۸۱۴,۱۳	۱۰۰۸۰	۷,۹۲	۰/۶۴
۱۹۵۲-۵۳	۷۲,۲۶	۸۵۷,۶۷	۹۹۴۱	۸,۴۳	۰/۷۳
۱۹۵۳-۵۴	۸۰,۰۶	۹۰۸,۲۰	۱۰۸۲۴	۸,۸۲	۰/۷۴
۱۹۵۴-۵۵	۹۵,۸۲	۹۷۳,۷۴	۱۰۱۶۸	۹,۸۴	۰/۹۴
۱۹۵۵-۵۶	۱۱۸,۳۹	۱۱۱۱,۲۶	۱۰۳۳۲	۱۰,۶۵	۱,۱۵
۱۹۵۶-۵۷	۱۳۲,۸۸	۱۱۵۸,۰۱	۱۲۳۳۴	۱۱,۴۷	۱,۰۸
۱۹۵۷-۵۸	۱۵۰,۲۶	۱۴۱۶,۶۲	۱۲۶۱۰	۱۰,۶۱	۱,۱۹
۱۹۵۸-۵۹	۱۷۳,۷۸	۱۵۹۴,۳۶	۱۴۱۰۶	۱۰,۹۰	۱,۲۳
۱۹۵۹-۶۰	۲۰۷,۵۹	۱۷۷۰,۰۶	۱۴۸۱۶	۱۱,۷۳	۱,۴۰
۱۹۶۰-۶۱	۲۳۹,۵۶	۱۹۹۷,۹۳	۱۶۲۲۰	۱۱,۹۰	۱,۴۸
۱۹۶۱-۶۲	۲۶۰,۳۰	۲۲۲۵,۴۰	۱۷۱۱۶	۱۱,۷۰	۱,۵۲
۱۹۶۲-۶۳	۲۷۸,۷۶	۲۹۴۲,۶۷	۱۸۳۰۲	۹,۴۷	۱,۵۲
۱۹۶۳-۶۴	۳۱۳,۹۳	۳۴۸۸,۹۷	۲۰۹۱۶	۹,۰۰	۱,۵۰
۱۹۶۴-۶۵	۳۶۹,۲۹	۳۸۴۴,۹۱	۲۴۴۳۶	۹,۶۰	۱,۵۱
۱۹۶۵-۶۶	۴۳۲,۶۱	۴۴۰۴,۸۲	۲۵۵۸۶	۹,۸۲	۱,۶۹
۱۹۶۶-۶۷	۴۸۷,۸۳	۵۱۰۰,۲۴	۲۹۱۲۳	۹,۵۶	۱,۶۸
۱۹۶۷-۶۸	۵۹۳,۱۴	۵۶۱۹,۷۷	۳۴۲۲۵	۱۰,۵۵	۱,۷۳
۱۹۶۸-۶۹	۶۴۹,۱۳	۶۹۲۲,۰۷	۳۶۰۹۲	۹,۳۸	۱,۸۰
۱۹۶۹-۷۰	۷۶۰,۲۳	۷۹۰۸,۰۷	۳۹۶۹۱	۹,۶۱	۱,۹۲
۱۹۷۰-۷۱	۸۹۲,۳۶	۸۷۸۷,۱۲	۴۲۲۲۲	۱۰,۱۶	۲,۱۱
۱۹۷۱-۷۲	۱۰۱۱,۰۷	۱۰۶۱۰,۸۹	۴۴۹۲۳	۹,۵۳	۲,۲۵
۱۹۷۲-۷۳	۱۱۵۰,۴۳	۱۱۸۶۳,۵۶	۴۹۴۱۵	۹,۷۰	۲,۳۳
۱۹۷۳-۷۴	۱۳۰۰,۷۲	۱۲۸۸۴,۴۸	۶۰۵۶۰	۱۰,۱۰	۲,۱۵
۱۹۷۴-۷۵	۱۵۷۰,۶۷	۱۴۶۲۵,۰۳	۷۱۲۸۳	۱۰,۷۴	۲,۲۰
۱۹۷۵-۷۶	۱۸۴۹,۴۷	۱۷۹۵۸,۹۹	۷۵۷۰۹	۱۰,۳۰	۲,۴۴

ادامه مقادیر مختلف هزینه‌های آموزشی (بر مبنای ۱۰ میلیون روپیه)

سال	هزینه‌های آموزشی	کل هزینه‌ها	نرخ سود ناخالص ملی بر مبنای سال ۱۹۹۳-۹۴	نسبت درصد هزینه‌های آموزشی به سایر هزینه‌ها	نسبت درصد هزینه‌های آموزشی به GDP
۱۹۷۶-۷۷	۲۰۳۹,۰۹	۲۰۴۸۲,۸۳	۸۱۳۸۱	۹,۹۶	۲,۵۱
۱۹۷۷-۷۸	۲۶۳۰,۶۰	۲۲۶۶۶,۳۱	۹۲۸۸۱	۱۱,۶۱	۲,۸۳
۱۹۷۸-۷۹	۲۹۹۴,۶۹	۲۶۱۳۴,۸۴	۹۹۸۲۳	۱۱,۴۶	۳,۰۰
۱۹۷۹-۸۰	۳۳۴۷,۵۷	۳۰۹۱۵,۳۹	۱۰۸۹۲۷	۱۰,۸۳	۳,۰۷
۱۹۸۰-۸۱	۳۸۸۴,۲۰	۳۶۳۹۸,۳۹	۱۳۰۱۷۸	۱۰,۶۷	۲,۹۸
۱۹۸۱-۸۲	۴۴۳۵,۲۹	۳۳۶۶۷,۳۱	۱۵۲۰۵۶	۱۳,۱۷	۲,۹۲
۱۹۸۲-۸۳	۵۵۰۹,۱۷	۴۳۹۹۶,۱۸	۱۶۹۵۲۵	۱۲,۵۲	۳,۲۵
۱۹۸۳-۸۴	۶۲۲۹,۵۳	۶۱۸۸۹,۲۵	۱۹۸۶۳۰	۱۰,۰۷	۳,۱۴
۱۹۸۴-۸۵	۷۴۵۵,۸۸	۶۹۰۲۹,۴۵	۲۲۲۷۰۵	۱۰,۰۸	۳,۳۵
۱۹۸۵-۸۶	۸۷۱۳,۰۲	۶۷۰۹۷,۴۱	۲۴۹۵۴۷	۱۲,۹۹	۳,۴۹
۱۹۸۶-۸۷	۹۴۷۹,۱۳	۸۰۴۵۴,۶۶	۲۷۸۲۵۸	۱۱,۷۸	۳,۴۱
۱۹۸۷-۸۸	۱۱۷۹۸,۳۵	۹۲۵۱۸,۳۸	۳۱۵۹۹۳	۱۲,۷۵	۳,۷۳
۱۹۸۸-۸۹	۱۴۰۶۹,۸۲	۱۰۷۵۴۳,۷۵	۳۷۸۴۹۱	۱۳,۰۸	۳,۷۲
۱۹۸۹-۹۰	۱۷۱۹۲,۵۰	۱۲۶۰۴۵,۹۷	۴۳۸۰۲۰	۱۳,۶۴	۳,۹۳
۱۹۹۰-۹۱	۱۹۶۱۵,۸۵	۱۴۶۷۱۱,۵۳	۵۱۰۹۵۴	۱۳,۳۷	۳,۸۴
۱۹۹۱-۹۲	۲۲۳۹۳,۶۲	۱۷۰۳۷۰,۳۸	۵۸۹۰۸۶	۱۳,۱۴	۳,۸۰
۱۹۹۲-۹۳	۲۵۰۳۰,۳۰	۱۹۰۳۲۷,۴۵	۶۷۳۲۲۱	۱۳,۱۵	۳,۷۲
۱۹۹۳-۹۴	۲۸۲۷۹,۶۹	۲۱۸۵۳۵,۱۵	۷۸۱۳۴۵	۱۲,۹۴	۳,۶۲
۱۹۹۴-۹۵	۳۲۶۰۶,۲۲	۲۵۱۶۹۱,۹۲	۹۱۷۰۵۸	۱۲,۹۵	۳,۵۶
۱۹۹۵-۹۶	۳۸۱۷۸,۰۹	۲۸۶۱۹۴,۵۵	۱۰۷۳۲۷۱	۱۳,۳۴	۳,۵۶
۱۹۹۶-۹۷	۴۳۸۹۶,۴۸	۳۲۹۳۸۹,۹۲	۱۲۴۳۵۴۶	۱۳,۳۳	۳,۵۳
۱۹۹۷-۹۸	۴۸۵۵۲,۱۴	۳۸۰۷۲۸,۴۵	۱۳۹۰۰۴۲	۱۲,۷۵	۳,۴۹
۱۹۹۸-۹۹	۶۱۵۷۸,۹۱	۴۳۹۷۶۸,۱۱	۱۶۱۶۰۳۳	۱۴,۰۰	۳,۸۱
۱۹۹۹-۲۰۰۰	۷۷۰۵۶,۳(RE)	۵۲۷۳۰۳,۲۹	۱۷۸۶۴۵۹	۱۴,۶۱	۴,۳۱
۲۰۰۰-۲۰۰۱	۷۷۸۴۷,۶۶(BE)	۵۷۴۴۳۶,۰۷	۱۸۹۵۸۴۳	۱۳,۵۵	۴,۱۱